

Tarihi Davamız

Mesud Barzani

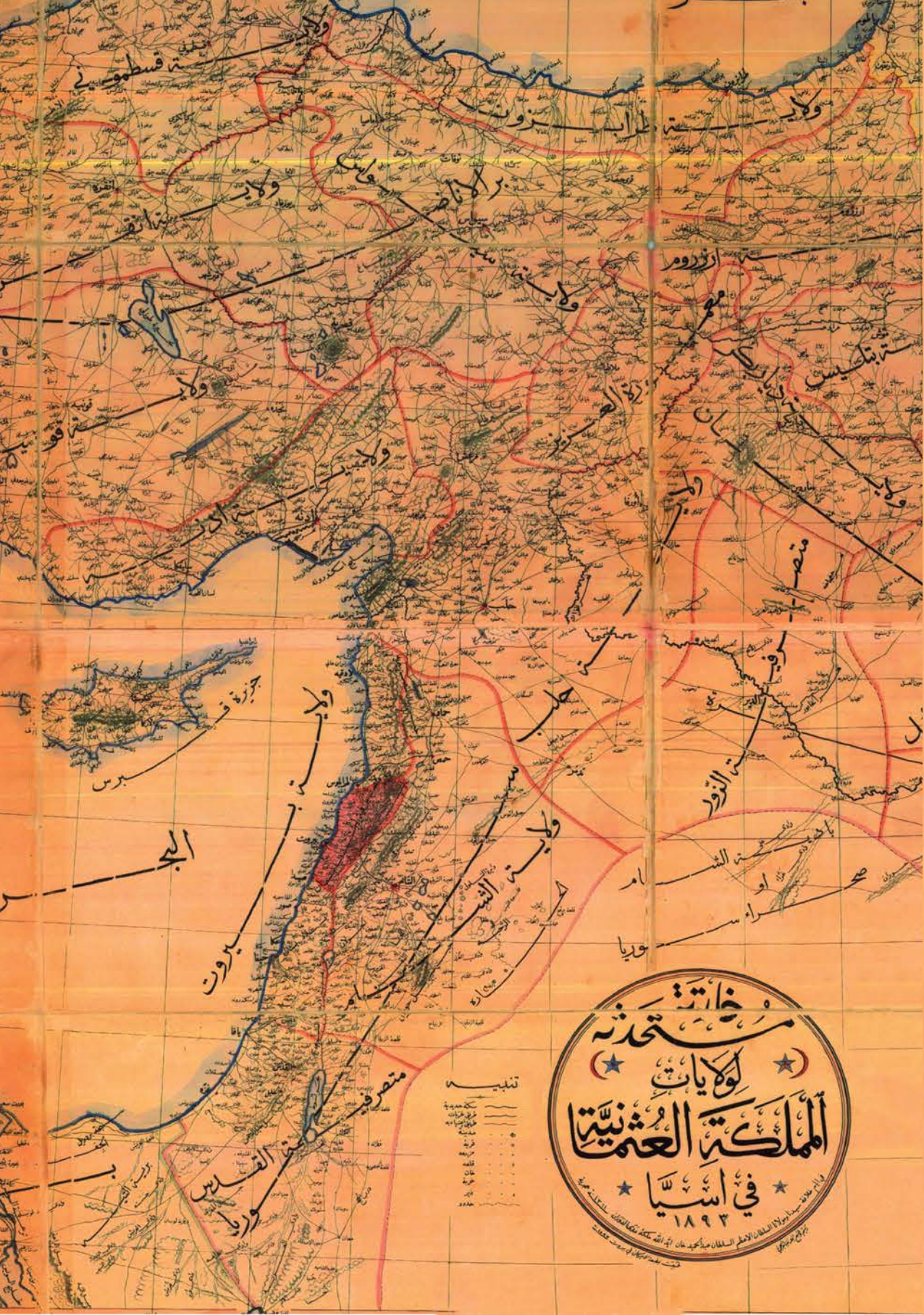

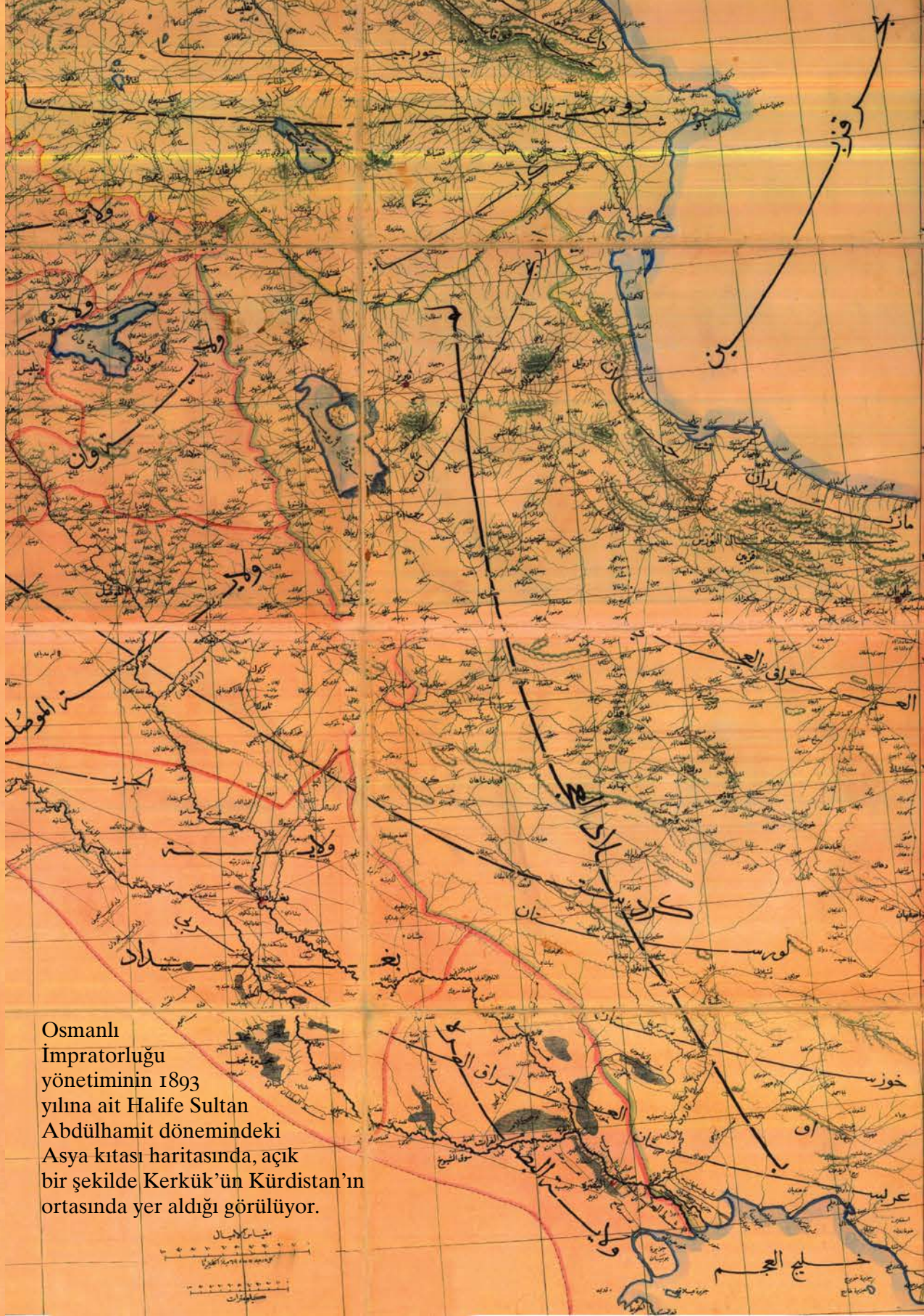

Tarihi Davamız

Mesud Barzani

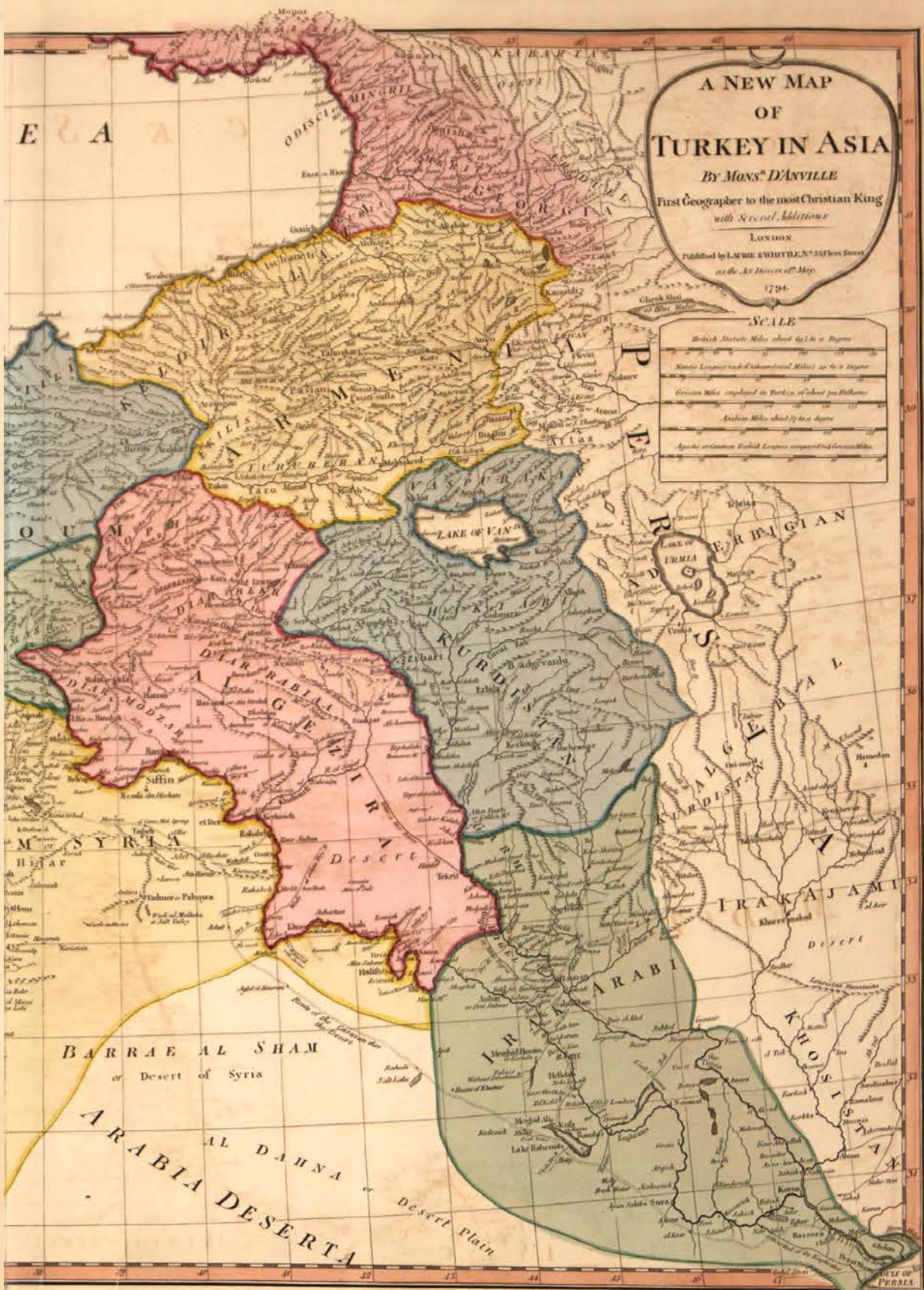

Osmanlı
İmparatorluğu
yönetiminin 1893
yılına ait Halife Sultan
Abdülhamit dönemindeki
Asya kıtası haritasında, açık
bir şekilde Kerkük'ün Kürdistan'ın
ortasında yer aldığı görülüyor.

12 Mayıs 1794'te Londra'da Mons. R Danville tarafından çizilen Osmanlı İmparatorluğu haritasında Kürdistan coğrafyasının bir bölümüne işaret edilmiştir.

A NEW MAP
OF
TURKEY IN ASIA
By MONS^r D'ANVILLE
First Geographer to the most Christian King
with Several Additions
LONDON
Published by LAURENCE KNUSTLEN^r 24 Fleet Street
as the Act Directeth. Map
1794.

SCALE

British Statute Miles about 69.3 to a Degree
Russian League (with 3 Romanov Miles) 28 to a Degree
French Mile (employed in Turkey) of about 68.7 to a Degree
Arabian Mile about 60 to a Degree
Asiatic or Common Turkish League compared to French Miles

BARRAE AL SHAM
or Desert of Syria

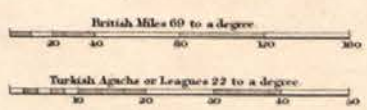
ARABIA AL DANNA
or Desert Plain

1834 yılında Henry Treesdale & Co. tarafından Londra'da yayımlanan Osmanlı İmparatorluğu haritasında Kürdistan coğrafyasının bir bölümüne işaret edilmiştir.

TURKEY IN ASIA.

Tarihi Davamız

Mesud Barzani

Kürtçeden çeviren: İhsan Yalın

Editör: Arif Zêrevan

Grafik/Mizanpaj: Aso Mamzade

Birinci Baskı: Nisan 2021

Yayınevi: Roksana

Basıldığı yer: Erbil - Kürdistan

**Kütüphaneler Genel Müdürlüğü yönetiminde referans
numarası: 122, 2021**

© Mesud Barzani & Barzani Yardım Vakfı
Çeviri ve baskı hakkı Barzani Yardım Vakfı'na aittir.

© Yazılı izin olmadan bu kitabın kopyalanması,
çoğaltılması ve yeniden basılması her şekilde yasaktır.

Başını
eğmeyenlere
ithaf ediyorum!

İçindekiler

• Önsöz	15
• Kürdistan'ın Bölünmesi	18
• Irak Devletinin Kuruluşu	24
• Eylül Devrimi	29
• Kürt Milletini Irak Devleti İçinde Asimile ve Yok Etme Planı	34
• Raperin (Ayaklanma)	37
• Irak Muhalefeti Konferansı ve	40
• Eski Rejimin Çöküşü	40
• IŞİD Savaşı	46
• Kürtlerin Yeni Irak'tan Umudunu Kesmesi	52
• Amerika Ziyareti	59

• Bağdat Ziyareti	62
• Referandum Yapılması Kararı	64
• Uluslararası Tepkiler ve Baskılar	78
• Sihêla Toplantısı	81
• Halk Oyunu Verdi	88
• Irak Hükümetinin Tepkileri	91
• 16 Ekim	95
• Son Söz	103
• Ekler	109
• Belge	191
• Index	237
• Haritalar	255

Photo: Adnan Muhammed

16 Kasım 2016 Başık
Başık'i özgürleştirme operasyonu
sonrası zafer kutlaması

Önsöz

Kürtler; kendilerine has tarihi, coğrafyası, dili, kültürü, gelenek ve görenekleri olan bir ulustur ve binlerce yıldır kendi topraklarında yaşamaktadır. Tarih boyunca hoşgörü ve birlikte yaşama ilkelerine bağlı kalmıştır. Kürt milletinin diğer ulus ve inançlarla birlikte yaşama kültürüne sahip olmasının köklü ve tarihi bir boyutta olması, gurur vericidir. Kürt ulusu, son beş yüzyıl içinde birçok asimilasyon ve soykırım girişiminden kurtulmayı başarmıştır.

Kürtlerin ülkesi beş asır önce Osmanlı ve Safevi imparatorlukları arasında bölüştürüldü. Birinci Dünya Savaşı sonrasında da Kürtler, kendi iradeleri dışında, dört ülke arasında bölüştürüldü. Bu bölüştürme çok kaotik bir jeopolitik durum ortaya çıkardı. Maalesef hiçbir parçada Kürtlerin doğal hakları tanınmadı ve varlıkları inkar edildi. Bu yanlış siyasetin sonucu olarak da uzun süren bir çekişme ortaya çıktı ki ne hükümetler Kürdistan halkını yok edebildi ne de Kürtler bu rejimleri yıkabildi. Bundan en çok zarar gören bölge halkları, barış ve istikrar oldu ve çok kanlar döküldü. Bu sağlıksız durum bize iki tarafın da kendini gözden geçirmesi gerektiğini anlatıyor, savaş ve inkar yerine, demokratik ve barışçıl bir çözümlü düşünmeye sevk ediyor. Bu yüzyılda ortaya çıkan gerçeklik doğrultusunda Kürdistan'ın her parçasında kendine has şartlar oluşmuştur ve hiçbir parçanın sorun ile çözümleri diğer parçalar

için örnek teşkil edemez. Her parçanın sorunu, kendi özellikleri ve durumu çerçevesinde diyalog içinde barışçıl ve demokratik yöntemlerle çözüme kavuşturulmalıdır.

Bu kitap, Kürdistan'ın Irak'a bağlanan parçasındaki tarihe ve yaşanan acılarına ışık tutmaya çalışmaktadır. Diğer parçalara kıyasla Irak Kürdistanı'nda Kürt kurtuluş hareketi daha fazla gelişme göstermiş ve hükümetlerin Kürtlerle mücadelesi daha çetin geçmiştir. Ayrıca Kürtlerin dışlanması ve yaşadıkları acılar daha katı olmuştur. Hatta Kürt ulusunu soykırıma uğratma raddesine ulaşmıştır ancak aynı zamanda uzlaşma ve Kürt davasının çözümü noktasında da çabalar için imkan doğurmuştur. Irak'ın siyasi tarafları ile merkezlerinde de Kürt dostu birçok Arap isim olup, Kürdistan halkının meşru davasına anlayış göstermişlerdir.

Irak devleti, kuruluşundan 2003 sürecine kadar Kürtlerin ortaklığını uygulamadı, Kürtleri tebaa olarak gördü ve Irak'taki muktedir Arap ulusu içinde asimile etmeye çalıştı ancak bunda başarılı olamadı. 2003 yılı sonrası Kürtler, Irak'la olan 12 yıllık ayrılıktan sonra kendi isteğiyle Irak'a dahil oldu, herkesin haklarının anayasayla sağlandığı demokrat ve federal bir Irak'ın inşası sürecine katıldı. Maalesef bu imkândan sonra Irak'taki yeni yönetim tarihten öğüt almayarak geçmişteki hataları tekrarladı.

Federal demokratik devlet, Kürtlerle Sünnilerin iradesini gasp eden ve onları tebaa olarak gören mezhepçi bir devlete dönüştü. Irak'ın yeni muktedirleri intikam yolunu seçti. Irak yönetiminin karar ve tavırları mezhepçi oldu ve bunlar, Irak'ın yeni yönetiminin ülkeyi bölünmeye doğru götürdüğünün belgesi haline geldi. Onlar, 2005'ten sonra konumlarını yavaş yavaş tahkim ederek, anayasa, ortaklık, uzlaşma ve denge prensiplerine sırt çevirdiler. Anayasanın elli beş maddesini ihlal ettiler. Anayasanın ihlali ve mezhepçi faaliyetler, Irak'ın bütünlüğü ve ulusal mutabakatını

anlamsız hale getirdi. Irak hükümetlerinin anayasaya uymaması, ortaklık, uzlaşma ve denge prensiplerini ihlal etmesi, Kürdistan'ın rolünün küçümsenip dışlanması ile Irak'taki mevcut istikrarsızlık, Kürdistan halkını başka bir çözüm yolu düşünmeye sevk etti.

Irak'ta ortaya çıkan durumdan Kürdistan halkı sorumlu değildi, bilakis sorumluluk en başta, anayasaya ve ortaklık prensiplerine inancı olmayan Irak'ın yeni muktedirlerinin omuzlarındaydı. Bu yüzden Kürdistan halkının, bütün bu talihsizlik ve sınırsız acıya karşın neden Kürtlerin devletteki ortaklığının kabul edilmediğini sormaya hakkı vardı. Onlar ortaklık istemiyorsa Kürtler ne yapmalı? Tebaa olarak mı kalmalılar? Onlar ortaklığı, Kürtler de tebaa olmak istemiyor. Peki Kürdistan halkı ne yapmalı, hangi yolu seçmeli? Can alıcı soru şuydu: Neden bu tarihi ve acılarla dolu sorunun kökten çözümü için barışçıl, kardeşçe ve daimi barışı tesis edecek bir yol seçmeyelim? Bununla birlikte bu durumda Kürdistan halkının ne istediğine kulak verilmesi gerekiyordu.

Acaba Kürtler bu talihsizlik ve felaketin devam etmesini ve tebaa olarak kalmayı mı istiyor yoksa bağımsızlık mı istiyor? 25 Eylül 2017'de Kürdistan halkı barışçıl bir şekilde seçimini yaptı ve bu meşru seçim, başarıyla sonuçlandı. Irak, komşu ülkeler ve uluslararası toplumun Kürdistan halkının barışçıl seçimi karşısındaki tavırları zalimceydi, insanlık ve birlikte yaşama prensiplerinden uzaktı. Sanki bütün taraflar, Kürdistan halkının acı çekmesi konusunda hemfikirdi ve hayat, inkarcı zihniyetin sürmesinden yanaydı. Çünkü çıkarları bunları gerektiriyordu.

Mesud Barzani

Eylül 2020 , Erbil

Kürdistan'ın Bölünmesi

Osmanlı ve Safevi imparatorlukları arasında 1514'te yaşanan Çaldıran Savaşı'nda¹ Kürdistan, iki imparatorluk arasında vuku bulan savaşa sahne oldu. Sonucu da Kürdistan topraklarının bu iki imparatorluk arasında paylaşılması ve Kürt ulusunun dağılması oldu. En son 1639 yılında İran ve Osmanlı imparatorları, Serpul Zehaw² kasabasında Zehaw Antlaşması [Kasr-ı Şirin Antlaşması] adı altında Kürdistan'ın paylaşılması anlaşmasını imzaladı. Bu şekilde, Kürdistan topraklarının dörtte üçü Osmanlı yönetimi, dörtte biri ise İranlıların yönetimi altına girdi. Ancak bu paylaşım ve zorbalık, dönemin bu iki büyük gücünün, Kürt ulusunu asimile edip yok edeceği anlamına gelmiyordu. Kürdistan halkı bu zorba paylaşıma rağmen uzun süre dilini, gelenek ve göreneklerini koruyarak başkaldırı, devrim ve zulme karşı gelmeyle kimliğini koruyabildi. Kürtlerin devrim ve başkaldırıları bastırılma ve yok edilmelere uğratılsa da zulme karşı koymak, geçen yüzyıllarda Kürt insanının özelliklerinden biri oldu.

1907 baharı, II. Şeyh Abdulselam Barzani'nin katılımıyla Brifkan'daki Kadiri Tekkesi önderi Şeyh Nureddin Muhammed Brifkani'nin evinde bir toplantı gerçekleştirildi. Daha önce

1.Çaldıran Savaşı 23 Ağustos 1514'te Osmanlı ve Safevi İmparatorlukları arasında yaşandı. O savaşta Osmanlılar Safevileri yenmeyi başardı ve dönemin Safevi başkenti Tebriz'i aldı.

2. Serpul Zehaw kasabası, İran batısındaki Kirmaşan vilayetine bağlı ve nüfusu Kürt'tür.

“Barzani ve Kürt Kurtuluş Hareketi” kitabında da yazdığım gibi o toplantıda çok sayıda aşiret lideri ve Kürt büyüğü İstanbul’daki Osmanlı Sultanı’na telgraf göndererek şunlara izin vermesini istedi:

1. Kürtçe’nin Kürt bölgelerinde resmi dil yapılması ve eğitimin Kürtçe yapılması.
2. Kürt bölgelerinde kaymakam, nahiye müdürleri ve yetkililerin Kürtçe bilmesi.
3. Devletin dini İslam olduğu için kararların İslam şeriatına göre alınması.
4. Devlet hizmet vergilerinin, Kürt bölgelerinde yolların onarımı ve okulların açılması için harcanması.³

Toplantıya katılanlar, taleplerini savunmak ve onlardan vazgeçmemek adına ant içti ve Şeyh Abdulselam’ın, hepsinin adına telgrafı imzalamasını istedi. Osmanlı Devleti telgrafı aldığı anda bunu saltanatın buyruğundan çıkma, ayrılma talebi ve ayrılıkçılık olarak niteledi. Bunun üzerine, 1907 yılı sonunda Dağıstanlı Muhammed Fazıl Paşa komutasındaki kalabalık bir gücü üzerlerine gönderdiler. Hiçbir aşiret lideri karşı koymadı ve bütün ağır yükler Barzan’ın omuzlarına yüklendi. Şeyh Abdulselam Barzani direniş emri verdi ve Barzaniler iki ay boyunca savunma yaptı. Nihayetinde Şeyh, bölgesini terk etmeye ve Asuri Mar Şemun’una sığınmaya mecbur bırakıldı. Dağıstanlı Barzan’a ulaştı ve Barzan köyünü yaktı. Üç yaşındaki Mustafa Barzani, annesiyle tutsak alındı ve bir yıl boyunca Musul Hapishanesi’nde tutsak edildi.⁴

3- Barzani, Mesud (2020), “Kürt Kurtuluş Hareketi, 1. Cilt, 1958–1931, Rojhilat Yayınevi.

4- Barzani, Mesud, daha önceki kaynağa bakınız.

1908 yılında Şeyh Abdulselam, Barzan bölgesine döndü ve Barzan köyünün kuzeyindeki Şirin Dağı'nın arkasında kalan Bab Sêva köyünde bir grup Barzani'yi toplayıp bölgede bulunan Türk gücüne saldırdı ve Osmanlı ordusuna büyük kayıp verdirdi. Bu büyük zafer üzerine Osmanlılar Şeyh Abdulselam'dan müzakere talebinde bulundu ve müzakereler neticesinde Şeyh, Osmanlı esirlerini serbest bıraktı, onlar da Barzanilerin zararlarını tazmin etti. Ancak 1913 yılında Musul Valisi Süleyman Nazif Paşa Barzan bölgesine yeni bir saldırı başlattı ve bir kez daha Şeyh bölgeyi terk etti. Bu sefer Doğu Kürdistan'ın Urmiye kenti yakınlarındaki Rajan köyüne, Seyid Taha Muhammed Sıddık Nehri'nin yanına gitti. Osmanlı Sultanı, Şeyh'in yakalanması veya öldürülmesi için büyük bir ödül koydu.⁵

Osmanlı İmparatorluğu'nun yıkılmasından önce de Kürt büyükleri ve ileri gelenleri arasında bağımsızlık fikri mevcuttu. İngiliz yazar ve seyyah W. A. Wigram, "The Cradle of Mankind; Life in Eastern Kurdistan" isimli kitabında Şeyh Abdulselam Barzani'yle görüşüğünü anlatır. Birkaç aylığına Britanya'ya dönmek istediğinde, Şeyh Abdulselam da Canterbury Kilisesi Başkanı'ndan, Kürdistan köylerinde okul inşa etmesi konusunda yardım talebinde bulunmak için onunla Britanya'ya gitmeye hazır olduğunu belirtir. Daha sonra Kral George'u ziyaret ederek Kürdistan sorununu konuşmayı ve bağımsızlıkla ilgili görüşmeyi planlar.⁶

1914 yılında Rajan köyünde Şeyh Abdulselam, Asuri Mar Şemun'u ve Ermeni Andranik Paşa'yla birlikte Tiflis'e⁷ giderek Rus Çarı'nın temsilcisiyle görüşür ve Kürt, Ermeni ve Asurilerden oluşan bir federal devletin kurulmasını konuşurlar. Rus temsilci,

5. Barzani, Mesud, daha önceki kaynağa bakınız.

6. Wigram, W. A. (2010), "The Cradle of Mankind; Life in Eastern Kurdistan", Arapçaya çeviren: Cercis Fethullah, Aras Yayınları.

7- Gürcistan'ın başkenti.

Osmanlılardan kurtulmaları için kendilerine destek sözü verir. Rusya Dışişleri Bakanı Sergey Lavrov'un 7 Ekim 2019'da Kürdistan Bölgesi'ni ziyaretinde, Erbil'de bana, Rusya belgelerine göre Barzani ailesinden bir ismin, ki kastettiği Şeyh Abdulselam Barzani'ydi, Rusya'yı ziyaret ederek Rus Çarı'yla⁸ görüşüğünü söylemesi de kayda değer. Bu bilgi benim için çok yeniydi çünkü o zamana kadar Şeyh Abdulselam'ın Tiflis'te sadece Rus Çarı'nın temsilcisiyle görüşüğünü biliyorduk. O ziyaretten sonra yaşanan olaylar ve 1917'de Rusya'da gerçekleşen Ekim Devrimi, Rusların böyle bir devletin kurulmasını desteklediği fikrini de ortadan kaldırdı.

Tiflis'ten döndükten sonra Şeyh Abdulselam ve arkadaşları, beklenmedik bir plan dahilinde tutuklandı ve Osmanlılara teslim edildiler. Osmanlılar ilk başta Şeyh Abdulselam'ı Van'a oradan da Musul'a gönderdi. Birinci Dünya Savaşı başlayalı birkaç gün olmuştu.⁹ Şeyh Abdulselam, üç arkadaşıyla birlikte 14 Aralık 1914'te idam edildiler.

Şeyh Abdulselam'ın şehit edilmesinden sonra henüz 18 yaşındaki kardeşi Şeyh Ahmed Barzanilerin liderliğini üstlendi. Birinci Dünya Savaşı'nın kızıştığı sırada, İngiliz ordusu Irak ve Güney Kürdistan topraklarını işgal etmişti. Savaş sona ermeden Müttefik Kuvvetler, Osmanlı'ya ait bölgeleri nasıl yöneteceklerini, hangi Müttefik Kuvvetlerin yenilgiye uğrayan

8. Rus Çarı Nikolay Aleksandroviç Romanov ya da II. Nikolay 1868-1918, son Rus Çarı, 1894'ten 1917'ye kadar Rus İmparatoru'ydu.

9. Gavrilo Princip isimli bağımsızlık yanlısı Sırp tarafından 28/06/1914'te Veliast Prens Arşidük Franz Ferdinand'a suikast gerekçesiyle Avusturya-Macaristan İmparatorluğu, Sırbistan'a karşı savaş ilan etti ve sonraki gün Rusya İmparatorluğu, Britanya ve Fransa daha sonra da İtalya, Portekiz ve Romanya Sırbistan'a destek verdi. Buna karşı da Almanya ve Osmanlı devletleri savaşa katıldı. I. Dünya Savaşı olarak bilinen bu savaşta on milyondan fazla insan öldü. 11/11/1918 tarihinde Almanya (Avusturya-Macaristan) ve Osmanlı İmparatorluğu cephesinin yenilgiyle son buldu.

Osmanlı İmparatorluğu'nun hangi parçasına el koyacağına dair kendi aralarında bir dizi anlaşma imzaladı.

Yine bu çerçevede, Osmanlı Devleti bölgelerinin paylaşılması amacıyla İngiliz diplomat Mark Sykes ile Fransa'nın Beyrut'taki diplomatı François Georges Picot ikili anlaşma sağlayıp mektup alışverişi yaptıktan sonra Rusya Dışişleri Bakanı Sergey Sazonov'la St. Petersburg kentinde bir araya gelip, Mark Sykes ile François Georges Picot'nun gizlice hazırladığı Osmanlı topraklarını paylaşma planını uygulamaya karar verdiler. Böylece Müttefik Devletler Osmanlı Devleti'ni paylaşmak için önerilerini, 16 Mayıs 1916'da Sykes-Picot Anlaşması adı altında imzaladılar. Bu anlaşmada Erzurum, Trabzon, Van ve Osmanlı Ermenistan'ının Rusya Çarlığı'na verilmesi kararlaştırılmıştı.¹⁰ Fransa, Suriye ve Lübnan bölgelerini alacak, İngilizler de Irak, Ürdün ve Filiştin kayyumunu olacaktı.

Bu paylaşımda, Kürdistan, Osmanlı İmparatorluğu'nun yönetimi altında üç parçaya ayrılmıştı. Kürt ulusu ve topraklarının büyük bölümü olduğu gibi bırakılıp, diğer iki bölümü Kürtlerin iradesi dışında, henüz oluşumu da tamamlanmamış olan Irak ve Suriye devletleri arasında paylaştırıldı.

1920 Nisan'ında Müttefik Kuvvetler, San Remo Konferansı'nda¹¹ Ortadoğu'nun nasıl paylaşılacağı konusunda anlaşmaya vardı. Anlaşma taslağının hazırlanmasından sonra yazılı olarak Osmanlı

10. 1917 Ekim'inde Rus komünistleri Lenin liderliğinde Rus Çarlığı'na son verdi ve bu anlaşmadan çekildi. 17/11/1917'de anlaşma metni Pravda ve İzvestiya gazetesi aracılığıyla kamuoyu ile bölge halklarına açıklandı. Üç gün sonra The Manchester Guardian gazetesi anlaşmanın içeriğini açıkladı.

11. Bu toplantı Nisan 1920'de Britanya, Fransa ve Birleşik Devletler arasında yapıldı ve Arap ülkelerin yükümlülükleri belirlendi. Musul Vilayeti, Britanya ile Fransa arasındaki gizli anlaşması sonucu Fransa yönetimi altına girmişti ancak Fransa o toplantıda müttefiki Britanya için Musul Vilayetinden elini çekti. Balfour Deklarasyonu'nun uygulanması şartıyla Irak ve Filistin'in yönetimi Britanya'ya bırakıldı. Suriye ve Lübnan da Fransa'nın yönetimine verildi. (San Remo, İtalya'da bir şehir)

Sultanı'na sunuldu. En sonunda da 10 Ağustos 1920'de Paris yakınlarındaki Sevr banliyösünde Müttefik Kuvvetler ile Osmanlı hükümeti temsilcisi arasında barış anlaşması imzalandı ve Şam (Lübnan ve Suriye), Irak, Ürdün ve İzmir Osmanlı Devleti'nden ayrıldı.

10 Ağustos 1920'de imzalanan Sevr Antlaşması'nın bir kısmı, Kürdistan olarak tanımlanarak Kürt milletine ayrılmıştı. Anlaşmanın 64'üncü Maddesi'ne şöyle deniyordu:

“İşbu antlaşmanın yürürlüğe konulmasından bir yıl sonraya kadar, 62'inci maddede belirtilen bölgelerdeki Kürtler, bu bölgelerdeki nüfusun çoğunluğunun Türkiye'den bağımsız olmak istediklerini kanıtlayarak Milletler Cemiyeti Meclisine başvurur ve Meclis de bu nüfusun bu bağımsızlığa layık olduğu görüşüne varırsa ve bu bağımsızlığı onlara tanımayı Türkiye'ye salık verirse, Türkiye, bu tavsiyeye uymayı ve bu bölgeler üzerinde bütün haklarından ve sıfatlarından vazgeçmeyi, şimdiden taahhüt eder.”¹²

12. Barzani, Mesud (2020), "Kürt Kurtuluş Hareketi, 1. Cilt, 1958–1931, Rojhilat Yayınevi.

Irak Devletinin Kuruluşu

Musul Vilayeti'ni içeren Güney Kürdistan Bölgesi, Kuzey Kürdistan'ın büyük bir bölümüyle birlikte Sevr Antlaşması projesine dahildi. Bu antlaşmanın ardından, bizzat Britanya Kolonileri Dışişleri Bakanı ve Irak İşleri Sorumlusu Winston Churchill'in talebi üzerine Mart 1921'deki Kahire Konferansı düzenlendi. Bu konferansta Irak Krallığı'nın kurulması kararlaştırıldı ve Britanya'nın Ortadoğu siyaseti baz alınarak Mekke Emiri Hüseyin bin Ali'nin oğlu Emir Faysal, Irak Kralı olarak belirlendi. Şüphesiz karmaşa ve sorunlar dolu olan bu bölgenin halklarının özellikleri gözetilmeden devletin temelleri atıldı ki yüz yıldır huzur yüzü görebilmiş değil. Bu konferanstan (Kahire Konferansı)¹³ sonra Irak Kralı Faysal, Britanya'nın Irak Yüksek Temsilcisi'ne iki mektup yazarak Kürdistan'ın Irak topraklarına katılmasını istedi. Dönemin Britanya Kolonileri Dışişleri Bakanı Winston Churchill, kendisine şu yanıtı verir:

“Biz sana bir devlet sözü verdik, imparatorluk değil! Kürtler kendi coğrafyalarının sahibi olan bir ulustur ve sınırları da Hemrin Sıradağları'dır.”

Bu kararla Faysal, 1920 Ağustos ayında bir İngiliz vapuruyla Mekke'den Basra'ya getirildi ve 23 Ağustos 1922'de Irak Kralı yapıldı.¹⁴

Bir Kasım 1922'de Osmanlı'da saltanat kaldırılarak cumhuriyet sistemine geçildi ve Osmanlı İmparatorluğu'nun adı Türkiye olarak

13. Edmonds, Cecil J. "Kürt Türk Arap", Çev: Hamid Gewheri, Awyer Basın ve Yayın Merkezi, s. 155.

14. Edmonds, Cecil J. "Kürt Türk Arap", Çev: Hamid Gewheri, Awyer Basın ve Yayın Merkezi, s. 155.

değiştirildi, Mustafa Kemal de cumhurbaşkanı oldu. Daha sonra Türkiye, yeni cumhuriyetin temellerinin sağlamlaştırılması adına Müttefiklerin müzakere masasına dönmesi talebinde bulundu. Britanya, Fransa, Amerika, Rusya, İtalya, Japonya, Romanya, Türkiye ve diğer bazı ülke temsilcileri 15 Kasım 1922'den 23 Haziran 1923 tarihine kadar defalarca İsviçre'nin Lozan kentinde toplandı. Nihayetinde Lozan Barış Antlaşması adı altında Sevr Antlaşması feshedildi ve Kürt ulusunun meşru hakkı olan bağımsızlığa ulaşma isteği engellendi.¹⁵

Lozan Antlaşması'nın 3. maddesinin 2. bendinde şöyle deniyo:

“Türkiye ile Irak arasındaki sınır [Musul Vilayeti], iş bu antlaşmanın yürürlüğe girişinden başlayarak dokuz aylık bir süre içinde Türkiye ile İngiltere arasında dostça bir çözüm yoluyla saptanacaktır. Öngörülen süre içinde iki hükümet arasında bir anlaşmaya varılamazsa, anlaşmazlık Milletler Cemiyeti Meclisi'ne götürülecektir.”¹⁶

Bu müzakereler Britanya'nın bir muhtırası ve Sir Percy Cox ile Musul Valisi İdari Yardımcısı R.F. Jardine'in gözlemciliğinde 19 Mayıs 1924'te başladı ancak sonuçsuz kaldı. Milletler Cemiyeti, 30 Eylül 1924'te görevini yerine getirip İsveç, Macaristan, Belçika, İtalya ve İsviçre'den oluşan uluslararası bir komisyonla, protokol yazımı için bir komisyon belirledi.¹⁷ Türkiye - Irak sınır sorununu çözmekle görevli komisyon 16 Aralık 1924'te Bağdat'a ulaştı ve sonraki gün Musul'a gitti. Tartışmalı bölgelerde geçirilen iki

15. 24 Temmuz 1923'te Sevr Antlaşması bozuldu ve Lozan Antlaşması imzalandı. Lozan Antlaşması'na göre bütün ülkesi Türkiye'ye kaldı ve Kürtlerin haklarından hiç söz edilmedi. Sadece Müttefik hükümetlerin Türkiye'deki tüm azınlıklarla ilgili temennilerine işaret edildi.

16. Barzani, Mesud (2020), "Kürt Kurtuluş Hareketi, 1. Cilt, 1958-1931, Rojhilat Yayınevi.

17. Komisyon üyeleri şunlardan oluşuyordu: İsveç'ten Einar af Wirsén, Macaristan'dan Count Pál Teleki, Belçika'dan Albay A. Paulis, İtalya'dan Signor Roddolo ve İsviçre'den Count Horace de Pourtales.

ayın ardından bölge halkıyla görüşmeler yapılarak Milletler Cemiyeti'ne bir rapor sunuldu ve Brüksel Hattı¹⁸ aşağısındaki bölgelerin; Irak'ın yirmi beş yıl Britanya'nın denetiminde kalması, Irak'ın yeni kurulan hükümetinin kendi iç yönetiminde Kürtlerin çıkarlarını koruması, Kürtçenin eğitimde, yazışmalarda, yönetim ve mahkemelerde resmi dil olması şartıyla Irak'a verilmesi istendi.

Rapora göre soru yöneltilen ahalinin büyük bölümünün (Kürtler) görüşü, Türklerin hükmü altına girmek yerine Irak'a katılıp Irak'ta yaşamaktan yanaydı. Bu ankette Kürdistan'ın o bölgesindeki ahaliye sadece iki seçenek (Türkiye'yle kalmak ya da Irak'a katılmak) sunulmuştu ve yöneltilen sorulardan kasıt bağımsızlığı seçmek değildi. Milletler Cemiyeti bu projeyi onayladı ancak Kürtlerin çıkarlarının korunmasından söz eden şartlar katiyen sonuca ulaşmadı ve Kürt - Arap ortaklığı temelinde kurulan yeni devlet, Kürtlerin ortaklığını ihlal etti.

Kürtler, vilayeti (Musul) Türkiye'nin elinden kurtardı ancak acaba Araplar bunu hatırlıyor mu? Britanya temsilcisi Cecil J. Edmonds da kitabında (Kurds, Turks and Arabs: Politics, Travel and Research in North-Eastern Iraq), "Acaba buna karşılık Irak hükümeti gözünü açıp Kürtlere karşı uzun vadede toleranslı bir siyaset izleyebilir mi?"¹⁹ vurgusunda bulunuyor. Fakat Irak devleti tarafından Kürt ulusunun başına getirilen olay ve felaketlerin, Arapların, Kürtlerin o iyiliğini unuttuğunun bir belgesi olduğunu görüyoruz.

18. Brüksel Hattı: Lozan Antlaşması'nın imzalanmasından sonra Milletler Cemiyeti tarafından Türkiye - Irak sınırının belirlenmesi Brüksel'de bir komisyon oluşturuldu. O komisyonun oluşturulmasından sonra Milletler Cemiyeti üç üyeden oluşan bir komisyon daha kurdu: İsveç'ten Einar af Wirsén, Macaristan'dan Count Pál Teleki ve Belçika'dan Albay A. Paulis'ten oluşan heyetin görevi Türkiye ile Irak arasındaki sınır sorununu araştırmaktı.

19. Edmonds, Cecil J. "Kürt Türk Arap", Çev: Hamid Gewheri, Awyer Basın ve Yayım Merkezi, s. 574.

Bu çekişmeler yaşanırken, önce Şeyh Mahmud Hafid 1919 yılında İngiliz yönetimine karşı ve yeni kurulan devlette Kürdistan halkının kaybedilen haklarının elde edilmesi için Süleymaniye’de ayaklandı ve Kürdistan Devleti’ni ilan etti. Şeyh Ahmed Barzani bir mektupla aşiret liderlerine haber göndererek Şeyh Mahmud’a yardım etmelerini istedi, kendisi de Mustafa Barzani liderliğinde silahlı bir gücü Şeyh’e destek için Süleymaniye mıntikasına gönderdi. Mustafa Barzani, Şeyh Mahmud’a destek için Balek²⁰ ve Doli Biyaw²¹ bölgelerinden iki koldan harekete geçti. İki güç, birçok pusuyu atlattıktan sonra Süleymaniye yakınlarına ulaştı ancak çabaları sonuçsuz kaldı çünkü İngilizler hava ve kara saldırısıyla, Şeyh Mahmud’un ilan ettiği devleti yıktı ve Şeyh’in kendisi de yaralı olarak Bazyan geçidinde yaralı olarak esir düştü ve Hindistan’a gönderilerek uzaklaştırıldı. Ancak daha sonra halkın baskıları sonucu 1922’de Şeyh’i Süleymaniye’ye geri getirmeye mecbur kaldılar.

Nüfusunun ekseriyeti Kürt olan Musul Vilayeti yeni Irak devletine eklendikten sonra 1925’te, yeni Irak devleti için, Kral Dönemi Anayasası olarak bilinen ilk anayasa yazıldı. Britanya, yeni Irak devletinin güçlendirilmesi ve sağlamlaştırılması için çabalarını yoğunlaştırdı. Yine bu amaçla iki Kürt kurtuluş hareketi 1931 ile 1932 yıllarında Şeyh Ahmed Barzani öncülüğünde ve 1943 ile 1945 yıllarında Mela Mustafa Barzani öncülüğünde, İngiliz savaş uçaklarının bombardımanı, Irak Kara Kuvvetleri ve yerli hainlerin desteğiyle yenilgiye uğradı. Barzani savaşçılar, 11 Ekim 1945’te kadın ve çocuklarla birlikte dağlardan İran

20. Bu bölge Rewanduz’un kuzeyinde kalıyor, Hamilton yolundan Rayet köyüne kadar uzanıyor.

21. Doli Biyaw, Surçi bölgesinin bir parçasıdır ve Barzan’ın doğusunda kalır. Xelifan - Barzan bu bölgeden geçer.

Kürdistan'ının Şino ve Mergewer bölgesine ulaşmaya mecbur bırakıldı.²²

Bu tarihi anıyı size, bir hakikati vurgulamak için anlattım çünkü maalesef siyasiler dahil Iraklıların büyük bir bölümü bu tarihi bilmiyor ya da bilseler bile konu Kürt milletinin haklarına geldiğinde bu tarihi bilmezden geliyor veya kulak ardı ederek, gözetmiyorlar. Kürt sorunu, Irak devletinin kurulmasından önce vardı. Irak devleti İngilizler tarafından kurulup kralı belirlenmeden önce, daha sonra adı Irak Devleti konulan bölgede Kürtler, kendi coğrafyalarının sahibiydi. Ayrıca büyük güçler ile bölgesel ve yerel güçler arasındaki çekişmelerde, bir ulus olarak Kürtlerin hakları ihlal edildi.

Irak Kürdistanı özgürlükçülerinin devrim ve hareketlilikleri, krallık döneminde, Kürtlerin yeni Irak devletinin durumunu kabul etmediğinin belgesiydi ve hükümetin Kürt ulusunu dışlama ve asimile etme çabalarına karşı sert bir şekilde durmaktadır. Irak devleti o dönem Kürt - Arap ortaklığını ihlal etti ve Irak'ın kuruluşunda, Kürtlerin çıkarlarının korunması için verdiği, Milletler Cemiyeti'nin komisyonunun projesinde işaret edilen sözleri kulak ardı etti. Bununla birlikte Irak hükümeti İngilizlerin yardımıyla bir süreliğine de olsa o dönem devrimleri bastırabilmişse de her seferinde devrim ve başkaldırıları yeni bir coşkuyla başlamıştır. Irak devletinin, Kürt - Arap ortaklığı ve vatandaşların haklarına saygı duyulması temelinde kurulması fırsatı krallık döneminde kaybedildi ancak acaba Kürtlerin Irak devleti içinde rahat yaşayabilmesi için ortaya çıkan diğer fırsatlarda, hatalardan ders çıkarıldı mı?

22. 22/01/1946'da Mahabad'da Kürdistan Cumhuriyeti ilan edildikten sonra Barzaniler, Mustafa Barzani liderliğinde Pêşewa Qazi Muhammed'le anlaşma çerçevesinde Kürdistan Cumhuriyeti'nin savunulmasına Peşmerge olarak katıldılar.

Eylül Devrimi

Değişim için 14 Temmuz 1958 devrimi yeni bir fırsattı. Temmuz Devrimi'nin başarılı olmasının ardından da Ölümsüz Barzani ve arkadaşları Sovyetler Birliği'nden Irak'a döndü. Temmuz Devrimi, Irak devletinin yeniden tasavvur edilmesi ve Irak'taki bütün bileşenlerin, vatandaşların rahatça uygar bir devletin gölgesinde yaşaması için yeni bir durum ve yeni bir fırsat yaratmıştı. 1958 Anayasası'nda Arap ve Kürtlerin devlette ortak olduğu ve anayasanın ulusal hakları garanti ettiği çok açık bir şekilde yazıldı. Ancak maalesef yine şovenist ve oportünist kişilerin etkisiyle Kürt milletinin hakları kulak ardı edildi ve Temmuz Devrimi'nin başarıya ulaşmasından iki buçuk yıl sonra Kürdistan, Irak uçak ve toplarının bombardıman ateşi altına alındı ve 11 Eylül 1961'de Kür Devrimi başladı. Eylül Devrimi, Kürdistanî aynı zamanda Irakî bir devrimdi. Devrimin başlıca sloganı "Irak'a demokrasi, Kürdistan'a otonomi"ydi. Eylül Devrimi, Iraklı mücadeleci insanlar için de bir sığınak olmuştu. Devrim boyunca bir kez bile sivil halka dönük yıldırma ve kan dökme eylemi olmadı. Sayın Barzani'nin bütün çabası; savaşta, ateşkeste ve ne savaş ne de barış olan hallerde, savaşın ve kan dökülmesinin önüne geçmek içindi.

Eylül Devrimi boyunca defalarca dönemin Irak yönetimiyle görüşme ve müzakereler yapıldı ancak her zaman olduğu gibi Bağdat taktiksel yaklaşarak zaman kazanmak için Kürtlerle

müzakereye başvuruyordu. 8 Şubat 1963'te Baasçıların Abdulkerim Kasım'a karşı darbe yapmasından sonra, hükümet ile Devrim arasında dört ay boyunca savaş durdu. O dönem Devrim ile hükümet arasında görüşme ve müzakere söz konusuydu. Ancak gerçekte Baasçılar o dönem Kürtlerle müzakere yapmaktaki amacı, kendi konumlarını sağlamlaştırmaktı. Sorunları çözmeye dair inançları yoktu. Kendileri iyi durumda olduğu ve Suriye'de de Baasçılar darbe yaptığı için güçlenmiş olduklarını hissettiler. Aynı yılın haziran ayında bölgesel destek ve planla Kürtlere karşı seferberlik ve savaş başlatıldı.

1963 Kasım'ında Abdulsalam Arif darbe yaparak Baasçıları kovdu. Birkaç ay sonra 10 Şubat 1964'te Ölümsüz Barzani ile Abdulsalam Arif arasında, bazı maddelerle ilgili karar verilen bir anlaşma imzalandı. Bunlardan biri, Kürt milletinin ulusal haklarının tanınmasıydı. Fakat bir yıl geçmeden yeniden Kürdistan halkına savaş dayatıldı. Oysaki Sayın Barzani ve Devrim liderliğinin bütün çabaları, savaşı önlemek içindi. 1965 yılında Irak hükümeti askeri gücünü, Eylül Devrimi'ni ortadan kaldırmak için tahsis etti.

Sefin, Piremegrin, Beni Herir, Hendrên dağları ile Rewanduz, Ranye ve Qeladizê bölgelerinde çok büyük çatışmalar yaşandı. Irak hükümeti bu savaşta, Kürdistan halkının arazilerini yakma ve ekonomik altyapıyı bozma siyasetini izliyordu. Bu zulüm, savaş dayatma ve Kürdistan halkını göçe zorlama üzerine Ölümsüz Barzani, 1 Ocak 1966'da Birleşmiş Milletler'e bir mektup yazarak, Birleşmiş Milletler'in Kürdistan'a özel bir komisyon göndererek, Kürdistan halkına yapılan o zulüm ve yıkımın boyutunu yakından görmesini istedi.

1966 Nisan'ında Abdulsalam Arif'in helikopter içinde yanmasından sonra kardeşi Abdulrahman onun yerini aldı. Abdulsalam'ın ölümünden önce Kürdistan'ın tamamını kapsayan bir savaş planı vardı ki bu plan, Irak Savunma Bakanı Abdulaziz

Akili buna “Tevekkeltü Alellah” planı adını vermişti. Planın amacı Devrim’i yok etmektir. 12 Mart 1966’da Hendrên ve Zozik Destanı’nda Devrim tarafından kahramanca bir savaşla bu plan boşa çıkarıldı ve hükümet askeri açıdan büyük bir darbe aldı. Bu büyük yenilgiden sonra hükümet, müzakere talebinde bulundu ve Kürtlerle olan sorunları barışçıl yolla çözmeye hazır olduğunu bildirdi. Ardından 29 Haziran 1966’da Devrim ile hükümet arasında on iki maddelik bir beyanname imzalandı ancak gerçekte bu beyanname bir anlaşma değil, bir çeşit ateşkeşti. Her ne kadar dört ay sonra Sayın Barzani ile Irak Cumhurbaşkanı Abdulrahman Arif²³ görüşse de Kürtlerin mal mülküne tecavüzler, ihlaller ve Araplaştırma siyaseti devam etti.

On yıl içinde Irak’ta yedi darbe yaşandı. Bu darbelerden hiçbirisi Irak’ın asayiş ve emniyetini sağlayamadı ve darbecilerin de Irak’ın demokrasiye götürme, insan haklarını koruma, Irak’ta Kürt ve Türkmen ulusu ile Hristiyanların haklarını tanıma gibi kapasiteleri yoktu. Darbecilerin tamamı ordu mensubuydu, hükümetler darbeci subaylar arasında el değiştiriyordu ve binlerce masum kişi öldürülüyor, Irak ekonomisine yüz milyarlarca dolar zarar veriliyordu. Ama yine de kendi canlarını bile kendi darbelerinde kurtaramadılar.

Irak’ta baş gösteren darbeler iki fenomene dayanıyordu. İlki; ülke ordu tarafından yönetiliyordu ve hükümet, askeri bir hükümetti. İkincisi de darbe yöntemi haricinde ülke yönetiminin sistem ve şeklinde hiçbir değişiklik yaşanmıyordu. Darbelerinde de en çok 1963 Şubat’taki darbe denemesinden ve hükümette erk sahibi olan kişilerden yararlanıyorlardı.

17 Temmuz 1968’de Abdulrezak Naif, İbrahim Davud ile Sadun Hedan, Abdulrahman Muhammed Arif’e darbe yaptı.

23. Abdurrahman Arif kardeşinden farklıydı ve iyilik ve barış yanlısıydı ancak derin devlet ondan daha güçlüydü.

Bu darbenin ardından Baasçılar 30 Temmuz 1968'de Ahmed Hasan Bekir başkanlığında yeni bir darbe yaptı ve Abdulrezak Naif'i uçağa bindirerek Irak'tan çıkardı.

Eylül Devrimi'nin en büyük kazanımı, Ölümsüz Barzani ile Saddam Hüseyin arasında 11 Mart 1970'te imzalanan anlaşmaydı. Bu adım Kürtleri siyasi yaşamın yeni bir evresine taşıdı. Bu anlaşmayla Kürdistan'ın bu bölümündeki Kürtler, kendi topraklarında bazı ulusal ve yasal haklarına kavuştu. Irak devleti, Kürtlerin bir ulus olduğunu, kendi topraklarında haklarından mahrum olup, zulme uğradığını kabul etti. Bu da Kürdistan'ın dört parçasındaki Kürt ulusu, Devrim liderliği, Kürdistan Demokrat Partisi ve canla, başla başkanları Mustafa Barzani'nin arkasında olan kahraman Kürdistan Peşmergeleri için büyük bir zaferdi.

11 Mart anlaşması, Kürdistan halkı ile Irak devleti arasında tarihi bir dönüşümdü ancak maalesef Irak hükümeti farklı şekillerde Devrim'e ve Kürtlere karşı inkar siyasetine devam ediyordu. Anlaşmadan birkaç ay sonra hükümet, Feyli Kürtlere acılar yaşatarak onları yerinden etmeye başladı. 29 Eylül 1971'de evlerini patlatarak Sayın Barzani'ye yönelik suikast girişiminde bulunuldu. Bu eylemler, Kürdistan Devrimi ile Irak hükümeti arasındaki güven duygusunun azalmasına yol açtı. Ayrıca hükümet farklı bahanelerle anlaşma maddelerini uygulamaktan ve otonomi yasasını çıkarıp 1974'te otonomi ilanından kaçınıyordu. Aynı zamanda aralarında Şehit Leyla Kasım ve arkadaşlarının da bulunduğu KDP'nin Bağdat'taki örgütlenmesi ve üyelerine karşı tutuklama, işkence ve idamlara girişti. Kürdistan Demokrat Partisi'nin Bağdat'taki parti örgütlemesinden sorumlu olan Şehit Leyla Kasım, siyasi çalışmalar nedeniyle Irak hükümeti tarafından 12 Mayıs 1974'te idam edilerek şehit edilen ilk Kürt kıızıydı.

Nihayetinde Irak hükümeti, 1975'te uluslararası bir işbirlikçilik ile Kürtlere karşı Cezayir Anlaşması adı altında İran Şahı için

Irak'ın toprakları ve egemenliğinden taviz verdi. Bu şekilde Eylül Devrimi akamete uğradı ve 11 Mart 1970 anlaşması uygulanamadı.

1975 sonrasında itibaren Irak'ta Kürdistan halkı ve Kürt kurtuluş hareketinin yeni bir mücadele dönemi daha başladı. Devrim akamete uğramasına ve yüzbinlerce kişi farklı ülkelere dağılmasına rağmen, buna paralel olarak Irak Kürdistanı'ndaki Kürt kurtuluş hareketi daha da genişlemiş ve dış dünyaya açılmıştı. Kürtlerin dış dünyayla ilişkileri yeni bir evreye girmişti. Irak ile İran arasındaki sekiz yıllık savaş da Irak'ta Kürdistanî güç ve taraflar için başka bir imkan ve denklem ortaya çıkarmıştı.

Kürt Milletini Irak Devleti İçinde Asimile ve Yok Etme Planı

Uzun vadeli bir sürecin sonunda Kürdistan halkının toprakları dört devlet arasında paylaşıldı. Yukarıda vurgulandığı üzere Irak devletine eklenen bölümde Kürt ve Arap ortaklığı ihlal edildi, Kürt milletinin ulusal özellikleri gözetilmedi. Kürtlere yapılan zulüm, sadece ulusal haklarının kulak ardı edilmesiyle sınırlı değildi, geride kalan yüzyılda Irak'ı yönetenlerin Kürdistan halkını yok etme ve asimile etmeye dönük yoğun plan ve programları da uygulandı. Kürt ulusu ile diğer bileşenlerin kuruluştan beri yerleşik olduğu Irak Kürdistan'ı bölgelerinin demografisinin değiştirilmesi için çeşitli dönemlerde, belirlenmiş bir siyaset doğrultusunda çalışılıyordu. Kürt bölgelerinin demografisinin değiştirilmesine dönük ilk girişim, zorla tehcir çerçevesinde oldu. Irak devletine bağlı Kürdistani bölgelerdeki tehcir ve Araplaştırma siyaseti, Irak devletinin kuruluşundan önce de takip ediliyordu. 19. Yüzyılda Mithad Paşa²⁴ Bağdat Valisi'yken çok sayıda Arap aşireti; Mendeli, Beledruz, Qeretepe, Kifri, Duz, Hewice, Qerac ovaları ve Güney Mahmur ile Ninova Ovası'na yerleştirildi. Irak devletinin kurulmasından sonra, krallık döneminde, yeni devletin vatandaşları arasında Iraklılık duygusunun pekiştirilmesi için Araplaştırma programı kapsamında zamana yayılan bir süreç üzerinde çalışılıyordu.

24. Midhat Paşa, 1869'dan 1872'ye kadar Osmanlı'nın Bağdat Valisi'ydi.

Geride kalan yüzyılın 30, 40 ve 50'li yıllarında çok sayıda Arap Hewice, Mendeli, Celewla, Qerac, Ninova ve Şengal ovalarına yerleştirildi ve onlar için yüzlerce yeni köy inşa edildi. 14 Temmuz 1958 devriminden Baasçıların gelişine kadar da Şengal, Zummar ve Irak ile Suriye'nin sınır bölgelerinde Araplaştırma siyaseti devam etti.

1963'te ve Baasçılar iktidara geldikten sonra tehcir, Araplaştırma ve Baaslaştırma planı geniş çaplı ve daha katı bir boyuta ulaştı. O süre zarfında Kürdistan topraklarının % 42'si, baba ve ata topraklarında yaşayanların tehcir ve topraklarından koparılması saldırısına maruz kaldı. 1970 yılında Irak hükümeti binlerce Feyli Kürt'ünün zorla tehciri suçunu işlemeye başladı. Ayrıca bunun ardından, 1974'ten sonra köylerin yıkımıyla eşgüdümlü olarak başka bir tehcir süreci başladı ve 1979'a kadar sürdü. Bu süreçte Barzan bölgesi ile Balek, Quretu, Kirmek, Nawdeşt, Halebçe, Karêze ve Zaho; köylerin yıkım ve talanı saldırısına maruz kaldı. 1975 Ekim ayında Irak hükümeti tarafından en büyük tehcir ve yıkım saldırısı Barzan bölgesinde başlatıldı. Barzan bölgesi sakinleri zorla Irak'ın güneyindeki çöllere ve yerleşim birimlerine nakledildi, haksız bir şekilde vatanlarından uzaklaştırıldı. Zorlu ve çetin yaşam koşullarında geçen beş yılın ardından 1980'in başında tehcir edilen Barzaniler, Irak'ın güneyinden Kürdistan'a getirildi. Fakat bu kez de Erbil çevresindeki Kadisiye ve Kudüs toplama kamplarına yerleştirildiler.

Irak hükümetinin bir başka suçu da Kürt vatandaşlarına yönelik kaybettirme, Enfal ve katliamlardı. 1980 yılında on iki bin Feyli Kürt genci Irak hükümeti tarafından kaybettirildi. Yine Feyli Kürtlere yönelik süregelen suçların devamı olarak on binlercesi zorla Irak'tan çıkarıldı, kimlikleri ellerinden alınarak İran'a gönderildi. Irak hükümetinin Kürt ulusuna karşı örgütlü

suçları devam etti. 31 Temmuz 1983'te Irak rejim güçleri toplama kampları olan Kuştepe (Kadisiye ve Kudüs), Herir, Behirke ve Diyana'ya saldırarak sekiz bin Barzani erkeğini tutukladı ve kaybettirdi. Yirmi küsur yıl sonra rejimin yıkılmasının ardından cesetleri güney Irak çöllerindeki toplu mezarlarda bulundu. Irak hükümeti tarafından Kürt ulusunun soykırımı uğratılması planının uygulamasının devamı olarak 1988 yılında eski Irak rejimi insanlık dışı bir operasyonla, "Enfal" adı altında sekiz aşamada Germiyan, Qeredax, Behdinan ile Kerkük, Erbil ve Süleymaniye vilayetlerinden 182.000 masum Kürt vatandaşı kaybettirildi. Yine aynı yıl içinde Halebçe'ye yönelik kimyasal saldırı suçu işlenerek, 5.000 sivilin şehit olmasına sebep olundu. Kürdistan'ın kimyasal saldırıya uğraması, Kürdistanî bölgelerin büyük çoğunluğunu kapsadı ancak Halebçe şehit sayısının çok olması nedeniyle o dönem Kürdistan'a yönelik kimyasal saldırının sembolü oldu.

Bütün bu suçlarla birlikte Kürdistan doğasının tahribatı, ormanlara, dağlara ve yollara mayın döşenmesi, 4.500 köyün harabeye çevrilmesi, kırsal bölgelerin yaşam ve tarım altyapısının çökertilmesi, toplama kamplarına zorunlu iskan, ekonomik altyapı ve Kürt ulusunun toplumsal yaşam dengesinin tahribi, Kürt vatandaşlara yönelik rastgele tutuklama, hapse atma, işkence, idam ve kurşuna dizme, yüz binlerce Kürt vatandaşın göç ettirilmesi, 24 Nisan 1974'te Qeladizê'nin bombalanması ve 9 Haziran 1985'te Zêwe mülteci kampında mültecilerin bombalanması da Irak devletinin Kürdistan halkına yönelik diğer suçlarıydı. Bu anlatılanların hepsi binlerce belgeyle kanıtlanmıştır ve hepsi de insanlığa karşı suç, soykırım suçu, kasıtlı ve sistematik biçimde hedef alma olarak Irak devletinin hanesine yazılmıştır ki yüz yıl boyunca Kürt ulusunun asimilasyonu ve yok edilmesi için yapılmıştır.

R a p e r i n

(Ayaklanma)

Kürdistan halkının 1991 baharında ayaklanmasının ardından Kürdistan halkı ve Kürdistan kurtuluş hareketi için yeni bir imkan doğdu. Raperin (Ayaklanma), Kürdistan halkının yaşamında tarihsel bir dönüşümdü. Raperin’de Kürdistan halkı, ahlak ve kültürlerinin yüceliğini gösterdi. O dönem Kürdistan halkı intikama sarılmadı. Aksine, teslim olan binlerce Iraklı askerin canını korudu. Kürt liderliği, Irak devletiyle yeni bir sayfa açma adına da hükümetin müzakere ve görüşme talebini kabul etti, dönemin Irak yönetimiyle görüşmeye karar verdi. Rahmetli Mam Celal ile birlikte görüşmeler için Bağdat’a gittik. Doğrusu, Irak devletinin Kürdistan halkına karşı işlediği bütün o vahşice işlenen suçlar gözümüzün önündeydi ve kan nehri içinde yürüdük ve milletimizin kanlarıyla kızıla boyanan o ellerle tokalaştık. Ancak asıl niyetimiz barışın tesisi için yeni bir sayfa ve dönem açmaktı ve o karar da hayatımın en zor kararıydı.

Ailemden otuz sekiz, aşiretimden sekiz bin ve ulusumdan yüz seksen iki bin kişi vahşice Enfal edilmişti. Buna rağmen, daha sonra “Şahsi kininden dolayı görüşmek istemedi” denmesin diye Bağdat’a giderek Kürt milleti için bir çözüm fırsatı bulmaya çalıştım.

Kürdistan halkının geçtiğimiz yüzyılın 20'li yıllarından Raperin'e kadar Irak devletiyle yaşamının sonucunda ödediği bütün o insani ve maddi bedeller, çok büyüktü. Irak devletine üye olmamızın ve Kürtlerin Irak'la ortak olmasının sonucu; savaş, devrim, yıkım, talihsizlik, kan ve Kürt halkına acı çektirmek oldu. Irak, Kürdistan'ın petrolüyle devlet oldu ve o petrolün parasıyla Kürdistan halkıyla savaşıyordu, komşularına saldırıyordu. Maalesef petrol konusu başından beri Kürdistan halkının haklarının göz önünde bulundurulmamasına sebep oldu. Zamanında İngilizler Ölümsüz Şeyh Mahmud'a yönetim ve devlet sözü verdi. Kerkük'ün petrolü olduğunu öğrendikleri an ise sözlerinden döndüler ve Kerkük ile Kürdistan petrolüyle Irak devletini güçlendirmek istediler. Ancak 20. Yüzyılda refah ve gelişme için yararlanılması gereken servetin, Kürdistan halkının kırımdan geçirilmesi için kullanıldığını gördük.

Kürtlere karşı aralıksız bombardıman ve seferberlik, darbeler, diktatörlük ve şovenizm, on iki bin Feyli Kürt'ün kaybettirilmesi, sekiz bin Barzani ile Germiyan ve diğer bölgelerde yüz seksen iki bin masum Kürdistan vatandaşının Enfal edilmesi, Halebçe ile Kürdistan'ın farklı bölgelerine kimyasal saldırı düzenlenmesi, tehcir, Araplaştırma, Baaslaştırma, yerinden etme ve göç ettirme; Irak devletinin kurulması ve o devletle yaşamamızın sonucuydu. Bütün bunlara rağmen Kürtler barış, birlikte yaşama ve yeni bir sayfa açmak istiyordu.

Irak rejimiyle Raperin sonrasında yapılan müzakereler sonuç vermedi. O dönem inkarcı, şovenist ve Kürtleri tebaa olarak gören zihniyet devam ediyordu. Kan, haksızlık ve zulüm dolu o geçmişe rağmen Bağdat neredeyse bize suçlu gözüyle bakıyordu. Çünkü Kürtler zulmü kabul etmiyordu ve soykırım ile diktatörlüğe teslim olmuyordu.

Kürdistan halkının ayaklanmasının ardından yeni dönemin ve Korê geçidindeki askeri yenilginin etkisiyle rejim, Kürdistan'ın bir bölümünde hükümet etkisini kaybetti ve Kürdistan'daki

idari birimlerinden çekildi. On iki yıl boyunca Kürdistan ile Bağdat arasında herhangi bir siyasi, ekonomik ve idari ilişki olmadı. Kürdistan Bölgesi o dönem rejim ablukası ve Kuveyt Savaşı sonrası Irak'a uygulanan uluslararası ambargo altındaydı. Bununla birlikte Kürdistan'da ilk kez 19 Mayıs 1992'de özgür ve demokratik bir seçimle parlamento ve Bölge Hükümeti kuruldu. Kürdistan'daki siyasi taraflar arasında yaşanan büyük ekonomik ve iç sorunlara rağmen Kürdistan Bölgesi söz konusu on iki yılda gücünü ispatlayarak kalkınmayı başardı. Aynı zamanda Kürdistan Bölgesi çok sayıda Iraklı mağdur, mücadeleci, özgürlükçü ve şu an iktidarı elinde bulunduran o dönemki muhalifler için bir sığınak oldu. Kürdistan Bölgesi hiçbir şekilde komşuları için tehdit oluşturmadı.

Irak Muhalefeti Konferansı ve Eski Rejimin Çöküşü

Amerika'nın 2003 yılında Irak'a saldırısı ve eski rejimin çöküşü, Irak halkları için önemli bir dönemin başlangıcı ve belirleyicisiydi. Amerika'nın saldırısının başlamasından önce Irak'ın geleceği hakkında Irak muhalif güçleriyle görüşme ve müzakerelerimiz vardı. Londra'da düzenlenen Irak Muhalefeti Konferansı'na aktif katılım gösterdik. O dönem de Irak'ta yaşanabilecek her değişim sonrası, hiç kimsenin intikam yoluna gitmeyi düşünmemesi için her türlü çabayı sarf ettik. Konferansta Iraklı taraflara, herkesin intikam peşine düşmesi halinde Irak'ta hiç kimsenin kalmayacağını net bir dille ifade ettik. 14-15 Aralık 2012'de Londra'da gerçekleştirilen Irak Muhalefeti Konferansı'nda Kürdistanlı taraflar, Irak devletiyle yeni bir sayfa açılması için çalıştı. Londra'daki Irak Muhalefeti Konferansı, kendi ulaştırma ve siyasi iletişim süreci projesinde, gelecekteki Irak'ın; demokrat, parlamenter, çoğulcu ve federal (tüm Irak için) bir Irak olmasını kararlaştırdı. Ayrıca ortaklık ve denge prensiplerinin, bileşenler arasında devletin kuruluş zemini olmasına karar verildi. Dönemin Irak muhalefeti o iki belgede, Irak hükümetlerinin; Kerkük, Mahmur, Xaneqin, Şengal, Zummar ve Mendeli'de demografi ve ulusal gerçekliği değiştirmeye dönük herhangi bir çabasının kalmaması ve bu çerçevede 1968 sonrasında itibaren

demografi değişikliği amacıyla hükümet tarafından yapılan idari yöntemlerin tamamının iptal edilmesini talep etti. Konferans, Kürdistan halkının Enfal ve soykırımı uğratılması suçlarının tanınmasını, Kürdistan halkının Enfal, kimyasal saldırı, tehcir ve soykırım kurbanlarının tazmin edilmesini istedi. Ayrıca, rejimin çöküşünden sonra Irak devletiyle gönüllü birliktelik çerçevesinde ortaklığı seçmesinde, kendi uygun formülünü bulabilmesi için Kürdistan halkının özgürlük iradesine saygı duyulmasına yer verildi²⁵

Eski rejimin ABD tarafından yıkılmasından ve Londra'daki Irak Muhalefeti Konferansı'ndan önce o dönem, Kürdistan yarı bağımsız bir statüye sahipti ve Irak'la hiçbir ilişkisi kalmamıştı. Raperin'den sonra Kürdistan Bölgesi'nde sağlam bir yönetim temeli vardı ve Kürdistan Parlamentosu tarafından federalizm onaylanmıştı. Federalizm fikri, Eylül Devrimi'nin son dönemlerine dayanıyordu. O dönem Sayın Barzani; İbrahim Ahmed, Cercis Fethulla ve diğer bazı uzmanları bu proje üzerinde çalışmaları için görevlendirdi. Federalizm ve Kürdistan Bölgesi Hükümeti, kendi içinde Kürdistan halkı için iyi bir kazanımdı. Irak sivil yöneticisi Paul Bremer,²⁶ Irak'ın geçici yönetim yasası ve yönetim meclisi kurulduğu dönem, sınırı aşmak ve Bölge'yi sıkıştırmak, Kürdistan Bölgesi'nin statüsü ve Kürdistan halkının kazanımlarına tecavüz için büyük çaba gösterse de bu çabalarında başarılı olamadı.

2005'te Irak için yeni bir anayasa yazıldı ve Irak halkları tarafından onaylandı. Yeni anayasa; demokrat, çoğulcu ve federal bir Irak'ın temellendirilmesi, bileşenler arasında ortaklık olması ve herkesin haklarının korunması içindi. Anayasa, Irak'ın önceki

25. Daha fazla bilgi için Ekler bölümündeki Irak Muhalefeti Londra Konferansı sonuç bildirisine bakınız.

26. Önceki rejimin 6 Mayıs 2003'te Amerika tarafından yıkılmasının ardından, dönemin ABD Başkanı George Bush, Paul Bremer'i Irak sivil yöneticisi olarak atadı.

anayasalarının hatta bölge anayasalarının tersine; eksikleri olmasına rağmen iyi ve çağdaş bir anayasaydı. Kürdistanlı tarafların, yeni Irak Anayasası'nın yazılması, oylanması ve kabul edilmesi ile bileşenlerin hakları, ortaklık şekli ve anayasada demokrasinin yerleştirilmesinde çok etkili rolleri vardı. Kürdistan, anayasanın yazımında yer almasaydı, anayasa bu şekilde yazılamazdı.

Eğer o anayasa, olduğu gibi uygulansaydı Irak'ın şu an boğuştuğu çok sayıda sorun da olmazdı. Anayasa yazım sürecinde Bağdat'ta uzun süre kaldım. Kürdistanlı anayasa yazım ekibi benim haricimde, rahmetli Newşirwan Mustafa, Dr. Roj Nuri Şawês, Selahaddin Behaeddin Hoca, Muhammed Hacı Mahmud, Mesrur Barzani ile Türkmen tarafının temsilcisi olarak Kerhi Altıparmak ve Hristiyan temsilcisi Romyo Hekari'den oluşuyordu. Kürdistanlı ekip, anayasanın yazımı ve kabulü ile Kürdistan halkı ile Irak'taki etnik ve dini bileşenlerin haklarının savunulmasında çok iyi ve tarihi bir işbirliği, birliktelik ve uzlaşısı içindeydi.

Maalesef, birlikte yeni Irak'ı kurduğumuz Şii müttefiklerimiz Irak'ta konumlarını sağlamlaştırdıklarını gördüklerinde, anayasanın ihlali, bileşenlerin dışlanması ve devlet kurumlarında Kürtlerin azaltılması gibi tehlikeli ve yanlış bir sürece girdi. Bu ihlalin kaynağı da yeni Irak Anayasası'na olan güvensizliklerine dayanıyordu. Yeni Irak Anayasası dibacesinde, Irak'ın tek parça olarak kalmasının, bu anayasaya bağlılıktan geçtiği belirtiliyor. Kürtlerin anayasaya oy vermesini sağlayan da bu oldu. Doğrusu anayasa yazılırken Irak'ta şovenist zihniyetin süreceğine dair kaygılarımız vardı, bu yüzden anayasa dibacesinde yazılanları, şovenist zihniyete geri dönüşe ve dayatmaya karşı bir engel olarak görüyorduk.

Anayasanın ihlali, verilen sözlerle anlaşmalara uyulmamasının işaretleri, 140. Madde'nin uygulanmasından kaçınılmasında kendini gösterdi. Anayasaya göre tartışmalı bölgelerde

normalleşme, nüfus sayımı ve referandum aşamalarının 2007’de fiilen uygulanması gerekiyordu. Ancak halen bu adımlarından hiçbirisi atılmış değil ve sebebi de Irak hükümetinin anayasaya uymaması ile bundan kaçınmasına dayanıyor.

2005’ten sonra yapılan her seçimde, seçim yasası öyle bir şekilde düzenleniyordu ki Kürdistan Bölgesi’nin sandalye sayısı azalıyordu. Her ne kadar yapılması kararlaştırılmış olsa da Irak’ta nüfus sayımı farklı sebeplerden dolayı halen yapılmış değil. Birçok kez Amerikalıların söz vermesiyle haklarımızdan feragat edip siyasi sürece dahil olduk ancak onlar da verdikleri sözler doğrultusunda çalışmıyordu. Egemen cumhurbaşkanlığı makamı Kürtlerin hakkıydı. Rejimin yıkılmasından sonraki ilk cumhurbaşkanlığı döneminde, Mam Celal cumhurbaşkanı oldu ancak 2009’daki ikinci dönemde Amerikalılar bu makamın Kürtlere verilmesini istemiyordu. 2009 Irak seçimleri sonrası İyad Allavi’nin listesi seçimlerin kazananı oldu ama İran ve Amerika farklı gerekçelerle Allavi’nin Irak Başbakanı olmasına izin vermedi. Amerikalılar ayrıca Sünni bir ismi cumhurbaşkanı yapmak, parlamento başkanlığının da Kürtlere verilmesini istiyordu.

Amerikalılar o konuyu benimle görüştü. “İstedığınız Mam Celal’in cumhurbaşkanı olarak kalmaması mı yoksa cumhurbaşkanlığı makamının Kürtlerde kalmaması mı?” diye sordum. “İkisini de kastediyoruz” dediler. Ben de cumhurbaşkanlığı makamının Kürtlerin hakkı olduğunu ve illa Mam Celal’in cumhurbaşkanı olması gerektiği yanıtını verdim. Başbakan ve cumhurbaşkanlığı birlikte Arapların olamazdı. Mam Celal, ikinci kez Irak Cumhurbaşkanı oldu. Michael R. Gordon ve Bernard E. Trainor’un yazdığı “The Endgame: The Inside Story of the Struggle for Iraq, from George W. Bush to Barack Obama”²⁷ kitabında bu konudan detaylıca söz ediliyor.

27. Gordon, Michael R. & Trainor, General Bernard E. (2013), “The Endgame: The Inside Story of the Struggle for Iraq, from George W. Bush to Barack Obama”, Pages: 642-646, Random House

Amerikalılar birçok kez Irak'taki denklemleri okumada doğru biryola girmiyordu ve bir hata yaptıklarında da her seferinde Kürtler bedelini ödemek ve haklarından feragat etmek durumundaydı. Referandum zamanında da Amerika'nın referanduma karşı çıkmasındaki en büyük sebep, referandumun yapılmasının Abadi'yi zayıflatacağı düşüncesi idi. Olur da referandum yapılmazsa, Abadi güçlenecek ve İran'ı Irak'ın siyaset arenasından çıkaracaktı. Amerikalıların bu okuması doğru değildi, bir kişinin hatırına da Kürdistan halkının, haklarından feragat etmesini istiyorlardı.

Petrol ve gaz konusuyla ilgili de Kürdistan Bölgesi anayasaya aykırı hiçbir adım atmadı. 2007 Şubat'ında petrol ve gaz yasası için bütün hazırlıklar tamamlandı ancak Irak hükümeti vakit öldürmeye ve bahane bulmaya başladı. Zalmay Khalilzad'ın²⁸ da bulunduğu bir toplantıda yetkin bir Şii bakan, Irak hükümetinin bu konuya kayıtsız kalıp vakit öldürmesi gerektiğini, Kürtlerin kendi başlarına petrol çıkaramayacağından söz etmiş.

Bu, Bağdat'taki iktidar sahiplerinin anayasaya ve ortaklığa inancının olmadığı konusunda niyetlerini açıkça ortaya koydu. Kürdistan Bölgesi'nin kendisi petrolü buldu ve çıkardı ancak Bölge, petrolü dışarıya ihraç etmeye mecbur kaldığında, Irak hükümeti 2014 Şubat ayında Bölge'nin bütçesini kesti. Kürdistan halkının bütçesinin kesilmesi yasa dışı bir adım, anayasaya aykırı ve büyük bir suçtu ki eski rejimin kimyasal silahla Kürdistan halkına saldırmasından aşağı kalır yanı yoktu. Hatta o suçtan da beterdi. Çünkü bütçe kesintisi tüm Kürdistan halkını, hatta süt içen bebeği bile hedef aldı.

Yine Irak hükümetinin bu anayasaya aykırı eylemi yüzünden Kürdistan Bölgesi'ne bütçe tahsis etmek için, Bölge Hükümeti petrol ihracatına başladı. Ondan sonra da maalesef Bağdat'ta

28.2005, 2006 ve 2007 yıllarında ABD'nin Irak Büyükelçiliği'nde Afgan kökenli Amerikalı diplomat.

doğruların tersyüz edilmesi ve saptırılması kampanyasına ve herkesin daha fazla Kürt karşıtlığı yapacağı bir durumun oluşturulmasına başlandı. Bu da siyasi Arap partileri için toplumsal desteği arttırıp seçimlerde daha çok oy getirecekti.

İŞİD Savaşı

Irak hükümetinin yanlış politikaları ülkeyi yok olmanın eşiğine götürdü. Mezhepçi ve tekçi siyaset, bileşenlerin dışlanması ve yolsuzluk, Irak'ın devlet anlamının içini boşaltmıştı. Ordu ve emniyet güçleri vatana bağlılık değil şahıslara bağlılık üzerinden örgütlenmişti. Bütün o yanlış politikalar, Anbar'ın doğusu ile Musul'da teröristlerin zemin bulması için uygun bir atmosfer oluşturdu. Bunun sonucunda 10 Haziran 2014'te göz açıp kapayıncaya kadar Musul kenti İŞİD'li teröristlerin eline geçti ve teröristler, Bağdat kapılarına kadar ilerledi. Bu olaylardan birkaç ay önce Seyid Ammar Hekim, Irak Başbakan Yardımcısı Dr. Roj Nuri Şawês ve ABD'nin eski Irak Büyükelçisi Robert Stephen aracılığıyla, Bağdat'taki yöneticileri, teröristlerin Ninova'nın batısı ile Hazar²⁹ yakınlarında eylem ve sürekli hareket halinde oldukları, Musul'un düşmesi tehlikesinin olduğu konusunda bilgilendirdim. Ancak dönemin Irak Başbakanı Nuri Maliki bu uyarıları dikkate almadı ve sonunda Irak'ın batısının büyük bir bölümü ile merkez vilayetler, teröristlerin işgali altına girdi.

Musul'un düşmesinden bir süre önce kendim de bizzat Nuri Maliki'yi telefonla arayarak, İŞİD'in Musul'un batısındaki tehlikeli hareketliliğiyle ilgili bilgilendirdim. Ayrıca Peşmerge güçleri Iraklı güçlere, İŞİD'in temizlenmesi için o bölgede ortak bir askeri operasyon düzenleme önerisinde bulunmuştu ancak maalesef tavsiye ve önerilerimiz dikkate alınmadı.

29. Hazar ilçesi Musul kentinin güneybatısında, Suriye sınırı yakınında yer alıyor.

IŞİD'in 10 Haziran 2014'te Musul'u ele geçirmesinin ardından, IŞİD'in orta Irak'taki ilerleyişi hız kazandı ve Bağdat'a yaklaştılar. Fakat ani bir şekilde savaşlarının yönünü Kürdistan'a doğru çevirdiler ve Kürdistan'a saldırdılar. Bu konu, IŞİD'in Kürdistan'a neden saldırdığı mevzusunda, IŞİD'le savaşın en büyük gizemlerinden biridir! Görünen oydu ki bu saldırı, bölgenin birçok şovenist tarafının hoşuna gidiyordu. Kürdistan, su ve petrol kaynakları açısından stratejik ve zengin bir yerdi, bu da IŞİD'in buraya göz dikip işgal etmesi için bir sebepti. IŞİD, Kürtlerin kendilerini savunmayacağını, çok çabuk yıkılıp teslim olacağını hesaplamıştı. Peşmerge'nin elinde iyi silahların olmadığını ve Bağdat ile dünya tarafından ambargo uygulandığını biliyordu. Buna rağmen Kürdistan kalkınma ve gelişme sürecine girmişti. IŞİD'in saldırısının bir sebebi de Kürdistan'ın bağımsızlığını ve gelişmesini engellemektir. Bunun haricinde de IŞİD'in içindeki şovenist hareket, tartışmalı bölgeleri silah zoruyla Kürtlerin elinden alıp, Kürtleri ve bileşenleri bu bölgelerden çıkarmaktı.

(1 no'lu harita)

Onlar, Peşmerge'nin yenilmesini, 140. Madde bölgelerini kolayca ele geçirmeyi ve dünyanın da buna sessiz kalmasını bekliyorlardı. Biz, özellikle referandum ve 16 Ekim olaylarında, IŞİD'in güçlenip gelişmesi için onlara yardım edenlerin, IŞİD mensuplarına eğitim verip onları silahla donatanların, onlara yol bulup lojistik sağlayanların, yine IŞİD'in 2014 Ağustos ayında Kürdistan'a saldırması için teşvik edenler olduğuna kanaat getirdik. IŞİD, Kürdistan'ın kalkınması ve bağımsızlığının durdurulması için bölgenin şovenist güçlerinin elindeki bir silahtı.

Kürdistan halkı IŞİD savaşında büyük bir insani ve ekonomik bedel ödedi. Kürdistan Bölgesi'nin bütçesinin Irak hükümeti tarafından kesildiği, petrol fiyatlarının ciddi şekilde düştüğü bir dönemde bin elli kilometrelik uzunluktaki bir alanda süren

şiddetli ve çetin bir savaşın giderleri de oldukça fazlaydı. Bunun dışında da Kürdistan Bölgesi bir milyon altı yüz bin Irak ve Suriyeli göçmene ev sahipliği yapıyordu. O savaşta 1921 Peşmerge canını milletine ve ulusuna feda etti, 10 bin 757 Peşmerge de yaralandı, 63'ü de esir düştü veya kayboldu. Yüzlerce kahramanlık destanı yazıldı ve çok sayıda aziz ve kahraman Peşmergemizi kaybettik. Kürdistan'ın işgal edilen her karış toprağı, bir azizin ve kahramanın kanıyla teröristlerin elinden kurtarıldı. Maalesef Kürtlerin içinde de Peşmerge'nin kahramanlık değerlerini ve verdiği bedelleri küçümseyen kişilerin olduğunu gördük. Onlara göre Koalisyon uçakları IŞİD'le savaştı, Peşmerge'nin rolü olmadı. Doğru, Koalisyon'un hava desteğı çok iyiydi ve her zaman Koalisyon güçlerinin yardım ve desteğine müteşekkiriz ancak sahada kanını döken ve düşmanı yenen Peşmerge'ydi. Bu hakikat, olduğu gibi gelecek nesillere aktarılmalıdır.

IŞİD, Kürdistan halkına çok acılar çekti ve çok zarar verdi. Ezidi Kürtlere karşı işlenen yürek sızlatan suçlar, teröristlerin iğrençliğinin ve ideolojisinin derecesini gösteriyordu. IŞİD'le savaşın başlarında Peşmerge güçlerinin elinde gerekli silahlar yoktu. Irak, Peşmerge'ye silah ambargosu uyguluyordu ve Amerika da ülkelerin Peşmerge'ye silah satışına izin vermiyordu. IŞİD ise Suriye ve Irak gibi iki ülkenin ordularının çok sayıda silahı ile imkanlarını elde etmişti. Şengal'in 3 Ağustos 2014'te IŞİD tarafından işgali sırasında Peşmerge'nin elinde sadece hafif silahlar vardı. O sırada Şengal'de bulunan Peşmergeler silahlarla donatılmış ve büyük bir güç değildi. Coğrafi açıdan Şengal, Kürdistan Bölgesi'nden ve Peşmerge mevzilerinden 70 kilometre uzaklıkta bir ada gibiydi. Bölge'yi Şengal'e bağlayan anayollar da IŞİD'le iç içe geçen Arap aşiretleri tarafından tutulmuştu ve destek kuvvetinin Şengal'e gidiş yolu kısa sürede ele geçirildi. O sırada Amerika ve Koalisyon güçleri de savaşta değillerdi ki

Peşmerge'ye yardım edebilsin. Bu sebeplerden dolayı IŞİD Şengal'i işgal edebildi.

Şengal Dağı'nda halk ve göçmenlerle birlikte kalan o Peşmergeler de Şengal Dağı ile Şerfeddin'i IŞİD saldırısına karşı kahramanca savunarak IŞİD'in, Şengal Dağı'na sığınan yüz binlerce kişiye ulaşmasına izin vermedi. Maalesef birçok kez bazı çevreler, işlerine geldiği gibi, Şengal'i kendilerinin koruduğu yönünde propaganda yapıyor. Halbuki Peşmerge toparlanıp IŞİD'e saldırmadan, Şengal'e giden Sihêla yolu ile Zummar havzası, Şengal Dağı ve Şengal kentini kurtarmadan³⁰

30. IŞİD'in Kürdistan'a saldırı başlatmasından 2014 Eylül ayı sonlarına kadar benim temel endişem ve derdim, Kürdistan'ın uzun soluklu bir savaşa, Peşmerge'nin de plan, düzen ve moral açısından artık saldırıları fark edecek düzeye ulaşip bölgeleri savaş zoruyla IŞİD'den alacak şekilde Kürdistan'ı, halkı ve Peşmerge'yi nasıl doğal bir duruma getireceğimizdi. Ayrıca IŞİD'e artık alan ve bölge ele geçirmeyi aklından geçirme cesareti vermemesi için de. Hem Peşmerge'nin hem de vatandaşların, işgal edilen bölgelere kapsamlı bir saldırı başlatabileceği hazırlığını tamamladığına kanaat getirmem, Rabia operasyonunun başlatılması emrini verdirdi. 30 Eylül 2014 günü sabaha karşı IŞİD'in sınır bölgelerindeki tehdidine son vermek ve IŞİD'in Suriye ile Irak arasındaki bağlantısını sınırlamak için 5 bin Peşmerge'nin katılımıyla Rabia'yı kurtarma operasyonu başladı. **(2 no'lu harita.)** Bu operasyon, IŞİD efsanesinin Peşmerge'nin eliyle yıkılmasını sağlayan operasyonlar zincirinin en önemli operasyonlarından biriydi. Ayrıca Şengal Dağı'na ulaşmanın yolu da açılmış oldu ki o zaman Kürdistan Peşmerge güçlerinin stratejik hedefi Şengal Dağı'na ulaşmaktı. Bu zaferden sonra 25 Ekim günü sabaha karşı Peşmerge güçleri Zummar nahiyesi ile çevre köyleri teröristlerden kurtardı ve IŞİD teröristlerine ölümcül bir darbe vurdu. **(3 no'lu harita.)** Bunun ardından da düşmanın bütün cephelerdeki saldırıları ardı ardına püskürtüldü.

Rabia ve Zummar'ın özgürleştirilmesi, Şengal bölgesinin özgürleştirilmesi ile Şengal Dağı ablukasının kırılmasının önünü açmıştı. Kürdistan Bayrak Günü de olan 17 Aralık 2014 günün sabahında Şengal bölgesinin özgürleştirilmesi operasyonun emri verildi. **(4 no'lu harita.)** Peşmerge'nin saldırısı Zummar Cephesi'nden Herdan üçyoluna, düşmanın kalbinden başladı. Ayrıca dört ay boyunca Şengal Dağı'nda kahramanca direniş sergileyen ve IŞİD'in Şengal Dağı'nı almasına izin vermeyen Peşmergeler de dağdan IŞİD mensuplarına saldırdı. Kısa sürede Peşmerge güçleri Herdan'da buluştu ve tarihi bir başarıya imza attı. On iki bin Ezidi'nin bulunduğu Şengal Dağı'ndaki abluka kırıldı. 12 Kasım 2015'te Şengal kenti ile çevresinin teröristlerden tamamen özgürleştirilmesi, o bölgenin IŞİD'den temizlenmesi ve IŞİD'in Irak ile Suriye arasındaki bağlantısının koparılması amacıyla Koalisyon uçaklarının desteğiyle Kürdistan Peşmerge güçleri tarafından Şengal'in özgürleştirilmesi operasyonu üç koldan başlatıldı. O operasyonla Şengal kenti özgürleştirildi.

o çevrelerden hiçbirisi ortalıkta görünmüyordu. Ne zaman ki Peşmerge IŞİD'e karşı galip geldi, o zaman propagandaya ve boy göstermeye başladılar.

Bütün bunlarla birlikte Peşmerge IŞİD'le savaşta intikam yoluna gitmedi. Peşmerge o savaşta bütün savaş kanunlarına bağlı kaldı ve bir kez bile bir sivil yerleşimini hedef almadı. Peşmerge, IŞİD efsanesini yendi ve mertçe, savaş meydanında Ezidi kardeşlerinin intikamını aldı, IŞİD'in kafasını Ezidi Kürtlerin ayakları altına aldı.

IŞİD savaşında bileşenleri hiçbir şekilde koruyamayan Irak devletinin, Peşmerge'ye yardım etmemesi üzüntü vericiydi. Irak hükümeti tarafından Bölge'ye bir mermi dahi yollanmadı. Anayasa ve anlaşmalara göre Peşmerge, Irak savunma sisteminin bir parçası olmasına rağmen, Irak hükümeti tarafından on yıldır silah ve istihkakından mahrum bırakılıyordu. Irak hükümeti sadece Peşmerge'ye yardım etmemekle kalmadı aynı zamanda dünya ülkeleri tarafından Peşmerge'ye gönderilen yardımlara da engel ve pürüzler çıkarıyordu. Burada temel soru şudur: Irak, IŞİD'le savaşta Peşmerge'ye neden yardım etmedi ve ambargo uygulamaya ve Bölge'nin bütçesini kesmeye devam etti? Aksine, IŞİD'le savaşta Irak'a yardım eden, Kerkük ve koparılmış bölgeleri koruyan Peşmerge'ydi. Eğer Kürdistan Peşmerge güçleri Kerkük'ü savunmasaydı, o kentin kaderi de Musul'unkinden farklı olmazdı ve IŞİD teröristlerinin eline geçerdi. Şovenistlerin, Peşmerge'nin Kerkük ve diğer bölgeleri işgal ettiğine dair söylemlerini birçok kez duyuyorduk ancak gerçek bunun tersiydi. Peşmerge, Kerkük'ü, koparılmış bölgeleri ve petrol yataklarını işgalden ve terör saldırılarından korudu. Musul savaşında IŞİD'in savunma hattını kırdı ve zafer anahtarını Abadi'nin eline verdi. Peşmerge, cephelelerini tam güven ve toleransla Iraklı güçlere açtı.

Kürdistan Bölgesi, o çetin savaşa, Bağdat'ın uyguladığı ekonomik ambargoya ve dünyada petrol fiyatlarının düşmesine rağmen Suriye ve Irak'tan gelen bir milyon altı yüz bin göçmen için sığınak olmuştu. Bu rakam, Bölge nüfusunun % 25'ine tekabül ediyordu. Bölge halkı, hükümeti, örgütleri ve parti organlarının göçmenlere ve Peşmerge'ye yardımında büyük bir rolü vardı. Irak hükümeti ise göçmenlerin barındırılması ve iskan edilmesinde Bölge Hükümeti'ne yardım etmedi ki göçmenlerin büyük çoğunluğu Irak'ın orta ve Sünni vilayetlerindendi, yani Iraklıydı.

Neden Irak hükümeti elinde büyük miktarda para olmasına rağmen göçmenlerin barındırılmasında Bölge'ye yardım etmedi? Yoksa Kürdistan Bölgesi Irak'ın bir parçası mı değildi? Ya da esasında Irak'taki iktidar sahipleri Kürdistan'ı Irak'ın bir parçası olarak mı görmüyordu? Irak hükümetinin göçmenlerin barındırılmasında Bölge'ye yardım etmemesi konusunu onlarca kez yabancı konuklara ve Iraklı heyetlere anlattım ancak sonuç vermedi. Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri Ban Ki-moon,³¹ 24 Temmuz 2014 ve 26 Mart 2016'da olmak üzere iki kez Bölge'yi ziyaret etti. İki sefer de kendisine göçmenlerin yükünün çok ağır olduğunu, sadece Bölge'nin buna omuz verdiğini, uluslararası toplumun yardımlarının yetersiz kaldığını ve Irak hükümetinin de hiçbir şekilde Bölge'ye yardım etmediğini söyledim. Ban Ki-moon'a, Bağdat'ın Iraklı göçmenleri, vatandaşı olarak görmediğini, bu yüzden onlara yardım etmediğini söyledim.

31. Diplomat ve eski Güney Kore Dışişleri Bakanı Ban Ki-moon, 2006'dan 2016 yılı sonuna kadar Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri'ydi.

Kürtlerin Yeni Irak'tan Umudunu Kesmesi

Ben henüz 2010 yılında, 2003 sonrası kurulan yeni Irak'ın uçurum ve tekçiliğe doğru gittiğini hissettim. Birçok toplantı, görüşme ve açıklamamda bu tehlikeye dikkat çektim. Anayasanın ihlalinin devam etmesi ve ortaklığın gözetilmemesi halinde Irak'ın çok büyük talihsizliklere uğrayacağına dair bütün tarafları bilgilendirmeye çalıştım. Maalesef uyarı ve işaretlerin dikkate alınmaması nedeniyle Irak'ın durumunda ve Bölge'yle Bağdat'ın ilişkilerinde gün geçtikçe sorunlar arttı.

Kürdistan halkı, hangi yolun seçileceğiyle ilgiliydi. Temelden çözüm nasıl olmalı? Krallık, cumhuriyet ve Baas döneminde Kürt ortaklığı çiğnendi ve Kürdistan halkına soykırım uygulandı. 2003 sonrası federal ve demokratik Irak'tan da umut kalmadı. Kürtler ne yapmalı? Bir yüzyıl daha savaşmalı mı? Ne biz Irak devletini savaşla yok edebiliriz ne de Irak hükümetleri zorbalık, ambargo ve soykırımlarla Kürdistan halkını yok edip asimile edebildi. Peki bu cehennem neden devam etsin? Neden hep aramızda savaş, sorun ve çekişme olsun? Neden aramızda barış ve kardeşliğin daim olması için başka bir yol düşünmeyelim?

Tarihsel tecrübeler bize milletlerin zorla ayrıştırılmasının neticeye ulaşamayacağını söylüyor. Aynı şekilde milletlerin zorla birbirine bağlanması da sonuç vermez. İkinci Dünya Savaşı sonrası Almanya, Müttefik Kuvvetler tarafından Doğu Almanya

ve Batı Almanya olarak ikiye bölündü. Bu bölünme on yıllar sürse de nihayetinde geçtiğimiz yüzyılda 80'lerin sonunda Berlin Duvarı'nın yıkılmasıyla bu mecburi bölünmeye son verildi ve Almanya'nın iki parçası şimdi birleşik durumda. Bu konu Çek ve Slovakya için başka bir şekildeydi. Çek ve Slovakya daha önce zorla birleştirildi ve Çekoslovakya devleti ortaya çıktı. Fakat daha sonra birbirlerinden ayrıldılar ve şimdi birbirilerinden ayrı iki devlet olarak barış içinde yaşıyorlar.

Irak'taki bileşenlerin zorla birleştirilmesi de geçtiğimiz yüzyılda büyük felaketler doğurdu. İki kardeş aynı evin içinde sorun ve anlaşmazlık yaşayabilir. Ancak eğer kardeşler evlerini ayırırsa anlaşmazlık son bulur ve sonsuza kadar kardeş kalarak birbirlerine destek olurlar. Bu, Kürdistan ile Irak'ın diğer parçalarının sorunları için de temelli bir çözümdü. Elbette bu sorular Kürdistan halkı ile siyaset merkezlerinin gündelik konuları olmuştu. Neden anlayış ve kardeşlik içinde iki kardeş ve iki komşu olup sonsuza kadar yan yana barış içinde yaşamayalım? Neden birbirimize arka çıkıp birbirimizin derin stratejisi, ekonomisi ve güvenliği olmayalım?

Neden bölgemizdeki ekonomi ve diğer alanlardaki kalkınma ile gelişmenin tamamlayıcısı olup, felaket ve karmaşalarımıza sonsuza dek son vermeyelim? Kürdistan halkının Irak devletinde barış içinde sorunsuz olarak yaşayabilmeleri için önlerinde başka yol bırakılmadığından, bu sorular gündeme geldi. Bütün yolları denedik ama sonuç hep başarısız oldu. Geçtiğimiz birkaç yıl boyunca bu gerçeği Iraklı birçok isim ve yetkiliyle, ayrıca yabancı şahsiyet ve diplomatla konuştum. Onlara, yüz yıldır çözüme kavuşturulmayan bir sorunla karşı karşıya olduğumuzu söyledim. Yorulduk ve artık sorun, kriz ve savaşla yaşamaya takatimiz kalmadı. Gelin bize, Irak'ın tek parça olarak kalması için Kürt milletinin daha ne yapması gerektiğini, Kürdistan halkının Irak'ta kalabilmesi için başka hangi yolu denemesi gerektiğini siz

söyleyin. Irak’la birlikte kalabilmemizin tek dayanağı anayasadır. Anayasa da çiğnenmiştir ve her gün Kürdistan halkının talep ve hakları ihlal edilmektedir.

Kürt kurtuluş hareketinin Arap kardeşlerimizle hiçbir zaman sorunu olmamıştır. Sorunumuz Irak’taki rejimlerle ve yönetim anlayışıyla olmuştur. Her zaman da Eylül Devrimi’nin sloganı olan “Irak için demokrasi, Kürdistan için otonomi” inancındaydık. Kürt milletinin mücadele ve devrimi boyunca, Kürt devrimi, bizimle hükümet arasındaki siyasi sorunun ulusal bir soruna dönüşmemesi için, bir kez bile sivil Arap halkına yönelik terör eylemi ya da korkutma ve öldürmelere girişmemiştir. Eğer mevcut sorunlar böyle kalmaya devam ederse, esas o zaman sorun ve anlaşmazlıkların ulusal, etnik ve gerçek felaketlere dönüşmesi başlar.

Yine bu çerçevede ve aynı zamanda IŞİD savaşında maalesef Arap kamuoyunu Kürtlere karşı kışkırtmak için maksatlı bir kampanya olduğunu gördük. Bu, bazı Iraklı çevrelerin, Kürt haklarına karşıtlık üzerinden konum ve oylarını garanti etmek için bu tür sorumsuz ve vicdansızca çabasıydı. Bütün bunlar, Irak’ın geleceğinin daha karanlık ve belirsiz olması açısından ciddi tehlike çanlarıydı. Bölge’deki gelişme, imar ve yaşamsal kalkınma karşısında sıkışmışlardı. Kürtler zenginleşmiş ve Irak’ın parasını ve petrolünü götürüyor diyorlardı. Hakikatte ise Irak yüz yıldır Kürdistan’ın petrolünü götürüyor ve Kürdistan’ın petrolüyle devlet olup bununla silah aldı, Kürtlere ve komşularına karşı savaştı.

Bu durumda Irak’la kalma konusunda tamamen umudumuzu kaybettik. Milletimizin meşru hakları olan bağımsızlık ve egemenlikten açıkça bahsetmemiz gerekiyordu. Kürdistan halkı, dünyanın bütün halkları gibi devlet sahibi olabilmek için bütün esaslara sahiptir. Ancak bu hakkın, barışçıl bir şekilde ve Bağdat,

bölge ülkeleri ve dünyayla diyalog yoluyla hayata geçirilmesi gerekiyor. Şunu da çok iyi biliyorduk ki hak alınmazsa verilmez. Eğer Kürdistan bağımsızlığın altın tepside sunulmasını beklerse, kesinlikle bu beklenti gerçekleşmeyecektir.

Bizler 1991'den bu yana komşularımıza, tehdit kaynağı olmadığımızı kanıtladık. Komşular daha önce federalizm konusuna şüphe ve tehdit gözüyle bakıyordu. Aynı şekilde Irak içinde de federal sisteme karşı ikilem ve düşmanlık vardı. Fakat federalizmin anlamı çok sadeydi. Federalizm, çok bileşenli ve çokuluslu birçok dünya ülkesinde olduğu gibi güç ve kaynakların adil bir şekilde paylaşılmasıdır.

2 Şubat 2015'te Münih Güvenlik Konferansı'nda³² bazı ülkelerin liderleriyle görüştim. Aralarında Almanya Şansölyesi Angela Merkel ile ABD Başkan Yardımcısı Joe Biden da vardı. Ülke başkanları ve liderlerinin hepsi, Peşmerge'nin terörle savaştaki zafer ve kahramanlığı karşısında hayretler içinde kalmıştı. Kürdistan'a bağımsızlık konusunu konuşmanın, uluslararası toplum için tabu ve yasak olmadığını hissettim. Uluslararası toplum için eskisi gibi Kürdistan'ın bağımsızlığından söz etmek tabu ve yasak değil. Kürdistan halkının bu doğal hakkından açıkça söz etmek gerekiyordu. Yine Münih Konferansı'nda bağımsızlığa doğru adım atılması konusunu Irak Başbakanı Abadi'yle konuştum ve kendisine, bu konunun anlayış, diyalog ve barış yoluyla çözülmesi gerektiğini ilettim.

32. Münih Güvenlik Konferansı, her yıl ülkelerin siyaset, ekonomi, askeri ve istihbarat alanındaki temsilcilerinin katılımıyla, Almanya'nın Münih kentinde düzenlenen geniş katılımlı bir uluslararası konferanstır.

Amerika Ziyareti

Amerika'ya 2015 Mayıs ayında ziyarette bulunduk ve Başkan Obama ile dönemin Başkan Yardımcısı Joe Biden'la toplantı yaptık. Ziyaretten önce Kürdistan siyasi partilerinin tamamıyla bir toplantı yaparak, ABD Başkanı'yla bağımsızlık konusunu konuşmamın iyi olup olmayacağını sordum. Bütün taraflar, Başkan Obama'ya Kürdistan'ın bağımsızlığından söz etmemin iyi olacağını söyledi.

Bölge'nin siyasi çevrelerinin bu desteğini aldıktan sonra Amerika'ya ziyaretimizin hazırlıkları yapıldı. Ziyarette, Beyaz Saray'a gidecek olan Kürdistan heyetimizde; Başbakan Yardımcısı ve rahmetli Mam Celal'in oğlu Kubad Talabani, Devlet Bakanı ve Kosret Resul'ün oğlu Derbaz Kosret ile Goran Hareketi'nden Peşmerge Bakanı Mustafa Seyid Kadir'in yer almasını bilinçli olarak istedim. Onların da Başkan Obama ve Amerikalı yetkililerle Kürdistan halkının bağımsızlığı ve haklarıyla ilgili nasıl konuştuğuma ve Amerikalıların tavrına şahit olmalarını, daha sonra partilerine ve kendi çevrelerine anlatmalarını istedim. Daha sonra kimsenin bağımsızlık Mesud Barzani'nin şahsi meselesiydi dememesi için onların da orada bulunup şahitlik etmesini istedim. Onların da bağımsızlığın; siyasi, etnik ve dini ayrım olmaksızın bütün vatandaşların yaşam ve kaderine bağlı olduğunu ve onların hakkı olduğunu bilmelerini istedim.

Bölge heyetinin Amerika ziyaretinin programı doğrultusunda 5 Mayıs 2015 Salı günü Beyaz Saray'da Başkan Obama tarafından karşılandık. Toplantıya ABD Başkan Yardımcısı Joe Biden,

ABD'nin Irak Büyükelçisi ile bazı Beyaz Saray danışmanları katıldı. Kürdistan halkının geçen yüz yılda çektiği acıları Başkan Obama'ya açık bir dille anlattım ve "Bütün yolları denedik, bu durumdan yorulduk" dedim. Kürdistan halkı da yüz yıldır bedel ödüyor, bütün semavi ve insani yasa ve örflere göre de kendi kaderini tayin etmesi, kendi kararlarını verebilmesi hakkıdır ve bu yola başvurmaya da olumlu bakıyor. Referanduma doğru gittiğimizi ancak şu an için önceliğimizin IŞİD savaşı olduğunu kendisine söyledim. Bağdat ortaklığı kabul etmiyor ve biz de tebaa olmayı kabul edemeyiz. Bağdat'ın bu siyaseti devam ederse, onlarla bu şekilde devam edemeyiz. Başkan Obama sözlerime büyük dikkatle kulak vermişti. Kürtlerle ilgili okumalar yaptığını, Kürt tarihi, mücadelesi ve Kürdistan halkının talihsizlikleri hakkında bilgisi olduğunu söyledi. "Kürdistan halkının bağımsızlıkla ilgili niyet ve umudunu anlıyorum, önceliğinizin IŞİD'in temizlenip yok edilmesi olduğunu sizden duymaktan da mutluyum" dedi. Başkan Obama, Kürt ve Irak dosyasının Başkan Yardımcısı Joe Biden'ın elinde olduğunu söyledi. "Başkan Yardımcısıyla oturup bu konuyu konuşun" dedi.

Ertesi gün 6 Mayıs 2015'te kahvaltı için ABD Balkan Yardımcısı'nın konuğuydum. Uzun bir görüşmemiz oldu ve birkaç saat sürdü. Irak'la olan yüz yıllık tarihimizden ve Kürdistan'ın bağımsızlığından açık bir şekilde bahsettik. O, ülkesinin Kürdistan'ın bağımsızlığı, Ortadoğu'daki sorun ve karmaşalarla ilgili görüşlerini açık bir dille anlattı ve sözlerinin sonunda, "İkimizin de ömrü Kürdistan'ın bağımsızlığını kendi gözlerimizle görmeye yetecek" dedi.

Yine Amerika'daki o ziyarette Savunma Bakanı Ashton Carter ve bazı ABD'li Kongre üyeleriyle görüştüm. Ayrıca ABD Ticaret Odası Başkanı, bazı akademisyenler, gazeteciler ve o ülkedeki Kürt diasporasıyla görüşmelerim oldu. O görüşmelerde hiç kimse referandum yapmamalısınız ya da bağımsızlığa doğru gitmeyin demiyordu, sadece zamanını soruyorlardı. Amerikalı

yetkililer ile siyasetçiler, Peşmerge'nin fedakarlığına karşı oldukça müteşekkirdi, Kürdistan halkının, IŞİD teröristlerinin tehdit ve zulmünden kaçarak Kürdistan Bölgesi'ne gelen yüzbinlerce göçmen karşısındaki dirayet ve toleransına teveccüh gösteriyorlardı.

Amerika'dan döndükten hemen sonra Kürdistan'daki siyasi taraflarla görüşüp ziyaretimin sonuçlarını anlattım. Taraflar, 18 Mayıs 2015'teki tarihi toplantıda bağımsızlık sürecini destekleyen görüşlerini açık bir şekilde dile getirdi. O toplantıda İslami Topluluk [Kemel Partisi] Emiri Ali Bapir'in, Amerika ziyaretimizin sonuç ve kazanımlarıyla ilgili şaşkınlığını dile getirerek şöyle dediğini hatırlıyorum: "Sayın Mesud Bey, Kürdistan'a eli dolu olarak dönmüş gibisiniz. Bu çok büyük bir çalışmadır ve sorumluluğu da büyüktür. Bu sorumluluğu kabul etmeye hazır mısınız acaba?" Cevap olarak kendisine, "Evet Hocam, bu büyük ve tarihi bir sorumluluktur ve üstlenmeye hazırım ancak kendi içimizde bozmamak kaydıyla" dedim.

Verdiğim cevabın gerçeği şuna dayanıyordu: Acaba bazı partiler bağımsızlık sürecine kadar Kürdistan halkıyla birlikte olacak mıydı yoksa tam tersine yarı yolda milletlerinin istek ve iradesine sırt mı çevireceklerdi, emin değildim. O toplantıdan bir ay sonra bağımsızlık gibi kader tayin edici bir konu için çalışmak yerine bazı partilerin parlamentoda kriz çıkarıp darbe yapmaya uğraştıklarını gördük ve 23 Haziran ve sonrasındaki olaylar yaşandı. Eğer 2015 yılında taraflar verdikleri sözler için çaba gösterip kriz çıkarmaya çalışmasalardı, hepimiz şimdi farklı bir durumda olurduk. 2017 referandumunda da bazı çevrelerin nasıl tüm güçleriyle referanduma karşı durduğunu da gördük. Referandum sonrası olaylar da devamlı taşıdığım korkunun kanıtıydı.

Bağdat Ziyareti

IŞİD, 29 Eylül 2016'da ardı ardına aldığı darbelerle zayıflamışken, Kürdistan'daki siyasi taraflardan oluşan üst düzey bir heyetle Bağdat'ı ziyaret ettik.

Ziyaretimizin ilk durağında dönemin Irak Başbakanı Haydar Abadi'yle görüştük. Abadi'yle, IŞİD savaşı ve göçmen meselesinden oluşan Irak ile Bölge'nin ortak zorluklarını konuştuk. Ayrıca kendisine, Kürdistan heyetinin; ilişkilerin geleceği, ilişki biçimi ile iki tarafın istikrar, asayiş ve ekonomik kalkınma ile yeniden imarla ilgili ortak çabalarına ışık tutmak amacıyla ziyarette bulunduğunu aktardım. Irak Başbakanı'na, anlayış ve diyalog dili ile saf bir niyetle gelecekle ilgili konuşmaya, Irak ve Bölge'yi birbirlerinin çıkar ve strateji odağı haline getirmeye geldiğimizi söylemek istedik.

Yine aynı gün Irak'ın önde gelen isimleri ve Irak'ın siyasi blokların başkanlarıyla kapsamlı bir görüşme yaparak kendilerinden, sorunların ortadan kaldırılması için temelli bir çözüm yolu bulunması talebinde bulundum. Ayrıca Sadr, Ulusal Muhalefet, Arap Muhalefeti blokları ile Sünni liderler ve Dava Partisi liderliğiyle görüşmemiz oldu. Aynı günün akşamında Şii taraf ve ileri gelenleriyle, Seyid Ammar Hekim'in evinde geniş kapsamlı bir toplantı gerçekleştirdik.

Toplantıda, orada bulunanlara hitaben bir konuşma yaptım ve ziyaretimizin, aramızdaki sorunları çözmeye dönük bir mesaj olduğundan söz ettim. Bütün tarafların çabası sonucu

IŞİD yenilgiye doğru gidiyor ve hepimizin kendisini IŞİD sonrası döneme hazırlaması gerekiyor dedim. Şii temsilcilerle ileri gelenlerine, Kürtlerin 2003 sonrasında anayasanın yeni bir siyasi süreç ve yaşamın temeli olacağını düşündüğünü net bir dille ilettim. Maalesef aramızda bir kopuş var, iyi ve temiz olarak nitelendirilen Şiiler bile Kürt milletinin haklarına karşıtlık yapıyor. Irak devletiyle ortaklığımızın sonucu; 4 bin 500 köyün yıkılması, 12 bin Feyli Kürt gencinin kaybedilmesi, 8 bin Barzani ile Kürt ulusuna mensup 180 bin vatandaşın Enfal'i ve binlerce Kürt'ün kimyasal silahların kurbanı olması oldu.

1991'den sonra Irak adına, yeni bir sayfa açılması ve barış için suçlularla masaya oturduk ve milletimizin kanlarıyla kızıla boyanan ellerle tokalaştık. O zaman Bağdat'a, milletimizin kanıyla akan nehirden geçerek geldim. Ancak Bağdat'a Irak'ın hatırı, birlikte yaşama, barış ve yeni bir sayfa açmak için geldik. Gerçi bunların bize reva görülmesi yetmedi ve bize suçlu gözüyle bakıldı. Şimdi de maalesef 2003 dönemi sonrası, Kürtlerin müttefiki olan Şiiler Kürtlerin ekmeğini kesti. Kürt milletini cezalandırmaya ellerinin kolay kolay varmaması gerekirdi.

Şii liderlerine, iki dönemde de ortaklıkta başarısız olduğumuzu, yeni bir çözüm yolu bulup geleceği yeni bir temelde inşa etmemiz gerektiğini söyledim. Madem ortak olamıyoruz, gelin karşılıklı anlayış içinde iki kardeş ve iki gerçek komşu olalım. Bizi anlamanızı istiyoruz. Yine o geniş katılımlı toplantıda Şii ileri gelenleri, geçmişte çok yanlış yapıldığı ve bir çözüm yolu bulunması konusunda hemfikirdi. Ancak bir yol ve seçenek olduğu sürece savaşa ve kan dökülmesine izin verilmemeli. Orada, Bağdat'ta özel bir komisyonun kurulmasına ve bu komisyonun, gelecekte ortak olarak mı yoksa komşu olarak mı kalınacağına karar verilmesi için görüşme ve değerlendirmede bulunmasına ve her halükarda karşılıklı anlayış içinde olunmasına karar verildi.

Referandum Yapılması Kararı

Bağdat ziyareti ve Bölge'nin mesajının Iraklı taraflara iletilmesi durumunda herhangi bir değişiklik yaratmadı. Peşmerge güçleri ve Iraklı güçler IŞİD savaşında işbirliği içinde olmasına rağmen Irak hükümeti bütçeyi kesmeye devam etti. Daha önce ve Bağdat ziyaretinden önce Hadi Amiri, Halid Atiye ve Sadık Rıkabi'den oluşan bir Şii heyeti beni ziyaret etti. Heyete, gelin bu duruma bir çare bulalım dedim. Ya ortaklığa uyulsun ya barışçıl bir şekilde iki kardeş ve iki komşu olalım ya da görünen emarelere göre aramızda bir savaş çıkacak. Hadi Amiri orada “Neuzubillah, aramızda savaş çıkması imkansız” dedi. Daha sonra Kur'an-ı Kerim'den bir ayet okudu: “Fe imsâkun bi ma'rûfin ev tesrîhun bi ihsânin”, ”Ya ma'rufla (örf ve adete uygun olarak) iyilikle tutulur veya ihsanla serbest bırakılır.”³³

Yaşanan anayasa ihlalleri, anlaşmaların ihlal edilmesiyle birlikte yasamada uzlaşma kuralının bozulması, devlet kurumlarında dengenin kalmaması, bütçenin kesilmesi ve Kürdistan'a baskı kurulması, 2003 sonrası Irak devletinde ortak olmadığımıza ve gelecekte de ortak olarak görülmeyeceğimiz kanaatine varmamıza neden oldu ve bu yüzden bizi bir çare bulmaya sevk etti.

33. Fe imsâkun bi ma'rûfin ev tesrîhun bi ihsânin”, Kur'an-ı Kerim'in Bakara Suresi'nin 229. Ayeti'nin başıdır ve ayrılma konusundan söz eder.

Yine bu çerçevede 3 Temmuz 2014'te Kürdistan Parlamentosu'nu ziyaret ettim. Kürdistan Parlamentosu'nda yaptığım konuşmada Irak'ın siyasi durumu ile son krizden söz ederek, Kürdistan'ın on yıldır, Irak'ta siyasi süreç, demokrasi ve birlikte yaşamının başarılı olması için çaba gösterdiğini ancak anayasanın ihlali, tekçi zihniyet, dayatma ve dışlamanın bu çabaların başarılı olmasına izin vermediğini ve Irak'ın bugün gördüğümüz hale geldiğini vurguladım. Kürdistan'ın hiçbir şekilde Irak'ın bu durumuna sebep olmadığını ve bunda dahli olanların sorumluluğu alması gerektiğini de söyledim. Kürdistan'ın kendi kararını kendisinin vermesinin zamanıdır ve bu hak anayasalıdır, Irak Anayasası, Kürdistan'ın kendi kaderini tayin etmesine de izin vermiştir. Çünkü anayasada, bu anayasaya bağlılığın Irak'ın bütünlüğünü koruduğu belirtilmiştir. Kürdistan Parlamentosu'ndan, Kürdistan Bölgesi Seçim ve Referandum Komisyonu Yasası'nın bir an önce onaylanması ve en kısa zamanda Yüksek Seçim Komisyonu Kurulu'nun kurulmasını da talep ettim. Ayrıca Kürdistan Parlamentosu'nun kendisini, Kürdistan halkının kendi kaderini tayin etmesini belirleyecek referandumun prosedürlerine de hazırlaması gerektiğini belirttim.

O tarihten sonra da Irak hükümetinin ihlalleri devam etti. Daha önce de işaret ettiğim gibi Bölge, IŞİD savaşında büyük bir insani ve ekonomik bedel ödedi. Yüz binlerce göçmeni ağırladı. Irak hükümeti ise halkın azığını kesmeye devam ediyor, farklı bahanelerle sorunların çözümüne omuz vermiyordu. Şii merciinin, Kürdistan Bölgesi'nin yasa dışı şekilde kesilen bütçesiyle ilgili Irak hükümetine bir kez bile telkinde bulunmaması ve bunu duymamış olmak üzüntü vericiydi.

Musul'un özgürleştirilmesi operasyonunda, Peşmerge güçlerinin IŞİD'in 107 kilometrelik savunma hattını kırmasından

sonra, Musul'un özgürleştirilmesi operasyonunun başladığı tarih olan 17/10/2016 öncesi noktaya çekilmesi üzerine anlaşma sağlandı. Peşmerge savaştı ve IŞİD'in savunma hattını kırdı, Musul'un anahtarını Iraklı güçlerin eline verdi. Anlaşmaya tamamen uydu **(5 no'lu harita)**, ancak Haşdi Şabi ve Iraklı güçler anlaşmayı ihlal etti. Musul'un özgürleştirilmesi operasyonunda, Peşmerge güçlerine yeni hattı güçlendirmesi için Irak Başbakanı'nın 2 milyar dolarlık yardımda bulunması kararlaştırılmıştı ama verilen o söz de kulak ardı edildi.

Bütün bunların haricinde de Iraklı güçlerle Haşdi Şabi'nin, Musul'un özgürleştirilmesi operasyonu anlaşmasını ihlal ettiğine, IŞİD savaşının ardından bölgeden çekilmeyip Peşmerge'den 2003 sınırlarına dönmesini isteyeceklerine dair bilgimiz vardı. Oysaki 2003 sınırı, Peşmerge ile Baas rejimi arasındaki sınırdı ve hiçbir surette siyasi veya idari bir sınır değildi. **(6 no'lu harita)**

Peşmerge'nin kaniyla dört yıl boyunca koruduğu Şengal ile diğer 140. Madde bölgelerini geri alma planları vardı. Onun dışında da IŞİD Telafer'i³⁴ savaşmadan Haşdi Şabi'ye bıraktı. Ayrıca Hewice'nin özgürleştirilmesi operasyonu da çeşitli bahanelerle ertelendi.

Hewice'nin kurtarılması operasyonunun, Musul'un özgürleştirilmesi sonraya ertelenmesi tehlikesini göz önünde bulunduruyorduk. IŞİD'in son kalesinin alınmasının ertelenmesi, bütün bölgelerin IŞİD'den kurtarılmasının ardından, Hewice'nin³⁵ özgürleştirilmesi adı altında ve bu bahaneyle Kerkük çevresine çok sayıda güç getirmek istedikleri açıktı. Çünkü temelde amaçları

34. Ninova Vilayeti'nin batısında kalır, Musul kentine 70, Suriye sınırına da 60 kilometre mesafededir. Bu kentin nüfusunun büyük çoğunluğu Türkmen'dir.

35. Kerkük kentinin 48 kilometre güneybatısında yer almaktadır ve nüfusunun büyük çoğunluğu Sünni Arap'tır.

Kerkük'ü Peşmerge'nin kontrolünden çıkarmaktı. Musul'un özgürleştirilmesi operasyonu anlaşmasının ihlali, tehlikeli işaret ve mesajlar içeriyordu.

Musul'un alınması için saf bir niyetle işbirliği ve yardımda bulunduk ve kati surette, bu şekilde ihanet edeceklerini, anlaşmayı çiğneyip böyle davranacaklarını düşünemedik. Bizim omuzlarımızda ve bizim desteğimizle iktidara gelen Şii kardeşlerimizin, Kürt milletine karşı düşmanca tavır içinde olacaklarını öngörmüyorduk. Amerika'nın eski rejimin yıkılmasının ardından bazı Şii siyasetçileri muhatap almaya hazır olması, yine bizim sayemizde oldu. Bununla birlikte, Kürdistan halkının mezhepçi sorununun olmadığını ve Irak'taki o derin sorunun bir parçası olmayacağından emindik.

Kürdistan'ın devlet olma temelleri var ve kendi isteğini ifade etmeye hakkı vardır. Irak'taki bileşenlerin birlikteliğine temel oluşturan anayasa ihlal edilmişti. Irak Anayasası'nın dibacesinde, bu anayasaya bağlılığın, Irak'ın birleşikliğinin tek garantisi olduğu yazıyor.

Geçtiğimiz yıllarda Irak hükümeti anayasanın 55 maddesini ihlal etti. Yönetimde ortaklık, devlet, ordu ve ekonomi kurumlarında denge, karar almada uzlaş ve yasama tamamen ihlal edilmişti. Çoğunluğun fikrini dayatma mantığı, yeni Irak'ın üzerine kurulduğu prensiplerin yerini almıştı. Çoğunluğun fikrini dayatma mantığıyla, Kürtler ve diğer bileşenler için artık bir meydan kalmamıştı. Anlaşmalar sürekli ihlal ediliyordu. Her yıl bütçe yasasında Bölge'nin mali hakları küçültülüp azaltılmaya çalışılıyordu ve en son zaten tamamen kestiler. Ortaklığı kabul etmeyen bir zihniyetle devam etmek ve onunla yaşamak için artık bir dayanağımız kalmamıştı. Soru şu; madem ülkede ortak

olmamıza müsaade edilmiyor, hangi ümitle bu ülkede üye olarak kalalım? Birçok dönemde de yeni Irak'ın hatırı ve Amerika'nın verdiği sözler doğrultusunda birçok hakkımıza ve Irak hükümetinin ihlaline göz yumduk.

Bütün bunlar, Kürdistanî taraflarla birlikte şu kanaate varmamıza yol açtı: Ya Irak devletinde ortak olmalıyız ya da geçtiğimiz yüz yıldaki gibi boş çemberde dönüp duracağız. Eğer Bağdat bizi ortak olarak kabul edemeyecekse, kendi yolumuzu çizmeliyiz.

Siyasi ve iç kriz de Bölge'nin önünü almıştı. Bazı çevreler, bağımsızlık karşıtı cepheye katıldı ancak halkın sözünü söylemesine izin verilmesinin ve bütün tarafların, Kürdistan halkının talebini öğrenmesinin vakti gelmişti. Bağımsızlığın şahsi bir konu ya da belli bir tarafın isteği olduğu bahanesinin de ortadan kaldırılması için en büyük meşruiyet kaynağı olan halkın talep ve isteğine başvurmak gerekiyordu.

7 Haziran 2017'deki tarihi bir toplantıda; Bölge Başkanlığı, Kürdistan Bölgesi siyasi tarafları ve Kürdistan bileşenleri temsilcileri, tarihi bir karara imza atarak, 25 Eylül 2017'yi referandum tarihi olarak belirledi. Doğrusu, toplantıdan önce hiç kimse, referandumun hangi gün yapılacağını bilmiyordu. O günün belirlenmesi, siyasi tarafların önerisi ve Kürdistan Bölgesi Yüksek Seçim ve Referandum Komisyonu'yla istişareler sonucu oldu. Komisyon, bu denli büyük bir sürecin yürütülmesi için zamana ihtiyaç olduğuna yönelik prosedürü gözetiyordu. Toplantıda hazır bulunan komisyon temsilcileri, 20-30 Eylül tarihleri arasında süreci yürütebileceklerini belirttiler. Toplantıda 25 Eylül, Kürdistan Bölgesi ve Bölge idaresi dışında kalan Kürdistanî bölgelerde referandumun yapılacağı gün olarak belirlendi. Toplantıya katılan

siyasi tarafların, referandumun Kerkük ve diğer 140. Madde bölgelerinde yapılması konusunda yoğun ısrarları olduğunu belirtmek gerekiyor.

Yine toplantıda günün belirlenmesinin ardından, orada hazır bulunanlar, ulusal birliği netleştirmek adına Kürdistan Parlamentosu'nun aktif hale getirilmesi ve iç siyasi sorunların bitirilmesi için çalışılması hususunda uzlaşıya vardı. Aynı zamanda halkın, memurların ve Kürdistan toplumunun bütün kesimlerinin yaşam şartlarının iyileştirilmesi için çalışılmasında da uzlaşıldı. Toplantı; Bölge Başkanlığı liderliğinde Referandum Yüksek Konseyi'nin oluşturulmasına ve partilerin beş gün içinde referandum özel komitelerinde yer alacak temsilcilerini belirlemesine de karar verdi.

Toplantının sonuç bildirgesinde imzası olan partiler şunlardı: Kürdistan Demokrat Partisi, Kürdistan Yurtseverler Birliği, Kürdistan İslami Birliği, Kürdistan İslami Hareketi, Kürdistan Komünist Partisi, Kürdistan Demokrat Sosyalist Partisi, Kürdistan Emekçiler Partisi, Kürdistan İşçi ve Emekçiler Partisi, Kürdistan İlerici Reform Partisi, Erbil Türkmen Listesi, Irak Türkmen Cephesi, Türkmen Kalkınma Partisi, Kürdistan Parlamentosu Ermeni Listesi, Asuri Demokrat Hareketi ve Asuri Süryani Keldani Halk Meclisi. Toplantının sona ermesinin ardından Kürdistan halkı bir bildiriyle o tarihi kararlarla ilgili bilgilendirildi. Bildiri metni aşağıdaki gibiydi:

07/06/2017 günü Selahaddin'de Parlamento ve Kürdistan Bölgesi Hükümeti'nde bulunan siyasi partilerin üst düzey temsilcileri, Bölge Başkan Yardımcısı, Başbakan ve Kürdistan Yüksek Seçim Komisyonu Başkan ve Başkan Yardımcısı'nın katılımıyla, Kürdistan Bölgesi Başkanı'yla toplanmıştır.

Toplantıda referandum konusu, Kürdistan Parlamentosu seçimi, Bölge'nin iç siyasi sorunları, bölge ve dünyanın durumu detaylı bir şekilde ele alınmış, toplantıya katılanlar; referandumun ve Bölge'nin iç sorunlarının çözümünün gerekliliği ile Kürdistan Bölgesi'nin objektif ve subjektif durumu hakkında görüşlerini ifade etmiştir.

Yine bu toplantıda katılımcılar, şu maddeler üzerinde birlikte oy vermiştir:

1. 25 Eylül 2017 günü, Irak Kürdistan Bölgesi ve Bölge idaresi dışında kalan Kürdistan bölgeleri için referandum günü olarak belirlendi.
2. Yine toplantının son gününden referandumun yapılacağı zamana kadar taraflar, ulusal birliğin sağlanması adına Parlamento'nun aktifleştirilmesi ve siyasi sorunların çözümü için çalışacak.
3. Halkın geçim şartlarının iyileştirilmesi ile Kürdistan vatandaşlarının, memurların, toplumun bütün kesimlerinin ve düşük gelirli halkın ekonomik sorunlarıyla ilgilenilmesi vurgulandı.
4. Bölge Başkanlığı liderliğinde Referandum Yüksek Konseyi'nin oluşturulmasına karar verildi. Ayrıca 12/06/2017 tarihinde siyasi partilerin, referandum ve referandum sonrası için bazı özel komitelere katılımı için temsilcilerini belirlemeleri kararlaştırıldı.

Kürdistan Demokrat Partisi

Kürdistan Yurtseverler Birliği

Kürdistan İslami Birliği

Kürdistan İslami Hareketi

Kürdistan Komünist Partisi
Kürdistan Demokrat Sosyalist Partisi
Kürdistan Emekçiler Partisi
Kürdistan İşçi ve Emekçiler Partisi
Kürdistan İlerici Reform Partisi
Erbil Türkmen Listesi
Irak Türkmen Cephesi
Türkmen Kalkınma Partisi
Kürdistan Parlamentosu Ermeni Listesi
Asuri Demokrat Hareketi
Asuri Süryani Keldani Halk Meclisi

Sonraki gün de 08/06/2017 tarihli ve 106 sayılı Bölgesel Kararnameyle, 25 Eylül 2017’de referandum yapılması kararı çıkarılarak Bölge Yüksek Seçim ve Referandum Komisyonu bu kararı uygulamakla görevlendirildi.

Kararnamede, referandumun sınırı; Kürdistan Bölgesi ve Kürdistan Bölgesi idaresi dışında kalan idari bölgeler olarak belirlenmişti. Referandum sorusu da şu şekildeydi: “Kürdistan Bölgesi ve Kürdistan Bölgesi idaresi dışında kalan Kürdistanli bölgelerin bağımsız bir devlet olmasını istiyor musun?” Sorunun yanıtı da “Evet” veya “Hayır” olarak vatandaşlar tarafından verilecekti. Kararname, yurt dışında bulunan Irak Kürdistan’ı vatandaşlarının da referanduma katılabilmesinin sağlanması için komisyonu görevlendirmişti. Bölgesel Kararnamede, resmi kurumlar ile partilerin referandumu yapmakla görevli yetkililerin, yöneticilerin ve sorumluların işlerine hiçbir müdahale etmemesi bildirilmişti. Kararname, bir giriş ve 13 maddeden oluşuyordu. Girişte, referandumun yapılması için Bölgesel Kararnamenin

çıkarılmasının arkasındaki sebepler açık bir şekilde ifade edilmişti.³⁶

Bu adımın ardından, 10 Haziran 2017'de Selahaddin'de hükümet ve parlamentoda bulunmayan 19 parti ve siyasi tarafla toplantı yaptım. Referandumun yapılması kararının sebeplerini açıkladıktan sonra toplantının katılımcıları, referandum süreci hazırlıklarında rol almak istediklerini belirterek, tüm siyasi ve toplumsal güçlerini, Kürdistan halkının referandumunun başarıya ulaşması süreci için kullanacaklarını vurguladılar. O toplantıya katılan siyasi taraflar, şunlardan oluşuyordu: Kürdistan Demokrat Ulusal Birliği, Kürdistan Halkı Demokrat Hareketi, Kürdistan Ulusal Partisi, Kürdistan Barışsever Hareketi, Kürdistan Demokrat İlerici Partisi, Kürdistan Demokrat Kurtuluş Hareketi, Demokrat Beyt Nahreyn Partisi, Keldani Demokrat Birlik Partisi, Keldani Ulusal Konseyi, Asuri Ulusal Partisi, Ulusal Beyt Nahreyn Birliği, Keldani Demokrat Platformu, Türkmen Demokrat Hareketi, Tarafsız Türkmen Hareketi, Kürdistan Türkmen Demokrat Partisi, Kürdistan Türkmen Aydın Derneği, Türkmen Halk Partisi, Türkmen Liberal Derneği ve Türkmen Ulusal Kurtuluş Partisi.

Ayrıca pratik adımların atılması, açıklamaların düzenlenmesi, Referandum Yüksek Konseyi'nin çalışmaları ve Referandum Yüksek Konseyi'nin yaptığı görevlendirmelerin uygulanması için 11 Eylül 2017'de 4 Sayılı Bölgesel Kararnameyi imzaladım. Kararname, altı maddeden oluşuyordu³⁷ Karar doğrultusunda Referandum Yüksek Konseyi Sekreteryası oluşturuldu. Sekreteryanın görevi; Referandum Yüksek Konseyi'nin

36. Daha fazla bilgi için 1 sayılı belgeye, 106 sayılı Bölgesel Kararnameye bakınız, sayfa 193.

37. Daha fazla bilgi için 2 sayılı belgeye, 4 sayılı 2017 tarihli Bölgesel Kararnameye, sayfa 204.

toplantılarını düzenleme, belgelendirme, toplantıların ajandasını belirleme, Konsey'in kararlarını takip etme ve Yüksek Konsey'in üyelerini sonuçlardan haberdar etme gibi çalışmalardan oluşuyordu. Heyetlerin ziyaretlerinin düzenlenmesi, Irak hükümeti, komşu ülkeler ve uluslararası toplumla işbirliği de sekreteryanın bir diğer göreviydi.

Basın Özel Komitesi'nin oluşturulması da kararın bir diğer maddesiydi. Karara göre komitenin 3 ana görevi vardı. İçerde, Arap ülkelerinde ve dünyadaki program ve eylemlerin duyurulması, vatandaşların referandum sürecine adaptasyonu ve Kürdistan vatandaşlarının referandum sürecine katılımının teşvik edilmesi.

Basın Özel Komitesi'nin oluşturulması da kararın bir diğer maddesiydi. Karara göre komitenin 3 ana görevi vardı. İçerde, Arap ülkelerinde ve dünyadaki program ve eylemlerin duyurulması, vatandaşların referandum sürecine adaptasyonu ve Kürdistan vatandaşlarının referandum sürecine katılımının teşvik edilmesi.

Kararın üçüncü maddesi, Referandum Yüksek Konseyi'ne bir sözcü belirlenmesiydi ki Doktor Fuad Hüseyin Referandum Yüksek Konseyi'nin sözcüsü oldu. Kararın dördüncü maddesi ileride kurulacak olan Kürdistan devletinde bileşenlerin haklarına özel bir taslak belgenin hazırlanmasını kapsıyordu. İleride kurulacak olan Kürdistan devletinde bileşenlerin haklarına özel bir taslak belgenin hazırlanması için özel bir komisyon oluşturuldu ve Dr. Halil İbrahim başkanlığını yapıyordu³⁸ Kararın beşinci maddesi, ileride kurulacak olan Kürdistan devletinde devletin temel esaslarının bildirilmesi taslağının hazırlanmasıydı ve Dr. Kawe Mahmud bu taslağın hazırlanmasıyla görevlendirildi.

38. Daha fazla bilgi için Kürdistan Ulusal ve Dini Bileşenlerin Haklarının Garanti Altına Alınması Siyasi Belgesi'ne bakınız. Sayfa 177.

Kararın altıncı maddesi ise Kerkük'teki Arap tarafların ziyaret edilmesi için bir heyetin kurulup gönderilmesi idi.³⁹

8 Temmuz 2017'deki toplantının ışığında Referandum Yüksek Konseyi ve siyasi partiler, hazırlıklarla ilgili pratik adımların atılması için Konsey ve alt komitelerle ilgili çalışma yapısını belirledi.

Referandum Yüksek Konseyi'nin yapısındaki görevim Referandum Yüksek Konseyi'nin başkanlığını yapmaktı. Bu Yüksek Konsey'in üyeleri; Mela Bextiyar, Dr. Roj Nuri Şawês, Hoşiyar Zebari, Sadi Ahmed Pire, Dr. Fuad Hüseyin, Dr. Halil İbrahim, Türkmen temsilcileri ve Hristiyan temsilcileriydi. Toplantının bir bölümünde siyasi gelişmeler ve zaruriyetler doğrultusunda Bölge Başkan Yardımcısı Kosret Resul, Bölge Başbakanı Neçirvan Barzani, Güvenlik Konseyi Müsteşarı Mesrur Barzani ile KDP, KYB, İslami Birlik, Komünist Parti, Demokrat Sosyalist Parti, Emekçiler Partisi ve diğer partilerin politbüro üyeleri katılıyordu.

Referandum Yüksek Konseyi'nin, Konsey'in günlük çalışmaları ve koordinasyon çalışmalarının takip edilmesi için bir sekreteryanının olması da kararlaştırıldı, ayrıca diğer toplantılarda referandum sözcüsünün belirlenmesine kararı verildi. Sekreteryanın ofisi, Erbil kentindeki Bölge Başkanlığı Divanı'ndaydı.

Yine Referandum Yüksek Konseyi ile siyasi partilerin 8 Temmuz 2017'deki toplantısında, çalışmaların tamamlanması amacıyla yedi alt komitenin kurulması üzerinde anlaşıldı. Bunlar; Yasa Komitesi ve Seçim Komisyonu, Kerkük ve Ninova Ovası Bileşenleriyle Görüşme Komitesi, Basın Koordinasyon ve Çalışmaları Komitesi, Bölge'ye İç Desteğin Sağlanması İçin

39. Daha fazla bilgi için Anayasa İlkeleri Deklarasyonu'na bakınız. Sayfa 182.

Siyasi ve Ekonomi Komite, Amerika, Avrupa Birliği, Rusya, Çin ve Diğer Ülkelerle Diplomatik İlişkiler Komitesi, Arap ve İslam Ülkeleri, İran ve Türkiye ile Diplomatik İlişkiler Komitesi ve Irak Hükümeti ile Siyasi Taraflarıyla Diyalog Komitesi'ydi.

Uluslararası Tepkiler ve Baskılar

Kürdistan Bölgesi'nin 25 Eylül'ü referandum günü olarak belirlemesinin ardından Kürdistan halkının mesajını ve bu kararın alınmasındaki sebepleri Iraklı taraflara, ülke temsilcilerine, uluslararası topluma ve komşulara açıklamaya çalıştık. 2017'nin Haziran, Temmuz ve Ağustos aylarında çok sayıda ülkenin büyükelçisi, konsolosu ve yabancı konuklarla toplantılarım oldu. Ayrıca Ağustos ayı ortasında da Bölge'nin görüşme heyeti Bağdat'ı ziyaret ederek, Kürdistan halkını referanduma teşvik eden adımların dayanaklarıyla ilgili başbakan ile Şii ve Sünni taraflarla detaylı bilgi verdi.

Kendim bizzat Avrupa ve bazı Arap ülkelerine ziyarette bulundum. 11 Temmuz 2017 Salı günü Avrupa Parlamentosu'nda bir konuşma yaptım. Konuşmamın başında benimle birlikte Avrupa Parlamentosu'na ziyarette bulunan heyeti tanıttım. KDP Politbüro Üyesi Hoşyar Zebari, KYB Politbüro Üyesi Necmeddin Kerim, İslami Birlik Yönetim Kurulu Üyesi Muhammed Hawdiyani, Türkmen Temsilcisi Muhammed Sadeddin, Hristiyan Temsilcisi Wahide Yaqu Hurmuz ile Ezidi Temsilcisi Şeyh Şamo'dan oluşan bu heyetin, Kürdistan halkının mesajını taşıdığını vurguladım.

Daha sonra Avrupalı temsilcilere, iki konuyla ilgili görüşümüzü bildirmemiz için bize izin verilmesini gerektiğini ilettim. Birincisi

referandumla ilgili ki yapılması için karar alınmıştır, diğeri ise terörizmle ilgili. Bizler Kürdistan halkı olarak bütün bileşenlerle birlikte yüz yıldan fazladır, gerçek ortaklığın oluşması, son dönemlerde de federal bir Irak kurmak için çaba gösteriyoruz ancak maalesef hiçbir sonuç elde edilemedi.

Konuşmanın devamında Kürdistan halkının, Irak devletiyle olan yaşamının geçmişinden ve Kürdistan'ın gerçek talebinden söz ederek şunları söyledim: Bağdat'la olan ilişkilerimizi iki döneme ayırabiliriz. İlki, Birinci Dünya Savaşı'ndan 2003'e kadar, ikincisi ise 2003'ten şimdiye kadar. Birinci dönemde Sünniler hüküm sürdü, ikinci dönemde ise Şiiler Irak'ta hüküm sürüyor. Birçok kez, eğer referandum olursa, bölgenin asayışı bozulacak şeklinde lanse edilmiştir ancak bunun tersi doğrudur. Eğer referandum yapılmazsa, bu durum bölgeyi büyük bir soruna, asayışı ve istikrarın bozulmasına doğru götürür.

2005 yılında oylanan ve Kürtlerin önemli ölçüde katılım gösterdiği Irak Anayasası'nda da bu anayasaya bağlılığın, Irak'ın birliğini koruduğu yazıyor. Üzülerek söylüyorum ki bu anayasaya hiçbir şekilde bağlı kalınmadı ve anayasa da bize bu adımı atma izni veriyor. Bizler, milletimizin; birbirini kabul etme, birlikte yaşama ve dini ve farklı bileşenlerin bir arada yaşama kültürüyle gurur duyuyoruz. Bu bütün Kürdistan halkının kararıdır ve bütün bileşenleri olarak, gelecekte Kürdistan'da tüm bileşenler ve inançların haklarının korunması ve kendi rızalarıyla katılmaları kuralına bağlı kalacağız. Bizim kuşağımız ile bizden önceki kuşağın gördüğü acıları ve talihsizlikleri, bizden sonra gelecek nesle bırakmak da istemiyoruz. Çocuklarımızın okumasını, özgür olmasını istiyoruz. Bizim de bütün dünya gibi bu hakkımız var. Neden bütün dünya için özgür olmak meşru oluyor ama bizim milletimize reva görülüyor, bilmiyorum. Dostlarımızdan talebimiz, bize destek vermeleridir. Herhangi bir sebepten ötürü

bize destek veremeseler de en azından karşımızda durmasınlar. Şimdiden temsilcilerinizin gözlemci olarak katılması için talepte bulunuyoruz.

Referandum kararının alınmasından iki üç ay sonra, başta ülkeler ve uluslararası toplum olmak üzere Bağdat bile bu konuya pek önem vermedi. Bazı çevrelerden, Bölge'nin referandum konusunda ciddi olmadığı, Bağdat'a karşı bir baskı kartı olarak kullandığı yönünde duyumlar alıyorduk. Birçok ülkenin tavrından, Kürdistan halkının haklarını talep etmesiyle bir sorunlarının olmadığı görülüyordu. Ancak referandumun zamanlamasıyla ilgili sorunları vardı. Birçoğu, Bağdat'la sorunlarınızı diyalog ve görüşme yoluyla çözün diyordu. Sonunda ise bütün taraflar, Kürdistan Bölgesi'nin referandum yapmada ciddi olduğunu gördü. Bunun ardından Bölge'ye, referandumun yapılmaması ve referandumdan vazgeçilmesi için büyük baskılar yapılmaya başlandı. Buna mukabil uygun bir alternatif sunmaksızın, Kürdistan halkının bu hakkından vazgeçmesi isteniyordu. Bu baskılar, referandumun siyasi bir mesele olmaktan çıkıp ulusal bir konuya dönüşüp Kürdistan halkının önüne geldiği bir durumda yaşanıyordu. Artık bir siyasi taraf ya da şahsın meselesi değildi ki kolay bir şekilde referandumun yapılmaması kararı verilebilsin.

Photo: Adnan Muhammed

7 Haziran 2017 Selahaddin

Kürdistan Bölgesi Başkanlığı Ofisi, Referandum Yüksek
Konseyi Üyeleri. Referandumun yapılacağı günün kararı.

Sihêla Toplantısı

Eylül ayının (2017) en önemli diplomatik hareketlilikleri; Sihêla toplantısı,⁴⁰ ABD Dışışleri Bakanı Tillerson'ın telefonları ve mektubu ile Fransa Cumhurbaşkanı Başkan Macron'un telefon görüşmesiydi.

Referanduma destek kampanyası ile toplumsal kutlamalara katılmak için Duhok vilayetini ziyaret ettim. Orada bana, Koalisyon ve Birleşmiş Milletler'in bir üst düzey heyetinin görüşme talep ettiği haberi ulaştırıldı. 14 Eylül 2017 Perşembe günü, Sihêla'daki Batı Dicle Komutanlığı Karargahı'nda ABD Başkanı'nın IŞİD'le Mücadele Özel Temsilcisi Brett McGurk, Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri Özel Temsilcisi Ján Kubiš, ABD'nin Irak Büyükelçisi Douglas Silliman ve İngiltere'nin Irak Büyükelçisi Frank Baker'dan oluşan heyetle toplantı yaptım.

Toplantı yeri, Dicle Nehri'nin kenarında Suriye sınırına yakındı. Zamanında, Kürdistan Peşmerge güçlerinin IŞİD teröristlerine yönelik saldırısı bu noktada başlamıştı. Heyet toplantıda, Kürdistan halkının isteklerini anladıklarını ancak Kürdistan'ın diyalog yoluna başvurmasının daha iyi olduğunu düşündüklerini, eğer sonuç alınamazsa, ABD Dışışleri Bakanı'ndan, referandumun yapılmasının anlayışla karşılandığının yazıldığı bir mektup

40. Daha fazla bilgi için Kürdistan Bölgesi Bağımsızlık Referandumu'nun Anayasal ve Yasal Boyutları ekine bakınız. Sayfa 110.

getirileceğini ilettili. Heyetin bu öneriden hedeflediğı başlıca şey, referandumun ertelenmesiydi. Uluslararası heyete cevap olarak, referandum kararının bir kişinin kararı olmadığını, Kürdistan'ın bütün partilerinin bu kararın çıkarılmasında yer aldığını ve tek başıma karar veremeyeceğimi söyledim. Ayrıca, Bağdat'la müzakere kapısını asla kapatmayacağımızı fakat bizi gerçek ortak olarak görmeyenlerin onlar olduğunu, Kürdistan halkını tebaa olarak gördüklerini ve bizim de bütün bu talihsizliklerden sonra tebaa olmayı kabul etmeyeceğimizi kendilerine ilettilim.

Amacımızın barışçıl bir şekilde iki komşu olmak olduğunu ve referandumun da bu amaca ulaşmak için bir yol olduğunu kendilerine net bir şekilde söyledim. Eğer uluslararası toplum ve Amerika'nın, bu amaca ulaşmak için başka bir yolu varsa, o zaman referandum yapmaya gerek kalmaz. Ancak önerinizde bağlılık ve garanti yok. Ne zaman ki referandumun hedeflediğini ortaya koyan bir alternatifiniz olur, o zaman referandum yapmaya ihtiyacımız kalmaz.

Referandumdan önceki günlerde ve referandumdan sonra medya ve siyasi merkezlerde tartışma konusu, ABD Dışışleri Bakanı'nın bana gönderdiği ve referandumun yapılmaması için sunulan bir dizi fikir ve önerinin yer aldığı mektuptu. Doğrusu mektup, resmi bir mektup değildi. ABD Başkanı'nın IŞİD'le Mücadele Özel Temsilcisi Brett McGurk (Daha sonra Başkan Trump bir tweet'inde kendisini tanımadığını belirtti) ile ABD'nin Irak Büyükelçisi Douglas Silliman ve birkaç kişinin hazırladığı bir taslak mektuptu. Mektup, Dışışleri Bakanı tarafından onaylanıp imzalanacak mıydı, o da belli değildi.

Amerikalı diplomatlar, eğer referandum kararı ertelenir yahut iptal edilirse, o zaman ABD Dışışleri Bakanı'nın

mektubu imzalayacağını ifade ediyordu. Bizim açımızdan mektup, hazırlanma ve içerik açısından olumluydu ancak buna güvenip bel bağlamak ve bu sebeple milletimizi meşru ve doğal haklarından vazgeçirmeye ikna etmek açısından içinde gerekli garanti yoktu. Tillerson'ın mektubundaki alternatif öneri, Irak'la görüşme esasına dayanıyordu ve Amerika'nın tavrı da bu görüşmeleri desteklemek üzerineydi. Irak'la uzun bir geçmişe dayanan görüşme ve anlaşma tecrübemiz vardı ki sonrasında çok kolay bir şekilde kulak ardı ediliyordu. Bütün bunlarla beraber, Tillerson'un mektubu, önerisi ve diğer alternatiflerin Referandum Yüksek Konseyi tarafından değerlendirilmesi kararlaştırıldı. Referandumdan birkaç gün önce yapılan bütün o baskılar ve sunulan öneriler, referandumun kişi ve tarafların inisiyatifinden çıkıp Kürdistan halkının eline geçtiği bir döneme denk geliyordu.

Tillerson'ın mektubu, Kürdistan halkının referandumdan vazgeçmeye razı olması için verilecek bir garantinin temeli olabilirdi. Çünkü referandumun iki yıl ertelenmesi ve eğer Irak'la görüşmeler sonuç vermemesi halinde Bölge'nin referandumunu yapması, Amerika'nın da sonuçlarına saygı duymasından söz ediliyordu. Amerika hükümetinden, mektuptaki "saygı duyma" kelimesi yerine "destek" kelimesini yazma talebinde bulundum ancak Amerikalılar bundan kaçındı ve "destek" kelimesini kullanamayacaklarını söylediler. Ben de onlara, "Siz bir kelimeyi değiştiremiyorken nasıl olur da bizim Kürdistan halkını referandum yapmamaya ikna etmemizi bekliyorsunuz?" dedim.

Bütün o baskılar komşuların tehdit ve korkutmaları ile Iraklı tarafların şovenizm kokan tavırlarıyla eş zamanlıydı. İş, Kürdistan halkının iradesine karşı savaşılmaya kadar vardı. Ayrıca esas soru

şuydu: Acaba biz, kendi iradesine sahip olan bir millet miyiz yoksa başkaları mı kaderimizle ilgili karar vermeliydi? Bu, Kürdistan halkına yapılan büyük bir zulümdü. Eğer uluslararası denklemler açısından Kürdistan halkının, kendi kaderini tayin etme hakkına izin verilmezse, ifade hakkının da alınıp Kürdistan halkının ne istediğini söylemesine bile izin verilmemesi reva mıdır? Son günlerde işi, Kürdistan halkının iradesine karşı savaşmaya ve Kürdistan halkının meşru talebine kulak tıkamaya kadar vardırıdılar. Böyle olunca bize de referandumun belirlenen tarihte yapılmasına ve ne olursa olsun milletimizin iradesinin kırılmasına izin vermeme kararı aldık.

Öte yandan, iradesinin bir kişinin kazanması ya da kaybetmesine bağlanması Kürdistan halkına bir hakaretti. Amerikalılar göre referandumun yapılması Abadi'nin zayıflamasına yol açacak, referandum yapılmaz ise Abadi güçlenecek ve İran'ı Irak'tan çıkaracaktı. Referanduma bir iki gün kala, referandumun iptali için dört bir yandan (Amerika ve bölgesel taraflar) telefon, iletişim ve baskılar arttı. Bize ilginç gelen ise hepsinin sözlerinin birbirinin aynısı olmasıydı. Kürdistan halkının meşru hakkına karşıtlıkta Amerika, Britanya, İran, Türkiye ve Irak tek sesi ve diplomatik ve siyasi baskı için işbirliği içindeydiler. Sözleri birbirlerinininkine çok benziyordu. Hepsi geri adım atılmasını istiyordu ancak bu geri adım sadece Kürdistan halkının hakları üzerinden olmalıydı. Öte yandan referandumdan geri adım atsaydık içerdeki referandum düşmanları bu kez de Kürdistan halkı için bir fırsatın doğduğunu ancak bu fırsatın kaçırıldığını ve geri adım atıldığını söyleyip suçlamada bulunacaktı.

Oylamadan iki gün önce Kerkük'te referandum yapmamamız için girişimde bulunuldu. Aslında 7 Haziran 2017'den önce Kürdistan siyasi liderliğinde, referandumun Kerkük ve diğer

140. Madde bölgelerinde yapılmaması görüşü vardı. Kürdistan halkının hasımlarına bahane vermemek için Kerkük ve tartışmalı bölgeler konusunun müzakerelere bırakılması düşünülüyordu. Kerkük'ün referandum haritasına eklenmesi, elbette daha sonra 16 Ekim olaylarına sebep olan tarafın talep ve ısrarı üzerineydi. Kerkük'ü teslim edenler, yine 7 Haziran 2017'de Kerkük'te de referandum yapılması gerektiğini söyleyenlerdi.

Halk Oyunu Verdi

Yaklaşık yüz yıl süren uzun bir süreçte, Kürdistan halkı Irak devleti içinde talihsizlik, göç ve soykırıma maruz kaldı. Kürtler ortaklık şartıyla Irak devletinde yer aldı ancak Irak'ın ardı ardına gelen hükümetlerinin tüm plan ve kararları; merkezi hükmü pekiştirmek, Kürtleri dışlamak ve Kürtlerin meşru davasını görmezden gelmeye yönelik oldu. Bununla birlikte Irak'taki muktedirler asimilasyon, soykırım ve etnik temizliğe başvurdu. 2003'ten sonra da Kürtler aktif ve art niyetsiz bir şekilde federal ve demokrat Irak'ın kurulmasına başat katılım gösterip anayasayı yeni sistemin koruyucusu yapsa da Irak'la doğal, barışçıl ve demokratik bir yaşam için gösterdiği bu çabası da başarılı olmadı.

Kürdistan Bölgesi vatandaşları ile sakinlerinin, özgür bir ortamda, tamamen barışçıl ve demokratik bir süreçle Irak'la kalıp kalmama konusunda kendi kendilerine karar vermesinin zamanı gelmişti. Kürdistan halkına, bağımsız bir devlet mi istiyorsunuz yoksa yüz yıl boyunca başarısız olan bir deneyimle devam etmek mi istiyorsunuz diye sormanın vakti gelmişti. Referandum kararının alındığı 7 Haziran 2017'den 25 Eylül 2017'ye kadar Kürdistan Bölgesi sürecin yürütülmesi için hazırlık yaptı. Böyle tarihi parıldayan bir günde adaletin tecelli etmesi ve insanların kendi sözünü söyleyip dünyaya sesini duyurmasının vakti gelmişti.

O sesin meşruluğu, tüm meşruiyetlerin, kişi, taraf ve partilerin sesinin üstündedir. Bu; ne suçtu ne de yasadışı bir iş, ne de savaş kışkırtıcılığı, işgal ve terördü. Bu, Kürdistan vatandaşlarının barışçıl bir şekilde başvurduğu meşru ve doğal bir haktı.

Sonunda büyük gün geldi ve 25 Eylül 2017 sabahında Kürdistan Bölgesi vatandaşları ile Bölge dışındaki Kürdistanli bölgelerdeki vatandaşlar tarihte ilk kez özgür, barışçıl ve şiddet ile istikrarsızlıktan uzak bir şekilde oy sandıklarına giderek oyunu verdi. Referandum günü daha çok bayramı andırıyordu. Bir bayram ki tüm Kürdistan vatandaşları farklılık ve anlaşmazlıklarını bir kenara bırakarak meşru ve tarihi bir sürece katılım gösterdi. Referandum günü, milletin günü, vatandaşın günü, Kürdistanlıların her ferdinin günüydü. Oylamada artık kimse şahıs ve taraflara oy vermiyordu. Herkes kendine ve ülkesine oy veriyordu. Birbirlerine, gelecek nesillere ve kaderlerine oy veriyorlardı. Bu kendi içinde, Kürdistan vatandaşları arasında ulusal ortak bir ruh ve harmoninin oluşmasıydı. Hak talebi, hak ve iradeye başvurmakta ve bana göre milletlerin siyasi yaşamında milletin oy hakkına başvurulması ve milletin iradesinin galip gelmesinden daha kutsal bir şey yoktur. Bu yüzden referandum gününün, kutsal bir gün olduğunu söyleyebilirim.

Referandumun yapılmasındaki amaç; Irak, bölge ve dünya ülkelerinin, Kürdistan halkının talebini öğrenmesiydi. Hiç kimse, referandumdan sonraki gün bağımsız bir devletin ilan edileceğine karar vermemişti. Bu, Bölge siyasi liderliğinin, halktan yetki alıp gelecek süreçler için Irak hükümetiyle açık müzakere ve diyaloga girilmesi içindi. Referandumun, Kürdistan halkının kendi sözünü söylemesine müsaade edilmesi için olduğu konusunu Bağdat, Amerika ve diğer ülkelerle açık bir şekilde konuşmuştuk.

Referandumun yapılmasından iki gün sonra Kürdistan Bölgesi Seçim ve Referandum Yüksek Komisyonu, referandumun ilk sonuçlarını açıkladı ve seçmenin % 92.73'ü evet oyunu vermişti.

Doğrusu bu, millet iradesinin bağımsızlığa ulaşma yolundaki zaferiydi. Kürdistan halkının büyük çoğunluğu başarısız deneyimler, talihsizlikler ve zulmün artık uzamasını istemiyordu, bağımsız bir devlet istiyorlardı. Bu referandum sürecinin başarısıydı. Referandum, eğer Kürdistan halkı kendisine sorulan soruya “Hayır” cevabını verseydi başarısız olurdu.

Referandum, Kerkük ve Bölge dışındaki Kürdistani bölgeler için de başarı ve önemli bir kazanımdı. O bölgelerde referandum yapılmasının önemi ve başarısının önemi, on yıllarca yapılan Araplaştırma, öldürme, bastırma ve 2005 sonrası anayasal ihlallere rağmen, bütün bileşenleriyle bölge sakinlerinin iradesinin berrak bir ses, bağımsız Kürdistan devletinde yaşamak istedikleri hak ve hakikatini dünyaya duyurdular. O bölgelerdeki etnik ve dini bileşenler ile Arap, Türkmen ve Hristiyan kardeşlerimiz, Kürdistan devletinde yaşamak istedikleri yönünde oy verdiler. Bileşenlerin, etnik ve dini yapıların birlikte yaşamasına inanan, ulusal şovenizm ve mezhepçiliğe başvurmayan o devlette yaşamak istedikleri yönündeki gerçek iradesi referandum günü ortaya çıktı.

Photo: Adnan Muhammed

22 Eylül 2017 Erbil

Şehit Franso Hariri Stadyumu, Erbil halkının
referandumuna destek mitingi.

Irak Hükümetinin Tepkileri

Kürdistan halkının barış yanlısı mesajına karşılık maalesef Irak Başbakanı ile yetkililerinden, şovenizm kokan ve açıkça inkar eden bir dizi uygunsuz tepki gördük. Bu tepkiler, temelde Kürdistan halkının haklarına karşı olan, sadece tehdit mantığı ve dayatmadan anlayan kişilerin hakikatini ve iç yüzünü ortaya çıkardı.

Referandumdan iki gün sonra Irak Parlamentosu, Kürdistan temsilcilerinin katılımı olmaksızın yapılan tek oturumda, Bölge'ye karşı 13 yasadışı ve anayasaya aykırı karar aldı ki bununla amaçlanan, Kürdistan halkının toplu olarak cezalandırılmasıydı. Bu kararlar Abadi'nin elini öyle güçlendirdi ki her gün tehdit dili kullanma, hakaret etme ve Bölge ile Bölge idaresi dışında kalan Kürdistanî bölgelere karşı güç ve silah kullanmasının yolunu açtı. Kararlardan biri, Silahlı Kuvvetler Komutanı'nı tartışmalı bölgeler ile Kerkük'e güç yığmağı yapmakla yükümlü kılmıştı. Bu, açıkça savaşa ve siyasi sorunların çözümünde silahlı güç kullanılmasına yeşilışık yaktı. Bu kendi içinde, halkın silahlı güçle bastırılmasını yasaklayan Irak'ın daimi anayasasının açıkça ihlaliydi. Irak Parlamentosu'nun referandum sonrası aldığı bir başka kararında kuvvetler ayrılığı ilkesi ihlal ediliyordu. Parlamento, yargı erkinin yerini alarak, Bölge yetkililerinin cezalandırılmasını isteyerek, referandumun yapılmasını suç sayıyordu. Irak Parlamentosu

yine aynı gün, sınırların kapatılması, ambargo uygulanması ve Kürdistan halkının aç bırakılması kararını veriyordu⁴¹

Irak Parlamentosu ilk kez tek bir oturumda bu sayıda karar çıkarıyordu, üstelik denge prensibi gözetilmeden ve Kürdistan temsilcileri parlamentoda bulunmadan. Çünkü kararlar Kürdistan Bölgesi'ne karşıydı ve şovenizmin etkisi altındaydı. Çok hızlı bir şekilde, orada bulunanların oy birliğiyle onaylandı. Daha önce de 12/09/2017'de Irak Parlamentosu denge prensibini gözetmeksizin referandum karşıtı bir dizi kararı onaylamıştı.

Doğrusu, on yıllar sonra bile Bağdat'taki şovenizm zihniyeti ve düşüncesi değişmemişti. Bağdat'ta sadece simaların değiştiğini, yoksa Bağdat'ta şovenist zihniyetin muktedir olduğunu ve ortaklık ile meşru görüş ve adalete inançlarının olmadığını çok iyi biliyordum. Irak Parlamentosu'nun kararları ile dönemin başbakanının kinci ve anayasal olmayan uygulamalarından, referandum öncesi Amerika ile Irak hükümetinin verdiği boş sözler ve garantilere güvenmememizin ne kadar doğru olduğu ortaya çıktı. Abadi'nin ihlalleri, Bölge havalimanlarının kapatılmasına kadar vardı. Konuşmalarında da Baas döneminde olduğu gibi Bölge yerine "Kuzey Irak" ifadesini kullanıyordu. Yeşil Bölge'de dahi yasaları uygulayamayıp kamu düzenini sağlayamayan Abadi, güya Kürdistan Bölgesi'nde yasaları tatbik edip kamu düzenini sağlamaktan dem vuruyordu.

Bütün o anayasal olmayan yöntemler, egemenliğin sağlanması gerekçesiyle yapıyordu. Güç kullanılması tehdidi gündemdeyken, yöntemlerin kendisi zaten egemenlik ihlaliydi. Elbette bu komşu ülkelerle işbirliği içinde yapıyordu. Irak hükümeti yabancı destekle Kürdistan halkını tehdit ve abluka altına aldı.

Bu tepkiler utanç vericiydi. Iraklı yetkililerin geçmişten ders almadığı ve hiçbir zaman da sorunların çözümüne niyetleri

41. Dicle Nehri'nin batısındaki kıraç alanda bulunan bir sınır bölgesidir ve Suriye sınırı ile Peşhabur'a yakındır.

olmadığı görüldü. Ortaya öyle bir durum çıkarmışlardı ki Kürdistan halkının haklarına karşıtlıkta hepsi hemfikir ve müttefikti. Devletin yasama, yargı, güvenlik ve ekonomik kurumlarını da bu karşıtlık doğrultusunda suiistimal ediyorlardı. Daha önce yüz yıl boyunca Irak rejimleri, Kürdistan halkının iradesini silahla kırma denemesinde bulunmuştu ancak kendileri yenilip yıkılmıştı. Bu tepkiler karşısında tavrımız, tehdit dilini ve silahı reddetmek oldu. Kürdistan Bölgesi açısından bütün kararlar yasadışı, anayasaya ile egemenliğe aykırı, birlikte yaşama ve barışa karşıydı. Evet, Kürdistan halkının barış mesajının yanıtı şovenizm ve silahtı. Bu, Irak devletinin kuruluşundan bu yana mevcut olan ve referandumdan önceki yıllarda yaptığım bütün diplomatik görüşmelerde ve açıklamalarımda işaret ettiğim konuydu.

Bölge'ye karşı kullanılan yöntem ve zorbalık, daha önce birlikte aynı cephede olduğumuz ve Kürtlerin desteğiyle Bağdat'a gidip orada hakim olan Şii tarafların büyük çoğunluğu tarafından yapılıyordu. 2003'ten sonra Şii taraflar Irak'ın federal bir devlet olmasından ve Irak'ta kendilerine yer açılacak olmasından memnundu. O dönem Sünniler federalizme karşıydı ve önceki dönemdeki gibi merkeziyetçi bir devlet istiyorlardı. Şii taraflar iktidarı ele aldıklarında ise Irak'ta önceki dönemde uygulanan yanlış siyasetin peşine düştüler. Ancak bu kez bir fark vardı. Bu kez mezhepçilik de eklenmişti ve IŞİD'den sonra bölgenin tamamına el koymak istiyorlardı. Bunda, Irak'ın egemenliği, anayasa ve Irak devletinin yeni mahiyetini göz önünde bulundurmaksızın, bölgesel bir ajandanın ve kapsamlı mezhepçiliğin bir parçası oldular. Bütçenin kesilmesi, IŞİD savaşında Kürdistan'a uygulanan ambargo, Kürdistan halkının cezalandırılması ve referandumdan sonra da izlenen anayasaya aykırı yöntemler, bu ajanda doğrultusunda idi. Çok önceden fark etmiştik ki IŞİD savaşından sonra Kürdistan Bölgesi'ni sıkıştırıp bize saldıracaklar.

Irak hükümeti, referandum sonucunun iptal edilmesini talep ediyordu. Bu talep, daha fazla baskı kurmak ve durumu daha da karmaşık hale getirmek içindi. Yoksa kendileri, referandumu iptal etmenin hiç kimsenin, hiçbir taraf ve kurumun imkanı dahilinde olmadığını çok iyi biliyorlardı. Üç milyon insanın oyu nasıl iptal edilebilirdi?

Referandumun yapılması, referandum karşıtı ve düşmanların nitelediği gibi yasadışı bir iş değildi, Kürdistan halkının, kendi kaderini tayinine dair istek ve görüşünün ifade edilmesi idi. Bütün dünyada da halkın duygu ve görüşünü ifade etmesi meşrudur ve buna izin verilmiştir. Öte yandan, Kürdistan halkı sadece oy vermişti. Bölge tarafından bağımsızlık ilan edilmemişti ki Irak hükümeti ile diğer çevreler bu şekilde Kürdistan'a silahlı güç saldırısında bulunsun. Halen Kürdistan Bölgesi resmi olarak Irak'ın bir parçasıydı ve güç kullanılması anayasaya aykırı ve yasadışı bir uygulamaydı. Ancak Kürtlerin kimsesiz olması ve halkların meşru haklarının görmezden gelinmesi nedeniyle (ki Birleşmiş Milletler Beyannamesi'nde de vardır), çıkarıcı ülkeler Irak hükümetinin tarafını tuttu ve Kürdistan halkına karşı yasadışı bir şekilde güç kullanmalarına izin verdi.

16 Ekim

Musul'un IŞİD'den özgürleştirilmesi operasyonunun ardından ve Kürdistan halkının referandum yapılması kararı vermesinden önce, Irak hükümetinin tutum ve hazırlıklarında görülen bazı negatif işaretler, IŞİD savaşının tamamlanmasından sonra tartışmalı bölgeler ile Kürdistan Bölgesi'ne karşı kötü niyetlerinin olduğunun belgesiydi. Musul kentinin özgürleştirilmesi operasyonu anlaşmasının Irak tarafından ihlal edilmesi, Hewice'nin özgürleştirilmesi operasyonunun ertelenmesi ve bir yandan IŞİD'in güçlü merkezlerinden biri olan Hewice'nin IŞİD tarafından savaşılmadan boşaltılması, diğer yandan Telafer'in de IŞİD tarafından savaşılmadan boşaltılması büyük soru işaretleri doğurmuştu. Tartışmalı bölgelerin ele geçirilmesi ve Kürdistan'a baskı uygulanması için yapılan hazırlıklar, bölgesel güçler arasında bir çeşit işbirliği olduğunu gösteriyordu. Haşdi Şabi güçlerinin Telafer ve Ninova Ovası'na gelişi anlaşmalara aykırıydı. Irak hükümetinin bütçeyi kesmeye devam etmesi, Haşdi Şabi'nin askeri liderlerinin şovenist ve tehditkar açıklamaları, Irak'ın Bölge'ye karşı başka bir programının olduğunu gösteren işaretlerdi. Bununla birlikte IŞİD'le savaşta Bölge'nin Irak'la büyük destek ve işbirliği vardı. Bölge'ye saldırı

planı gündemdeydi. Referandum yapılmasa bile, o plan her şekilde uygulanacaktı. Planın hızlı bir şekilde, bir Kürt iç gücünün yardımı ile bölgesel ve yabancı güçlerin açık müdahalesiyle yapılması için referandum sadece bir bahaneydi.

Referandumun başarısından sonra KYB'nin bir kanadının, Haşdi Şabi ile Kerkük'ün teslim edilmesi için bazı pazarlıkların döndüğü konuşuluyordu. 12 Ekim 2017'de, IŞİD'le savaşın ardından bu bölgede güç bulundurmaya gerek olmadığı gerekçesiyle, Peşmerge Bakanlığı'yla koordine olmadan bazı güçlerini Kerkük'ün güneyinden çekti. Yine aynı gün, Kerkük'ün güney ve batı cephesinde Haşdi Şabi'ye bağlı bir güç ilerlemeye çalışmıştı ancak Peşmerge güçleri tarafından geri püskürtülmüştü. 13/10/2017 tarihinde de 2. Destek Kuvvetleri, KYB'li bir yetkilinin talimatıyla stratejik Abadad köyündeki askeri noktalarını boşalttı ve Xurmatu-Kerkük yolu Haşdi Şabi'nin eline geçti. Xurmatu'dan Dakuk'a kadar uzanan bölgede mevzileri olan Peşmergelerin arasında kopukluk oluştu. 12-13 Ekim'den 15 Ekim'e kadar o cephede, mevziler boyunca Sebe Nisan, Dakuk, Duzxurmatu ve Meryem Beg bölgelerinin tümü, gizli bir anlaşmayla İranlılar ile Haşdi Şabi'ye teslim edilmişti.

15 Ekim 2017'de rahmetli Mam Celal'in Dukan'daki yazlığında KYB ve KDP politbürolarının toplantısına katıldım. Toplantıda KYB'li arkadaşlar; Peşmerge güçleri, Amerikan güçleri ve Iraklı güçler arasındaki koordinasyondan ve çatışmaların Kerkük'ten uzaklaşması için Kerkük K1 Askeri Üssü'ne yerleşmeleri ve Cumhurbaşkanlığı Muhafızları Tugayı'nın da Kerkük kentini korumasıyla ilgili önerilerinden söz etti. Bunun doğru olmadığı çok açıktı çünkü koordinasyon konusu çok normal bir şeydi ve daha önce de birçok yerde Amerikan güçleri, Peşmerge ve

Iraklı güçler arasında koordinasyon vardı. Bunun haricinde de Cumhurbaşkanlığı Muhafızları Tugayı'nın Kerkük'e gelmesine müsaade etmek çok zordu.

Dukan'daki toplantının başından itibaren, KYB'li arkadaşların doğal olmayan bir atmosfer içinde olduğu belliydi. Dönemin Başbakanı Neçirvan Barzani onlara, "Bir anlaşma yaptınız mı?" diye sordu. Cevap olarak anlaşmayı yapanlar da anlaşmadan haberi olmayanlar da "Anlaşmadan haberimiz yok" dediler. Gerçi daha sonra KYB içindeki bazı kişilerin kurumların, Siyaset Yüksek Konseyi ve Kürdistan yönetiminin bilgisi dışında anlaşma yaptığı ortaya çıktı. Hatta Kerkük'ün Haşdi Şabi, İranlı ve Iraklı güçlere teslim edilmesine yol açan anlaşmadan KYB Politbürosu'nun da bir bölümünün haberi yoktu. Dukan toplantısının sonunda Cumhurbaşkanı'nın Bölge ile Bağdat arasında işbirliği ve esasi görüşmeler için bir an önce Bağdat'a dönmesi kararlaştırıldı. Cumhurbaşkanı Bağdat'a döndü ancak hiç kimse onunla görüşmeye hazır değildi. Dukan toplantısının sonunda iki parti tarafından şu ortak açıklama yapıldı:

"Dukan toplantısı açıklaması

15/10/2017 tarihinde Dukan'da Başkan Mam Celal'in yazlık ofisinde, KYB-KDP Politbüroları ortak toplantısı yapılmış, Irak, bölge ve Kürdistan'ın durumu değerlendirilmiştir. Sonuç:

1. Milletimizin ve bu süreçte ortak görevleri yerine getirmekle yükümlü olan Kürdistan siyasi güçlerinin birliğine vurgu yapılmıştır.
2. Toplantı, Erbil ile Bağdat arasındaki bütün sorunların sorumluluk bilinci içinde koşulsuz ve yapıcı bir diyalog kurularak çözüme kavuşturulması hususundaki kararlılığını bildirir.

3. Kürdistanlı güçler, Bağdat ve Erbil'in çıkarları temelinde, anayasal prensipler doğrultusunda şimdiden, koşulsuz, açık, yapıcı bir diyalog için hazırdır.
4. Toplantı, Irak ve Kürdistan'daki başlıca siyasi tarafların, Bölge ile Bağdat arasındaki görüşmelere katılımını bütün tarafların çıkarına görüyor. Ayrıca uluslararası taraflar da sürecin gözlemcisi olmalıdır.
5. Askeri ve asayiş sorunuyla ilgili de Kürdistan Bölgesi dışındaki bölgeler ya da herhangi bir bölgede, her türlü askeri müdahale yahut güç hareketliliği ve tehdit, Bölge ile Bağdat ilişkileri üzerinde tehlike oluşturduğu gibi sorunların barışçıl çözümü için de her türlü doğru çaba üzerinde tehdittir. Ayrıca Irak Silahlı Kuvvetleri'nin iç siyasi sorunların çözümünde kullanılması kararı, doğrudan yasa ve kurallara aykırıdır.

Son olarak da iki taraf, IŞİD'in yenilgiye uğratılması savaşında dünya özgürlüğünü koruma sıfatı alan ve şimdi de hedeflerimize ulaşmamız için en ön cephede bulunan kahraman Peşmerge'yi selamlıyor.”

Yine Dukan toplantısının yapıldığı gün olan 15 Ekim 2017'de, toplantının yapıldığı sırada Ürdün Kralı Abdullah telefonla beni arayarak, “Siz ve Abadi bana konuk olun, sorunları konuşalım ve birlikte bir karşılıklı anlayışa varalım” dedi. İyad Allavi de Ürdün Kralı'nın o davetinden haberdardı. Kendisine, “Gelmeye hazırım ancak havalimanlarını kapatmışlar” dedim. Kral Abdullah, “Kendim size uçak göndereceğim” dedi. Abadi ise Ürdün Kralı'nın bu inisiyatifine karşılık, “Görüşmeye bir şartla katılırım. Öncesinde Mesud Barzani televizyona çıkıp referandumun iptal edildiğini ilan edecek” demişti. Abadi'nin toplantıya yönelik şartı çok uygunsuzdu ve kendi de çok iyi biliyordu ki hiç kimse

milyonlarca vatandaşın oyunu iptal edemezdi. Fakat bu uygunsuz talebi, kibir ve zihniyetinin türünün işaretiydi.

Referandumdan çok önce, Iraklı güçlerin fırsat bulması halinde tartışmalı bölgeler ile Bölge'ye saldıracağı gerçeğini biliyordum. Bu konuyu Amerikalılara, Avrupalılara ve Kürdistanlı taraflara da defalarca anlattım. Referandum da bir çözüm ortaya koymak ve savaşın tırmanmasının önünü almak içindi. Fakat Dukan toplantısının ertesi günü olan 16 Ekim 2017'de gördüğümüz gibi bölgesel bir işbirlikçilik, içerdeki ihanet odaklarının zemin hazırlaması, Amerika'nın gözü önünde ve Amerika'nın silah ve tanklarıyla Haşdi Şabi güçleri, çok sayıda İran Pasdarının (asker) yardımı ve İkbalpur isimli bir Pasdar'ın emriyle Kerkük ve tartışmalı bölgelere saldırı düzenlendi. Amerika'nın gözetiminde ve Amerikan silahıyla Peşmerge'ye saldırılabileceğini asla öngörmüyorduk. İçerdeki bir gücün kendi milletinin iradesine, sesine ve Kürdistan Bölgesi kurumlarına tecavüzde bulunacağını, Kürdistan topraklarını işgal etmek için Haşdi Şabi liderleriyle anlaşacağını da öngörmemiştik. **(7 ve 8 no'lu haritalar)**

Bu ihanet, psikolojik açıdan Peşmerge'ye büyük bir darbe vurdu. Peşmerge'nin savaş cephesindeki koordinasyon ve iletişimi koptu. Peşmerge bazı yerlerde emir almadan çekilmişti. Savaş cephelerinde "kirli" işler yapmanın, cengaverlerin savaşma ruhuna neler yaptığını hepimiz çok iyi biliyoruz. IŞİD efsanesini yıkan Peşmerge, yenilgi ve ümitsizlik gözyaşlarını dökmeye mecbur bırakıldı. Bütün çabalarım, bu büyük "kirliliğin", Iraklılarla çok kan dökülmesine yol açmaması veya Peşmerge'nin iç savaşa mecbur bırakılmaması içindi.

Daha önce Şengal'de Ezidiler arasında bölünmüşlük ve cepheleşme yaratmak için Haşdi Ezidi gücü oluşturulmuştu. 16 Ekim'de Şengal bölgesi de o kara planın zulüm dalgasının önüne katılmıştı. O hengamede, Şengalli kanaat önderleri, Ezidiler

arasında iç savaş çıkmaması için Peşmerge'nin Şengal'den çekilmesini istedi. Başka bir felaketi kaldıramayız dediler. Yine bu sebeple, Şengal'in Şengal ve Ezidilere verilmesi şartıyla, çatışma çıkmaması ve Ezidilerin kanının dökülmemesi için Peşmerge'nin Şengal bölgesinden çekilmesi emrini verdim. Buna rağmen halen Şengal Ezidilere verilmiş değil ve başkaları oraya hükmediyor. Şengal halkı da evlerine dönebilmiş değil.

Burada, tarih için, Britanyalı ve Amerikalı iki diplomatın olumsuz rolünden bahsetmek istiyorum. 7 Haziran 2017'de referandumun yapılmasına karar verildikten sonra Britanya'nın Irak Büyükelçisi Frank Baker ilk başlarda bu konuya açtı ve önümüzdeki dönemler için ülkesinin Kürdistan'a olan işbirliği ve yardımdan söz ediyordu. Fakat sonlarda Kürdistan'a karşı çok kötü bir rol oynadı ve Kürdistan'a karşı yapılan fitnelerden ve gizli planlardan yakından haberdardı, bunda parmağı da vardı. Amerika'nın Irak Büyükelçisi Douglas Silliman da hem Kürdistan düşmanlarının teşvik edilmesinde hem de Washington'a Kürdistan hakkında sürekli yanlış rapor ve bilgi verilmesinde çok kötü bir rol oynadı. Göreve yeni başlayan ABD'nin Irak Askeri Operasyonları Komutanı olan General Paul Funk da Kürdistan halkının referandumuna karşıtlıkta olumsuz bir rol oynadı.

Doğru, Amerikalılar referandum hakkında olumsuz düşündüklerini ve referandumun yapılmaması gerektiğini söylediler ancak bize Haşdi Şabi'nin Peşmerge'ye karşı savaşı için onlara silah ve Abrams vereceklerini söylemediler. Esasında Amerikan silah ve tankları IŞİD'le savaş için Irak ordusuna verilmişti, Haşdi Şabi'ye verilmesi için değil. Amerikalılar bu düşmanlığa izin vermeyebilirdi, en azından Abrams tanklarını Peşmerge'ye karşı Haşdi Şabi'ye vermeyebilirdi ama yapmadılar. Amerikalıların, özellikle de Amerika'nın Bağdat

Büyükkelçisi'nin tavrı Kürdistan düşmanlarını Bölge'ye karşı seferberlik başlatmaları için iyiden iyiye teşvik etmişti.

17 Ekim günü Amerika'nın Bağdat Büyükkelçisi Douglas Silliman, bize şu şekilde bir mesaj göndermişti: "Dünya değişti, bugün dün değildir, kendinizi gözden geçirmelisiniz." Kerkük ve diğer bölgelerin işgal edilmesinin ardından, Kerkük ve Duz'da Haşdi Şabi güçleri tarafından on binlerce vatandaş göç ettirildi, kapsamlı suçlar işlendi, ihlaller yapıldı. Abadi ve Haşdi Şabi yetkilileri öyle bir gurura kapılmıştı ki durumu, Bölge'ye saldırmak için bir fırsat olarak görüyorlardı. Erbil ve Duhok'u da almayı hesaphıyorlardı. Kendi ifadeleriyle referandumun öncülerini asmak ve ihanetçi kişileri de doğrucu ve Kürt temsilcisi yapacaklardı. Ben esasında savaşıma karşıydım ancak iş Kürdistan halkının iradesini kırmaya varınca milletimizin iradesini savunmamız gerekiyordu. 20 Ekim 2017 günü Haşdi Şabi güçleri ve Abadi şansını denedi ve Erbil'e doğru ilerlemek istediler. Bölge'nin yok edilip işgal edilmesi planları olduğunu öğrendiğimizde topyekûn savunmaya geçme kararı aldık ve 20 Ekim günü Pirdê'de Peşmerge büyük bir kahramanlık sergileyerek Haşdi Şabi ve Iraklı güçlerin saldırısını püskürttü.

Haşdi Şabi tarafından kullanılan Amerikan Abrams tankı, tarihte ilk kez Peşmerge güçleri tarafından imha edildi. Bu büyük zaferden sonra Amerikan Büyükkelçisi Douglas Silliman'ın mesajına yanıt vererek, Sayın Büyükkelçi'ye şöyle denilmesini istedim: "Bugün dün değildir, yarın da bugün gibi olmayacak." Peşmerge'nin direnişi bütün cephelerde devam etti. 26 Ekim'e kadar İranlı güçler ile Lübnan Hizbullahı'nın yardımıyla Seyid Muhtar isimli bir İran Pasdar subayının doğrudan komutasındaki (ki o çatışmada yaralandı da) Iraklı güçler ve Haşdi Şabi, Peşhabur'un alınması amacıyla Mahmudiye ve Sihêla'da Peşmerge

mevzilerine saldırdı ancak büyük bir yenilgiye uğradılar. Sihêla savaşı, Kürdistan halkının yakın tarihinin en büyük kahramanlıklarından biridir. Bu yenilgileri denklemleri değiştirdi ve görüşmeler başladı. Abadi halen kibirli ve mağrurdu. Siyasi görüşmelere yanaşmıyor ve askeri teknik ekipler görüşmelerde bulunmasını istiyordu.

Görüşmelerin ilk turunda Iraklı güçlerin temsilcileri, Pasdaran ordusu ile Lübnan Hizbullah'ının temsilcisi hazır bulundu. Görüşmelerde Iraklılar, İran ve Hizbullah temsilcilerinin emir ve sözleri doğrultusunda hareket ediyordu. Aslında bu, yabancıların gelip temas hatlarının belirlenmesine Abadi'nin Irak'ın egemenliğini küçük düşürmesiydi. Yabancı kimselerin gelip temas hattını belirlemede karar verici olması, aslında Abadi'nin Irak'ın egemenliğini açıkça hiçe saymasının göstergesiydi. Bu yüzden artık müzakere ekibimizin onlarla bir araya gelmemesi kararı verdim.

Son Söz

Kürdistan halkı hasımlarının, 16 Ekim’de, yapabilirlerse Kürdistan Bölgesi deneyimini ortadan kaldırmaya niyetleri vardı.. Kürdistan halkı ve Peşmerge’nin direnci, bu planın başarılı olmasını engelledi. Ancak Irak’ta inkarcı ve şovenist zihniyete zemin bulduğu sürece, Kürdistan halkının meşru hak ve talepleri üzerinde tehdit de sürecektir. Kürdistan halkı meşru bir ulusal, tarihsel ve anayasal davaya sahiptir. Hiçbir olay ve engel de bu davanın meşruiyetini azaltamaz. Kürdistan halkı umut ve güçle bu davada ısrarcıdır.

Irak hükümetinin Kürtlere karşı vahşet ve suçlarına rağmen Kürt kurtuluş hareketi, kendi mücadele tarihi boyunca, Irak’ın siyasal ve devlet sistemiyle olan siyasi anlaşmazlıklarının, Kürdistan halkı ile Irak halkı arasında etnik ve mezhepsel anlaşmazlığa dönüşmesine, anlaşmazlıkların topluma nüfuz etmesine izin vermedi. Kürt kurtuluş hareketinin bu perspektifi, bütün dönemlerde vardı, şimdi ve gelecekte de olacaktır. Kürt ve Arap kardeşliği hiçbir durumda bozulmamalıdır.

2003 dönemi sonrası Irak’ın yeni muktedirleri, Iraklıların kanlı ve inkarla dolu tarihini unuttular. Irak halklarının kan ve gözyaşıyla dolu o uzun tarihinden iyi bir ders çıkarılıp, 2003 sonrası Irak muktedirlerinin ortaklık, ilerleme ve Irak bileşenleri arasında birlikte yaşamı sağlamasında faydalanılabiliirdi. Ancak ders çıkarmak bir yana, daha da kötü hale getirdiler. Maalesef siyasi sorunları kamuoyuna ve toplum düzeyine çekmeye, etnik ve mezhepsel bir biçime sokmaya çalıştılar. Bu, tümünden büyük ve tehlikeli bir hataydı ve Irak bileşenleri arasında kopuş yarattı. Bu, birlikte yaşama büyük bir darbe indirdi ve Irak’ın bedeninde iyileşmesi zor ve çok

zaman isteyen bir derin yara da açtı. Önceki Irak rejimleri toplum, siyasi anlaşmazlıkları toplumsal, etnik ve mezhepsel anlaşmazlıklara çeviremedi ancak 2003 sonrası Irak'ın yeni muktedirleri bunu yaptı.

Şimdi maalesef Kürdistan halkının yaralarını sarmak yerine, öyle bir ortam yaratmışlar ki, Kürdistan halkının haklarına daha fazla karşıtlık yapanlar, daha çok nüfuz sahibi oluyor. Kürdistan halkının meşru haklarını siyaset ve seçim propagandası malzemesi yapıyorlar. Bütçe konusunda her gün, Bölge'nin Irak'tan bütçe almasını minnetmiş gibi Kürdistan halkının yüzüne vuruyorlar. Oysaki Irak devleti Kürdistan'ın petrol ve kaynaklarıyla devlet olmuştur. Irak devletinin Kürdistan halkını tazmin etmesi ve bütçe de göndermesi bir yükümlülüktür. Irak devleti bunu yapmaya mecburdur çünkü Kürdistan halkını kırıma uğratmıştır ve suç işlemiştir. Şunu da çok iyi biliyoruz ki Iraklı siyasetçiler arasında, Irak hükümetinin Kürdistan halkına karşı işlediği bu düşmanlık ve zorbalığa karşı olan çok kişi var ve milletimizin meşru davası hakkında anlayış sahibiler. Kürdistan Bölgesi, eksiklere rağmen istikrar, asayiş, gelişmişlik ve imar açısından büyük adımlar atmıştır. Bağdat, Bölge gibi başarılı olamadı ve Irak halkına ilerleme ve gelişkinlik sağlayamayan Bağdat'ın muktedirleri Kürdistan halkına haset ediyorlardı ve Bölge'nin ilerleme ve kalkınmasını durdurmak için çaba gösterdiler. Bölge'nin bütçe payı % 17'ydi ancak hiçbir zaman bu payın olduğu gibi kalmasına izin verilmedi ve bütçenin yüzde 10-12'lik bölümü Bölge'ye gönderiliyordu ta ki iş hepsini kesmeye kadar vardı. Kürdistan Bölgesi, Bağdat tarafından bütçenin kesilmesi, IŞİD savaşı ve petrol fiyatlarının düşmesi nedeniyle büyük bir ekonomik sorun yaşadı ancak Irak hükümetinin geçtiğimiz yıllarda 800 milyar dolarlık geliri vardı.

Soruşu: Bütün gelirler nereye gitti ve neye harcandı? Irak'ın elektrik sorununun iyileştirilmesi için 60 milyar dolar ayrıldı ancak o para nerde ve neye harcandı belli değil. O gelirler

hizmet ve kalkınma için kullanılacağı yerde hırsızlık, yolsuzluk ve düzensizlik içinde heder edildi. Maalesef bazı Iraklı siyasiler, ülke yönetimindeki bu başarısızlıklarını Kürdistan Bölgesi'ni suçlu belleyip ona saldırarak örtbas etmeye çalışıyor. 2019 yılında Musenna ve Basra vilayetleri temsilcileri beni ziyaret etti. Hizmet yokluğu ve kendi mağduriyetleri ve o vilayetler ile güney vilayetlerindeki yoksulluk oranının yüksekliğinden bahsettiler. Irak hükümetinin bütün o geliri elinde bulundurmasına rağmen Irak halkının yoksulluk ve hizmet yoksunluğu içinde yaşamasından çok rahatsız oldum. Yine bu durum bizi, güney ve orta Irak'taki kardeşlerimizle daha çok hemdert olmamıza ve iki millet arasındaki kardeşlik ilişkilerini sürdürmemize teşvik ediyor. Şüphesiz Irak muktedirlerinin siyasi anlaşmazlıkları ve yönetimdeki kötü performansı, Kürdistan halkı ile Irak halkları arasındaki kardeşlik ve ilişkilere hiçbir etkisi olmaz.

Irak'ın sorunlarının çözümü ve Bölge ile Bağdat arasındaki sorunları bitirmenin tek yolu, ilerleme ve barışa ulaşmanın yegane yolu, şovenist zihniyetten vazgeçme ve birbirini kabul etme kültüründen geçer. Geçmiş dönemlerde olduğu gibi Irak'ı yönetenler Kürdistan halkının yok olmasını isterlerse şüphesiz bu, sorunları daha çok derinleştirir ve bu durum devam eder, o ülke de hep krizde kalır. Kürdistan halkı her zaman kardeşlik ve dostluk duygusuyla bütün sorunlar için barışçıl çözüm istemiştir.

Referandum, Kürdistan halkı için büyük bir ulusal kazanımdır. Referandum başarılı oldu çünkü Kürdistan halkının çoğunluğu "Evet" oyu verdi. Referandum, eğer "Hayır" oyu çoğunlukta olup Kürdistan halkı bağımsızlık istemeseydi başarısız olurdu. Kürdistan halkının haklı ve adalet isteyen sesi galip geldi ve şimdi bütün dünya Kürdistan halkının gerçek talebinin ne olduğunu biliyor. Aynı zamanda referandum Kürdistan halkı ve gelecek kuşaklar için birçok ders içeriyor

ve çok değerlidir. Derslerden biri; kendin olmazsan, kendine, milletine ve kendi gücüne dayanmazsan, yok hükmündesindir.

Uluslararası kamuoyunun Kürdistan Referandumu hakkındaki tavır ve tutumundan; uluslararası ilişkilerde denklemlerle diğer şeyleri harekete geçirenin, prensip ve hak esası değil, güç ve çıkar mantığı olduğu net bir şekilde ortaya çıktı. Hepsinin, milletin meşru hakkına karşı durduğunu gördük ve hiç kimse Kürdistan'a karşı silah, zorbalık ve abluka uygulanmasına engel olmuyordu. Özgür dünya, demokrat ve prensip sahibi toplum olarak adlandırılan ülkelerin çoğunun tavrı ya zayıf ve sönüktü ya sessiz kalıp bir tutum sergilemiyorlardı ya da utangaç ve etkisiz bir tavır ortaya koyuyorlardı. Az bir kısmının tavrı da dengeliydi.

Diğer parçalardaki Kürt milletine duruşları, ilgi ve alakaları ile destekleri dolayısıyla ve Kürdistan dışında Kürdistan Bölgesi'ne destek ve dayanışma gösteren bütün Kürtlere sonsuz şükranlarımı takdim etmeyi bir borç bilirim. Milletimizin meşru hakları konusunda her Kürt bireyine ve tüm Kürt siyasetçilerine söyleyeceğim şudur; hiçbir zaman sırtınızı başkasına yaslamayın. Dünya, çıkarlar dünyasıdır. Çıkarları Kürtlerle örtüşürse dost olurlar, çıkarları örtüşmezse size sırtlarını dönüp sizi tanımazlar. Bu yüzden sırtınızı sadece Allah'a ve kendinize verin. Eğer kendi Peşmergemiz ve kendi gücümüz olursa Kürdistan kendini koruyabilir. Güçsüz olursak korunamayız da bizi yok da ederler. Referandumda Kürdistan düşmanlarının kin, nefret ve düşmanlığı ile şovenist ve kötü kalpli kişilerin iç yüzleri çok daha iyi ortaya çıktı ve onların geçmişten asla nasihat almayacağı netleşti.

Kürdistan Bölgesi dışındaki bazı çevreler, belki de içerdeki birtakım toprak satmaktan kaçınmayan prensipsizin manipölasyon, medya, silah ve paralarına umut bağlayarak, Kürdistan milletinin değerlerinden ve amaçlarından ödün vermesini hayal edebilirler, ancak büyük bir hata içinde olduklarını

bilmeleri gerek. Bu son derece yanlıştır. Bunlara karşılık değer ve hedeflerine inanan milyonlarca Kürt genci var ve milletlerinin kerameti ve onurunu koruyorlar.

Referandum suç değildi ve Kürdistan halkı da oy vererek suç işlemedi. Kürdistan halkının yaptığı, anayasaya aykırı değildi. Irak Anayasası'nın dibacesi milletimize bu hakkı vermiştir. Irak Anayasası'nın dibacesinde çok açık bir şekilde, "Bu anayasaya bağlılık, halkı, toprağı ve egemenliğıyle Irak'ın gönüllü birleşikliğini muhafaza edecektir" yazmaktadır. Anayasayı ihlal edenler, mazlum bir milletin haklı ve barışçıl sesine silah ve "kirlilikle" yanıt verenler suçludur. Silah, dayatma ve "kirlilik" de asla galip olmaz. Kürdistan halkının barışçıl sesine karşılık silah, savaş ve zorbalığa başvuranların da geçmişten ders çıkarmadığı ortaya çıktı. Onlar, Kürdistan halkına zulmetmeden önce kendilerine ve ülkelerine zulmetmişlerdir. Kürdistan halkının meselesi, meşru bir siyasi, coğrafi, ulusal, tarihi ve yasal bir meseledir. Kürdistan halkının iradesinin kırılması ve yok edilmesi ile Kürt milletinin meşru davasının ortadan kaldırılması için yüz yıldır her türlü silah kullanıldı ancak Kürdistan halkı var olmaya devam etmiştir. Ne onlar Kürtleri ne de Kürtler onları yok edebildi.

Biz diyalog, barışçıl çözüm ve kardeşlik istedik. Sorunlar bitsin, bölge halkları barış içinde ilerleyip kalkınsın istedik. Kürdistan halkının haklarının inkarı ve savaş, sorunları çözmez. İster birlikte olalım ister ayrı, aramızda saygı ve anlayış olmalıdır.

Gerçi onlar sorunları çözmek bir yana daha da derinleştiriyorlar ve çözüm getirmeden sorunları gelecek nesillere aktarıyorlar. Bu, barış, birlikte yaşama ve istikrara karşı yapılmış büyük bir hata ve zulümdür. Bununla birlikte milletlerin yaşamında mağlubiyet ve zafer vardır ancak zulüm, şovenizm ve ırkçılığa karşı mücadele ve karşı duruş sürecektir. Çünkü bütün bunlar insanlığın doğasına karşıdır. Kürdistan halkı insanlığın bir parçası olmak istiyor, zulmün değil.

Ekler ■

- Irak - Kürdistan Bölgesi referandumunun yasal ve anayasal esasları 110
- Irak muhalefетinin Londra Konferansı'nın sonuç bildirgesi metni 161
- Kürdistan'da etnik ve dini bileşenlerin haklarının garanti edilmesi için siyasi bildirge 177
- Anayasa İlkeleri Bildirgesi 182

Irak - Kürdistan Bölgesi Referandumu'nun Yasal ve Anayasal Esasları

Hazırlayan: Kürdistan Demokrat Partisi'nin Hukuki İşler
Merkezi'nin Danışmanlar Komitesi

Av. Bextiyar Haydar
Dr. Abdulfetah Abdulrezak
Dr. Abdulhekim Xesro
Dr. Kawan İsmail
Dr. Çiwas Hasan

Önsöz

Irak'ta Kürdistan halkının kendi kaderini tayin hakkının belirlenmesi için 25/09/2017'de yaptığı referandum, dünyanın dört bir yanındaki Kürdistanlılar için büyük bir tarihi adımdı. Aynı zamanda bölgesel ve uluslararası açıdan en üst siyasi ve diplomatik düzeyde yankı uyandırdı. Referandum; devletlerin siyasi tavrına paralel olarak, kendi kaderini tayin hakkı prensibiyle ilgili bilimsel ve düşünsel temel tartışmaları da beraberinde getirdi. Acaba kimin kendi kaderini tayin hakkı vardı? Bu prensip bütün "halklar" için mi vardı yoksa sadece kolonyalist yönetimler altında olan "halklar" için miydi? Bu hakka ne zaman başvurulmalıydı? Ve daha birçok soru.

Diğer yandan da Irak ve anayasa düzeyinde bir kez daha referandumun anayasal olup olmaması konusu alevlendi.

Acaba bu referandumun anayasal dayanağı var mıydı? Anayasanın uygulanıp uygulanmamasının bu hakla ilgisi neydi? Federal devletin “yasama”, “yürütme” ve “yargı” erklerinin referandum ve Kürdistan halkına karşı tepkileri, aynı yılın 16 Ekim’inde Kürdistan Bölgesi idaresi dışındaki Kürdistanî bölgelere askeri saldırı başlatma raddesine kadar vardı. Bu durum bizden hukuki bir analiz yapmamızı ve bu tepkilerin yasal çerçevede mi yahut agresif ve gerekçe üreterek verilen sınır tanımaz tepkiler mi olduğunu ortaya koymamızı istiyor.

Bu rapor, yukarıda işaret edilen üç ana başlığa, aşağıdaki bölümlerle ışık tutmaya çalışıyor:

BİRİNCİ BÖLÜM

Uluslararası yasalar çerçevesinde

Kürt halkının kendi kaderini tayin hakkı

Birinci kısım:

Kendi kaderini tayin hakkının anlam ve gelişimi

18 ve 19. Yüzyıl boyunca kendi kaderini tayin hakkının, “halkların” siyasi geleceklerine özgürce yön vermeleri açısından uluslararası toplum üzerinde gözle görülür ve etkili bir rolü olmuştur. Amerikan Bağımsızlık Bildirisi de bu prensiplere işaret etmiştir. Ayrıca Fransız İhtilali de 1789’da Fransız İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirisi’nde bir kez daha “halkların” kendi kaderini tayin hakkına vurgu yapmıştır.¹

1- د.مسعد عبدالرحمن زيدان قاسم: تدخل الأمم المتحدة في النزاعات المسلحة غير ذات الطابع الدولي، دار الجامعة الجديدة للنشر: الاسكندرية، ٢٠٠٣، ص ٣٠١

19. Yüzyıl başında birçok Alman yazar, “ümmet/nation”ın doğal bir birlik olduğunu ve “ümmetin”, diğer milletlere engel olmamak kaydıyla kendi sistem ve özel siyasi kurumlarını geliştirme hakkı olduğuna dikkat çekmiştir. Siyaset dünyasında ümmetin, kendi ulusal kişiliğini oluşturma hakkı vardır. Bu nedenle her ümmetin, bağımsız bir ulus devletinin (nation state) olması gerekmektedir.²

Fakat uluslararası ilişkiler düzeyinde “halkların” kendi kaderini tayin hakkı ilk kez ABD Başkanı Woodrow Wilson tarafından 1918 yılında 14 ilkede ifade edilmiştir. Birinci Dünya Savaşı sonrası yapılan anlaşmalarda “halkların” kendi kaderini tayin hakkından doğrudan bahsedilmemiştir. İkinci Dünya Savaşı’nın ardından Birleşmiş Milletler’in amaçlarının 1. maddesinin 2. bendi ile 55 ve 56. maddelerde ilk kez uluslararası bir belgede söz konusu ilkeye yer verilmiştir.

Bu ilkenin, uluslararası karar ve bildirilerde yavaş yavaş yer aldığını söylemek gerekir. Birleşmiş Milletler Genel Kurulu’nun 1960 yılı 1514 (XV) sayılı deklarasyonu da (Dekolonizasyon Kararı olarak bilinir) bu konuyla ilgiliydi. Bununla birlikte Kişisel ve Siyasal Haklar Uluslararası Sözleşmesi (ICCPR) ve Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Uluslararası Sözleşmesi’nin (ICESCR) ilk maddesinde buna özel bir önem verilmiştir.

Bu şekilde kendi kaderini tayin hakkı siyasi bir ilke olmaktan yasal bir ilke olmaya dönüştü. Ayrıca bilim insanlarının güçlü görüşüne göre de kendi kaderini tayin hakkı, kanun hükmünde bir örf olmuştur ki talep haline gelebilir, yasal, yerel ve uluslararası bağlilik oluşturabilir. Elbette kendisinden daha güçlü doğal bir örf olmadığı sürece, anlaşmayla dahi bu ihlal edilemez.³ Kendi kaderini tayin hakkının içeriğiyle ilgili zamanla içerik ve anlam

2. See: Thomas D. Musgrave, Self Determination and National Minorities. Oxford University Press: New York, First Published 1997, First Issued In Paperback: 2000. p. 5.

۳- الدكتور إبراهيم محمد العناني، القانون الدولي العام، ط ۵، دار النهضة العربية: القاهرة، ۲۰۰۵-۲۰۰۶، ص ۱۴.

açısından değişiklik yaşanmıştır. Şuna işaret etmek gerekir ki; bir “halk” ya da azınlık, özgür bir şekilde uluslararası ilişkiler açısından bağımsızlık veya bir devletle birleşme seçeneğini tercih edilebilir. Yahut bir ülkenin vatandaşlarının, kendi ülkelerinde karar vereceği bir sürece katılım hakkı vardır.

Peki, “halklar” kendi kaderini tayin hakkına bir defalığına mı başvurur?

Bir “halk”, bir devletin içinde kalmak adına kendi kaderini tayin hakkına başvurursa, bu, o “halkın” gelecekte bağımsızlığı tercih etmek gibi, kendi kaderini farklı şekilde tayin edemeyeceği anlamına gelmez. Çünkü kendi kaderini tayin hakkı üzerinden zaman geçmesi ve kullanılması sonucunda devre dışı kalmaz. Örneğin Doğu Timor halkı, 1974 yılında Birleşmiş Milletler gözetiminde referanduma giderek kendi kaderini tayin hakkına başvurdu ve Doğu Timor halkı Endonezya çatısı altına girmeyi seçti. Fakat bu, o hakkının yitirilmesine yol açmadı. Bilakis, 1999 yılında bir kez daha kendi kaderini tayin ederek bu kez Endonezya’dan bağımsızlığını ilan ettiler.⁴ Ayrıca Kürt “halkı” 1961’de Eylül Devrimi’nin başlarında demokratik bir Irak çerçevesinde otonomi modelini seçti fakat hakların verilmemesi ve bu modelle hedeflere ulaşılmaması nedeniyle talebini federal modelden yana değiştirdi ki Kürdistan’ın seçilmiş parlamentosu 1992 yılında bu kararı aldı.

İkinci kısım:

Kendi kaderini tayin hakkına sahip olanlar

Daha önce işaret ettiğimiz belgelerde, kimin (topluluk, halk, ümmet/millet) kendi kaderini tayin hakkına sahip olduğu detaylı

٤- الدكتورة بدرية عبدالله العوضي: موقف القانون من الاحداث المحلية والدولية، جامعة الكويت: الكويت، ١٩٨٠، ص

bir şekilde belirtilmemiştir. Çünkü söz konusu ilke, “halkların” hakkına işaret etmiştir yani sadece “halkların” bu hakka ve siyasi geleceklerine başvurmaya izin verilmiştir. Bu sebeple, burada “halkların”dan kastın kim olduğunu belirtmemiz gerekiyor.

Görünen o ki hukukçularla bilim insanları, ilkelerde belirtilen “halklar” ifadesi üzerinde görüş birliğine sahip değil. Bu konuyla ilgili üç yaklaşım var:

Birinci yaklaşım:

Buna göre, Birleşmiş Milletler Bildirisi’nde yer alan “halklar”dan (peoples) kasıt, devletlerdir (states). Bu yüzden “halklar” kelimesi aynı zamanda “devletler” anlamına geliyor.⁵

Ancak bu görüş, “halkların” kendi kaderini tayin hakkı ilkesinin içeriğine zıt düşüyor. Bu yüzden birçok hukukçu bunu eleştirmiştir. Bu amaçla Birleşmiş Milletler Beyannamesi’nin 1. maddesinin 2. bendi yazıldığında, Belçika temsilcisinin, “devlet” kelimesi yerine “halk” kelimesinin kullanılmasının daha uygun olduğu yönünde öneride bulunduğu anlatılır. Fakat öneri yazım komisyonu tarafından reddedilmiştir. Ayrıca Birleşmiş Milletler Topluluğu’nun 2625 (XXV) sayılı kararının 1. bendinde “bütün halkların” (all peoples) kendi kaderini tayin hakkının olduğu ve “her devletin” (every state) bu hakka saygı duymakla yükümlü olduğu belirtiliyor.⁶

Diğer yandan Birleşmiş Milletler Bildirisi’nde, “halklar, devletler, Birleşmiş Milletler üyeleri, üye olmayan devletler, otonomisi olmayan bölgeler...” gibi birçok ifade birbirinden farklı olarak kullanılıyor.

5. See: Thomas D. Musgrave. Op. Cit. p. 148.

6. See: Thomas D. Musgrave. Op. Cit. p. 149.

İkinci yaklaşım:

Bu yaklaşıma göre “halkların” hakkı ilkelerinde yer alan “halklar” ifadesi kolonyalist yönetimler altındaki bölgeleri kastediyor, daha önce kaderleri tayin edilmiş ve bağımsız devletlerden birinin vatandaşı haline gelmiş milletleri kapsamıyor.⁷ Ancak Birleşmiş Milletler kararlarının detaylarında, özellikle geçen yüzyılın son yirmi yılında, bu yaklaşımın tersine, kararlar her ne kadar kolonyalizmin son bulması için verilmişse de içerikleri, bütün “halkları” kapsayacak şekilde düzenlenmiştir. Ayrıca Birleşmiş Milletler’in kolonyalist yönetimler altında olmayan bazı “halklarla” ilgili kararları da olmuştur; Filistin halkıyla ilgili kararı veya Bangladeş’in bağımsızlığının kabul edilmesi meselesi gibi. Ya da geçtiğimiz yüzyılın sonlarında Sovyetler Birliği ve Yugoslavya’nın dağılması sonucu kurulan ve tanınan yeni devletler gibi.⁸

Üçüncü yaklaşım:

Bu yaklaşımın taraftarlarına göre, “halklar” kendi kaderini tayin hakkı kapsamına giriyor, devletler değil. Diğer yandan kolonyalist yönetim altında olan ve olmayan “tüm halkların”, siyasi geleceklerini özgürce belirleme ve bağımsız devletlerini kurma hakkı vardır.⁹

Bu yaklaşım, doğru olan yaklaşımdır ve birinci ve ikinci yaklaşımın tersine, Birleşmiş Milletler Bildirisi’nin ruhu, kendi kaderini tayin hakkının mantığı, Birleşmiş Milletler’in tavrı, mevcut uluslararası ilişkilerin gelişkinliği ve uluslararası yasalarla örtüşüyor.

۷- أنظر إدمون جوف: علاقات دولية، ترجمة: منصور القاضي، ط ۱، المؤسسة الجامعية: بيروت، ۱۹۹۳، ص ۲۵۳-۲۵۴.

8 . See: Michael Akehurst. A Modern Introduction to International Law. London: The ACADEMIC Di-vision of Unwin Hyman Ltd, Sixth Edition, Second Impression 1988, p. 300.

۹- د. حکمت شبر: الجوانب القانونية لنضال الشعب العربي من أجل الإستقلال، إصدارات وزارة الاعلام: بغداد، ۱۹۷۴، ص ۳۴-۳۵.

Üçüncü kısım:

Etnik azınlıkların, yaşadıkları devletlerden ayrılma hakkı

Acaba “halk” kavramı, kendi kaderini tayin hakkı ilkesi çerçevesinde azınlıklara da yaşadıkları devletlerden ayrılıp kendi devletlerini kurma hakkını veriyor mu?

Ümmet/nation kavramı, bazı önemli özelliklerde ortaklaşan kişilerden oluşan toplulukları ifade eder. Bunlar; etnik köken, din, siyasi görüş ve aynı düşmandan korkudur. Bu yüzden hukukçular yavaş yavaş “ümme” (nation), “uyruk” (nationality), “halk” (people) ve “yerli halk” (indigenous people) kavramları arasında bir fark olmadığı, hepsinin de aynı düşüncenin özünü oluşturduğu kanaatine vardı.¹⁰ Ayrıca uluslararası realite de azınlıkları “halk” olarak tanımlamaya ve içinde bulundukları devletten ayrılmak için kendi kaderlerine karar vermelerine dikkat çeker. Ancak aşağıdaki şartlar kapsamında:¹¹

- a) O azınlığın “ümme/nation” özelliklerinin olması ve “bağımsız bir halk” olduğunu gösterebilmesi.
- b) O azınlığın fertlerinde, bağımsız bir siyasi statü oluşturacak ortak bir iradenin olması.
- c) O azınlığın belirli bir bölgesinin olması.
- d) O azınlığın, kendi kaderini tayin hakkına başvurması için bir sebebinin bulunması.

10. Thomas D. Musgrave. Op. Cit P.169

11- د.عبدالفتاح عبدالرزاق محمود، الإعلان عن الدولة، دار الكتب القانونية ودار شتات للنشر: القاهرة، ٢٠٠٩، ص٤٤٤.

Dördüncü kısım:
*Federal bir devletin bölgelerinin (vilayetlerin)
 ayrılma hakkı*

Hukuki açıdan görülüyor ki bazı federal ülkelerin – eski Sovyetler Birliği ve eski Yugoslavya gibi – anayasaları açık bir şekilde federal bölgelerine, kendi kaderini tayin edip ayrılma hakkını vermişti. 1994 yılı tarihli Etiyopya Anayasası da bu hakkı sadece kendi bölgelerinin bileşenlerine vermekle kalmamış aynı zamanda etnik bileşenleri için de garanti etmişti.¹² Diğer bazı federal ülkelerde bazı etnik gruplar kendi kaderini tayin hakkını kullanıp ayrılabilirdi. Örneğin geçtiğimiz yüzyılın 30’larında Venezuelalılar Büyük Kolombiya’dan ayrılabilirdi, Singapur da 1965’te barışçıl bir şekilde Malezya’dan ayrıldı. Bangladeş de askeri güçle bile olsa Pakistan’dan ayrıldı.

Eğer federal bir devletin anayasasında bölgelerin ayrılma hakkından söz edilmemişse de – bölgeleri içeriden yasal anlamda “sahipsiz” bırakmakla birlikte – bu onların ayrılma konusunda kendi kaderini tayin hakkından mahrum olduğu anlamına gelmez. Kendi kaderini tayin hakkı için bir “halk” var ise eğer ve siyasi şart ve sebepler de mevcut ise, onlar bu hakka başvurabilir çünkü uluslararası genel yasalar ayrılmayı yasaklamıyor. Bir devletten ayrılmayı haram kılan hiçbir uluslararası örf yoktur. Ayrılma deneyimleri, federal devletten ayrılma meselesinin bir iç mesele olduğunu ve buna barışçıl bir şekilde karar verilebileceğini ispatlıyor: Anayasa metnine başvurma veya devletin yüksek mahkemesine başvurma veya referandum yoluyla halkoyuna

¹² - أنظر الدكتور فلاح إسماعيل حاجم: مبدأ السيادة وحق انفصال الاقاليم في الدولة الفيدرالية، مقال منشور في: <http://www.iraqcp.org/members4/0061022wwz18.htm>

başvurma gibi. Ya da barışçıl olmayan bir biçimde, iki tarafça güç kullanılması gibi. O zaman da uluslararası genel hukuka göre sonuç ne olursa olsun meşruluğu vardır.¹³

Yani federal bir bölgeyi oluşturan grup, “halk” sıfatı taşıyor ve gerekli şartları taşıyorsa, yasal açıdan kendi kaderini tayin etme hakkını kullanmak istemesi hakkı vardır.

Beşinci kısım: ***Kendi kaderini tayin hakkını kullanmanın*** ***koşul ve mekanizmaları***

Eğer kendi kaderini tayin hakkından söz ediyorsak, bunun, “halk olma” iddiasında bulunan bütün “ümme”, “halk” ve “azınlıklar” için kabul edilmiş hak olduğunu söylememiz gerekir. Fakat bu ilkenin mutlak biçimde sağlam uluslararası hukuktan yoksun olarak uygulanması, uluslararası ilişkilerde kaos ve istikrarsızlığa sebep olabilir. Bu da kendi başına kendi kaderini tayin hakkının ortadan kalkmasına sebep olur.

Bu nedenle bazı hukukçulara göre bu hakkın bazı koşullara bağlı olarak Birleşmiş Milletler’in gözlemciliğinde kullanılması gerekiyor. “Critescu Raporu” olarak bilinen Birleşmiş Milletler’in 1981 tarihli raporunda, kendi kaderini tayin hakkı talebinde bulunan bütün “halklar”da olması gereken şartlar sıralanmıştır. O şartlar şunlardır:¹⁴

- a) O grubun dil, kültür ya da farklı bir dini varsa.
- b) O grubun üyelerinde ortak bir tarih duygusu varsa.
- c) Grubun üyeleri arasında kendi kimliğini savunma sözü varsa.
- d) Grup, belirli bir bölgeye bağlıysa.

13. Michael Akehurst. Op. Cit. Pp. 5354.

14. Critescu Report, UN Doc. E/CN. 4/sub. 2/404/ Rev. 1. 1981.

Bu şartların bir “halk”ta mevcut olması çok zor değil. Örneğin Kürtler ve Tibetliler gibi. “Halk” tanımı bazı genel belgeler yoluyla olabilir ya da bir devletin idari tasarrufundan dolayı olabilir: Slovakların Çekoslovakya Anayasası şemsiyesi altında özel bir durumunun olması gibi, yahut İngiltere’nin yargı ve eğitim sisteminden ayrı olan İskoçyalıların durumu gibi. Bir devletin belirli bir gruba yönelik tutumu da “halk” tanımına yardımcı olabilir.¹⁵

Ancak talep barışçıl bir yolla değilse ya da silahlı mücadele yoluyla, bazı kişilere göre, bir grup yukardaki koşulları taşısa bile kendi kaderini tayin haklarını garanti altına alabilmeleri için kurtuluş hareketlerinin başka şartları da taşıması gerekiyor. O şartlar da şunlardır:¹⁶

- a) Mücadele, işgalcilere veya yabancı kolonyalistlere ya da ırkçı bir yönetim sistemine karşı olmalı.
- b) O grubun kurtuluş hareketi, organize bir güç olmalı ve iç disiplini olan, insani yasaları uygulayan sorumlu bir liderlik altında olmalı.
- c) Kurtuluş hareketi, ulusal topraklarının bir kısmını kontrol etmeli.

Bazı hukukçulara göre kendi kaderini tayin hakkının kullanımı ve elde edilmesi mekanizmaları netleştirilmeli ve Birleşmiş Milletler sisteminde sabitlenmeli, bu hakka karar verilmesiyle ilgili özel bir komisyon kurulmalı.

۱۵- روبرت ماك كوركوديل: حقوق الانسان وتقرير المصير، بحث منشور في مؤلف: مورثر سيلرز: النظام العالمي الجديد، حدود السيادة، حقوق الانسان، تقرير مصاير الشعوب، ترجمة: صادق ابراهيم عودة، ط ۱، دار الفارس للنشر: الاردن، ۲۰۰۱، ص ۳۴.

۱۶- مورثر سيلرز: المصدر السابق، ص ۱۸۹.

Altıncı kısım:

Kendi kaderini tayin hakkının kullanılması önündeki engeller

Kendi kaderini tayin hakkı, daha önce işaret ettiğimiz şartlar doğrultusunda bütün dünya “halkları” için genel ve tanınmış bir hak olsa da bu hakkın kullanılması önünde yasal problem ve engeller çıkmaktadır. Çünkü nihayetinde bu hakka karşı anlaşmazlık ve karşıtlık, bazı kabul edilmiş yasal prensip ve örfler sonucunda oluşmaktadır. Buna ilaveten siyasi, tarihi ve coğrafi engeller de vardır. Bazı yayılcı devletlerin siyaseti de engel olur: Keşmir, Kürdistan, Filistin, Kıbrıs, Québec, Vietnam, Batı Sahra ve benzeri ülkelerde olduğu gibi.¹⁷

Kendi kaderini tayin hakkının kullanılması önüne geçme ihtimali olan bu yasal engellerden kasıt, bazı durumlarda bu hakkın uygulanmasının, kanun hükmünde örf sıfatı olan uluslararası yasaların temel bir prensibinin çiğnenmesine sebep olabilmesidir. O zaman da bunların birbiriyle uyuşması için çaba gösterilmelidir. Bu da olmazsa ikisinden biri feda edilmelidir. Artık hangisinin feda edilmeye daha uygun olduğunu aşağıdaki noktalarla açıklayacağız:

A) Kendi kaderini tayin hakkına karşı “toprak bütünlüğü” ilkesi engeli

Grupların karşı karşıya geldiği giriftlerden biri, kendi kaderini tayin hakkını kullanmak istedikleri zamandır. Yani ayrılmak isteyip ayrıldıklarında, devletlerini hangi toprak üzerinde kuracakları

۱۷- زهير شكر، الوسيط في القانون الدستوري، ج ۱، القانون الدستوري والمؤسسات السياسية، ط ۳، المؤسسة الجامعية للدراسات والنشر والتوزيع: بيروت، ۱۹۹۴، ص ۴۰.

sorunudur.¹⁸ Çünkü hukuki açıdan o toprak bir devlete bağlıdır ve resmi olarak o devletin toprağı olarak kabul edilmiştir. Milletler Cemiyeti Beyannamesi'nin onuncu maddesi ile Birleşmiş Milletler Antlaşması'nın 2. maddesinin 4. bendi, bütün devletlerin “toprak bütünlüğü” (territorial integrity) ve siyasi bağımsızlıklarını tanımıştır. Yani Birleşmiş Milletler Antlaşması, bütün devletleri bu noktaya uymakla bağlayıcı hale getirmiştir.

Ancak dünyanın realitesi bize ülkelerin “toprak bütünlüğü” ilkesine mutlak şekilde saygı duyulmadığını söylemektedir. Ayrılma ya da devletlerin yıkılması sonucunda birçok devletin ortaya çıkması – Birleşmiş Milletler'in kurulması ve uluslararası toplumun onları tanınması ve Birleşmiş Milletler üyesi olarak kabul edilmelerinden sonra – bu ilkenin, “halkların” kendi kaderini tayini önünde ciddi bir engel olmadığını ortaya koydu. Örneğin; Sovyetler Birliği ve Yugoslavya'nın dağılması, Eritre'nin Etiyopya'dan ayrılması, Doğu Timor'un Endonezya'dan ayrılması ve Güney Sudan'ın Sudan'dan ayrılması.

B) Kendi kaderini tayin hakkının kullanılmasın karşı “statükoyu koruma” ilkesi engeli

Kolonyalistlerden kurtulmak ya da bağımsızlık için kendi kaderini tayin hakkına başvurmanın, “statükoyu koruma” (Uti possidetis) ilkesi gerekçesiyle kolonyalistlerin çizdiği sınırların muhafaza edilmesi adına engellenmesi ihtimali vardır. Güya kendi kaderini tayin hakkı bu durumlarda bölgeni istikrarsızlığına sebep oluyor, uluslararası barış ve güvenlik açısından bir tehdit haline geliyor.¹⁹

۱۸- أنظر الدكتور مسعد عبدالرحمن زيدان قاسم: مصدر سابق، ص ۳۷۳.

19. Bkz: Uti possidetis. From Wikipedia, the free encyclopedia. Available at: http://www.Wikipedia.org/wiki/Uti_-_possidetis.

Ancak bu ilkenin, kolonyalistlerin bir ardılı olan ve o bölgenin “halklarını” gözetmeksizin kendi çıkarları doğrultusunda belirledikleri sınırlar olduğuna dikkat çekmemiz gerekiyor.²⁰ Bir “halk”, realitenin farz kıldığı ve temeli sadece realiteye dayanan “statükoyu koruma” ilkesi gerekçesiyle kendi kaderini tayin hakkından mahrum edilemez; hukuki bir ilke olan, hatta kanun hükmünde örflerden olan kendi kaderini tayin hakkı gibi bir ilke önünde yasal engel oluşturamaz. Dolayısıyla realite hükmüyle farz kılınan bir sınır, kabul edilmiş yasal bir ilkeye karşı kabul edilemez. Özellikle de o sınırlar içinde bulunan yerli “halkların” irade ve isteği doğrultusunda değilse.²¹

C) Kendi kaderini tayin hakkının kullanılması için uluslararası ilişkilerde “güç kullanımı”nın yasaklanması ilkesi engeli

Bazen devletler; güç kullanılması, bir bölgenin bağlı olduğu devletten ayrılması, şiddet ya da dış askeri destek veya askeri işgal sonucu kurulurlar. Ya da iki devletin güç kullanarak birbirini desteklemesi sonucunda. Veyahut güç kullanılması tehdidi altında uluslararası bir anlaşma yoluyla birbirine bağlanmışlarsa. Bu durumlarda devlet kurulması için kullanılan aygıt, uluslararası yasanın temel ilkelerinden birinin ihlalidir. O da, Birleşmiş Milletler Deklarasyonu’nun ikinci maddesinin dördüncü bendinde işaret edildiği gibi, uluslararası ilişkilerde güç kullanılmasının yasaklanmasıdır.

Hukukçuların büyük çoğunluğu, güç kullanılması yoluyla bölgesel bir statünün kurulmasının hukuk dışılığında hemfikirdir²² ancak bununla birlikte güç kullanımının, mutlak şekilde engellenmesinin kendi kaderini tayin hakkı önünde engel olduğunu düşünmemeliyiz. Devletin kendi içinde güç kullanımı

20. Bkz: Raul R. Hensel, Michael E. Allison and Ahmed Khanani: The Colonial Legacy and Border Sta-bility: Uti Possdeties and Territorial Claims in the Americas. s. 7.

۲۱- د.عبدالفتاح عبدالرزاق محمود: مصدر سابق، ص ۴۶۴.

۲۲- د.محمد عزيز شكري: المدخل الى القانون الدولي العام وقت السلم، ط ۲، دار الفكر: دمشق، ۱۹۷۳، ص ۱۳۲.

ve uluslararası ilişkiler düzeyinde güç kullanımı konusunda ayırım yapmak gerekiyor.²³

Aslında güç kullanımının yasaklanmasına özgü olan Birleşmiş Milletler Antlaşması'nın 2. maddesinin 4. bendi, sadece uluslararası ilişkiler ve bir devlet ile ondan ayrılacak olan bölge arasında güç kullanımı durumlarıyla ilgili değildir.²⁴ Sondaki durum "iç savaş" mefhumu çerçevesine girdiği ve bir iç mesele olarak sayıldığı için, bunu yasaklayacak uluslararası bir örf de yoktur. Birçok devletlerarası karar ve Birleşmiş Milletler Genel Kurulu kararı, kolonyalistlerin hükmü altında olan "halkların" silahlı mücadelesine meşruiyet tanımıştır. Bunun örneği de Genel Kurul'un 1965 yılı 2105 (XV) sayılı kararının onuncu bendi ile Birleşmiş Milletler'in "düşmanlığı" tanımlayan yedinci maddesidir.²⁵

D) Kendi kaderini tayin hakkının kullanılmasına karşı "insani haklar" (bireysel ya da genel) engeli

Eğer yeni devletin kurulması beraberinde bireysel ve genel insan haklarının ihlali için bir tehlike getirecekse, kendi kaderini tayin hakkına bel bağlayıp ayrılmak ve devlet ilanı için bir temel haline getirmemek gerekiyor.²⁶ Çünkü uluslararası yasada, kendi kaderini tayin hakkının ihlaliyle devlet kurmak, meşru olarak görülüyor. Yine bu çerçevede Milletler Cemiyeti zamanında, çokuluslu ve çok mezhepli ülkelerde, kendi kaderini tayin hakkının kullanılması sırasında azınlıkların haklarının korunmasına dönük bazı şartlar belirledi. Irak'ın, Kürtler ve diğer ulusların haklarına saygı duyması şartıyla Milletler Cemiyeti'ne üye olarak kabul edilmesinde olduğu gibi.²⁷

23- د. عبدالفتاح عبدالرزاق محمود: مصدر سابق، ص ٤٧٠.

24. Bkz: Thomas D. Musgrave. Op. Cit. s. 282.

25- د. عبدالفتاح عبدالرزاق محمود: مصدر سابق، ص ٤٧٠.

26. Michael Akehurst. Op. Cit. s. 298.

27- د. عبدالفتاح عبدالرزاق محمود: مصدر سابق، ص ٤٧٣.

Yedinci kısım:***Kendi kaderini tayin hakkının kullanılması için hak ve yükümlülüklerle ilgili gerekçeler***

Aşağıdaki haller, bir “halkın” kendi kaderini tayin hakkının kullanması için hak ve yükümlülükleri oluşturuyor.

A) Devletlerarası barış ve güvenliği koruma

Devletlerarası barış ve güvenliğin korunması, Birleşmiş Milletler örgütünün en önemli amaçlarından biri olarak kabul ediliyor. Dolayısıyla eğer kendi kaderini tayin hakkıyla ilintili bir anlaşmazlık ve devletlerarası barış ve güvenliğin tehlikeye girmesi ihtimali varsa, o zaman Birleşmiş Milletler’in anlaşmazlığın çözümü için müdahale etmesi gerekiyor. Bu amaç doğrultusunda bütün yöntemleri kullanıp, kendi kaderini tayin hakkının kullanılmasının kolaylaştırılması için gerekli kararı alabilir.²⁸

B) Baskıya karşı hassasiyet

“Baskı” teorisi (The oppression theory), bir “halkın” kendi kaderini tayin hakkını kullanarak geleceğine karar vermesi hususunda, ayrılma gerekçesiyle ilgili en bilinen teorilerdendir. Bu teoriye göre bir devletin vatandaşlarının bir bölümü ya da bir azınlık, çoğunluk tarafından baskıya uğruyorsa, ana devletten ayrılıp bağımsız olmaya hakları vardır.²⁹

28- د. عبدالفتاح عبدالرزاق محمود: مصدر سابق، ص ٤٧٧.

29. Bkz: Y. N. Kly and D. Kly: In Pursuit of The Right to Self-Determination, Collected Papers & Pro-ceedings of the FIRST International Conference on the Right to Self-Determination & the United Nation, Geneva 2000. s. 1.

Bu teori (remedial theory of secession/iyileştirici ayrılma teorisi), ayrılma çözümü teorilerinden biridir ve şu mantığa göre hareket etmektedir:

Vatandaşların, hükümetin kararlarına itaat etmeye değer olduğu kanaatine varması için, bütün vatandaşların temel haklarının korunması, hükümetin görevidir. Ancak eğer hükümet organize bir şekilde ve mütemadiyen onların haklarını çiğniyorsa ve bu anormal durumun son bulması için başka bir çare de yoksa, o zaman onlardan kurtulup devletten ayrılmak için sebepleri olur. Dolayısıyla o zaman devlet, kendi kaderini tayin hakkına ³⁰başvurarak ayrılmaya “toprak bütünlüğü” ve siyasi bağımsızlık ilkesiyle karşı duramaz. Çünkü bu durumda ayrılıkçılar şu ihtimale yaslanıyor: “Her ne kadar bir devlet uluslararası yasa şemsiyesi altında meşruiyet sahibi olup kendi topraklarında ısrar etse de devletin, kendi içindeki gruba yönelik devamlı baskısı karşısında bu ısrarı görmezden gelinip boşa çıkarılabilir.”³¹

Baskı altında tutmanın ezilen bir “halkın” kendi kaderini tayin hakkı için “gerekçe” olabilmesinin geniş bir anlamı vardır: boyun eğdirme (subjugation), hakimiyet (domination) ve sömürü (exploiation) gibi. Bazı uzmanlara göre bir grubun ya da azınlığın hükümet ortaklığından mahrum edilmesi de kendi kaderini tayin hakkı için bir hak gerekçesidir.³²

Kanada Yüksek Mahkemesi’nin tanıdığı gibi, Québec bölgesi kendi kaderini tayin hakkı temelinde bağımsızlık talebinde bulunması halinde, mahkeme kendi kaderini tayin hakkı çerçevesinde, ayrılma hakkına

۳۰ - الحاكم عبدالرحمن سليمان الزبياري: الوضع القانوني لإقليم كردستان العراق في ظل قواعد القانون الدولي العام،

ط ۱، مؤسسة موكراني للطباعة: اربيل، ۲۰۰۲، ص ۳۵۵.

31. Bkz: Brilmayer, L. 1991, "Secession And Self-Determination. A Territorial Interpretation, Yale Jour-nal of International Law 16. 177-202. And Moore, m. 1998, Introduction in Secession and National Self-Determination. M. Moore (ed) oxford: oxford university press. Quoted from: Stanford Encyclopedia of Philosophy, <http://plato.stanford.edu/entries/secession/>

32. Thomas D. Musgrave. Op. Cit. s. 182.

temel oluşturacak iki olağanüstü duruma dikkat çekti: Durumlardan biri, devletin vatandaşlarından bir bölümünün devletin baskısına maruz kalması, diğeri de bir grubun, siyasi, ekonomik, toplumsal ve kültürel gelişkinliği için iktidara ortak olamamasıdır. Azınlıklara Karşı Ayrımcılığın Önlenmesi ve Azınlıkların Korunmasına Dair Alt-Komisyon (United Nations Sub-Committee on the Prevention of Racial Discrimination and the Protection of Minorities) 1981 yılında; ayrılma sonucunda insan hakları ihlallerinin son bulması halinde, bir devletin bağımsızlık ve egemenliğinin bir bölgenin ya da parçanın ayrılması önünde engel olamayacağı kanaatini bildirdi.

Dolayısıyla baskı teorisinin, kendi kaderini tayin hakkının kullanılmasına gerekçe oluşturması için ayrılma talebinde bulunan grubun, artık barış ve güven içinde yaşayamayacağını ya da meşru taleplerini büyük siyasi toplum çerçevesinde elde edemeyeceğini ispatlaması lazım. Ve onların haklarını garanti edecek diğer bütün siyasi yöntemlerin, egemen çoğunluk tarafından reddedildiğini ispatlamaları gerekir. Bu grubun, aşağıdaki şartları sağlaması gerekir:³³

1. Söz konusu grubun, bir “halk” olduğunu ispatlaması gerekir, çünkü sadece “halklar” kendi kaderini tayin hakkını kullanabilir.

2. O grubun egemen çoğunluk tarafından baskıya maruz kalmış olması ve artık temsilcileri yoluyla hükümete ortak olamaması gerekir: boyun eğdirme (subjugation), hakimiyet (domination) ve sömürü (exploitation).

3. O grubun, artık o devlette barış ve huzur içinde yaşayamayacağını ispat etmesi gerekir.

4. Eğer devletin kendisi, o grubun haklarını garanti altına alacak yol ve yöntemler bulamıyorsa ve grubun haklarını sürekli reddederse.

۳۳- د. عبدالفتاح عبدالرزاق محمود: مصدر سابق، ص ۴۸۴.

Doğrusu Kürt “halkının”; 70 yıldan fazla yaşadığı acı, baskı, yerinden etme ve bütün Irak hükümetlerinin inkarı sonucunda 1991 yılındaki büyük göçünden sonraki durumu, Kürt “halkının” özgür ve ayrı bir “halk” olarak haklarının garanti edilmesini sağlayabilirdi. O zaman Kürt devleti, bu emsalsiz durum nedeniyle ilan edilebilirdi. Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi de 5 Nisan 1991 tarihli, 688 sayılı kararla bu durumu kabul etti.

Irak hükümetlerinin Kürtlere karşı işlediği suçlar-Kürdistan Parlamentosu’nun 4 Ekim 1992’deki federalizm deklarasyonunda karar verdiği gibi - şunlardır:

- 8000 masum Barzani’nin 1983 yılında kaybedilmesi ki halen de büyük çoğunluğunun akıbeti bilinmemektedir.
- 16 Mart 1988’de Halebçe kentinde 5000’den fazla, Behdinan, Germiyan, Balisan ve Kürdistan’ın diğer bölgelerinde de çok sayıda masum kadın, çocuk ve yaşlının kimyasal silahlarla soykırıma uğratılması.
- Kürdistan’daki köy sayısının % 90’ına tekabül eden 4500’den fazla köyün yıkılıp yok edilmesi.
- Binlerce Feyli Kürt’ün öldürülmesi, yerinden edilmesi ve uzaklaştırılması, siyasi ve ırkçı sebeplerle mal ve mülklerine el konulması, Irak vatandaşlığının kendilerinden alınması.

C) Tek devlet içinde birlikte barışçıl yaşam koşullarının imkansızlığı

Bazı durumlarda, belirli bir devletin siyasi tarihi boyunca meydana gelen olaylar, farklı grupların acı çekmesine ve derin yaralar almasına, onlarda düşmanlık, nefret ve kin duygusunun oluşmasına ve onlardan hiç kimsenin artık bu devletle

yaşamak istemeyip, barış içinde yaşamalarının imkansızlığını belirtme raddesine kadar varır. Bu durumlarda, devletlerarası anlaşmalarda da geçen, bireysel ve azınlıkla ilgili insan hakları uluslararası ölçütler ve otonomi ve federalizm gibi anayasal çözümler de yeterli olmaz, bilakis engel bile olurlar. O zaman kendi kaderini tayin hakkı farklı grupların kendi haklarını garanti altına alması için yegane yol olur.³⁴

D) Tarihi haklar

Kendi kaderini tayin hakkına gerekçe olarak “tarihi haklar”dan kasıt, bir grubun kendi tarihinde kendi kendini yönetmiş olduğunu ispatlaması ancak bazı sebeplerden dolayı günümüzdeki bir başka devletin coğrafik sınırları içinde olmasıdır. Bazı araştırmalar gösteriyor ki geçtiğimiz yüzyılın 80’li yıllarında bağımsızlık talebinde bulunan mezhepsel grupların yarısı, tarihin bir döneminde kendi kendilerini yönettiklerini söyleyen gruplardı.³⁵

Kürt “halkının” kendi tarihinde bir çeşit bağımsızlığa sahip olduğunu, atalarının döneminde bağımsız olduklarını söylemek gerekiyor. Dolayısıyla Kürtler birçok kez kendi kaderini tayin hakkını kullanmada gerekçe olarak, tarihi haklarına dayanıyorlar [Kürtlerin yönetiminde kurulan Eyyübiler devleti, Mervaniler devleti, Şeddadiler devleti, Botan ve onlarca Mirlik]. Yeni dönemde de Şerif Paşa 1919 yılında Sevr Antlaşması münasebetiyle Müttefiklere Kürdistan’ın özel taleplerinden söz ettiğinde, Musul vilayetinin Irak’tan ayrı olduğuna, ahalisinin

34. Bkz: David A. Lake And Donald Rothchild. The International Spread of Ethnic Conflict, Fear, Dif-fusion, And Escalation. Princeton University Press: Princeton, Newjersey, 1998, s. 315.

35 - تيد روبرت جار: أقليات في خطر - ٢٣٠ أقلية في دراسة إحصائية وسياسية وإجتماعية، مراجعة وتقديم: د. رفعت سيد أحمد، تعريب: مجدي عبدالحكيم وسامية الشامي، ط١، مكتبة مدبولي: القاهرة، ١٩٩٥، ص١١٩.

bir gün bile Irak'ın bir parçası olarak sayılmadığına ve Irak'ın egemenliği altına girmediklerine dikkat çekmiştir.³⁶

Milletler Cemiyeti tarafından, Musul vilayeti sorununun çözümü için özel olarak oluşturulan devletlerarası komitenin – birçok tarihçi ve coğrafyacının araştırma kitaplarına, eski Arapların ve 16 ile 20'nci yüzyıl arasında yapılan birçok Arap haritası ile yüzlerce Avrupalı haritaya, bütün dönemlerin tüm seyahatnamelerine, Mısır'daki ortaokulların coğrafya kitapları ile coğrafi kaynaklara göre – üç bölgenin varlığını kabul ettiğini görüyoruz: Arap Irak, Cezire ve Kürdistan. Irak; kuzey tarafından Tikrit'ten ya da Hemrin Dağı'ndan öteye geçmemiştir. Ayrıca komite “Arap İslami Fütuhât” döneminin bütün coğrafi edebiyatından 1925 yılına kadar Musul vilayeti bölgesinin bir gün bile Irak'ın bir parçası olduğunun yazılıp tasvir edilmediğine dikkat çekti. Eski dönemde de Musul vilayeti sakinleri, ülkelerinin isminin Irak olduğunu hissetmemiştir.³⁷

Dolayısıyla Musul vilayeti sorununun araştırılmasına özel devletlerarası komitenin kararı ve Musul'un Irak'a eklemelenmesi, meseleye sadece ekonomik açıdan bakılmasıyla ilgili bir karardı. Çünkü komite açık bir şekilde, ekonomik açıdan Musul'un Irak'a eklemelenmesinin en iyi çözüm olduğunu belirtti. Komite, meseleye etnik açıdan bakılacak olursa, bir Kürt devletinin kurulması gerektiğini, zira Kürtlerin bu vilayetin nüfusun 8'de 5'ini oluşturduğunu ifade etti. Dolayısıyla komitenin, Musul vilayetinin Irak'a eklemelenmesi önerisinden sonra bile o bölgenin coğrafi ve etnik açıdan Irak'tan ayrı olduğunu inkar edemediği neticesine varıyoruz. Milletler Cemiyeti'nin kabul ettiği önerinin kendisinde de Britanya hükümetinin, Musul vilayetinin Irak'a eklemelenmesinden

36 - أنظر حول هذه المطالبات: الدكتور فاضل حسين: مشكلة الموصل، دراسة في الدبلوماسية العراقية - الانكليزية -

التركية وفي الرأي العام، ط 3، مطبعة آشيبيلية: بغداد، 1977، ص 76-77.

37 - الدكتور فاضل حسين، المصدر السابق، ص 78.

sonra yeni Irak'ta Kürtlerin haklarının korunmasının garanti altına alınması sözü vermesi gerektiğine dikkat çekiliyor.³⁸

E) Bir bölgenin bir devlete eklemlenmesinde o bölgenin halkına sorulmaması hakkında

Kendi kaderini tayin hakkı ilkesi, referandum yoluyla bölge ahalisinin fikri alınmadan, bir milletin bölgesinin başka bir devletin bölgesine eklemlenemeyeceğini söyler,³⁹ eklemlenirse bile mutlak surette geçersiz olur çünkü bu, kendi kaderini tayin hakkının ihlali sayılır. Dolayısıyla bir milletin başka bir devlete eklemlenirken kendisine sorulmaması, kendi kaderini tayin hakkı talebi için yasal gerekçe/hak olur.⁴⁰

Burada şunu söylememiz gerekiyor ki Güney Kürdistan (Musul vilayeti), Milletler Cemiyeti tarafından 1926 yılında kurulan devletlerarası bir komitenin kararına göre, nüfusunun çoğunluğu Kürt olan Musul vilayeti, resmi bir referandum yapılmadan Irak'a eklemlendi. Bu da Kürtlerin, kendi kaderini tayin hakkını kullanmak istediğinde, bunu yasal gerekçelere ekleyebileceğini söyleyebiliriz.

F) Federal birlik kurmada deklarasyon ya da anayasasının ihlali

Federalizm, devletlerin ya da bölgelerin özgür ve gönüllü birlikteliği ile daha önce üzerinde anlaştıkları şartlardan oluşur. O da yeni bir kurucu deklarasyon veya anayasada yazılır. Bu esaslara bağlı olarak bu temel ve şartlara karşı bariz ve tehlikeli bir ihlal meydana gelirse, bu, federal bölgelerin birlikten çekilmesi ve ayrılması için güçlü bir gerekçe oluşturur.

38- أنظر المصدر السابق، ص ١٧٣-١٧٤.

39- عصام العطية: القانون الدولي العام، ط٦، وزارة التعليم العالي والبحث العلمي: بغداد، ٢٠٠١، ص ٣٠٣.

40- عبدالفتاح عبدالرزاق محمود: مصدر سابق، ص ٤٩٢.

2005 yılında referandumla kabul edilen federal Irak Anayasası'nın dibacesinde, "halkın" birliği ve Irak'ın egemenliğinin, anayasaya saygı duyulması ve hükümlerine uymaya bağlı olduğunu belirten zımni bir hüküm olduğunu söylememiz gerekiyor. Hüküm şöyle diyor: "Bu anayasaya bağlılık, halkın gönüllü birlikteliğini, Irak'ın toprak bütünlüğünü ve egemenliğini muhafaza eder." Yani bu anayasaya bağlı kalmamak ya da anayasaya karşı tehlikeli bir ihlal, anayasaya göre bundan zarar görenler için bir gerekçe olur ve onlar mevcut birlikteliğin feshedilmesi talebinde bulunabilir.

Bu ihlalin haricinde, 2017 yılında bazı anayasa uzmanları tarafından hazırlanan özel bir raporda, Irak'ın federal hükümeti ve yönteminin, Kürt halkının Irak'taki haklarıyla ilgili olan anayasa maddelerini 60'tan fazla kez, doğrudan veya dolaylı olarak ihlal veya ihmal ettiği yahut uygulamadığı ortaya konuldu. Yine bu çerçevede Kürdistan Bölgesi siyasi yönetimi birçok münasebetle bu realiteye dikkat çekmiştir.

Sonuç olarak Uluslararası Adalet Divanı'nın (The International Court of Justice) 22 Temmuz 2010 tarihli, Kosova'nın tek taraflı (unilateral) bağımsızlık ilanı ve 17 Şubat 2018'de Sırbistan'dan ayrılması münasebetiyle ortaya koyduğu içtihadi kanaatinden bahsetmemiz gerekiyor. Bu, uluslararası önemli bir emsal oluşturma açısından, kendi kaderini tayin hakkının büyük bir başarısı olarak sayılmaktadır. Bu örnek, kendi kaderini tayin hakkıyla ilgili birçok tartışmalı noktayı ve farklı kanaatleri bir kenara itip bertaraf etti. Uluslararası Adalet Divanı'nın, Kosova'nın tek taraflı bağımsızlık ilanı hakkındaki içtihadi kararı, şu gerçekleri tanımış oldu:

1. Kosova'nın Sırbistan'a karşı tek taraflı bağımsızlık ilanı, uluslararası yasaların hükmüne aykırı değildir.

2. Kendi kaderini tayin hakkına karar vermek, prensip olarak bütün “halkların” hakkıdır ve sadece kolonyalistlerin hükmü altında olan bir “halka” ait değildir.

3. Kendi kaderini tayin hakkına karar vermek, “toprak bütünlüğü” (territorial integrity) ilkesinin üstündedir.

4. “Toprak bütünlüğü” ilkesi, ayrılmaya karşı bir gerekçe olarak kullanılıyor. Mahkemenin kanaatine göre bu ilke sadece devletler arasındaki ilişkiler içindir, bir devlet ve “halkının” bir bölümü arasındaki ilişkiler için değildir.

5. Federal bir devlette bağımsızlık ilanı tek taraflı olabilir ve merkezi federal hükümetin rızasına gerek yoktur.

6. Mahkeme, bir devletin sınırları içinde birlikte yaşam imkansız olduğunda, ayrılma ilkesini (remedial secession) tanımıştır.

İKİNCİ BÖLÜM

Irak Anayasası’nın ihlalleri: 140. Madde, Kürdistan Bölgesi’nin bütçe payının kesilmesi, petrol ve gaz meselesi

Birinci kısım:

140. Madde

Burada, Kürdistan Bölgesi idaresi dışında kalan Kürdistanî bölgelerin durumuna, anayasanın 140. Maddesine, Irak’ın daimi anayasasının 140. Maddesini uygulama komisyonunun, kuruluşundan 2012 yılı sonuna kadarki çalışma ve adımları ile komisyonun çalışmalarının sekteye uğramasına yol açan

faktörlere ışık tutacağız. Bu başlı başına Irak Anayasası'nın şimdiye kadarki en önemli ihlallerinden biridir ve yeni Irak'la gerçekçi ortaklıkta hiçbir anlam ve değer bırakmamıştır.

1) Anayasanın 140. Maddesini Uygulama Komitesi'nin kurulması

2006 Ağustos ayında 46 sayılı karara göre Sayın Haşim Şibli başkanlığında bir komite kuruldu, daha sonra başkanı değiştirilerek Sayın Raid Fehmi oldu. O komitede Kürdistan Bölgesi Hükümeti'nin temsilcisi, aynı isimli bir heyete başkanlık yapan Kürdistan Bölgesi İdaresi Dışında Kalan Kürdistan Bölgeler Bakanlığı Bakanı Dr. Muhammed İhsan'dı. Dönemin Irak Çevre Bakanı Nermin Osman da Anayasanın 140. Maddesini Uygulama Komitesi'nin başkan yardımcısıydı, aynı zamanda 140. Madde Komitesi'nin mali komisyonunun da başkanıydı.

Anayasanın 140. Maddesini Uygulama Komitesi, faaliyet süresi boyunca yedi karar çıkardı ki bu kararlardan dördü, tartışmalı bölgeler sorununun çözümü açısından oldukça önemli kararlardı. En önemli kararlar Kürdistan bölgelerin durumunun normalleştirilmesi için çıkarılan en önemli kararlar, 140. Madde Yüksek Komitesi'nin kararlarıydı ve Irak Başbakanı tarafından 19/04/2007'de Q2/17/6756 sayılı kararla kabul edildi:

1. 17 Temmuz 1968'den 09/04/2003'e kadar işten çıkarılan (azledilen) ya da görev yerleri değiştirilen memurlar, ya asıl bölgelerinde ya da bu bölgelere yakın bir yerde göreve dönecekler.

2. 17 Temmuz 1968'den 09/04/2003'e kadar bölgelerini terk eden ya da eski rejimin siyaseti yüzünden göç eden aileler, asıl bölgelerine dönecek ve tazmin edilecekler.

3. 17 Temmuz 1968'den 09/04/2003'e kadar ithal edilen aileler kendi asıl bölgelerine geri gönderilecek ve tazmin edilecekler.

4. Tartışmalı bölgelerin demografisinin değiştirilmesi için imzalanan bütün tarım sözleşmeleri, bu sözleşmelerin imzalanmasından önceki duruma dönülmesi için iptal edilecek.

Anayasanın 140. Maddesinin uygulanması vadesinin tamamlandığı tarih olan 31/12/2017 tarihinden sonra Birleşmiş Milletler Irak Misyonu (UNAMI), Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin 2007 yılı 1770 sayılı kararıyla Bağdat ile Erbil arasındaki tartışmalı bölgelerin çözümünün bir parçası ya da üçüncü tarafı oldu ve Staffan de Mistura da o dosyanın komitesinin başkanlığını yapıyordu. UNAMI kendi açısından üç temele bel bağlıyordu: 1) 1957 yılı nüfus sayımı kayıtları, 2) Lağvedilen Devrim Liderliği Konseyi kararları ve yıkılan Kuzey Çalışmaları Komitesi Ofisi çalışmaları ve 3) 2005 yılı seçim sonuçları. UNAMI komitesinin çalışmasının sonucu üç rapordu ki iki taraf da (Bağdat ve Erbil) bundan memnun değildi.

2011 yılında 140. Madde Komitesi değiştirildi ve bu kez Irak Ulaştırma Bakanı Hadi Amiri, başbakanlığın 78 sayılı kararıyla komitenin başkanı oldu. Bu değişiklikten sonra önceden yapılan bütün çalışmaların yolu değiştirildi ve mevzuların yönü başka tarafa çevrildi.

140. Maddeyi Uygulama Komitesinin görevleri

BİRİNCİ AŞAMA:

Normalleştirme, Yerlerinden edilenler (Sürgünler, göç ettirilenler ve mülteciler), ithal Araplar

Yerlerinden edilenlerle ithal Arapların eski yerlerine geri döndürülmesi ve 140. Madde için ayrılan parayla tazmin edilmeleri. 2 milyar 400 milyon doların ayrılması gerekiyordu.

2006'dan 2012 yılına kadar ayrılan bütçe aşağıdaki şekilde paylaştırılmıştı ve normalleştirme dönemi için gereken bütçenin altındaydı ve bu dönemin tamamlanmamasına sebep oldu:

Kerkük:

a. Nüfus ve gıda pusulaları Kerkük'e geri getirilen yerlerinden edilmiş ailelerin toplam sayısı 89 bin 634'tür.

b. Nüfus ve gıda pusulaları Kerkük'ten, asli bölgelerine taşınan ithal Arap ailelerin toplam sayısı 25 bin 634'tür.

Xaneqin:

a. Nüfus ve gıda pusulaları Xaneqin'e geri getirilen yerlerinden edilmiş ailelerin toplam sayısı 15 bin 792'dir.

b. Nüfus ve gıda pusulaları Xaneqin'den, asli bölgelerine taşınan ithal Arap ailelerin toplam sayısı 1574'tür.

Şengal

a. Aynı sınırlar içinde yerlerinden edilenler olarak kabul edilen, Şengal ofisi sınırlarında (Şengal ofisi, Musul vilayeti sınırlarında bulunan bütün Kürdistanî bölgeleri kapsıyor) yerlerinden edilen toplam aile sayısı 91 bin 977'dir.

b. Şengal ofisi sınırlarındaki toplam ithal Arap aile sayısı 1386'dır.

• Tarım sözleşmeleri ve lağvedilen Devrim Liderliği Konseyi kararlarının iptali ve çıkardığı kararların toplamı:

• Irak Başbakanlığının 27 Eylül 2011'deki 47 sayılı olağan toplantısında, 2011 yılı 358 sayılı kararına istinaden, 140. Maddeyi Uygulama Komitesini, Irak Anayasası'nın 140. Maddesi'nin neticelendirilmesi için Başbakanlık Genel Sekreterliği ile Savunma, Petrol, İçişleri, Maliye ve Tarım bakanlıkları ve Mülk Talep Heyeti'nin temsilcilerinin yardımıyla bir rapor sunmakla görevlendirdi. Bu kararın çıkarılmasının ardından bir dizi toplantı yapıldı ve aşağıdaki sorunların çözümüne özel bir rapor, başbakanlığa sunuldu.

Raporun sonuçları şu şekildeydi:

• 2012 yılı 29 sayılı karar, Kuzey Çalışma Komitesi'nin Arap olmayan kişilerin tarım arazileriyle ilgili olan bütün karar ve sözleşmeleri ve bu arazileri işletme haklarını iptal etti.

• Başbakanlığa sunulan 2012 yılı 30 sayılı karar, lağvedilen Devrim Liderliği Konseyi'nin kararlarını iptal etmek ve konunun Devlet Şurası Konseyi'ne devredilerek bunun için bir yasa çıkarılmasını istedi.

A) Ortadan kalkan Kuzey Çalışmaları Komitesi'nin kararları

Irak Başbakanlığının 24 Ocak 2012'deki olağan toplantısında, ortadan kalkan Kuzey Çalışmaları Komitesi'nin bütün kararlarının iptaline özel olarak 29 sayılı karar çıkarıldı. Federal Irak Başbakanlığı Sekreterliği, 25 Ocak 2012 tarihli 3129 sayılı yazıyla, bütün ilgili taraflardan bu kararın içeriğini uygulamalarını istedi.

B) Lağvedilen Devrim Liderliği Konseyi'nin kararları

Irak Başbakanlığının 24 Ocak 2012'deki dördüncü olağan toplantısında, Irak Parlamentosu'nu, lağvedilen Devrim Liderliği Konseyi'nin bütün kararlarını iptal etmekle görevlendiren 30 sayılı karar çıkarıldı. Devlet Şurası Konseyi de bir yasa tasarısı hazırlamakla görevlendirildi ve bu karar da Federal Irak Başbakanlığı Sekreterliği'nin 25/01/2012 tarihli 3101 sayılı yazısıyla gerekli çalışmaların yapılması için ilgili taraflara gönderildi.

O bölgelerdeki yaklaşık 1 milyon 250 bin dönümlük (1 dönüm = 2.500 m²) tarım arazisi, 2 ve 3 sayılı cetvellerde gösterildiği üzere, asli sahiplerine geri verildi. Ancak bu arazilerin iadesi için Irak hükümetince yasal teferruatların tamamlanmaması nedeniyle bu süreç ertelendi ve tamamen hayata geçirilmedi. Halen de bu arazilerin sahipleri bu sorunun çözümü için uğraşıyor ancak halen çözülebilmemiş değil.

C) Görevden atılan, uzaklaştırılan ya da tayini çıkarılan bütün memurların eski görevlerine ve bölgelerine iadesi:

- İlk aşamada, bu bölgelerden gönderilen 1626'den fazla memur için iade kararı verildi.

•Kürdistanî bölgelere iadesi gereken memurların toplam sayısı 2262'dir.

- Hakkında iade kararı verilen memur sayısı 518'dir.
- İade dosyaları hazır olan memur sayısı 634'tür.

D) Tartışmalı bölgelerin sınırlarının siyasi nedenlerle değiştirilmesi önerisi:

2017 yılında, Irak Anayasası'nın 140. Maddesini Uygulama Komitesi tarafından 31/12/2007 tarihli 362 sayılı ve 16/06/2011 tarihli 312 sayılı gizli ibareli iki yasa taslağı hazırlandı. Bu iki taslak Irak Cumhurbaşkanı'na gönderildi ve sonra Cumhurbaşkanı, 03/11/2011 tarihli 2379 sayılı yazıyla bunu yasa tasarısı olarak Irak Parlamentosu'na gönderdi.

Irak Anayasası'nın 140. Maddesini Uygulama Yüksek Komitesi, 2011 yılında Irak Parlamentosu'ndan, tartışmalı bölgelerin sınırlarının siyasi sebeplerle değiştirilmesiyle ilgili tartışmaların yapılmasını ve cumhurbaşkanının parlamento'ya gönderdiği yasa tasarısı üzerinde karar verilmesini istedi. Ancak şimdiye kadar bu yasa tasarısıyla ilgili pratikte hiçbir adım atılmış değil.

İKİNCİ AŞAMA:

Tartışmalı bölgelerde nüfus sayımı

Normalleştirme aşamasının ardından, üçüncü aşama olan halk oylaması/referanduma hazırlık için o bölgelerde nüfus sayımının yapılması gerekiyordu. Bu nüfus sayımının, Irak'ın genel nüfus sayımıyla bir ilgisinin olmadığını söylememiz gerekiyor. Irak hükümeti, bu bölgelerdeki nüfus

sayımı için hiçbir adım atmadı ve gerekçesi normalleştirme aşamasının tamamlanmamasıydı; her ne kadar 2012 yılına kadar normalleştirme için önemli adımlar atılmış olsa da. Irak Anayasası'nın 140. Maddesini Uygulama Komitesi'nin 2011 yılında hazırladığı son raporunda Irak Başbakanı ve Parlamentosu'ndan şu taleplerde bulunuldu:

a) Irak Başbakanlığı ve Parlamentosu tarafından bu amaçla bir yasanın çıkarılması ve gerekli tedbirlerin alınması, Kerkük ile tartışmalı bölgelerde nüfus sayımının yapılması için gerekli bütçenin ayrılması.

b) Anayasanın 140. Maddesinin uygulanması için Kerkük ile tartışmalı bölgelerde nüfus sayımının yapılması ve ayrıca bu bölgelerde referandum hazırlıklarının yapılması.

ÜÇÜNCÜ AŞAMA: Halk oylaması/referandum

2017 sonunda Irak Anayasası'nın 140. Maddesini Uygulama Komitesi tarafından ve komitedeki Kürt temsilcilerin teşvik ve takibiyle, seçim komisyonu ile gerekli çalışma yapılarak Kürdistan Bölgesi idaresi dışındaki Kürdistanlı bölgelerde referanduma hazırlanılması için yazılı talepte bulunuldu. Ancak siyasi saiklerle bu süreç durduruldu.

Irak Anayasası'nın 140. Maddesini Uygulama Komitesi 2011 yılında, Kerkük ve tartışmalı bölgelerde referandum yapılarak halkın iradesini ortaya koyması için, Irak Başbakanlığı ve Parlamentosu'ndan bir yasa tasarısı hazırlayarak gerekli tedbirleri almalarını istedi ancak şimdiye kadar hiçbir şey yapılmadı.

2003 sonrası Irak hükümetlerinin Kürdistanî bölgeler sorununun çözümüne bağlı kalmama düzeyi

Bir: İyad Allavi hükümeti

2005 yılında Kerkük ile diğer Kürdistanî bölgelerin durumunun normalleştirilmesi amacıyla yüksek bir komitenin kurulması için 15 sayılı Başbakanlık Kararnamesi çıkarıldı. Ancak İyad Allavi hükümetinin ömrü kısa olduğu için Kürdistan temsilcisinin olmadığı bir komite kuruldu sadece ve o komite hiçbir çalışma da yapmadı.

İki: İbrahim Caferi hükümeti

İbrahim Caferi hükümeti, 140. Maddenin uygulanması önünde engeller çıkardı. Bölge ülkelerinin müdahaleleri de hiçbir adım atılmamasına yol açan sebeplerden bazılarıydı. Ancak, geçici iktidar dönemi devlet yönetimi geçici yasasının 58. maddesi, 2005 yılında Irak Anayasası'nın 140. Maddesine yerleştirildi.

Üç: 2006-2010 yıllarındaki birinci Nuri Maliki hükümeti politikası

2006 yılında kurulan birinci Nuri Maliki hükümeti programının 22'nci paragrafında şöyle deniyor:

“Hükümet, devlet idaresiyle ilgili 58. maddeye dayanan ve üç aşamadan oluşan anayasanın 140. Maddesini uygulamasına bağlı kalacak: Kerkük ve diğer tartışmalı bölgelerde normalleştirme, nüfus sayımı ve halk oylaması/referandum. Ayrıca hükümet ne zaman kurulursa, normalleştirme ve geçmişte asıl olarak Kerkük'e bağlı olan ilçe ve nahiyelerin geri döndürülmesi için gerekli adımları atacak. Bu aşama 29 Mart 2007'de tamamlanacak,

nüfus sayımı aşaması da 31 Temmuz 2007’de başlayacak ve son aşama olan referandum da 15/11/2017’de yapılacaktır.”

Dört: 2010-2014 yıllarındaki ikinci Nuri Maliki hükümeti politikası

Nuri Maliki başkanlığındaki Ulusal Koalisyon Hükümeti programının ikinci paragrafında şöyle deniyor (22/12/2010):

“Irak Anayasası’nın korunması, ona bağlılık ve üzerinde karar verilen konular için çalışılması: İleride yapılacak herhangi bir düzenleme anayasanın 142. Maddesine uygun değilse, o düzenleme yapılamaz. Bütün madde ve paragrafları da ne eksik ne fazla aktifleştirilmeli ve oluşturulan komitelerin çalışmalarının takibi de başta 140. Madde olmak üzere anayasaya göre olacak. Yasal formülasyona hükümet çalışmalarının temelini oluşturacak ve anlaşmazlıklar ile askıdaki sorunların çözümü de bu temelde olacak. Siyasi güçler ve bakanlar da hükümet ortağı siyasi güç ve partilerin ortak ve toplayıcı noktası bu olduğundan dolayı anayasaya ve hükümet programına uyacak.”

140. Madde Komitesi Başkanı olarak Hadi Amiri’nin Nuri Maliki kabinesindeki rolü:

Guhortina 140. Madde hükümleri altında olan bütün o kuralların değiştirilmesinin, orta ve güney Irak’taki mağdurların tazmin edilmesiyle ilişkisi vardı. Bu yüzden 2011 yılı sonunda yeni kurallar belirlendi. Bu kurallara göre eski Irak rejiminin 1968 ile 2003 yılları arasında işlediği suçlardan mağdur olanlar, (yerinden edilenler, tenkil edilenler, göç edenler, göç ettirilenler, sürgün edilenler) Kürdistan Bölgesi’ndeki kişileri de kapsıyordu. 2012 yılı başında bu yeni kurallara göre Kürdistan Bölgesi’nin üç

vilayetinde, mağdur vatandaşların işlemleri 140. Madde Komitesi tarafından kabul edildi. Erbil’de 130 bin, Süleymaniye’de 250 bin ve Duhok’ta da 139 bin olmak üzere toplam 519 bin dosya kabul edildi. Fakat eski Başbakan Nuri Maliki’nin, Kürdistan Bölgesi halkının tazmin edilmesine rıza göstermeyip resmi bir yazıyla Duhok, Erbil ve Süleymaniye’de bu suçların işlenmediğini ilan etmesi üzerine, 140. Madde Komitesi Başkanı da aynı şekilde kanaat bildirdi ve tazminat ödenmesine engel olundu.

Hadi Amiri, tek taraflı bir kararla Erbil’de bulunan 140. Madde Komitesi’ne bağlı ofisleri (Veri ve bilgileri inceleyen Muhasebeciler Komitesi gibi) kapattı, Erbil’deki ofislerin bütün çalışanlarını da işten çıkardı. Bütün veri, bilgi ve dosyaları da Bağdat’a nakletti.

Hadi Amiri 140. Maddeyi Uygulama Komitesi’ndeki Kürt temsilcilerin bütün yetkilerini aldı, daha önce komitede uzlaşıyla alınan çalışmaları kaldırdı ve kendisi komitenin karar verme yetkisi olan tek ismi oldu.

Beş: 2014-2018 yılları arasındaki Haydar Abadi hükümeti politikası

Haydar Abadi hükümeti programında “Siyasi gruplar arasında uzlaşma deklarasyonu” isimli bir anlaşma vardı. Bu anlaşmanın 18. paragrafında şöyle yazılıyor: “Farklı bileşenler ve yerleşik kişiler arasında toplumsal barış ve uzlaşmayı sağlayacak şekilde, Kerkük ve bütün tartışmalı bölgeler için anayasanın 140. Maddesi çerçevesinde uygun bir çözümün bulunması.” Belirlenen süre de bir yıldır.

Haydar Abadi hükümeti programındaki bu paragrafa göre bir yıl içinde 140. Madde çalışmalarının tamamlanması gerekiyordu ancak hiçbir adım atılmadı.

İŞİD’in 2014 yılında Kürdistan Bölgesi idaresi dışındaki Kürdistanî bölgelere saldırıları, bir kez daha o bölgelerdeki halkın

yerinden olmasına yol açtı. Soykırım suçu, insanlığa karşı suç ve savaş suçları işlendi, o bölgelerin asli halkının malı, mülkü yakıldı, yıkıldı ve işgal edildi. Özellikle de Şengal ve Musul Ovası'nda.

Kürdistan Bölgesi idaresi dışındaki Kürdistani bölgelerin durumu bir kez daha değişti. Özellikle de Haşdi Şabi ve Irak ordusu 16 Ekim 2017 ihaneti sırasında bir kez daha insanların yerinden olmasına sebep oldu. İnsanlığa karşı suçlar ve savaş suçları işlendi, o bölgelerin asli halkının malı, mülkü yakıldı, yıkıldı ve işgal edildi. Özellikle de Tuzhurmatu ve Kerkük gibi Kürdistani bölgelerde bir kez daha Araplaştırma girişiminde bulunuldu.

İkinci kısım:

Kürdistan Bölgesi'nin bütçe payının kesilmesi

Anayasaya göre yeni anlamı itibariyle bir devletin en önemli görevlerinden biri, bütün vatandaşlarına ayırım gözetmeksizin onurlu bir yaşam sağlamaktır. Bu da devletin genel bütçesi çerçevesinde gerekli harcamalar için bir gelir tahsis etmekten geçiyor. Hükümet bütçeyi mali yılbaşından önce hazırlayıp, kabul edilmesi için parlamentoya – ki yasama yetki kaynağını millettten alır – gönderir.

Devleti oluşturan yapıların, (bölgeler, vilayetler, kantonlar) ekonomik bağımsızlığı vardır, dolayısıyla genel federal gelirin bir bölümü bu bölgelere tahsis edilir. Irak Anayasası'nın yürürlüğe girdiği tarih olan 2005'ten itibaren, Kürdistan Bölgesi'nin bütçe payının, Irak genel bütçesinden bütün “resmi fiili harcamaların” % 17'si, bütün “günlük cari harcamalarının” % 17'si ve “yatırım projeleri harcamalarından” olması üzerinde uzlaşa sağlandı ki devletin egemen harcamalarının kesintisinden sonra güvenoyu veriliyor.

Federal genel bütçeyle ilgili bütün yasalar, yıllık olarak Kürdistan Bölgesi bütçe payına işaret ediyor ve Irak hükümeti ile maliye bakanlığını bütçeyi göndermekle yükümlü kılıyor. Ancak 2005 yılından bu yana Irak hükümet kabineleri anayasaya bağlılığı ihlal ederek aşağıdaki gibi Kürdistan Bölgesi'ne karşı kindar ve planlı bir ekonomi siyaseti güdüyor:

1. Kürdistan Bölgesi'nin özel payının düşürülmesi. En iyi durumda bile Kürdistan Bölgesi'nin payı hiçbir yılda % 11-12'yi geçmemiştir.

2.Devletin egemenlik harcamalarının genel harcamalardan ayrılması ve Kürdistan Bölgesi'nin payı. İhlaller,devletin bu egemenlik harcamalarında,devletin egemenlik harcamalarına yeni bölümlerin eklenmesidir. 2006 yılında devletin egemenlik harcamaları alanlarının sayısı 16'ydı. Federal genel bütçenin 2006 yılı 1 sayılı 13. yasasının "b" bendine göre devletin egemenlik harcama alanlarının sayısı arttırılarak 33'e çıkarıldı. Borç kazançları, havaleler ve borç taksitlerinin arttırılmasıyla bu alanların sayısı 34 oldu. Irak Cumhuriyeti'nin 2017 yılı federal genel bütçe yasasının 18. maddesinin 2. bendine göre bu alanların sayısı 44'e çıkarıldı.

3.Kürdistan halkının ekonomik güçten mahrum bırakılması. Kürdistan Bölgesi payının 2014 Şubat ayından itibaren genel bütçeden kesilmesi.

4. Kürdistan Bölgesi'nin ilaçlardaki payının azaltılması. 2005 yılından beri en iyi durumda bile Kürdistan Bölgesi, payının % 60-65'ini alamamıştır. 2016 yılı Ekim ayının başından bu yana en fazla % 25-30'luk payını alabilmiştir.

5. Kürdistan Bölgesi'nin hakkı olan ve egemenlik harcamalarından savunma bakanlığına tahsis edilen Kürdistan Bölgesi haklarının harcanmaması. Bununla Peşmerge güçleri maaşlarından, temel askeri projelerinden ve genel yararlardan mahrum edilmiştir.

Kürdistan Bölgesi payının genel bütçeden kesilmesi ve izlenen bu siyaset, Irak Anayasası'nın açık bir ihlali sayılıyor ve anayasanın Kürdistan Bölgesi vatandaşlarına tanıdığı ekonomik ve toplumsal hakların daha fazla boşa harcanmasına sebep oluyor. Bu siyaset halen de Kürdistan Bölgesi vatandaşlarının Irak devleti içinde kalmanın yarar getirmesinden umutsuz olmasının temel sebebidir. Özellikle de Irak hükümetinin, Irak'ın bir ulusal birlik enstrümanı olarak anayasadan yararlanamaması ve Irak'ın gerçek vatandaşlarının haklarını garanti edememesinden sonra.

Irak hükümetinin siyaseti sonucu ihlal edilen anayasanın en önemli noktalarını özetle şöyle sıralayabiliriz:

1. Anayasanın 5. Maddesi: Bu madde, Irak hükümetinin, 2014 yılı Şubat ayından beri federal genel bütçeden Kürdistan Bölgesi'nin payını göndermeyerek, üstünlüğü olan yasanın bentlerine uymayarak o yasaı ihlal ettiğine dikkat çeker.

2. Anayasanın 14. Maddesi: Bu maddeye göre Irak hükümeti, Kürdistan Bölgesi vatandaşları ile Irak'ın diğer bütün bölümleri arasında ayrımcılık yaparak, yaşam kaynaklarını kesmiştir. Bu madde, Irak vatandaşlarının eşit olduğunu etnik ve ulusal sebeplerle aralarında ayrım yapılamayacağını belirtiyor.

3. Anayasanın 25 ve 26. Maddesi: Irak hükümeti bu iki maddeye aykırı davranmıştır. Yeni ekonomik temellere

göre Irak hükümetinin, bütün gelir kaynaklarında yatırımı teşvik etmek için ülke ekonomisinde reform yapması ve özel sektörle işbirliği yaparak özellikle sermayeciliğin gelişmesine önem vermesi gerekir.

Irak hükümeti bunun aksine Kürdistan Bölgesi'nin payını keserek Kürdistan Bölgesi'nin ekonomisine büyük zarar vererek, ticari faaliyetlerini sekteye uğrattı zira Kürdistan Bölgesi'nin ticari faaliyetlerinin büyük çoğunluğu aylık taksitlere dayanıyor. İster resmi, ister ticari isterse de şahsi faaliyetler olsun; özellikle imar, bankacılık, pazar ve ticari projelerin büyük çoğunluğu aylık taksitlere dayanıyor.

Bu taksitlerin ödenememesi ve ertelenmesi, ticaretin sekteye uğramasına yol açmış ve bunun sonucunda imar projeleri iflas etmiş, iş piyasası batmıştır. Çünkü Kürdistan Bölgesi vatandaşlarının büyük çoğunluğu geçim konusunda resmi işlere bel bağlıyor. Bu da yerli ve yabancı sermaye ile yatırımcıların uzaklaşmasına yol açtı.

4. Anayasanın 29. Maddesi'nin 1. Bendi ile 30. Maddesi'nin 2. Bendi: Bu maddelerin bu bentleri, hükümeti ailelere karşı görevlerini yerine getirmekle yükümlü kılmıştır çünkü aile, dini, ahlaki ve ulusal değerleri koruma açısından toplumun temelidir. Hükümet; annelik, çocukluk ve yaşlılık rollerini korumak ve gençleri gözetmekle yükümlüdür, imkan ve kabiliyetlerini geliştirmeleri için de onlara uygun bir ortam sağlamalıdır. Ayrıca Iraklı her birey ve aileye uygun bir gelir ve mesken tahsis ederek, sağlık sigortalarını yapmalıdır. Elbette bu yükümlülükler, bütün birey ve ailelerin toplumsal ve ekonomik hakları sayılmaktadır. Irak hükümeti, Kürdistan Bölgesi'nin bütçe

payını keserek bu hakkı çöğnemiş ve bunun sonucunda aşğıdaki sonuçlar ortaya çıkmıştır:

a) Ailelerin büyük çoğunluğunun gelir kaynağı kesildi çünkü büyük çoğunluğunun geliri kamu hizmetine dayanıyordu. Bu da hükümetin her birey ve aileye uygun bir gelir sağlamakla yükümlü kılan anayasanın 30. Maddesinin 1. Bendinin açık ihlalidir.

b) Bu; ayrışma, ayrılma ve aile reislerinin göç etmesi gibi birçok toplumsal soruna sebep olmuştur. Bazı durumlarda da intihara ve günlük geçimini sağlamak için yasa dışı yollara başvurmaya neden olmuştur.

c) Ticaret ve firma projelerinin sekteye uğraması nedeniyle bireyler ve aile reisleri arasında işsizlik oranının yükselmesi, özellikle de yüksekokul ve üniversite mezunları arasında ekonomik durgunluk nedeniyle ticari faaliyetlerin zayıflaması. Kürdistan Bölgesi Hükümeti'nin verilerine göre 2014 yılında işsizlik oranı % 7'yi geçmezken, 2017 yılında da bu oran % 15 oldu.

d) Gençlerin, kötü yaşam ve ekonomik koşulları nedeniyle evlilikten ve aile kurmaktan uzaklaşması. Kürdistan Bölgesi'nin bütçe payı kesildiği için Kürdistan Bölgesi Hükümeti evlilik ödeneğini askıya almış durumda.

e) Özel ihtiyaç sahipleri ile işsiz kişilerin sosyal sigorta ve sağlık sigortasından yoksun kalması ki bu da Irak Anayasası'nın 30. Maddesinin 2. Bendine aykırıdır.

5. Anayasanın 31. Maddesinin 1. Bendi: Bu madde Irak hükümetini, vatandaşların sağlık kontrolü ve kamu sağlığını korumakla yükümlü kılmıştır. Kürdistan Bölgesi Sağlık Bakanlığı, Kürdistan Bölgesi'nin payının Irak bütçesinden kesilmesi ve ilaç payının azalması nedeniyle hastanelerin tıbbi ihtiyaçları ile gerekli ilaçları temin edemedi. Kürdistan Bölgesi'ne ulaşan ilaçlar da en iyi durumda ihtiyaçların % 65'ini karşılamaya yetmiyordu. Üstelik Kürdistan Bölgesi o dönem 1.8 milyon göçmen ve mülteciye kucak açmış ve onlara sığınak olmuştu. Kürdistan Bölgesi, payının arttırılmasını umarken sağlık yükü daha da arttı. Kürdistan Bölgesi Sağlık Bakanlığı'nın verilerine göre Bölge Hükümeti 2016 Ekim ayından 2017 Haziran ayına kadar 35 bin göçmen, mülteci ve Irak askerinin tedavi ve ameliyat masraflarını karşıladı. Yine o dönem, 2016 Ekim ayından itibaren Irak federal hükümeti, Kürdistan Bölgesi'nin ilaç payını % 25-30'a kadar düşürdü. Daha sonra Irak Sağlık Bakanı'nın, yazılı olarak Irak Başbakanlığından, Kürdistan Bölgesi'nin ilaç payının kesilmesini talep etmesiyle insani bir felaket ve bir sağlık felaketi yaşandığına dikkat çekmemiz gerekiyor. İlaç harcamaları, devletin "resmi fiili harcamaları" kapsamına girdiği için Irak devleti bunu üstlenmek zorundadır.

6. Anayasanın 32. Maddesi: Irak hükümet, anayasal yükümlülüklerini yerine getirmedi ve engelli hakları, özel ihtiyaç sahipleri ve topluma dönebilmeleri için rehabilitasyona ihtiyaç duyanların gereksinimlerini karşılamadı. Irak bütçesinden Kürdistan Bölgesi payının kesilmesi, Bölge Hükümeti'ni bu kişilerin aylıklarını azaltmaya ve tedavi ihtiyaçlarını karşılayamamaya mecbur bıraktı.

7. Anayasanın 106. Maddesi: Bu maddenin üç bendi, federal hükümetin gelirlerinin adil dağılımı, dışardan gelen hibeler, dış yardımlar ve Irak'a verilen uluslararası borçların denetimi için genel bir kurul oluşturulmasını gerekli görmüştür. Ayrıca bu kurul, bölge ve vilayetlerin payının şeffaf ve adil olmasının garanti altına alınması için Kürdistan Bölgesi ile bölge statüsünde olmayan Irak vilayetlerinin hak paylarının denetimi, mali kaynakların kullanımı ve paylaşımını inceleyebilmelidir. Irak hükümeti bütün bu maddeleri çiğnedi ve bu denetim kurulunun kurulması için de hiçbir yasa çıkarılmadı.

8. Irak bütçesinden Kürdistan Bölgesi payının kesilmesi nedeniyle Kürdistan Bölgesi vatandaşları birçok anayasal hakından mahrum edildi. O haklardan bazıları şunlardır:

a) 33. Madde: Her bireyin sağlıklı bir çevrede yaşama (birinci bent) hakkı vardır. Çevrenin, doğal çeşitliliğin ve doğanın korunması, devletin (ikinci bent) sorumluluğundadır.

b) 34. Madde: Bu madde; okuma hakkı, okuryazar olmayan kişilerin kalmaması, bilimsel araştırmaların teşviki, başarı, buluş, yaratıcılık ve diğer bütün beceri biçimlerinin geliştirilmesi içindir.

c) 36. Madde: Bu madde; bireylerin spor yapabilme hakkına, devletin spor aktivitelerini destekleme ve gereksinimleri sağlamakla yükümlü olmasıyla ilgilidir.

d) 132. Madde: Bu madde; şehit ailelerinin, siyasi tutsakların ve Baas rejimi diktatörlüğünün uygulamaları sonucu zarar gören tüm kişilerin gözetilmesiyle ilgilidir. 132. Maddenin 1. Bendine göre şehitlerin ve terör mağdurlarının tazminat hakkı bulunmaktadır.

Üçüncü kısım:

Merkezi hükümetin petrol ve gaz konusunun yönetiminde başarısız olması

Petrol ve doğalgazın Irak ekonomisinde önemli bir yeri vardır. 2005 anayasasında 111 ve 112. madde gibi, bu konuya özel maddeler bulunmaktadır.

Irak Anayasası'nın 111. Maddesinde, petrol ve gazın bütün bölge ve vilayetlerdeki tüm Iraklıların malı olduğuna vurgu yapılıyor.

Anayasanın 112. Maddesi de petrol ve gaz dosyasıyla ilgili üretim ve kullanım konusundan söz ediyor. Federal hükümetin bölge hükümetleri ve vilayetlerle birlikte adil bir şekilde, nüfus oranı ve yönetimde ortaklık prensibine göre bu sektörü ortak olarak yürütmesi gerekiyor. Çünkü bu Irak federal devletinde önemli bir paydır.

Ancak bu madde, özellikle de birinci bendi, merkezi hükümet ile bölgeler ve vilayetler arasındaki idari ve kullanım ortaklığından bahsediyor. Bu madde gerekli şekilde uygulanmamıştır. Bu da üç sebebe dayanır:

Birinci sebep: Baas rejiminin çöküş döneminden önce (2003 öncesi) Irak'ın petrol ve gaz alanında bütüncül bir yasası yoktu. Irak devletinin yeniden kurulmasının ardından da 2003'ten sonra federal hükümet, merkezi yönetim ile bölge yönetimi arasında ulusal ortaklığa dayanacak bir yasanın çıkarılmasına engel oldu.

İkinci sebep: Eski Irak ekonomisi sistemi, yönlendirilmiş bir ekonomi felsefesine dayanıyordu. Yani otoriter bir sistemin yönetim ve kontrolü altındaydı. Petrol ve

gazla ilgili uygulanan yasalar da bu otoriter sistemi göre uygulanmıştır. Ancak 2003 sonrası yeni ekonomi sistemi serbest ve açık ekonomi temelinde yabancı yatırımcıya dönük olarak temellendirildi. Yani bu da petrol ve gazla ilgili eski yasalar (2003 öncesi) ile 2003 sonrası çıkarılan yasalar arasında uyumsuzluk yaşanmasına sebep oldu.

Üçüncü sebep: Yeni anayasa metnine göre, “Petrol ve gaz meselesi federal hükümet ile bölge hükümetleri ve vilayetler tarafından ortak olarak yönetilmeli ve petrol gelirleri de adil bir şekilde paylaştırılıp bölgelerin özel payı tahsis edilmeli.” Bu konu eski yasalarda düzenlenmemiştir, bu yüzden yeni yasada düzenlenmesi gerekiyordu. Ancak Irak’ın sırayla gelen bütün hükümetleri, petrol ve gaz yasasının çıkarılmasına engel oldular. 04/07/2005 tarihinde de yeni yasa tasarısının – anayasanın bu bendinden söz ediyor – parlamentoya sunulmasına engel oldular. Ayrıca bu tasarı daha önce 26/02/2007’de parlamentoya sunulmuştu. Her ne kadar anayasa petrol ve gaz konusunda merkezi hükümet ile Bölge Hükümeti arasındaki tam ortaklıktan söz etse de Irak federal hükümeti, Devlet Şurası Konseyi’ne (ki sadece onun yasaları düzeltme ve yazma yetkisi var) izin vererek, Irak Anayasası’nın 112. Maddesinin 1. Bendini düzeltmesini istedi.

Şimdi, Irak Anayasası’nın çıkarılmasının üzerinden 15 yıl geçtikten sonra, Irak’ın ulusal ekonomisinin en önemli sektörünün sırasıyla yönetime gelen iktidarların ihmalkârlığı ve Kürdistan Bölgesi Hükümeti’yle (Irak’taki tek bölgedir) gerçekçi bir ortaklık temelini atılmaması nedeniyle bu yasa halen çıkarılmamıştır ve bu alanda hukuki bir boşluk bulunmaktadır.

Bu da sırasıyla yönetime gelen Irak hükümetlerinin, yabancı taraflarla petrol ve gaz konusuyla ilgili bütün anlaşmalarda çıkacak hukuki problemlerden sorumlu olduğu anlamına geliyor. Şüphesiz federal Irak hükümeti, Kürdistan Bölgesi'nin ulusal kaynaklardaki ortaklığını tanımamak için bunu bilinçli yapıyor. Her ne kadar bu, bütün Kürdistan Bölgesi vatandaşlarının hakkı olup Irak Anayasası'nın 111. Maddesine göre Kürdistan Bölgesi Irak'ın bütün petrol ve gazının sahiplerinden biri olsa da.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Irak Parlamentosu ve Federal Yüksek Mahkeme'nin Kürdistan halkının bağımsızlık referandumuyla ilgili kararlarının değerlendirilmesi

Birinci kısım:

Parlamento kararının değerlendirilmesi

Kürdistan halkı, 25 Eylül 2017 tarihinde % 92 oranıyla büyük çoğunluğun oyuyla Kürdistan'ın bağımsızlığına “Evet” dedi. Bu referandumun sonucunda Irak Parlamentosu 27 Eylül 2017 Çarşamba günü olağan bir oturumda 23 sayılı kararı çıkardı. Bu karar bir dizi “görevlendirme”yi içeriyordu ve Kürdistan referandumunu “anayasaya aykırı” olarak nitelendirerek anayasanın birinci maddesine işaret ediyordu.

Irak Parlamentosu'nun bu kararı ile görevlendirmelerini detaylı şekilde ele alacak olursak, bu kararın içerik ve biçim açısından tarafsızlıktan uzak olduğunu, federal sistemin hüküm sürdüğü bir ülkenin halklarını temsil eden bir parlamentonun kararına benzemediğini görüyoruz. Bunun

haricinde de kararın tasavvuru şovenist ve fundamentalist bir zihniyetle yazılmıştır.

27 Eylül kararının tamamını yasal ve anayasal olarak yorumlayacak olursak, Irak Anayasası'nın 61. Maddesinin parlamentonun erk ve uzmanlık alanlarını belirleyen 9 bendinde de doğrudan veya dolaylı olarak hiçbir şekilde parlamentonun karar çıkarma yetkisi olduğuna işaret etmediğini görürüz. Bunun dışında da parlamento, meydana gelmiş ve geçmiş yasal bir olay veya olguyla ilgili yasal zemin ya da yasal değişiklik tasarrufunda bulunamaz.

Bu, Irak Parlamentosu'nun kararı için genel bir değerlendirme değildir ancak eğer karardaki maddelendirilmiş bazı görevlendirmeleri yorumlayacak olursak, aynı şekilde bu görevlendirmelerin de Irak Anayasası'yla aşağıdaki gibi çeliştiğini görüyoruz:

Bir: Bu kararın birinci maddesinde “Silahlı Kuvvetler Başkomutanı'nın, Irak'ın toprak bütünlüğünün korunması için her türlü önlemi almaya mecbur bırakılması”ndan söz ediliyor. Bu da açık bir şekilde Kürdistan'a karşı askeri güç kullanılmasına yeşil ışık yakmaktır. Bunun belgesi de Irak ordusu askeri birlikleri ile Haşdi Şabi milislerinin, Kerkük ve diğer bölgelere saldırdığı 16 Ekim olaylarıdır. Irak Anayasası'nda “tartışmalı bölgeler” olarak nitelendirilen Kürdistanî bölgelere saldırmakla da kalmayıp saldırılarının yönünü Kürdistan Bölgesi'nin başkenti Erbil ve Duhok çevresindeki bölgelere çevirdiler. (Kürdistan Peşmerge gücü tarafından Altın Köprü kasabası ile Sihêla'da büyük bir kahramanlıkla püskürtüldüler.) Bu yöntem de halkın bastırılması amacıyla silahlı güçlerin kullanılmasını yasaklayan Irak Anayasası'nın 9. Maddesinin 1. Bendinin 'a' fıkrasına doğrudan aykırıdır.

İki: Irak Parlamentosu’nun bu kararın ikinci maddesinde, uluslararası bir anayasal ilke olan kuvvetler ayrılığı ilkesini hiçe sayarak, yasama yetkisini yargı yetkisinin yerine koyup Kürdistan Bölgesi yetkililerinin cezalandırılmasını istiyor. Ayrıca referandumun yapılmasını “suç” olarak nitelendirmesi de kanunilik ilkesine (Kanunsuz suç ve ceza olmaz) uzaktır.

Üç: Irak Parlamentosu’nun bu kararın dördüncü maddesinde, Kürdistan Bölgesi’ne sınırların kapatılması, gıda, ilaç, kadın ve çocuklar ile bu bölgenin vatandaşlarına ihtiyaçlarının ithal edilmesinin “kaçak” sayılması isteniyor. Gerçekte bir parlamentonun bu maddeyle bir ülkenin halkının aç bırakılmasını istemesi; tüm insani, dini ve ahlaki değerlerden uzaktır.

Dört: Irak Irak Parlamentosu, bu kararın onuncu maddesinde, “yerlerinden çıkarılanların yerlerine geri döndürülmesini” talep ediyor. Bu da bu çalışmanın zor yoluyla yapılmasının dolaylı bir işaretidir. Kürdistan Bölgesi tüm uluslararası örgütlerin ve ülkelerin büyük çoğunluğun elçilik ve konsolosluklarının şahitliğinde Irak ülkesinin en huzurlu bölgesidir. Her daim birlikte yaşamanın bölgesi olmuş; ulus, din ve cinsiyet nedeniyle ayırım yapmamıştır. Irak’ın durumunun bozulması, mezhepçi savaşın baş göstermesi ve terör örgütü El Kaide ile terör örgütü IŞİD’in ortaya çıkmasından sonra da Irak içinden yüzbinlerce göçmen yönünü buraya çevirmiştir. Bu da federal hükümetin bu uzun süre zarfında vatandaşları için huzurlu bir yaşam sağlayamamasından kaynaklanıyor. Bu yüzden huzurlu bir yuva olarak mecburen Kürdistan Bölgesi’ne yönlerini çevirmişlerdir.

Beş: Irak Parlamentosu, bu kararın onuncu maddesinde, “yerlerinden çıkarılanların yerlerine geri döndürülmesini” talep

ediyor. Bu da bu çalışmanın zor yoluyla yapılmasının dolaylı bir işaretidir. Kürdistan Bölgesi tüm uluslararası örgütlerin ve ülkelerin büyük çoğunluğun elçilik ve konsolosluklarının şahitliğinde Irak ülkesinin en huzurlu bölgesidir. Her daim birlikte yaşamının bölgesi olmuş; ulus, din ve cinsiyet nedeniyle ayırım yapmamıştır. Irak'ın durumunun bozulması, mezhepçi savaşın baş göstermesi ve terör örgütü El Kaide ile terör örgütü IŞİD'in ortaya çıkmasından sonra da Irak içinden yüzbinlerce göçmen yönünü buraya çevirmiştir. Bu da federal hükümetin bu uzun süre zarfında vatandaşları için huzurlu bir yaşam sağlayamamasından kaynaklanıyor. Bu yüzden huzurlu bir yuva olarak mecburen Kürdistan Bölgesi'ne yönlerini çevirmişlerdir.

Altı: Irak Parlamentosu'nun bu kararının on üçüncü maddesinde, asgari vatandaşlık esasları ihlal edilmiştir. Bu madde, Irak Anayasası'nın 14. Maddesinde işaret edilen tüm sivil ve siyasi haklarla açık bir şekilde çelişmektedir. Bu maddede “Kürt tarafı” olarak nitelenen Kürdistan Bölgesi'yle her türlü müzakerenin reddedilmesi isteniyor. Anayasal bir bölgeye karşı bir söylem saptırmasıdır ki Irak Anayasası'nın 117. Maddesinde geriye dönük olarak doğrudan bu bölge tanınmıştır.

Irak Parlamentosu, yasal bir esasa dayanarak Kürdistan Bölgesi'ne karşı bazı tedbirleri “karar” şeklinde hükümete direktif verecek kadar, temelde kendisinde olmayan bir yönetim erkini kendisine tanıyor. Çünkü Irak Federal Mahkemesi'nin 2018 yılı 140/141 sayılı hükmü, parlamentonun “karar çıkarma” yetkisinin olmadığını apaçık şekilde göstermektedir.

İkinci kısım:

Federal Yüksek Mahkeme'nin kararının değerlendirilmesi

25 Eylül 2017'de bağımsızlık referandumu yapıldıktan sonra toplumsal birleşim kazandı. Bu birleşim, tüm evrensel sözleşme ve deklarasyonların vurguladığı kendi kaderini tayin hakkını talep eden bir halkın iradesiyle ortaya çıkmıştır. Bir kez daha şovenist bir zihniyetle Kürdistan Bölgesi Bağımsızlık Referandumu'nun yapılması hakkında Federal Yüksek Mahkeme'ye dört adli iddianame sunuldu ve mahkeme 20/11/2017'de 89, 91, 92 ve 93 sayılı hükümlerle şu ifadeleri içeren bir dizi karar aldı:

“Referandumun 25/09/2017'de Kürdistan Bölgesi ve Kürdistan Bölgesi idaresi dışındaki Kürdistan bölgelerinde, Irak'tan ayrılma ve Kürdistan Bölgesi ile referandumun kapsadığı diğer bölgelerde bağımsız bir devlet kurma amacına özel çıkarılan 09/06/2017 tarihli 106 sayılı Bölgesel Kararname'nin, anayasal hiçbir dayanağı yoktur ve Irak Anayasası'nın 1. Maddesine de aykırıdır.”

Ayrıca Federal Yüksek Mahkeme'nin karar hükmünün sonunda şuna işaret ediliyor:

“Kürdistan Bölgesi ile referandumun kapsadığı diğer bölgelerde yapılan referandum, 25/09/2017'de Kürdistan Bölgesi ile diğer bölgelerde yapılan referandumun anayasal olmadığına, referandumun ve sonuçlarının iptaline karar verildi.”

Federal Yüksek Mahkeme'nin bu kararına bakarak hukuki bir şekilde bu hükmün yasal maddelerinin temelini yorumlayacak olursak, verilen hüküm için Irak Anayasası'nda yasal bir senet gibi olan bir 1. Maddesiyle birlikte 109. Maddeye dayandığını görürüz. Fakat bu anayasanın bu iki maddesinin içeriğine baktığımız zaman, Irak'ın egemenliği ile toprak bütünlüğünden söz ettiğini görüyoruz. Yani Federal Mahkeme'nin çıkardığı bu hükme varmak için dolaylı olarak anayasanın 1. ve 109. Maddesine destek verilmiştir. Federal Mahkeme Başkanı ve üyelerinin görüşüne göre, bu iki maddenin anlamı Irak topraklarının mevcut haritaya göre bölünemeyeceğinden söz ediyor. Oysa bu maddeler net bir şekilde Irak'tan ayrılma ya da Irak topraklarını bölmenin yasak olduğunu söylemiyor. Yani Federal Mahkeme, bu hükmü vermek için yasal bir senet gibi olan bu iki madde konusunda yapay ve dar bir yoruma dayanmıştır.

Eğer Federal Yüksek Mahkeme'nin hükmü nihai hüküm olmasaydı, mahkemenin dayandığı bu anayasal maddelerin açıkça referandumu yasaklamadığı yönünde bir itirazda bulunulabilirdi. Mahkemenin çıkardığı anlam, sadece bu iki madde ile diğer bazı maddelerin yorumundan ibarettir ki bu maddelerden farklı yorumlar da çıkarılabilir.

Bunun haricinde de Irak'ın toprak bütünlüğünün Irak Anayasası'nın uygulanmasına bağlı olduğunu belirten Irak Anayasası'nın dibacesinin de kulak ardı edildiği görülüyor. Şu da açık ve net olarak gösteriyor ki federal yönetim, Irak Anayasası'nın uygulanmasından devamlı kaçınmıştır. Kürdistan Bölgesi resmi olarak referandumdan önce federal hükümete, Irak ve Kürdistan Bölgesi'ndeki tüm elçilik ve konsolosluklara, federal yönetimin Irak Anayasası'nın 63 maddesini ihlal ettiğine dair yasal bir muhtıra verdi.

Ayrıca şunu da unutmamamız gerekiyor ki bu hüküm kararı dönemin federal hükümetinin siyasi nüfuzu altında çıkarıldı ve

kararın alelacele alındığı karar metninde bile görölüyordu. Ayrıca Federal Mahkeme'nin, tarafsız bir yönetim olarak kalması ve mahkeme hükümlerinin bütün kişi ve taraflar için eşit ve ayırım yapmaksızın adaletli bir şekilde olması için bu şekilde bir hüküm vermekten uzak durması gerekirdi.

Sonuç olarak:

Kendi kaderini tayin hakkının, devlet biçiminde bağımsızlığa ulaşmış olsun olmasın, “halk” şartı taşıyan bütün “halklar” için saptanmış bir hak olduğunu daha önce gördük. Ayrıca federal devlet bölgelerinin de “halk” şartını taşıyorsa, ana devletten ayrılma şeklinde kendi kaderini tayin hakkı vardır. Bir “halk”, barışçıl bir şekilde (ki referandum temel yöntemdir) kendi kaderini tayin hakkına başvurabilir. Ayrıca kendilerine barışçıl yöntem sağlanmazsa güç kullanma ve silahlı mücadele yöntemine başvurabilirler.

Ayrıca kendi kaderini tayin hakkının şimdiden uluslararası kanun hükmünde bir örf olduğunu gördük. Kosova'nın 17 Şubat 2008'de tek taraflı olarak Sırbistan'dan bağımsızlığını ilan etmesiyle ilgili Uluslararası Adalet Divanı'nın 22 Temmuz 2010 tarihli istişari görüşü de kendi kaderini tayin hakkı açısından büyük bir başarı sayılmaktadır. Bu karar; “halkların” tek taraflı bağımsızlık ilanının uluslararası hukukun hükümlerini ihlal etmediğini,

prensip olarak kendi kaderini tayin hakkına karar vermenin her “halkın” hakkı olduğunu ve sadece kolonyalist yönetimler altında olan “halklar” için olmadığını, kendi kaderini tayin hakkına başvurmanın devletlerin “toprak bütünlüğü” ilkesinin üzerinde olduğu gerçeğini kabul etmiştir. “Toprak bütünlüğü” ilkesi de sadece ayrılmayı engellemek için bir gerekçe olarak kullanılıyor. Mahkemenin kanaatine göre bu ilke devletlerarası ilişkiler içindir, bir devlet ile “halkının” bir bölümüyle olan ilişkiler için değildir. Federal bir devlette tek taraflı bağımsızlık ilan edilebilir ve bu, merkezi federal devletin rızasına gerek duymaz. Mahkeme, birlikte yaşamının artık mümkün olmadığı durumlarda iyileştirici ayrılık (remedial secession) ilkesine, başvurulabileceğini kabul etmiştir.

Anayasa konusunda da Irak Anayasası’nın 140. Maddesinin, Kürdistan Bölgesi idaresi dışındaki Kürdistanî bölgelerin sorununun çözümü ile nüfus sayımı ve halk oylaması/referandumdan oluşan bu bölgelerle ilgili normalleştirmede çözüm süreçlerinin sorumluluğunu federal hükümete yükleyen maddelerden biri olduğunu gördük. Normalleştirme sürecinin başlamasıyla birlikte Araplaştırma, demografi değişikliği, Kürdistan Bölgesi idaresi dışındaki Kürdistanî bölgelerin sınırlarının değiştirilmesi ve yerlerinden edilenlerin geri döndürülmesi sorunlarının çözümüne karşın 2012 yılında alınan siyasi bir kararla 140. Maddeyi Uygulama Komitesi’nin çalışmaları sekteye uğratıldı ve 16 Ekim 2017’den sonra bir kez daha Araplaştırma ve Kürdistan Bölgesi idaresi dışındaki Kürdistanî bölgelerde Kürt vatandaşların yerinden edilmesi uygulamaları başladı, halkın arazilerine el konuldu, o bölgeler Irak ordusu ve Haşdi Şabi tarafından işgal edildi.

2014 yılından itibaren siyasi bir kararla Kürdistan Bölgesi’nin bütçe payı askıya alındı ve Kürdistan Bölgesi’ne karşı ambargo ve siyasi baskı süreci yürütüldü. Aynı zamanda ülkenin istikrar,

birlikte yaşama ve yeniden inşasına etki eden bir başka problem de Irak hükümetinin şimdiye kadar, petrol ve gaz sorununu bölgeler ve vilayetlerin federal hükümetle çözülebilmesi için federal sistem çerçevesinde yasal bir temele oturarak ülkenin gelirleri ile kaynaklarını adil bir şekilde paylaşmamasıydı.

Irak Parlamentosu ve Irak Federal Yüksek Mahkemesi'nin Kürdistan Bölgesi Referandumu hakkındaki kararından, şunu net anladık ki iki karar da yasal ve hukuki boşluktan uzak değil. Ve eğer bu iki karara itiraz edecek bir kurum olursa, iki karar da yasal ve hukuki boşluktan dolayı iptal edilecek. Her iki karar yasal boşluk haricinde tarafgirlik de içeriyor. Yani Irak Parlamentosu ve Irak Federal Yüksek Mahkemesi, Kürdistan Bağımsızlık Referandumu karşısında tarafsızlıklarını korumadılar.

Irak muhalefетinin Londra Konferansı'nın sonuç bildirgesi metni

17-12-2002

15 Aralık 2002'de Londra'da çalışmalarına son veren Irak Muhalefeti Konferansı, "Irak Muhalefeti Konferansı Siyasi Bildirisi" adıyla on sayfalık bir bildiri üzerinde karar verdi. Bildirinin metni şöyle:

"Rahman ve Rahim olan Allah'ın adıyla Irak Muhalefeti Konferansı Siyasi Bildirisi

14-15 Aralık 2012

İrkçi ve mezhepçi diktatörlük rejiminin dayattığı zulüm, baskı ve terörizm ile yurt içinde ve yurt dışında başını çektiği savaşlar nedeniyle otuz yılı aşkın süredir Irak, modern siyasi tarihinde en kötü süreçlerden geçiyor.

Irak halkı bu süre zarfında verdiği mücadele ve kahramanca bir dizi çabayla, zalim rejimin millete dayattığı bu emsalsiz duruma son vermeye çalıştı. Bu mücadele sırasında silahlı kuvvetler ile din ve mezhepleriyle toplumun her sınıf ve tabakasından siyasi ve milli güçler mensubu birçok şerefli kahraman, 1991 Mart'ındaki büyük ayaklanmaya katılmış silahlı muhalefetin farklı kanatlarıyla, meşru direniş mücadelesine katıldı.

1991'deki başkaldırıya Arap, Kürt, Türkmen, Asuri, Şii ve Sünni milyonlarca Iraklı sivil ve asker katıldı ve rejimi, layık olduğu tek yer olan tarihin çöplüğüne atmaya uğraşıyorlardı. Ancak verilen kurbanların sayısı ve dökülen kanın boyutu, ki milletimizin istek ve iradesi dışında bir durumdu, Iraklıları iradesini elde etmesi ve ülkelerinin demokrasi, adalet ve barış temelinde yeniden inşasının önünü aldı.

Bugün de bazı uluslararası faktörlerin desteğiyle faşist rejimin yıkılması ve bir değişim sürecinin sağlanması için Irak halkımız için bir fırsat ortaya çıkmış, yeni ve ortak mecralar doğmaktadır. Rejimin çökmesi ulusal bir kazanımdır ve milletimizin, komşu ülkelerin, Arap ve İslam ülkeleri ile uluslararası toplumun çıkarıdır.

Bu amaçla, ulusal muhalefetin güç, kanat ve şahsiyetlerinin büyük çoğunluğunun katıldığı Irak Muhalefeti Konferansı, "Irak'ın kurtuluşu ve demokrasinin inşası" şiarıyla 14-15 Aralık 2012'de Londra'da yapıldı ve konferansın temel ilke ve kararları ile muhalefetin eski toplantılarında, özellikle de 1992'de Selahaddin'de [Kürdistan Bölgesi'nde] düzenlenen konferansın kararları ve muhalefet heyetinin 2002 Ağustos'unda Washington ziyaretindeki siyasi söyleminde ısrarcıdır.

Bu temelde konferans aşağıdaki karar ve direktifleri ilan etmektedir:

1. Değişim operasyonunda Irak muhalefetinin rolü

Konferansın katılımcıları, ulusal muhalefetin (bütün kanat, örgüt ve milletimizin farklı bileşen ve halklarıyla) Irak'ın coğrafi sahasındaki kapsamlı değişimler ve değişim operasyonunun beklenen bütün süreçlerindeki rolünü kabul etmektedir. Bu değişim sahadaki doğal durum ve mevcut erklere uymalıdır.

2. Irak'ın geleceği ve demokrasi

Irak (bütün Iraklılar için) demokratik, parlamenter, çoğulcu ve federal bir devlettir ve insanlık, uygarlık, vatandaşlık mefhumu ile yeni inşa edilmiş bir Irak'a dayanır ki köken, din, ırk ya da mezhep ayrımı yapmama temeli üzerinde kurulacaktır. Konferans, ülke için, Irak halklarının bileşenlerinin durumunun gözetildiği ve “yasama”, “yürütme” ve “yargı” erklerinin birbirinden ayrıldığı bir anayasasının yazımında ısrar etmektedir. Hukukun üstünlüğüne, insan hakları ile kamusal ve bireysel özgürlüklerin korunmasına bağlı, sivil toplum kuruluşlarına saygı duymalıdır.

3. Devletin dini İslam'dır

İslam dini, Irak devletinin en sağlam temellerinden biridir ve İslam şeriatı da anayasa yazımının temel kaynaklarından biridir. Konferans ayrıca, İslam dininin kutsal değer ve kaidelerine vurgu yapmaktadır. Konferans aynı zamanda kültür, enformasyon, eğitim programları ve tüm semavi dinler ile diğer inançlara saygının önemine vurgu yapmaktadır.

4. Hukuk devleti

Konferansın katılımcıları kaos, intikam ve yasa dışı ihlallerin tüm biçimlerinin Irak'ın geleceğinde kendini dayatmasına yer olmadığına hemfikirdir. Artık hangi gerekçe ve sebeple olursa olsun böyle bir şey yaşandığı takdirde “yargı erki” ve yasalar, “yasama erki” ile özel yerli ve uluslararası yasaların bakışı neyse, bu doğrultuda söz konusu durumların çözümü için gerekli tedbirleri almalıdır. Ve sivillere karşı yapılan bütün ihlaller hakkında araştırma yapılmalıdır: Halkın mal ve mülklerine el konulması, adi ve siyasi suçlar, haklarında sağlam delil olan ve kanıtlanmış suçlar, etnik temizlik, soykırım ve savaş suçları gibi.

5. Siyasi karar

Konferans; Arap, Kürt, Türkmen, Asuri, Keldani ve Irak'ın diğer "halkları" ile Müslüman, Şii, Sünni, Hristiyan, Ezidi ve semavi dinlerin mensuplarının siyasi kararların yazımına katılması gerektiğinde hemfikirdir.

6. Değişim sürecinde Irak haklarının iradesinin gaspına yol açacak her türlü müdahalenin reddedilmesi

Diktatörlük rejiminden kurtuluş için konferans, uluslararası toplumdan Irak "halklarına" destek vermesini talep ediyor ve aynı zamanda kolonyalizmin bütün biçimlerini, yerli ve yabancı askeri yönetimleri ve dış vesayetler ile bölgesel müdahaleleri reddediyor. Konferans; Irak'ın egemenliği, komşu ülkelerin bağımsızlığı, komşuluk prensipleri, bölgesel işbirliği, içişlerine karışılmaması ve uluslararası toplum tarafından tanınan deklarasyonları tanıyarak, hepsinden önce de Birleşmiş Milletler Antlaşması, İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi ve bu haklarla ilgili bütün deklarasyonlara vurgu yapmaktadır. Konferans, Arap Devletleri Birliği ve İslam İşbirliği Teşkilatı'na bağlılığını açıklamaktadır.

7. Mezhepçilik konusu ve izlerinin silinmesi

Geride kalan süre zarfı boyunca Iraklı Şiiler de diğer mezhepler gibi, özellikle şimdiki rejimin gölgesinde baskı, zulüm ve bastırılmayla karşı karşıya kalmış, tüm sivil, siyasi, ekonomik, kültürel, toplumsal ve mezhepsel hakları gasp edilmiştir. Bu da toplumsal denge ile ulusal birlik siyasetinin bozulmasına yol açarak kardeşlik ve hoşgörü ruhunu tehlikeli bir yöne sürükledi. Özel kurumlar tarafından uygulanan baskı siyaseti ile hile, aldatma ve yalan yöntemleri ve çoğunluğu Şii olan Irak toplumunu bütün katman ve uluslarıyla boyunduruk

altına alma manevraları, Irak halklarının savunma ve direniş gibi en önemli faktörleri kaybetmesine sebep oldu, ırkçı ve mezhepçi diktatörlük siyasetinin bütün Iraklıları esaret altına alması için fırsatı doğurdu.

Dolayısıyla konferans,mezhepçi siyasete bir an önce tamamen son verilip yasaklanmasını düşünmektedir.Ayrıca Şiilerin çiğnenen bütün meşru haklarının gözetilmesi gerekmektedir. Konferans, Şiilerin merciyet ve ilmi havzalarına saygı duymayan, içişlerine müdahale eden, onları kuşatan ve mahsubu olarak gören bu kirli siyasetin her türlüşünü protesto etmektedir. Konferans, dini merciler ve aileleri ile din alimlerinin öldürölmesini, tutuklanmasını ve burada isimlerini tek tek anmamızın mümkün olmadığı binlerce kişinin işkence edilmesini protesto etmektedir.

Konferans aynı zamanda Necef ve diğer kutsal kentlerdeki dini havza ve kurumların haklarına müdahale eden, cami, Hüseyniye, İslami merkez ve kütüphaneleri yıkan, kitapları yasaklayıp sansürleyen, etkinliklerin kutlanmasını ve mezhepsel törenleri yasaklayan, Şiilerin köy,kasaba ve evlerini yıkan, bu bölgeleri susuz bırakan, onları yerinden eden ve yabancı ölkelerden kişileri getirip Şii topraklarına yerleştiren, Iraklı Şiilerin Arap kökenleriyle ilgili şüphe yaratan, milli olmadıklarıyla ilgili şüphe oluşturan siyaseti reddetmektedir. Konferans bunun haricinde de, Arap olmayan Iraklı Şiilerin [Feyli Kürtler gibi] Iraklı olmalarının inkar edilmesi, Irak vatandaşlığından mahrum edilmeleri, gençlerinin gözaltına alınması ile mal ve mülklerine el konulması siyasetini protesto etmektedir. Konferansın kanaati; yeni Irak Anayasası'nın bu tür faaliyetlerin tekrarlanmamasının garantörü olması ve ayırım gözetmeksizin Irak'ın bütün bileşenlerinin korunmasına yöneliktir.

8. Katliam kampanyaları, Halebçe ve Enfal

Konferans; ırkçı Saddam rejimi tarafından Irak Kürdistan halkına karşı planlı bir şekilde geliştirilen zulüm, göçertme ve baskıyı protesto etmektedir: Özellikle de soykırım kampanyası ile 180 bin vatandaşın kaybettirilmesi, 8 bin Barzani, 5 bin Feyli ve Halebçe sakini 5 bin kişinin kötü şöhretli Enfal operasyonunda katledilmesi. Konferans ayrıca binlerce köy ve kasabanın yıkılması ve dünyanın vicdanını sızlatan bütün o faaliyetleri protesto etmektedir.

Konferans,Kürthalkınakarşıuygulananbuşiddetsiyasetininson bulmasını talep etmekte, aynı zamanda kurbanların akıbetlerinin açıklanması, ruhlarına saygı duyulması ve yakınlarının yaşadığı büyük zarar ve ziyanların tazmin edilmesi gerektiğine vurgu yapmaktadır. Konferans ayrıca rejim tarafından yıkılan bütün yapıların yeniden inşasını, bu edimlerin faillerinin uluslararası mahkemelere teslim edilmesi için çalışma yürütülmesini talep etmektedir.

9. Tenkil, etnik temizlik ve ulusal hakikatin değiştirilmesi

Konferans;zorla tenkil,etnik temizlik,kimyasal silah kullanımı ve Kerkük, Mahmur, Xaneqin, Şengal, Şêxan, Zummar, Mendeli ve diğer bölgelerin ulusal hakikat kimliğinin değiştirilmesini protesto ediyor, aşağıdaki tedbirlerin alınmasıyla, siyasi izlerinin silinmesini talep etmektedir:

a) Tenkil edilenlerin yerlerine geri döndürülmesi, mal ve mülklerinin iadesi ve uğradıkları tüm zararların tazmin edilmesi.

b) Hükümetin farklı yerlerden getirip, yukarıda adı geçen yerlere yerleştirdiği kişilerin geri gönderilmesi.

c) Feyli Kürtler ile İran asıllı oldukları gerekçesiyle (ülkeden) çıkarılan Iraklıların geri getirilmesi. Hükümet tarafından haksız yere vatandaşlıktan çıkarılan kişilere bir kez daha vatandaşlık hakkı iade edilmeli, uğradıkları zarar da tazmin edilmelidir. 1980 Nisan ayında tutuklanan Feylilerin de akıbeti ortaya çıkarılmalıdır.

d) Rejimin 1968 yılında aldığı idari tedbirlerin tamamı iptal edilmelidir, zira söz konusu tedbirlerin amacı Irak Kürdistanı'nın gerçek demografisini değiştirmekti.

10. Federalizm ve Kürt davasının çözümü

Konferans, Kürtlerin davası ve çözüm için seçtikleri talebi şekil açısından araştırırken, Irak toplumunun ulusal, mezhepsel ve siyasi açıdan çok kültürlü ve çoğulcu olduğunu tesbit eder. Konferans, bütün vatandaşlar arasında mutlak eşitlik sağlanması yoluyla ulusal birliğin sağlanıp güçlendirilmesi hakkında hemfikirdir. Selahaddin/Pirmam Konferansı'nın bütün bent ve kararları ile Irak muhalefeti ve muhalefet liderliğinin 2002 Ağustos ayında Washington'da düzenlenen toplantılarının siyasi konuşmalarına itibar edilmelidir. Kürdistan Ulusal Parlamentosu'nun 7 Kasım 2002'de üzerinde karar verilen projesine itibar edilmelidir.

Konferans, birleşik bir ülkenin evlatlarıyla birlikte olan ortaklığı için uygun bir şekilde seçim yapan Kürdistan halkına ve özgür iradesine saygı duymaktadır. Konferans, federal sistem deneyimi üzerinde durmuştur ve konferansın kanaati, Irak'ta uygun bir yönetim alternatifi diktatör Saddam rejiminin yıkılmasından sonra ve beklenen değişimlerden sonra olmalıdır. Federalizm, Kürt davasının Irak Anayasası ve kurumları çerçevesinde bir çözüm temeli olarak tespit edilmelidir.

Konferans, Irak'ın birliğinde ve ulusal bileşenlerinin gönüllü birliktelik esasında ısrar etmektedir. Toplantı; Kürdistan halkının meşru talep ve haklarının yerine getirilmesi ile baskı ve zulmün her türlüüne son verilmesi için irade beyanında bulundu ve uluslararası yasalara göre kendi kaderini tayin hakkını tanıyarak; kardeşlik, birlik ve ulusal ortaklık ruhunu desteklemektedir.

11. Türkmenlerin hakları

Konferans, Türkmenlere karşı işlenen tenkil ile etnik ve mezhepsel zulmü tartışarak tenkilin ortadan kaldırılması, meşru ulusal, kültürel ve idari haklarının garanti edilmesinde ısrarcı olmuştur. Bu yasal bir form çerçevesinde olmalı ve anayasada korunmuş olmalıdır.

12. Asurilerin hakları

Konferans, Asurilere yapılan baskı ve zulmü araştırarak eşitlik ile meşru ulusal, kültürel ve idari haklarının garanti edilmesini kararlaştırmıştır ki yasal açık bir şekilde anayasada korunmuş olmalıdır.

13. Irak'ın bataklık bölgelerinin felaketleri

Bataklık bölgeleri insani ve çevresel felaketlere uğradı ve bu bölgelerin geniş bir bölümü kurutularak, tamamen yıkıldı ve yaşam kaynakları kesildi. Bu kuraklaştırma nedeniyle binlerce vatandaş yerlerinden edildi. Yeni yönetimin bu bölgelerin durumuyla yakından ilgilenmesi ve bu bölgelerin sakinlerini geri döndürüp onları tazmin etmesi gerekmektedir. Bu bölge sakinlerine gerekli yardım yapılarak, bölgenin yeniden hayat bulması sağlanmalı ve bölge insanı için yaşam kaynakları tahsis edilmeli.

14. Yasa ve uygunsuz kararlar hakkında

Konferans, rejimin Kürt, Türkmen, Asuri ve Şiilere karşı çıkardığı bütün ırkçı, mezhepçi ve uygunsuz yasa ve kararların dondurulup daha sonra ortadan kaldırılmasını talep etmektedir.

15. Kürdistan Bölgesi deneyimi

Konferans, Irak Kürdistan Bölgesi'nin özgürlük, demokrasi ve yeniden inşa alanındaki tecrübesini değerli bulmaktadır ve konferansın kanaatine göre bu deneyim, Iraklıların diktatörlükten kurtulması halinde büyük adımlar atabileceğinin belgesidir. Konferansa göre bu başarılı deneyimden istifade edilmeli, beklenen Irak için değişim ve demokrasi yolunda bir adım olarak gösterilmeli ve bütün siyasi anlaşmazlıklar diyalog yoluyla, kardeşçe ve şiddetten uzak bir şekilde çözülmelidir.

Konferans, tüm vatandaşlar için (Kürdistan Bölgesi de dahil) demokratik ve federal bir anayasa hazırlanana kadar bu deneyimin iyileştirilmesi, desteklenmesi ve yasal ve seçilmiş kurumlarıyla müzakere edilmesini talep etmektedir. Konferans ayrıca Peşmerge birliklerinin Irak Silahlı Kuvvetlerine dahil edilmesini talep etmektedir.

16. Güvenlik kurumları

Konferans, rejimin; binlerce Iraklının topluca öldürülmesi, binlerce vatandaşın, siyasi kadronun, âlim kişilerin ve ordu subaylarının yokedilmesi siyasetinin protesto etmektedir. Konferans, bu katliamların gerçekliğinin gün yüzüne çıkarılması, suçluların bulunması ve bu edimlerin sorumlularının yargılanmasında ısrarcıdır. Konferans, rejiminin vatandaşlara zorbalık ve zulüm için kurduğu bütün o baskı kurumlarının ortadan kaldırılmasını düşünüyor ve gerekli görüyor. Güvenlik kurumları yeniden inşa edilmeli ve bu kurumlar yasalara, vatandaşların haklarına ve

insan haklarına saygı duymalı, ülkenin güvenliğini de yasalara göre sağlamalıdır.

17. Ordu ve silahlı güçler

Konferansın katılımcıları Irak askeri kurum ve örgütleri ile silahlı güçlerin, mesleki, ulusal ve sağlam bir şekilde yeniden temellendirilmesinin öneminde ısrar etmektedir. Ve bunlar toplumu militarize etmemeli, iç siyasi çekişmelere karışmamalı, farklı etnisite ve mezhepler arasında ayrımcılık yapmamalıdır. Konferans bütün kitle imha silahları ile uluslararası toplum tarafından yasaklanan silahların kullanımı reddetmektedir. Ordu da iç meselelerde şiddet kullanmaktan uzak durmalı, harici düşmanlar da yaratmamalıdır. Ordunun görevi ulusun korunması ve yeniden inşasıdır.

18. Ekonomik durum ve iki yıkıcı savaşın izlerinin silinmesi

Konferans; istikrarsızlık, ekonomik durum ve toplum güvenliğinin bozulmasının sorumluluğunu mevcut rejime yüklemektedir. Çünkü bu rejim yıkım ve tenkil yoluyla bu ülkenin milyonlarca evladını yerinden ederek onları ülke dışına çıkmaya zorladı. Konferans, yerinden edilen bu insanlara kucak açan, onlara yaşam alanı sağlayan ve yardım eden dost ülkelere teşekkür eder.

Konferans ayrıca, İran ve Kuveyt gibi komşu ülkelere karşı savaş açmanın ahlaki, yasal ve tarihi sorumluluğunu Saddam rejimine yüklemektedir. Bu iki komşu ülkeden ellerindeki esir ve mahkumları serbest bırakmaları için yardımcı olmalarını, o tatsız dönemin izlerine son vermelerini talep etmektedir. Konferans, Irak topraklarının diğer ülkelere müdahale için kullanılmayacağını garantisini vermektedir.

Konferans aynı zamanda Irak'a ambargo ve ekonomik yaptırımların uygulanmasının sorumluluğunu mevcut rejime yüklemektedir ve uluslararası toplum ile komşu ülkelerden, bu anormal duruma son verip bütün sonuçlarını Birleşmiş Milletler kararlarına göre ortadan kaldırabilmesi için sorumlu bir şekilde yeni yönetimle müzakerelerde bulunmalarını ve ona yardım etmelerini talep etmektedir. Böylelikle Irak yeniden uluslararası ve bölgesel toplumun içine dönebilecek, barış ve huzur içinde yaşayabilecektir.

Konferans; uluslararası toplumdan, komşu ülkelerden, uluslararası kuruluş ve örgütlerden, sağlam, çok yönlü ve birçok tarafın katılacağı bir proje aracılığıyla, yönetimin değişimi sürecinde, Irak halklarının içinden geçtiği bu anormal durumdan çıkabilmesi için Irak'a yardımcı olmalarını talep etmektedir.

Bu açıdan konferans, şu tedbirlerin alınmasına vurgu yapmaktadır:

a) Irak, uluslararası ve bölgesel taraflardan büyük bir gelir meblağının toplanması.

b) Irak'ın azami kapasiteyle petrol ihracatı yapabilmesine izin verilmesi.

c) Irak'a borç veren taraflarla müzakere edilerek, borçlar sorunu ve Irak'ın ödemesi gereken tazminatlarla ilgili bir çözüm yolunun bulunması.

d) Irak'ın bloke edilen parasının serbest bırakılması ve Saddam ve çevresindeki kişilerin servetleri, hayali şirketleri ve diğer ülkelerdeki banka hesaplarının açıklanıp

bu hesap ve servetlere (bunlar Irak milletinin servet ve kaynaklarının bir parçası olduğundan) el konulmasına yardımcı olmaları için uluslararası toplumdan ve özellikle dost ülkelerden talepte bulunulması.

e) Konferans yeni yönetimden, Irak'ın 1990 Ağustos'undan bu yana ülke ve şirketlerle imzaladığı petrolle ilgili bütün ticari ve ekonomik sözleşmeleri bir kez daha gözden geçirmesini talep etmektedir. Bunların ne ölçüde yasal olduğu ve Irak'ın çıkarlarına ne kadar uyularak imzalandığı kontrol edilmeli.

f) Konferans yeni yönetimden özellikle İran ve Kuveyt'le ilişkilerin negatif izlerinin silinmesi ve iki tarafın esir ve mahkumlarının serbest bırakılması için yardımcı olmasını talep etmektedir.

19. Gıda karşılığı petrol programı

Konferans, gıda karşılığı petrol programının korunmasını gerekli görmektedir zira bu program aracılığıyla gıda ve ilaç temin edilmekte ve Irak halkı için yaşam temeli sağlanmaktadır. Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin bu konudaki kararlarıyla ilgili bir kez daha araştırma yapıp yeni yönetim halka, özellikle de yoksul ve düşük gelirli kesim için uygun bir program sağlayıp yaşam şartlarını iyileştirene kadar programın olumsuz tarafları üzerinde çözüm geliştirilmeli. Ve bu programın ürünleri ülkenin bütün bölge ve vatandaşlarına adil bir şekilde dağıtılmalı.

20. Vatandaşlık için yeni bir yasa

Konferansın katılımcıları, vatandaşlıkla ilgili modern ve insancıl bir yasanın çıkarılmasını gerekli görmektedir.

Vatandaşlıkla ilgili bütün sınıf ayrımları ve vatandaşlık önündeki engeller kaldırılmalıdır zira binlerce Irak vatandaşı, ulusal kimliklerinden mahrum bırakılmıştır. Mevcut rejimin yıkılmasından sonra bu kişilerin Irak'a döndürülmesi için çalışma yürütülmeli ve zorbalık ve insanlık dışı tedbirlerin bütün olumsuz izleri ortadan kaldırılmalıdır.

21. Göç ettirilenler, göç edenler ve Iraklı mültecilerin dönüşü için kolaylık sağlanması

Konferansın katılımcıları; göç ettirilen, göç eden ve mülteci durumundaki milyonlarca Iraklının sürgün yerlerinden geri dönüşü için kolaylık sağlanıp, aileleriyle birlikte ülkelerine kolayca dönmeleri için temel ihtiyaçlarının temin edilmesinin geçici yönetim tarafından bir an önce sağlanmasına karar vermiştir. Mal ve mülkleri de kendilerine iade edilmeli, zararları tazmin edilmelidir.

22. Akademik ve bilimsel yeteneklerin rolü

Konferans, mevcut rejimin yıkılmasından sonra tüm akademisyenlerin, özel şahsiyetlerin ve yetenek ile bilimsel yüksek diplomalara sahip Iraklı bilim insanlarının, farklı uzmanlık ve yetenek alanlarında şimdi ve gelecek için gelişme planının hazırlanması için hizmete alınmalarını olumlu görmektedir.

Konferans, Irak'ın özgürlük şehitlerine saygı duyuyor ve yıllardır aileleriyle birlikte cezaevlerinde bulunan binlerce siyasi hükümlüye desteğini ilan etmektedir.

Konferans ayrıca, Irak'ta ve ülkenin her karış toprağındaki halkımıza saygı gösteriyor ve milletimizin, rejimin alay eden ve bir tiyatrodan ibaret olan mahkumları salıverme gibi birçok sahte uygulamayı içeren siyasetine, direniş ruhuyla karşı duran

milletimizle iftihar etmektedir. Milletimize, özgürlük yakındır diyoruz.

Aşağıda, Irak Muhalefeti Konferansı tarafından, Londra'daki konferansın üçüncü gününün sonunda kararlaştırılan “Gözlem ve İşbirliği Komitesi”nin üyelerinin listesini paylaşıyoruz. 65 kişiden oluşmaktadırlar ve daha sonra diğer bazı isimler de eklenmiştir:

1. İbrahim Hamudi
2. Ahmed el-Çelebi
3. Albay Ahmed Ali Muhsin
4. Ekrem el-Hekim
5. Albert Yelda
6. İyad el-Samarrayi
7. İyad Allavi
8. Eyhem el-Samarrayi
9. Beyan el-Areci
10. Beyan Cebir
11. Tofiq el-Yasiri
12. Celal Talabani
13. Cunejd Menko
14. Cewad el-Atar
15. Cewher Namiq
16. Hatem Muhlis
17. Hatem Şelan Ebulcun
18. Hacim el-Hüseyni

19. Hamid el-Beyati
20. Hüseyin el-Cuburi
21. Hüseyin el-Şelan
22. Hüseyin el-Şami
23. Reza Cewad Teqi
24. Suad el-Kerimawi
25. Saad el-Bezaz
26. Saad Cewad
27. Saad Salih Cebir
28. Sadun el-Duleymi
29. Sinan el-Şibibi
30. Sadık el-Musewi
31. Sefiye el-Suheyl
32. Selahaddin Behaeddin
33. Selah el-Şehli
34. Senan Ahmed Ağa
35. Tarık el-Azemi
36. Adil Abdulmehdi
37. Abbas el-Beyati
38. Abdulaziz el-Hekim
39. Abdulsetar el-Cumeyli
40. Abdulmecid el-Xwi
41. İzzeddin Selim
42. Ali bin el-Hüseyin
43. Xesan el-Atiye

44. Faruk Reza
45. Fuad Masum
46. Kadir Aziz
47. Kerim Ahmed
48. Kenan Mekiye
49. Kosret Resul Ali
50. Goran Talabani
51. Muhammed Bahr el-Ulum
52. Muhammed Teqi el-Mewla
53. Muhammed el-Haydari
54. Muhammed Abdulcabbar
55. Muhammed Hacı Mahmud
56. Mesud Barzani
57. Meşan el-Cuburi
58. Muzir Şewket
59. Muwafaq el-Rubeyi
60. Naci Hilmi
61. Necmeddin Kerim
62. Hoşyar Zebari
63. Tümgeneral Wefiq el-Samarrayi
64. Welid Muhammed Salih
65. Yunadim Yusuf Kenna

Kürdistan'ın ulusal ve dini bileşenlerinin haklarının garanti altına alınmasının siyasi deklarasyonu

Bu deklarasyon; Dr. Halil İbrahim başkanlığındaki, Romyo Hekari, Şeyh Şamo, Muna Kahveci, Viyan Dexil, Dr. Talib Kakeyi, Kerim Süleyman, Halan Hurmuz ve Muhammed Sadeddin'in üyesi olduğu özel komite tarafından hazırlanmıştır. 24 Eylül 2017 günü Referandum Yüksek Konseyi'nin son toplantısında oybirliğiyle kabul edilmiştir.

Kürdistan'daki ulusal ve dini bileşenlerinin haklarının garanti altına alınması için siyasi bildiri

Bizler, Kürdistan Referandum Yüksek Konseyi üyeleri ve Kürdistan siyasi partilerinin çoğunluğunun temsilcileri olarak, Kürdistan'ın Kürt, Türkmen, Keldani-Süryani-Asuri, Arap ve Ermeni, Müslüman, Ezidi, Hristiyan, Kakeyi, Yahudi, Zerdeşti, Sabîî, Mendayi ve Şebek hepsinin ülkesi olduğuna inanıyoruz. Hepimiz, geride kalan on yıllar içinde tüm Kürdistan halklarının başına gelen o zulüm ve felaketleri hatırlıyoruz.

O felaketlere karşı üstün gelmenin; göç ettirilme, ulusal, dini ve mezhepsel zulme karşı galip gelme, ayrıca insan haklarının

uygulanması, etnik, dil, din ve inanç ayrımı yapılmaksızın temel özgürlüklere saygı duyulması yoluyla sağlanacağına inanıyoruz. Özgürlük şehitlerimize saygı duymalı, hoşgörü, kardeşlik, birbirini kabul etme ruhundan ilham almalıyız zira bunlar Kürdistan halkının karakteristik özellikleridir.

Temel insan haklarına, halkların küçük ve büyük olduğuna bakmadan şeref, değer ve eşitliğine saygı duyulmasına inanıyoruz. Uluslararası sözleşmelerde etnik ve dini azınlıkların haklarının korunup güçlendirilmesinden söz eden ilkelerin ışığında ve Kürdistan bileşenlerinin, haklarını demokrasi, hukukun üstünlüğü ve adalete göre elde etmesi için (ki bunlar da Kürdistan, bölge ve tüm dünyada istikrar ve güvenliği sağlıyor) aşağıdaki ilkeleri uygulama kararı aldık:

1. Madde:

Kürdistan'ın ulusal, dini, mezhepsel ve kültürel çoğulculuğunu, vatandaşlık ve eşitlik temelinde bütün bileşenlerin haklarının korunmasını ve dini özelliklerinin göz önünde bulundurulması ile örf ve adetlerinin dikkate alınması ve ibadet yerlerinin korunmasının kabul edilmesi.

2. Madde:

a) 1957'deki nüfus sayımına göre bileşenlerin tarihi bölgeleri için başlangıçta adem-i merkeziyetçi özerk yönetim biçiminden federalizme varana değin; Türkmen, Keldani, Süryani, Asuri, Arap ve Ermenilerin ulusal, kültürel ve idari haklarının garanti altına alınması.

b) Ezidilerin çoğunlukta olduğu bölgelerde özerk bir yönetim, zati hüküm ve adem-i merkeziyetçilikten federalizme varana kadar, haklarının garanti altına alınması. Düzenlenmesi de yasalara göre olacak.

3. Madde:

Bileşenlerin temsilcilerinin seçilmiş yasal konsey ve idari kurumlardaki varlığının garanti altına alınması ve diplomatik temsilcilerinin bağımsız heyetlerdeki varlığı. Düzenlenmesi de yasalara göre olacak.

4. Madde:

Ulusal ve dini bileşenlerin temsilcilerinin; genel örfi şartların gerektirdiği şekilde Anayasa Yüksek Mahkemesi'ndeki varlığının garanti alınması.

5. Madde:

Mevcut yasalara göre ulusal ve dini bileşenlerin yürütme kurumları, egemen makamlar, savunma sistemi, iç güvenlik ve Peşmerge güçlerinde katılımının garanti altına alınması.

6. Madde:

Kürtçe, Türkmence, Süryanice, Arapça, Ermenice dillerinin resmi dil olarak kabul edilmesi. Düzenlenmesi de yasalara göre olacak.

7. Madde:

Kürdistan bayrağı, logosu ile ulusal marşında bileşenlerden de söz ettiğine işaret etmelidir. Düzenlenmesi de yasalara göre olacak.

8. Madde:

Bayramlar, dini ve milli günler ile resmi tatillerin yasalara göre düzenlenmesi.

9. Madde:

Devlet, bütün bileşenlerin fikir özgürlüğü ile dini örf ve adetlerini gözetmeyi garanti altına alınmasını üstlenir.

10. Madde:

İslam dini haricindeki dini bileşenlerin mensuplarının, özel dini durumlarını şahsi mahkeme kurma yoluyla izleme hakları vardır ve hiçbir dinin hükmü, başka bir dinin mensuplarına farz kılınamaz.

11. Madde:

1957 nüfus sayımına göre bileşenlerin tarihi bölgelerinde, Irak devletinin kuruluş döneminde yapılan demografik değişikliklerin bitirilmesi ve ortadan kaldırılması. Ezidi Kürtler, Keldaniler, Süryaniler, Asuriler, Türkmenler ve bütün bileşenlere yaşatılan zulüm ve soykırımın izlerinin ortadan kaldırılması. Yıkıma maruz kalan bölgelerin kalkındırılması ve zararlarının tazmin edilmesi.

12. Madde:

Bileşenlerin konsey, dernek, örgüt ve özel kulüp kurma haklarının garanti altına alınması.

13. Madde:

Devlet, bütün bileşenlerin tarihi, medeniyet ve dini mekanlarının korunup restore edilmesini üstlenir.

14. Madde:

Eğitim ve öğretimde bileşenlerin tarihinden, hoşgörü, birlikte yaşama ve birbirini kabul etme mefhumundan söz edilmelidir. Bunun dışında da kin ve nefret kültürü ile radikalizm ve fanatizme yol açacak her şeye izin verilmemesi.

15. Madde:

Bütün ulusal ve dini bileşenlerin temsilcileri, devletin anayasasının yazımına katılacaklardır.

16. Madde:

Parlamentonun ilk oturumunun başlaması ve bu bildirinin yayınlanmasından sonra bütün bu maddelerin uygulanmasına başlanacaktır.

Anayasa İlkeleri Deklarasyonu¹

Önsöz

Birleşmiş Milletler Antlaşması'nın 1. Maddesinin 2. Bendi, Birleşmiş Milletler'in "Uluslar arasında, halkların hak eşitliği ve kendi geleceklerini kendilerinin belirlemesi ilkesine saygı üzerine kurulmuş dostça ilişkiler geliştirmek ve dünya barışını güçlendirmek için diğer uygun önlemleri alma" misyonundan söz edilmektedir. Antlaşmanın 55. Maddesi de "Uluslar arasında halkların hak eşitliği ve kendi kaderlerini kendilerinin belirlemesi ilkesine saygı üzerine kurulmuş barışçı ve dostça ilişkiler sağlanması için gerekli istikrar ve refah koşullarını yaratmak"tan bahsetmektedir.

Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nun 1960 Aralık ayı 1514 sayılı Sömürge İdaresi Altındaki Ülkelere ve Halklara Bağımsızlık Verilmesine İlişkin Bildirisine göre, "Bütün hakların kendi kaderini kendilerinin tayin etme hakkı vardır; o hakka binaen serbest bir şekilde siyasi statülerini tespit ederler ve ekonomik, sosyal ve kültürel gelişmelerini serbestçe takip ederler."

1. "Anayasa İlkeleri Bildirgesi" Kürdistan Bölgesi Başkanı Mesud Barzani'nin önerisi ve Referandum Yüksek Konseyi kararı üzerine Kürdistan Komünist Partisi Sekreteri Dr. Kawe Mahmud tarafından hazırlandı.

Kişisel ve Siyasal Haklar Uluslararası Sözleşmesi'nin (International Covenant on Civil and Political Rights) birinci maddesi ile 1966 tarihli Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Uluslararası Sözleşmesi'ne (International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights) göre bütün “halklar”ın siyasi geleceklerine karar verme hakkının olduğundan ve ekonomi, toplum ve kültürlerini serbestçe geliştirmelerinden söz ediliyor.

Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nun 1970 yılı 2625 sayılı kararında “Birleşmiş Milletler Antlaşmasına Uygun Olarak Devletler Arasında İşbirliğine ve Dostça İlişkilere İlişkin Uluslararası Hukuk İlkeleri Bildirisinde” şöyle denilmektedir: “Tüm halkların, dışarıdan herhangi bir karışmaya maruz kalmaksızın, kendi siyasal statüsünü saptamaya ve kendi ekonomik, toplumsal ve kültürel gelişmesini sürdürmeye hakkı vardır. Her devletin görevi bu hakka saygı göstermektir.”

1976 tarihli Halk Hakları Evrensel Bildirgesi'nde, 1975 yılında Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Konferansı sonucunda imzalanan Helsinki Nihai Senedi'nin 8. Maddesinde ve 1993'te Viyana'da Birleşmiş Milletler çatısı altında gerçekleştirilen Dünya İnsan Hakları Konferansı'nda “bütün halkların kendi kaderini tayin hakkına sahip olduğu”na defalarca vurgu yapılmıştır. Bunun haricinde de Uluslararası Adalet Divanı, kendi kaderini tayin hakkıyla ilgili birçok kez hüküm vermiştir. Örneğin; Namibya hakkındaki 21 Haziran 1971 tarihli karar, Batı Sahra hakkındaki 16 Ekim 1975 tarihli karar, Doğu Timor hakkındaki 30 Haziran 1995 tarihli karar ve Uluslararası Adalet Divanı'nın Kosova'nın bağımsızlığıyla ilgili 2008'deki görüşü.

Önceki uluslararası yasaların örnekleri, kendi kaderini tayin hakkını tanımaktadır. Uluslararası toplumun 1960 yılında Senegal'in Mali'den, 1960'ta Singapur'un Malezya'da, 1974'te Bangladeş'in

Pakistan'dan ayrılması hakkıyla ilgili kararları, Doğu Avrupa ülkelerinin 90'ların başında bağımsızlıklarına kavuşmaları ve bazı cumhuriyetlerin Sovyetler Birliği ile Yugoslavya'dan doğması ve altı devlete bölünmeleri örneklerinin hepsi, bu hakikatin kanıtlarıdır.

2005 tarihli Irak Anayasası'nın dibacesinde ve 1. Maddede, bu anayasanın uygulanmasının, Irak'ın toprak, millet ve egemenliğinin korunmasının dayanağı olacağı ve anayasanın, Irak'ın birliğinin garantörü olacağı belirtiliyor. Bu anayasanın yazımının üzerinden 13 yıl geçerken, bu süre zarfında 50'den fazla maddesi uygulanmadı. Irak devleti bileşenlerinin haklarıyla bağlantılı temel krizin derinleşmesi, Kürtlere gönüllü birliktelik hakkı veren ve Irak'ın zora dayanarak yönetilemeyeceğini belirten federal sistemin pratikte uygulanma imkanının olmaması, bu durum sonucunda Kürdistan'ın uğradığı büyük tehlike ve Irak'la yaşanabilecek etnik ve mezhepsel her türlü ihtimalden korunmaya karşı Kürdistan halkı, Irak'la olan ilişkilerinin çerçevesini belirlemek için bir referanduma gitme kararı aldı. Bu da kendi kaderini tayin hakkı ilkesi ve Kürdistan halkının karar ve iradesine başvurma şeklinde olacaktı.

Referandumun barışçıl bir demokrasi ilkesi doğrultusunda yapılması, Kürdistan ile Irak arasındaki anlaşmazlık ve sorunların çözümü için bir temel oluşturur. Bu da sağlam komşuluk, yardımlaşma ve ortak çalışma ilişkilerine dayalı bir geleceğin yaratılmasının mayası olur ve Irak ve Kürdistan halklarının çıkarlarına hizmet eder.

Kürdistan Bölgesi Başkanlığı'nın çıkardığı bir bölgesel kararnameyle bütün ulus ve bileşenleriyle referandum yapılması kararı; Kürdistan milletinin ve Kürdistan Kurtuluş Hareketi'nin mücadelesinin, Enfal operasyonlarında, kimyasal

bombardımanlarda ve soykırım kampanyalarında verilen bedeller neticesinde alınan bir karardır. Bu karar aynı zamanda Kürdistan milletinin tarih boyunca özgürlük, adalet, eşitlik, ulusal egemenlik, insani barış ve insanlığın uygarlığa sundukları hakkında verdiği mücadele için de bir onurdur. Aynı zamanda önümüze çıkan engellerden de haberdarız ve milletin, iktidarın kaynağı olduğuna da vurgu yapıyoruz.

Referandum kararı ve milletin önüne konulan o alternatifi öneminden dolayı anayasa ilkelerini, bağımsız Kürdistan ulusal devleti için bir temel olarak ilan etmeyi uygun gördük. Bu bildiri, iç kamuoyuna, bölgesel ve uluslararası kamuoyuna, yabancı hükümet ve ülkelere sunulan siyasi bir beyandır. Bu bildiri, yeni doğan bir devletin anayasal ilkelerinden söz eden güvenilir bir sözdür ve siyasi sistemin doğası ile Birleşmiş Milletler tarafından ilan edilen uluslararası ilkelere bağlılığa vurgu yapmaktadır. Ayrıca insan hakları ilkelerine, yasa devleti kurulmasına ve tüm çağdaş ve demokratik sivil kurumlara bağlılığını açıklamaktadır.

Anayasa ilkelerinin ilanı, yazımında tüm ulusal ve dini bileşenlerin kurucu bir meclis aracılığıyla yer aldığı ve daha sonra halkın referandumla kabul edilecek olan anayasanın alternatifi değildir. Milletimizin mücadelesinden gurur duymak adına ve bütün devrimlerimizin şehitlerinin ruhuna bir vefa olarak bağımsız Kürdistan ulusal devleti anayasasının temel ilkelerini aşağıdaki şekilde ilan ediyoruz:

1. Kürdistan Cumhuriyeti sivil, demokratik bir devlettir ve vatandaşlık ve hukukun üstünlüğü temelinde kurulmuştur; çoğulculuğa saygı duyar, bütün vatandaşlara özgürlük, adalet, eşitlik ve fırsat eşitliğini din ve ırk ayrımı yapmaksızın yaratmaktadır. Ayrıca Kürt, Arap, Türkmen, Asuri, Keldani-Süryani ve Ermeni bütün vatandaşlar için ulusal bir devlettir. Devlet bütün ulus ve bileşenlerin özel ulusal mirasını

korumakla yükümlüdür ve bu da bayrak ile ulusal marşta temsil edilecektir ki ulusal ve dini çoğulculuğun yansıması görünür olacaktır.

2. Millet iktidarın kaynağıdır ve bu da referandum ile hilesiz seçimlerle gerçekleşmektedir. Süreç de bağımsız bir komisyon ve mahkemelerin denetiminde yürütülür ve vatandaşlar arasında ayırım ve dışlama yapılmaksızın temsilde adaleti garanti altına alacak bir seçim sistemine göre yapılacaktır. Aynı zamanda anayasa, Kürdistan'daki ulus ve bileşenlerin kota yoluyla temsilini, genel listedeki haklarını korumakla birlikte garanti edecektir.

3. Devletin siyasi sistemi cumhuriyetçi, parlamenter ve demokratik olacaktır ve “yasama”, “yürütme” ile “yargı” erkleri arasında denge ve bunların birbirinden ayrılması temelinde kurulacaktır. Siyasi iktidarın devri barışçıl bir şekilde ve siyasi partilerin çoğulculuğu doğrultusunda olmalı ve temel hak ve özgürlüklere aykırı olmamalı.

4. Devlet, birey ve bileşenler arasında eşitlik temelinde ve hasiyetlerini gözeterek bütün ulus ve bileşenlerin haklarını garanti altına alır. Devlet demokrasi esası üzerinde adem-i merkeziyetçiliği, otonomiye ve idari özerkliği genişletmeyi tatbik eder. Bu da bileşenlerin irade ve isteklerini gözeterek farklı çerçevelerde olacak ve idari formula federalizm düzeyine kadar çıkabilecektir.

5. Devlet bütün vatandaşların din ve inanç özgürlüğünü, Müslüman, Ezidi, Hristiyan, Kakeyi, Yahudi, Zerdeşti, Mandi Sabî ve diğer bütün din ve inanışların dini törenlerinin yapılmasını sağlayacaktır.

6. Kürdistan Devleti, Ortadoğu'nun bir parçasıdır ve kendisini uluslararası toplumun bir parçası olarak görmektedir. Tüm Ortadoğu ve dünya milletleri ile ülkeler arasında dostluk ilişkileri kurmak, birlikte yaşama ve dayanışma temelinde barış ve istikrara ulaşmak, şiddet kaynaklarını ortadan kaldırmak, teröre karşı çıkmak ve ülkelerin egemenliğine saygı duymak için çalışır. Kürdistan Devleti aynı zamanda; komşuluk ilişkilerini bağlamak, milletler ile ülkeler arasında adalet, insan hakları ve yardımlaşma ilkelerini güçlendirmek için çalışır.

Diğer yandan Kürdistan Devleti uluslararası bildiri, antlaşma ve komşu ülkelerin sınırlarını belirlemekle ilgili özel anlaşmalara uyacak. Devlet ayrıca Güney Kürdistan'ın tarihi ve coğrafi sınırlarına bağlı olacak ve Irak devletiyle olan bütün sorunları diyalog yoluyla çözmek için çalışacak. Bu da barış, güvenlik ve istikrarı güçlendirmenin mayası olacak. Kürdistan Devleti, insanlık medeniyetini inşa etmeye katılmak için çaba gösterir.

7. Peşmerge güçleri, Kürdistanlı silahlı kuvvetleridir ve milletin mülküdürler, bütün ulus ve bileşenleriyle Kürdistan'ın tüm vatandaşları için açık bir ulusal kurum olacaktır. Ayrıca hangi isim atlında olursa olsun, milislerin oluşmasının önüne geçilecektir.

8. Hukukun üstünlüğü ve yargı bağımsızlığı temelinde kurulacak olan devlet, bütün vatandaşlar için adaleti sağlamanın garantörü olacaktır.

9. Bütün vatandaşlar hak, özgürlük ve genel yükümlülüklerde kanun önünde eşittir. İnsan değeri de temel ve korunmuş bir haktır. Irksal veya etnik, dil ya da din ve inanç, zenginlik ya da toplumsal makam ve siyasi görüşlerde vatandaşlar arasında ayrımcılık yapılmasına izin verilmeyecektir. Ayrıca devlet kadınların karar merkezlerinde yer almalarıyla ilgili hak ve özgürlüklerini garanti altına alacaktır. Aynı zamanda devlet, korunmaya ihtiyacı olan sınıf ve tabakaların ihtiyaçlarını karşılayacaktır.

10. Kanunsuz suç ve ceza olmaz. Adil bir mahkeme suç üzerinde karar verene kadar da şüpheli masumdur. Sivil kişiler olağanüstü ya da askeri mahkemelerde yargılanamaz. Sivil kişiler, haklarında yargı kararı olmaksızın gözaltına alınamaz, aranamaz, tutuklanamaz ya da bireysel özgürlüğünden yoksun bırakılamaz. Devlet bütün vatandaşlar için iskan ve hareket etme özgürlüğünü garanti altına alır.

11. Kürdistan vatandaşlığı, devletin bütün vatandaşlarının hakkıdır ve bu hakkın vatandaşlardan alınmasına, vatandaşın burdan uzaklaştırılmasına ya da geri dönüşlerine engel olunmasına izin verilemez.

12. Devlet, inanç özgürlüğü, ibadet ve dini törenlerin yapılmasını garanti eder ve dini mekanları korur.

13. Özel hayat, ulus ve bileşenlerin hakları önünde engel oluşturmamak kaydıyla düşünce ve ifade özgürlüğü ile basın özgürlüğü ve iletişim araçları garanti altına alınacak.

Öncesinde bir mahkeme kararı veya kısıtlama olmaksızın medya kuruluşları kontrol edilemez, el konulamaz ya da kapatılamazlar.

14. Siyasi parti, sendika, dernek, konsey, sivil kuruluş kurma hakkı ile toplanma ve barışçıl gösteri hakkı; diğer kişilerin temel ilke, hak ve özgürlüklerini çiğnememek şartıyla koruma altındadır.

15. Devlet, siyasetinde; çok yönlü sürekli gelişme, iyi yönetim ilkeleri, şeffaflık ve Kürdistan vatandaşlarının aktif katılımına bağlı olacaktır. Devlet bütün millet ve bileşenlerin ulusal kültürünün korunması için çalışacak ve bütün milletin genel mülkü ve toplumsal refah ile vatandaşların temel ihtiyaçlarının sağlanmasının mayası olduğu ve yatırım teşviki ile kullanıcı haklarının korunmasını sağladığı için doğal kaynakların (petrol, gaz, su ve madenler) korunmasına bağlı olacaktır. Serbest rekabet olmalı ve tekelcilik engellenmelidir.

16. Özel mülkiyet dokunulmazdır ve mahkeme kararı olmadan müdahale edilemez. Müdahale de sadece adil bir tazminata karşılık olmalıdır.

17. Bütün vatandaşların kamu görevlisi olma hakkı vardır ve çalışma hakları garanti altına alınmıştır. Devlet bütün vatandaşlarına çalışma fırsatı sağlamak için çaba gösterir ve insan onuruna yaraşır bir hayatı sağlamaya yetecek bir asgari ücret belirlemekle yükümlüdür.

18. İlköğretim zorunludur ve devlet; kamu ile özel eğitim kurumlarının tümünü denetler. Bu da ulusal bütünlüğü, kimlik ve kültürün korunmasını garanti edecek bir şekilde olmalıdır. Devlet; eğitim hakkı, akademik özgürlük, bilimsel araştırma, bilimsel buluş ve icatlar ile bilgi alma, mübadele ve paylaşma için çalışır, kültürel ve sanatsal yaşama katılım ile tüm biçim ve aktiviteleri için çaba yürütür. Bununla birlikte de üniversitelerin ve araştırma merkezlerinin bağımsızlığını garanti eder. Devlet, eğitim kurumlarında ücretsiz eğitim fırsatı sağlamakla yükümlüdür.

19. Her insanın özel hayatı, mektuplaşmaları, telefon konuşmaları ile elektronik iletişimleri ve her türlü iletişimlerini korumak. Hakim kararı ve geçici bir süreyle olmadıkça bunlar kaydedilemez, engellenemez ya da el konulamaz.

20. Huzurlu, temiz ve kirlilikten uzak bir çevrede yaşam sağlama hakkı, sağlıklı gıda temin etme, yaşam mekanı, sağlık kontrolü ve spor hakkı, bunlarla birlikte işsizlik, hastalık, sakatlık ve yaşlılık sigortası adalet ölçütlerine ve toplumsal yardımlaşmaya göre olacaktır.

Belge ■

188

Tarihi
Davamiz

1 Numaralı Belge

Kürdistan Bölgesi Başkanlığı
Bölgesel Kararname

Sayı (106), 2017

Irak Cumhuriyeti
Kürdistan Bölgesi
Başkan

Bölgesel Kararname

Sayı (106)

2015 yılı 1 Sayılı Kürdistan Bölgesi Başkanlığı Yasası uyarınca, kamu çıkarları gözetilerek ve Birleşmiş Milletler Genel Kurulu ile uluslararası yasalar tarafından tanınan dünya halkları ve uluslarının kendi kaderini tayin hakkına dayanarak, Kürdistan halkının kendi toprak, dil, kültür, tarih ve miras özelliklerinin tümüne sahip olması ve tüm bileşenleriyle birlikte bir millet olarak tanımlanmanın bütün esaslarını taşımasından mütevellit, bütün insani ve uluslararası hakların emsalleri doğrultusunda kendi yaşam ve geleceğine karar verme hakkı vardır.

Kürdistan halkı, Irak devletinin kuruluşundan beri, kendi haklarını elde etmek ve Irak'ın diğer halklarıyla barış içinde bir yaşam sürmek için mücadele etmiştir ki bir millet olarak varlığı korunabilsin. Kürdistan halkının kurtuluş hareketinin onlarca yıl süren mücadelesi neticesinde birçok dönemde, her ne kadar milletimizin hedef ve bedellerine tamamen denk düşmese de, Irak'ın muktedirleri tarafından proje vaatleri ve sözler verildi. Bu proje ve sözlere örnek olarak şunlar gösterilebilir: Britanya ve Irak'ın 1922 yılında bir Kürt hükümetinin kurulacağı beyanı, 1931 yılı 74 Sayılı Yerel Diller Yasası, Irak'ın Milletler Cemiyeti'ne verdiği sözlerle ilgili resmi açıklamaları, Irak'ın Kürdistan'da Kürtçe eğitim yapılmasıyla ilgili bağlılığı, 1958 yılında Irak'ın geçici anayasasındaki 3 no'lu hak, 1963 yılındaki Irak'ta adem-i

merkeziyet yönetimi projesi, 29 Haziran 1966 yılı beyanı, 11 Mart 1970 Anlaşması, 1974 yılı Kürdistan-İrak için (33 Sayılı) Otonomi Yasası, 2004 yılı geçiş sürecinde devletin yönetimiyle ilgili yasanın 58'inci maddesi.

İrak'ın ardı arında iktidara gelen hükümetleri sadece antlaşmaları ihlal ve ihmal etmekle kalmadı, aynı zamanda Kürt milletinin meşru hak taleplerine ateş ve demirle yanıt verdi. Sonuçları da Kürdistan için; Kürt milletinin Enfal adı altında soykırıma uğratılması, zorunlu tehcir ve tenkil, köylerin, yapıların ve ekonomik altyapının tahrip edilmesi ile sivililere yönelik kullanımı uluslararası düzeyde yasaklanan zehirli gazların kullanımı gibi felaket ve yıkımlar oldu.

Ayrıca 2003 yılında Irak'ın özgürleştirilmesi ve eski Baas rejiminin yıkılmasının ardından, bütün bileşenlerin haklarının korunacağı, demokratik, kurumsal ve vatandaşlık temelinde bir Irak'ın inşası imkanının doğmasıyla, Kürdistan halkı bütün o felaket ve bedellere rağmen, temsilcileri aracılığıyla yeni Irak'ın inşası için 2003 yılında anayasa yazım sürecine aktif katılım gösterdi. Bu anayasa, gönüllü birlik ilkesi doğrultusunda federal demokrat devletin ve çok partili parlamentonun oluşturulması, bileşenlerin haklarının korunması esaslarının belirlenmesi ve ülkenin tarihi sorunlarının çözümü için zemin sağlayacaktı. Ancak bu anayasanın yazılmasının üzerinden yıllar geçmesine rağmen Irak, halen açık yasal ve anayasal ihlaller ile merkez ve Kürdistan Bölgesi arasında hak ve yetki paylaşımını belirleyen, yeni Irak devletinin üzerinde kurulduğu temellerin ihlalleriyle dolu.

Federal sistemin en önemli temelleri, gelir paylaşımı ve Kürdistan Bölgesi sınırının belirlenmesidir. Mali açıdan Bölge'nin bütçesi kesildi. Sınırların belirlenmesi meselesi de, her ne kadar Bölge idaresi dışındaki Kürdistani bölgeler tarihi ve coğrafi açıdan Kürdistan Bölgesi'nin bir parçası olsa da

Kürdistan siyasi liderliği bir iyi niyet göstergesi ve meselenin barışçıl şekilde çözümü için, bir yol haritası ortaya koyan ve 2007 yılı sonuna kadar referandum yapılmasını öngören anayasanın 140. maddesinin içeriğine razı oldu. Böylece o bölgede yaşayanlar, kendi özgür iradeleriyle geleceklerine karar verebileceklerdi. Kürdistan Bölgesi yöneticileri, referandumun sonucu ne olursa olsun buna uyacaklarını defalarca açıkladı ancak Irak hükümeti uygulamadı. Ayrıca anayasanın 65’inci maddesine göre oluşturulması gereken Federal Konsey de kulak ardı edildi.

Anayasa dibacesinde de belirtildiği üzere Irak halkları, özgürce ve gönüllü olarak bu birliği seçmiştir ve “Bu anayasaya bağlılık, Irak’ın gönüllü birliğini, halkını, toprağını ve egemenliğini korumaktadır.” Aksi halde maddelerin ihlal edilmesi, ayrılmaya yol açar.

Irak hükümeti ile siyasi liderliğinin, anayasa içeriğini ihlali ve buna bağlı kalmaması, Kürdistan halkının hak ve taleplerinin kulak ardı edilmesi, bölgenin, Kürdistan’ın ve Irak’ın genel durumu, bu milletin geleceğiyle ilgili belirleyici bir karar vermesini gerektiriyor. Kürdistan siyasi taraflarıyla yapılan peş peşe toplantılar ve istişareler sonucunda bütün bileşenleriyle birlikte 7 Haziran 2017’de, kendi kader ve gelecekleri üzerinde karar vermeleri hususunda milletimizin fikir ve iradesine başvurmamız gerektiği sonucuna vardık. Bu esaslar üzerinden şu kararı verdik:

1. 25/09/2017’de Kürdistan Bölgesi geneli ile Bölge idaresi dışındaki Kürdistani bölgelerde genel referandum yapılması.

2. Referandum süreci, doğrudan gizli genel oylamayla özgür bir şekilde yapılacaktır. Oy verme

işlemi sabah saat 08.00’de başlayıp akşam saat 18.00’e kadar sürecek.

3. Kendi kaderini tayin hakkının uygulanması amacıyla sürece katılanlar, aşağıdaki soruya “Evet” ya da “Hayır” yanıtı verecek, bu da karşısına doğru işaretlemeyi yaparak gerçekleşecek.

“Kürdistan Bölgesi ve Kürdistan Bölgesi idaresi dışında kalan Kürdistanî bölgelerin bağımsız bir devlet olmasını istiyor musun?”

– “Evet”

– “Hayır”

4. Seçmenin, yasa ve ilgili kurallara göre oy kullanma yeterliliğine sahip olması gerekir.

5. Oy pusulası Kürtçe, Arapça, Türkmençe ve Süryanice dillerinde açık bir şekilde basılacak.

6. En çok tercih edilecek olan seçenek, kazanmış sayılacak ve bütün bileşenleriyle birlikte Kürdistan halkının iradesi olacaktır.

7. Seçmen kaydı, reklam, oy verme ve seçim suçlarıyla ilgili de Kürdistan Parlamentosu’nun 1992 yılı 1 sayılı Seçim Yasası ve ilgili yasalar uygulanacak.

8. Kürdistan Bağımsız Yüksek Seçim ve Referandum Komisyonu; referandumun yapılması ve gözlemciliği, seçmen kaydı hazırlıkları, oyların tasnif edilip sayılması ve sonuçların paylaşılmasından sorumludur. Bunun için de prosedür, ilgili yasal hükümler ve uluslararası standartları uygular.

9. Bağımsız Yüksek Seçim ve Referandum Komisyonu, sürecin yürütülmesinde Kürdistan Referandum Yüksek Konseyi ile işbirliği yapar.

10. Resmi kuruluşlar ile parti kurumları, yetkililere, gözlemcilere ve referandumun süreci çalışmalarına hiçbir şekilde müdahale edemez. Hiçbir kişi veya tarafın, Bağımsız Yüksek Seçim ve Referandum Komisyonu'nun, görevlerini tarafsız, bağımsız, temiz ve tamamen yasalara uygun şekilde yerine getirirken çalışma ve yetkilerine müdahalesine izin verilmeyecek.

11. İlgili taraflar, milletin mensuplarının birlikte katılımı için uygun zemini hazırlar ve ifade özgürlüğü, toplantı, gidiş geliş ve oy verme garantisini yasalarla sağlar. Ayrıca sürecin yürütülmesi için Bağımsız Yüksek Seçim ve Referandum Komisyonu'yla işbirliği yapar, kolaylık sağlar.

12. Yabancı resmi, gayriresmi ilgili taraflar ile sivil toplum örgütleri ve medyanın, tüm kampanya çalışmaları, oy verme, oyların tasnifi ve sayımı ile sonuçların paylaşımı sürecine katılımının garanti edilmesi.

13. Bağımsız Yüksek Seçim ve Referandum Komisyonu, yurtdışında yaşayan Kürdistan diasporasının bu referanduma katılmasını sağlanmak için zemin hazırlar.

Mesud Barzani

Kürdistan Bölgesi Başkanı

Erbil

8/6/2017

جمهورية العراق
إقليم كردستان
(الرئيس)

کۆماری عێراق
هه‌ریجی کوردستان
سه‌روک

شه‌رمانی شه‌ری می

ژماره (١٠٦)

پاڤڤشت به یاسای سه‌روکایه‌تی هه‌ری می کوردستان ژماره (١) ی سالی ٢٠٠٥ ی هه‌موارکرا، و به له‌به‌رچا و گرتنی به‌ره‌وه‌ندی گشتی و پشت به‌ست به بنه‌مای مافی چاره‌ی خۆنووسین که مافیکی دانینێراوه له‌لایه‌ن کۆمه‌له‌ی گشتی نه‌توهه یه‌گه‌رتوه‌کان و یاسا نیوده‌وله‌تییه‌کان بۆ گه‌لانی جیهان و نه‌توه‌کان، و به‌و پێیه‌ی گه‌ل کوردستان گه‌لیکی خاوه‌ن هه‌موو تایبه‌تمه‌ندییه‌کانی خۆیه‌تی له‌ رووی خاک و زمان و کلتور و میژوو و شوناس و گشت بنه‌ماکانی پێناساندنی وه‌کو گه‌لیک به‌ هه‌موو پێکهاته‌کانییه‌وه، به‌ هه‌موو پێوه‌ره‌ مرۆیی و نیوده‌وله‌تییه‌کان مافی هه‌یه‌ به‌ یار به‌دات له‌سه‌ر دیاریکردنی جوړی ژیان و داهاتووی خۆی.

گه‌ل کوردستان هه‌ر له‌ دروستبوونی ده‌وله‌تی عێراقه‌وه‌ خه‌بات و تیکۆشانی کردوه‌ بۆ چه‌سپاندنی مافه‌کانی و بۆ پێکه‌وه‌ ژيانیکی ئاشتیانه‌ له‌گه‌ل گه‌لانی تری عێراقی، بۆ ئه‌وه‌ی یوونی وه‌کو گه‌لیک پارێزراو بێت. له‌ نه‌تجای خه‌باتی ده‌یان ساله‌ی بزوتنه‌وه‌ی رزگاریخوازی گه‌ل کوردستان، له‌ چه‌ندین قۆناغه‌دا هه‌ندیک پرۆژه و به‌لێنی پێدراون له‌لایه‌ن ده‌سه‌لاتدارانی عێراقه‌وه، هه‌رچه‌نده‌ ئه‌و ماف و به‌لێنانه‌ به‌ ته‌واوی نه‌ده‌گونجان له‌گه‌ل ئامانجه‌کان و قوربانیدانی گه‌له‌که‌مان. نموونه‌ بۆ ئه‌م پرۆژه و به‌لێنانه‌ ده‌کرێت ئاماژه‌ بدرێ به‌ به‌یانی به‌ریقانی - عێراقی له‌ سالی ١٩٢٢ ده‌رباره‌ی دامه‌زراندنی حکومه‌تیکی کوردی، یاسای زمانه‌ خۆجێیه‌کان ژماره (٧٤) ی سالی ١٩٣١، لێدوانی فه‌رمی عێراق ده‌رباره‌ی به‌لێنه‌کانی عێراق بۆ کۆمه‌له‌ی نه‌توه‌کان، په‌یوه‌ستبوونی عێراق به‌ جێبه‌جێکردنی خۆیندنی کوردی له‌ کوردستاندا، ماده‌دی (٢) له‌ ده‌ستووری کاتی عێراقی سالی ١٩٥٨، پرۆژه‌ی ئیداره‌ی لامه‌رکزی له‌ عێراق له‌ سالی ١٩٦٣، به‌یانی ٢٩ ی حوزه‌یرانی سالی ١٩٦٦، رێککه‌وتنه‌مه‌ی ١١ ی ئازاری سالی ١٩٧٠، یاسای ئۆتۆنۆمی ژماره (٢٣) بۆ

جمهورية العراق
(إقليم كوردستان)
(الرئيس)

کۆساری عێراق
هه‌ریجی کوردستان
سه‌رۆک

کوردستان - عێراق سالی ١٩٧٤ ، ماددهی ٥٨ له یاسای به‌ڕێوه‌بردنی ده‌وله‌ت له قۇناغی گواستنه‌وه سالی ٢٠٠٤.

حکومه‌ته یه‌که له‌ده‌وای یه‌که‌کانی عێراق نه‌ک هه‌ر به‌لگه‌نامه‌کانیان پێشیل کردووه و پشتگۆی خستووه، به‌لکو وه‌لامی داواکارییه‌کانی گه‌لی کورد بۆ مافه ره‌واکانیان به ناگر و ناسن داوه‌ته‌وه ، و نه‌تجابه‌کی کاره‌سات و مالوێرانی بووه بۆ کوردستان، وه‌ک جینۆسایدکردنی گه‌لی کورد له‌ژێر ناوی نه‌نفال، راگواستنه‌وه‌ی و نیشته‌جێکردنی زۆره‌ملی، خاپوورکردنی گوند و ئاوابیه‌کان و ژێرخانی ئابووری، و به‌کارهێنانی گازی ژه‌هرای قه‌ده‌غه‌کراو له‌سه‌ر ئاستی نیوده‌وله‌تی له‌ دژی خه‌لکی سیفیل.

هه‌روه‌ها دوابه‌ده‌وای پرۆسه‌ی رێگارکردنی عێراق له سالی ٢٠٠٣ و روخانی رژیمی پێشووی به‌عس، و هااته پێشه‌وه‌ی ده‌رفه‌تیکی نوێ بۆ بنیادنانی عێراق له‌سه‌ر بئه‌مای دیموکراتی و دامه‌زراوه‌یی و هاوڵاتیبوون که مافی هه‌موو پێکهاته‌کان تێیدا پارێزراو بێت، گه‌لی کوردستان سه‌ره‌پای هه‌موو نه‌هامه‌تی و قوربانیدانی، به‌شدارییه‌کی کارای کرد له‌ رێگه‌ی نوێنه‌ره‌کانیه‌وه بۆ بنیاتنانی عێراقی نوێ و دارشتنی ده‌ستووری عێراقی له سالی ٢٠٠٥ که بووه بناغه‌یه‌ک بۆ دروستکردنی ده‌وله‌تی دیموکراتی فیدرالی په‌رله‌مانی فره‌جیزی له‌سه‌ر بئه‌مای پرهنسیپی یه‌کییتی ئاره‌زوهمه‌ندان، و دیاریکردنی بئه‌ماکانی پاراستنی مافی پێکهاته‌کان و چاره‌سه‌رکردنی کێشه میژوویه‌کانی وولات، به‌لام له‌ده‌وای تێپه‌ربوونی چه‌ندین سال له‌ ته‌مه‌نی ئەم ده‌ستووره ، عێراق هیشتا پهره‌ له‌ پێشیلکاری زه‌قی یاسایی و ده‌ستووری و نه‌و بئه‌مایانه‌ی که ده‌وله‌تی نوێی عێراقی له‌سه‌ری دامه‌زرا له‌ دابه‌شکردنی ماف و ده‌سه‌لاته‌کان له‌ نیوان ناوه‌ند و هه‌ریم.

گه‌رنگترین پایه‌کانی سیسته‌می فیدرالی دابه‌شکردنی داهاات و دیاریکردنی ستووری هه‌ریجی کوردستانه. له‌رووی داراییه‌وه بودجه‌ی هه‌ریم به‌درا. له‌رووی دیاریکردنی سنووره‌وه، هه‌رچه‌نده ناوچه کوردستانیه‌کانی ده‌ره‌وه‌ی ئیداره‌ی هه‌ریم له‌رووی میژوو و جوگرافیا و دیموگرافیه‌وه

جمهورية العراق
إقليم كردستان
الرئيس

گۆماری عێراق
هه‌ری ئێرێکی کوردستان
سه‌رۆک

به‌شێکن له کوردستان، به‌لام سه‌رکردایه‌تی سیاسیی کوردستان بۆ سه‌لماندنی نیه‌تیاکی و چاره‌سه‌رکردنی ئاشتیانه‌ی پرۆسه‌که‌ ره‌زامه‌ند بوون له‌سه‌ر ناوه‌ڕۆکی مادده‌ی (١٤٠) ی ده‌ستووڕ که نه‌خشه‌ رێکایه‌کی دانا و ده‌بایه‌ تا کۆتایی ساڵی ٢٠٠٧ پرۆسه‌ی راپرسی گشتی نه‌تجام بدریت، تاوه‌کو دانیشتووای ئه‌و ده‌قهرانه‌ به‌ ویستی ئازادانه‌ی خۆیان بریار له‌سه‌ر داهااتووی خۆیان بدن. و سه‌رکردایه‌تی کوردستان چه‌ندین جار دووپاتیان کردوه‌ که پابه‌ندن به‌ نه‌تجامی راپرسیه‌که‌ هه‌رچه‌یه‌ک بێت، به‌لام حکومه‌تی عێراقی جێبه‌جێ نه‌کرد. هه‌روه‌ها دروستکردنی نه‌نجومه‌نی فیدرالی‌ش به‌پێی مادده‌ی (٦٥) ی ده‌ستووڕ پشتگوێ خرا.

هه‌روه‌ک له‌ دیباچه‌ی ده‌ستووڕدا ها‌توو هه‌لانی عێراق به‌ ئازادی و ئاره‌زوومه‌ندانه‌ ئه‌م یه‌کێتییه‌یان هه‌لبژاردوه‌، و "پابه‌ندی‌بوون به‌م ده‌ستووڕه‌ یه‌کێتی ئاره‌زوومه‌ندانه‌ی عێراق و گه‌له‌که‌ی و خا‌که‌که‌ی و سه‌ره‌وه‌رییه‌که‌ی ده‌پاریزێ". به‌ پێچه‌وانه‌وه‌ پێشێلکردنی به‌نده‌کانی ده‌بیته‌ هۆکاری لێک‌تر‌ازان.

به‌هۆی به‌رده‌وام‌بوونی حکومه‌ت و سه‌رکردایه‌تی سیاسیی عێراقی له‌سه‌ر سیاسه‌تی پێشێلکردن و پابه‌ندنه‌بوون به‌ ناوه‌ڕۆکی ده‌ستووڕ، و پشتگوێ‌خستنی ماف و داواکارییه‌کانی گه‌لی کوردستان، و به‌و پێیه‌ی باروودۆخی ناوچه‌که‌ و جیهان به‌ گشتی و عێراق به‌ تایبه‌تی واده‌خوازێت بریارێکی یه‌ک‌لا‌که‌روه‌ بدریت بۆ داهااتووی ئه‌م گه‌له‌، و دوابه‌دوا‌ی کۆبوونه‌وه‌ و راوێژ له‌گه‌ڵ لایه‌نه‌ سیاسیه‌کانی کوردستان به‌ گشت پێکهاته‌کانیه‌وه‌ له‌ رۆژی ٢٠١٧/٦/٧، گه‌یشتینه‌ ئه‌و ده‌رنه‌تجامه‌ی که‌ پێویسته‌ بگه‌یینه‌وه‌ بۆ را و ئێرا ده‌ی گه‌له‌که‌مان بۆ بریاردان له‌سه‌ر چاره‌نووس و داهااتووی خۆیان، و له‌سه‌ر ئه‌و بته‌مایانه‌ بریارماندا به‌:

١. نه‌تجامدانی راپرسی گشتی له‌ رۆژی (٢٠١٧/٩/٢٥) له‌ سه‌رتاسه‌ری هه‌ری ئێرێکی کوردستان و ناوچه‌ کوردستانیه‌کانی ده‌ره‌وه‌ی ئێداره‌ی هه‌رێم.
٢. پرۆسه‌ی راپرسی به‌ ده‌نگدانێکی گشتی نه‌ینی راسته‌وخۆ ئازاد نه‌تجام ده‌دریت. پرۆسه‌که‌ له‌ کاترێز مه‌شتی به‌یانی ده‌ستپێد‌ه‌کات و تا شه‌شی ئێواره‌ به‌رده‌وام ده‌بێت

جمهورية العراق
إقليم كوردستان
الرئيس

تۆماری عێراق
هه‌ریه‌ی کوردستان
سه‌رۆک

٣. به‌مه‌ستی جێبه‌جێ کردنی مافی چاره‌نوس، به‌شداریوانی پرۆسه‌که‌ به‌ به‌ئێ یان نه‌خێر وه‌لامی ئهم پرسیاره‌ی لای خواره‌وه‌ ده‌ده‌نوه، ئه‌ویش به‌ دانانی هێمای راست به‌رامبه‌ری.

• ئایه‌ ده‌ته‌وی هه‌رێمی کوردستان و ناوچه‌ کوردستانییه‌کانی ده‌ره‌وه‌ی ئیداره‌ی هه‌رێم بېته‌ ده‌وله‌تیکی سه‌ربه‌خۆ؟

– به‌ئێ ☐

– نه‌خێر ☐

٤. پێویسته‌ ده‌نگه‌ر شیاوی ده‌نگدانی تێدا بێت به‌پێی یاسا و رێنماییه‌ په‌یره‌وکه‌راوه‌کان.

٥. کارتی ده‌نگدان به‌ زمانه‌کانی کوردی و عه‌ره‌بی و تورکمانی و سریانی به‌ شیوه‌ی چاپکراو به‌ روونی ده‌نوسرێت.

٦. ئه‌و بژارده‌یه‌ی که‌ زۆریه‌ی ده‌نگ وه‌رده‌گرێت به‌ براوه‌ ئه‌ژمار ده‌کرێت، و ده‌بێته‌ ئیراده‌ی گشتی گه‌لی کوردستان به‌ گشت پێکهاته‌کانییه‌وه‌.

٧. سه‌بارت به‌ تۆماری ده‌نگه‌ران و ریکلام و ده‌نگدان و تاوانی هه‌لبژاردن ئه‌و ئه‌حکامانه‌ی له‌ یاسای هه‌لبژاردنی په‌رله‌مانی کوردستان ژماره‌ (١) ی سالی ١٩٩٢ی هه‌مواره‌کراو و یاسا په‌یوه‌ندیده‌ره‌کاندا هاتوون جێبه‌جێ ده‌کرێن.

٨. کۆمسیۆنی بالای سه‌ربه‌خۆی هه‌لبژاردن و راپرسی له‌ کوردستان هه‌لده‌ستیت به‌ ئه‌نجامدان و سه‌ره‌رشتی کردنی راپرسیه‌که‌ و ئاماده‌کردنی تۆماری ده‌نگه‌ران و جیاکردنه‌وه‌ و ژماردنی ده‌نگه‌کان و بلا‌وکردنه‌وه‌ی ئه‌نجامه‌کانی. له‌م باره‌یشه‌وه‌ په‌یره‌وی رێنمایی و ئه‌حکامی یاسا په‌یوه‌ندیده‌ره‌کان و ستانده‌ره‌ جیهانییه‌کان ده‌کات.

٩. کۆمسیۆنی بالای سه‌ربه‌خۆی هه‌لبژاردن و راپرسی هه‌ماهه‌نگی ده‌کات له‌گه‌ڵ ئه‌نجومه‌نی بالای راپرسی له‌ کوردستان بۆ جێبه‌جێکردنی پرۆسه‌که‌.

١٠. دامه‌زراوه‌ حکومه‌یه‌کان و حیزبییه‌کان بۆیان نییه‌ به‌هیچ شیوه‌یه‌ک له‌ شیوه‌کان ده‌ستیه‌وه‌ردان بکه‌ن له‌ کاروباری به‌رپرسیان و سه‌ره‌رشتیاران و ئه‌نجامده‌رانی پرۆسه‌ی راپرسی، و ریکا نادریت هه‌یج که‌س و لایه‌نێک ده‌ستبخته‌ ناو کاروبار و ده‌سه‌لاته‌کانی کۆمسیۆنی بالای

جمهورية العراق
إقليم كردستان
الرئيس

گۆمارى عێراق
هه‌ڕه‌جى كوردستان
سه‌رۆك

سه‌ربه‌خۆى هه‌لبژاردن و راپرسى له كاتى ئەنجامدانى ئه‌ركه‌كانى به بى‌لايه‌نانه و سه‌ربه‌خۆى و ده‌ستياكى و ئاشكراى ته‌واو به پێى ياساكان.

١١. لايه‌نه پيه‌وه‌ندىداره‌كان بواى پيوست ده‌رخسي‌ن بۆ به‌شداری كردنى تێكپاى ئەندامانى گه‌ل و گره‌نتى ئازادى راده‌برين و گرده‌بنه‌وه و هاتوچۆ و ده‌نگدان به پێى ياسا په‌يره‌وكراره‌كان ده‌كهن : و ئاسانكارى و هه‌ماهه‌نگى ده‌كهن له‌گه‌ڵ كۆمسيۆنى با‌لای سه‌ربه‌خۆى هه‌لبژاردن و راپرسى بۆ به‌ريوه‌چوونى پرۆسه‌كه‌.

١٢. مسۆگه‌ركردنى به‌شداریكردنى لايه‌نه پيه‌وه‌ندىداره بى‌يانىيه فهرمى و نافه‌رمىيه‌كان و رێكخراوه‌كانى كۆمه‌لگه‌ى مه‌ده‌نى و ميديا له چاودێريكردنى گشت كاروبارى ريكلام و به‌ريوه‌چوونى ده‌نگدان و جياكردنه‌وه و ژماردن ده‌نگه‌كان و بلاوكردنه‌وه‌ى ئەنجامه‌كان.

١٣. كۆمسيۆنى با‌لای سه‌ربه‌خۆى هه‌لبژاردن و راپرسى كار ده‌كات بۆ ره‌خساندن بواى به‌شداری ره‌وه‌ندى كوردستانى له ده‌روه له‌م راپرسيه‌دا.

مسعود بارزانی

سه‌رۆكى هه‌ريه‌مى كوردستان

هه‌وليه‌ر

٢٠١٧/٦/٨

2 Numaralı Belge

Kürdistan Bölgesi Başkanlığı
Referandum Yüksek Konseyi

K a r a r

Sayı (4), 2017

Irak Cumhuriyeti
Kürdistan Bölgesi
Başkan

K a r a r
Sayı (4)

Referandum Yüksek Konseyi'nin 23/08/2017 ve 27/08/2017 toplantıları ışığında, Konsey çalışmalarının daha fazla düzenlenmesi amacıyla şunlara karar verildi:

Bir: Konsey Sekreteryası'nın oluşturulması

a) Bölge Başkanlık Divanı Başkanı Sayın Fuad Hüseyin başkanlığında, aşağıdaki saygıdeğer isimlerin katılımıyla Referandum Yüksek Konseyi için sekreteryaya oluşturulması:

1. Hoşyar Zebari
2. Sadi Ahmed Pire
3. Xelil İbrahim
4. Abdulrahman Fars (Ebu Karwan)
5. Behmen Hüseyin
6. Kürdistan Bölgesi'ndeki bileşenlerin temsilcileri
7. Dilşad Şehab / Bakanlar Kurulu Temsilcisi
8. Kürdistan Parlamentosu Temsilcisi

b) Sekreteryanın görev ve çalışmaları şu şekilde olacak:

1. Referandum Yüksek Konseyi toplantılarının düzenlenmesi ve belgelendirilmesi.

2. Referandum Yüksek Konseyi toplantıları ajandasının hazırlanması.

3. Referandum Yüksek Konseyi kararlarının takip edilmesi ve Yüksek Konsey'in sonuçlardan haberdar edilmesi.

4. Federal Irak Hükümeti, yabancı ülkeler ile Kürdistan Bölgesi'ne komşu ülkelerle işbirliği ve müzakere heyeti ziyaretlerinin düzenlenmesi.

İki: Basın Komisyonu'nun oluşturulması

a) Sayın Mela Bextiyar öncülüğünde, aşağıdaki saygıdeğer isimlerin katılımıyla Basın Komisyonu'nun oluşturulması:

1. Mahmud Muhammed / Kürdistan Demokrat Partisi Basın Sorumlusu
2. Yahya Rêşaweyi / Kürdistan İslami Birlik Basın Sorumlusu
3. Hendrên Ahmed / Kürdistan Komünist Partisi Basın Sorumlusu
4. Hiwa Seyid Selim / Kürdistan Emekçiler Partisi Basın Sorumlusu
5. Kürdistan Bölgesi'ndeki bileşenlerin temsilcileri
6. Abdulla Enwer Abdulla / Bölge Başkanlığı
7. Zikri Musa Usu / Bölge Başkanlığı

b) Basın Komisyonu aşağıdaki çalışmalarla görevlendirilmiştir:

1. Referandum Yüksek Konseyi toplantılarının düzenlenmesi ve belgelendirilmesi.
2. Referandum Yüksek Konseyi toplantıları ajandasının hazırlanması.
3. Referandum Yüksek Konseyi kararlarının takip edilmesi ve Yüksek Konsey'in sonuçlardan haberdar edilmesi.
4. Federal Irak Hükümeti, yabancı ülkeler ile Kürdistan Bölgesi'ne komşu ülkelerle işbirliği ve müzakere heyeti ziyaretlerinin düzenlenmesi.

Üç: Bölge Başkanlık Divanı Başkanı Sayın Dr. Fuad Hüseyin'in, Referandum Yüksek Konseyi Sözcüsü olarak seçilmesi.

Dört: Gelecekteki Kürdistan devletinde bileşenlerin haklarına özel belgelerin (vesika) taslağının Sayın Xelil İbrahim öncülüğünde hazırlanması.

Beş: Gelecekteki Kürdistan devletinde Devletin Temel Esasları Bildirisi taslağının, Sayın Dr. Kawe Mahmud öncülüğünde hazırlanması.

Altı: Kerkük'te Arap tarafların ziyareti için bir heyetin gönderilmesi.

Bu karar, çıkarıldığı gün uygulanacaktır.

Mesud Barzani
Referandum Yüksek Konseyi Başkanı

ERBİL

11/9/2017

جمهورية العراق
(قلمی کوردستان)
الرئيس

کۆماری عێراق
هه‌ریمی کوردستان
سه‌رۆک

بیرار

ژماره (٤) سانی ٢٠١٧

له‌سه‌ر رۆشنایى کۆبوونه‌وه‌کانى ئه‌نجومه‌نى باڵای ريفرانسۆم له ٢٢/٨/٢٠١٧ و
له ٢٧/٨/٢٠١٧ و به‌مه‌به‌ستى زياتر رێکخستنى کاروبارى ئه‌نجومه‌ن ، بیراردرا به:

یه‌که‌م : پێکهێنانى سكرتاریه‌تى ئه‌نجومه‌ن

١. پێکهێنانى (سكرتاریه‌ت) بۆ ئه‌نجومه‌نى باڵای ريفرانسۆم به‌سه‌رپه‌رشتى به‌پێژ

(فؤاد حسیین) سه‌رۆكى دیوانى سه‌رۆکایه‌تى هه‌ریم، و به‌شداری ئه‌م به‌ریزانەى خواره‌وه

١. هوشیار زێبارى

٢. سه‌عدى ئه‌حمه‌د پێره

٣. خلیل ابراهيم

٤. عبدالرحمن فارس (ابوکاروان)

٥. به‌همه‌ن حسیین

٦. نوینه‌رانى پێکهاته‌کان له هه‌ریمی کوردستان

٧. دلشاد شه‌هاب/ نوینه‌رى ئه‌نجومه‌نى وه‌زیران

٨. نوینه‌رى په‌رله‌مانى کوردستان

ب. ئه‌رك و كاره‌كانى سكرتاریه‌ت به‌م شیوه‌ى خواره‌وه ده‌بێت

١. رێکخستنى کۆبوونه‌وه‌کانى ئه‌نجومه‌نى باڵای ريفرانسۆم و دۆکیۆمێنت کردنیان.

٢. ئاماده‌کردنى ئه‌جیندای کۆبوونه‌وه‌کانى ئه‌نجومه‌نى باڵای ريفرانسۆم.

جمهورية العراق
إقليم كوردستان
الرئيس

گۆماری عێراق
هه‌ریمی کوردستان
سه‌رۆک

٣. به‌دواداچوون بۆ بریاره‌کانی ئه‌نجومه‌نی باڵای ریفرااندۆم و ئاگادارکردنی ئه‌ندامانی ئه‌نجومه‌نی باڵا له‌ ده‌رئه‌نجامه‌کان.

٤. هه‌ماهه‌نگی له‌گه‌ڵ حکومه‌تی عێراقی فیدراڵ، و وولاتانی بیانی و دراوسیێ هه‌ریمی کوردستان و رێکخستنی سه‌ردانه‌کانی شاندی دانوساندن.

دوهم : پێکهێنانی لیژنه‌ی راگه‌یاندن

١. پێکهێنانی (لیژنه‌ی راگه‌یاندن) به‌ سه‌رپه‌رشته‌ی به‌پێز (هه‌لا به‌ختیار) و به‌شداری ئه‌م به‌پێزانه‌ی خواره‌وه

١. محمود محمد/ به‌رپرسی مه‌کته‌بی راگه‌یاندنی پارتی دیموکراتی کوردستان
٢. یه‌حیا رێشاوه‌یی/ به‌رپرسی راگه‌یاندنی یه‌کگرتووی ئیسلامی کوردستان
٣. هندریڤ ئه‌حمه‌د/ به‌رپرسی راگه‌یاندنی حیزبی شیوعی کوردستان
٤. هیوا سید سلیم/ به‌رپرسی راگه‌یاندنی حیزبی زه‌حمه‌تگێشانی کوردستان
٥. نوێنه‌رانی پێکهاته‌کان له‌ هه‌ریمی کوردستان
٦. عبده‌الله انور عبده‌الله/ سه‌رۆکایه‌تی هه‌ریم
٧. زکری موسی وسو/ سه‌رۆکایه‌تی هه‌ریم

ب. لیژنه‌ی راگه‌یاندن هه‌لده‌ستیت به‌م ئه‌رکانه‌ی خواره‌وه:

١. ئاماده‌کردنی پرۆگرام و چالاکیه‌کانی راگه‌یاندنی ناوخۆ و عه‌ره‌بی و جیهانی
٢. ئاشناکردنی هاولاتیان ده‌رباره‌ی پرۆسه‌ی ریفرااندۆم.
٣. هاندانی هاولاتیانی کوردستان بۆ به‌شداریکردن له‌ پرۆسه‌ی ریفرااندۆم

جمهورية العراق
(تقليم كوردستان)
الرئيس

گۆمارى عێراق
هه‌ڕه‌جى كوردستان
سه‌رۆك

سێیەم: هه‌لبژاردنى به‌پێژ (د.فؤاد حسێن) سه‌رۆكى دىوانى سه‌رۆكایه‌تى هه‌رێم به
(ووته‌بێژى ئه‌نجومه‌نى باڵای رێفراندۆم).

چوارهم: ئاماده‌کردنى ره‌شنووسى به‌لگه‌نامه‌ى (وثیقه) تاییه‌ت به‌ مافى پێکها‌ته‌کان له‌ ده‌وله‌تى
داهاتووى کوردستان به‌ سه‌رپه‌رشتى به‌پێژ (خه‌لیل ئیبراهیم).

پنجهم: ئاماده‌کردنى ره‌شنووسى (راگه‌ياندى بنه‌ما سه‌ره‌کییه‌کانى ده‌وله‌ت) له‌ ده‌وله‌تى
داهاتووى کوردستان به‌ سه‌رپه‌رشتى به‌پێژ (د.کاوه محمود).

شه‌شهم : ئاردنى شاندىک بۆ سه‌ردانکردنى لایه‌نه‌ عه‌ره‌بیه‌کان له‌ که‌رکوک.

ئهم بېاره جێبه‌جێ ده‌کرێت له‌ رۆژى ده‌رچوونیه‌وه‌.

مسعود بارزانی

سه‌رۆكى ئه‌نجومه‌نى باڵای رێفراندۆم

هه‌ولێر
٢٠١٧/٩/١١

206

Tarihi
Davamız

3 Numaralı Belge

Bağımsız Yüksek Seçim ve Referandum Komisyonu

Bölgesel Kararname Yanıtı

Sayı (69), 2017

Kürdistan Bölgesi – Irak
Bağımsız Yüksek Seçim ve Referandum
Komisyonu Komisyon Üyeleri

Sayı: 69

Tarih: 14/08/2017

Sayın/ **Kürdistan Bölgesi Başkanlığı – Divan
Başkanlığı**
Konu/ **Bölgesel Kararname Yanıtı**

Komisyon Üyeleri size en içten selamlarını sunuyor.

106 sayılı 08/06/2017 tarihli Bölgesel Kararname'ye işaret edilerek, referandumun yapılması hakkında, Komisyon, 25/09/2017'de referandumun yapılması için hazırlık yapmıştır. Ayrıca referandum sürecinin, zamanında yapılması hususunda yasal prosedüre destek vermesi için Kürdistan Parlamentosu'nun normalleştirilmesini umuyor.

Saygılar...

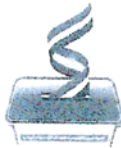
Hendrên Muhammed Salih
Komisyon Üyeleri Başkanı

Nüsha:

- Sayın Kürdistan Parlamentosu Başkanlığı'na...
- Bilginize saygıyla arz olunur.
- Özel dosya

Kurdistan Region - Iraq
The Independent High Elections and Referendum Commission
Board of Commissioners

هەریەکێکی کوردستان - عێراق
دەستپێکی بەلانی سەرپەرستی هەڵبژاردن و راپرسی
بەجێبەجێکردنی کۆمسیاران

ژماره: ٦٩٠
بەروار: ٢٠١٧/٨/٢٤

کۆمسیاری بەلانی سەرپەرستی هەڵبژاردن و راپرسی
دەستپێکی بەلانی کۆمسیاران
ژماره: ٦٩٠ /
بەروار: ٢٠١٧ /

بەڕێز/ سەرۆکایەتی هەریەکێکی کوردستان - سەرۆکایەتی دیوان

بایەت/ وەڵامی فەرمانی هەریەکێکی

ئەنجومەنی کۆمسیاران گەرمترین سڵاوێکی ئاراستە دەکات.
ئاماژە بە فەرمانی هەریەکێکی ژماره (١٠٦) له ٢٠١٧/٦/٨، سەبارەت بە ئەنجامدانی پرۆسەی راپرسی، کۆمسیۆن
ئامادەکاری کردووه بۆ ئەنجامدانی راپرسی له ٢٠١٧/٩/٢٥، هەروەها هێواخوازه کە پەرلەمانی کوردستان
ئاسایی بکێشێت و بۆ پالێشتی پێکاره یاساییهکانی پرۆسەکه، بۆ بەڕێوهچوونی راپرسی لەکاتی خۆیدا.

لەگەڵ پێژدا..

هەڵبژێنێک محمد صالح
سەرۆکی ئەنجومەنی کۆمسیاران
٢٠١٧/ /

وێنە بۆ:

- بەڕێز سەرۆکایەتی پەرلەمانی کوردستان... بۆ ئاگاداریان لەگەڵ رێژدا.
- دۆسیە تاییبەت

209

4 Numaralı Belge

Komîsyona Bilind ya Serbixwe ya Hilbijartin û Rapirsiyê

Y a n i t

Sayı (71), 2017

Kürdistan Bölgesi – Irak
Bağımsız Yüksek Seçim ve Referandum Komisyonu
Komisyon Üyeleri

Sayı: 71

Tarih: 14/08/2017

Sayın/ **Kürdistan Parlamentosu Başkanı**
Konu/ **Yanıt**

Komisyon Üyeleri size en içten selamlarını sunuyor.

30sayılı29/05/2017tarihliyazınızaişaret edilerek,referandumun yapılması hakkında, Komisyon, 25/09/2017’de referandumun yapılması için hazırlık yapmıştır. Ayrıca referandum sürecinin, zamanında yapılması hususunda yasal prosedüre destek vermesi için Kürdistan Parlamentosu’nun normalleştirilmesini umuyor. Ayrıca Bölge Başkanlığı ile Kürdistan Parlamentosu 5. dönemi seçiminin 01/11/2017’de gerçekleştirilmesi için hazırlık yapmıştır.

Saygılar...

Hendrên Muhammed Salih
Komisyon Üyeleri Başkanı

Nüsha:

- Sayın Kürdistan Parlamentosu Başkanlığı’na...
- Bilginize saygıyla arz olunur.
- Özel dosya

Kurdistan Region - Iraq
The Independent High Elections and Referendum Commission
Board of Commissioners

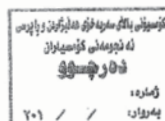

هەرێمی کوردستان - عێراق
کۆمیسۆنی باڵای سەرۆکێتی هەرێمێراردی و راپرسی
نێجۆمەتی کۆمسیاران

ژماره: ٧١
بهاری ٢٠١٧/٨

بەرپێڕ/ سەرۆکی پەرلەمانی کوردستان

پایەت/ وەلام

ئەنجومەنی کۆمسیاران گەرمترین ساقوتان ئاراستە دەکات.

ئاماژە بە ئوسراوتان ژماره (٣٠) له ٢٠١٧/٥/٢٩، سەبارەت بە ئەنجامدانی پرۆسەی پاپرسی، کۆمیسۆن ئامادەکاری کردووه بۆ ئەنجامدانی پاپرسی له ٢٠١٧/٩/٢٥، هەروەها هیواخوازه کە پەرلەمانی کوردستان ئاسایی بکۆتێوه بۆ پالێشتی پێکاره یاساییهکانی پرۆسەکه، بۆ بەڕێوهچوونی پاپرسی لهکاتی خۆیدا. هەروەها ئامادەکاری کردووه بۆ ئەنجامدانی پرۆسەی هەلبژاردنی سەرۆکایەتی هەرێم و خۆی پێنجەمی پەرلەمانی کوردستان له ٢٠١٧/١١/١.

لهگەڵ پێژدا...

ههڵبژێنێ ههڵبژێن
سەرۆکی ئەنجومەنی کۆمسیاران
٢٠١٧/ /

وهه بۆ:

- بەرپێڕ سەرۆکایەتی پەرلەمانی کوردستان... بۆ ئاگاداریان لهگەڵ پێژدا.
- دۆسیەی تاپەت

5 Numaralı Belge

Kürdistan Meclis Başkanlığı'n

Görev gönderimi

Sayı (4/3/1812)), 2017

Kürdistan Bölgesi – Irak
Kürdistan – Erbil
Parlamento ve Komisyon Çalışmaları
Müdürlüğü

Sayı: 4/2/1812
Tarih: 17/9/2017

Sayın / **Kürdistan Bölgesi Başkanlığı'na –**
Irak
Konu/ Görev gönderimi

Yazımıza ek olarak Kürdistan Parlamentosu – Irak'ın
15/09/2017 günü olağanüstü oturumunda oylanan
görevlendirmesinin bir kopyasını, uygulanması için
tarafınıza gönderiyoruz.

Saygılar

Cafer İbrahim Êminki
Irak - Kürdistan Parlamentosu Başkan Yardımcısı

Nüsha:

- Sayın Parlamento Başkan Yardımcısı Ofisine
- Sayın Parlamento Sekreteri Ofisine
- Parlamento ve Komisyon Çalışmaları Müdürlüğü /
Parlamento Çalışmaları Bölümüne

**Bağımsız Yüksek Seçim ve
Referandum Komisyonu'nun
Kürdistan Bağımsızlık
Referandumu'nu
gerçekleştirmesi için
görevlendirilmesi**

Bir: Kürdistan Parlamentosu, Bağımsız Yüksek Seçim ve Referandum Komisyonu'nu 25/09/2017, Kürdistan Bölgesi ve Bölge idaresi dışındaki Kürdistanî bölgelerin genelinde Kürdistan'ın bağımsızlığı için referandum yapılmasıyla görevlendirmektedir.

İki: Kürdistan Parlamentosu, Bağımsız Yüksek Seçim ve Referandum Komisyonu'nu ve bütün ilgili tarafların referandumun gerçekleştirilmesi için hazırladığı bütün prosedürleri onaylamaktadır.

Üç: Bağımsız Yüksek Seçim ve Referandum Komisyonu, Kürdistan için bağımsızlık referandumu sürecinin yürütülmesinin yasal mekanizmalarıyla ilgili, Irak – Kürdistan Parlamentosu'nun çıkardığı 1992 yılı 1 sayılı yasaya, 2014 yılı 4 sayılı

Bağımsız Yüksek Seçim ve Referandum Komisyonu Yasası'na ve ilgili her yasaya dayanır.

Dört: Kürdistan Parlamentosu, Kürdistan halkının kendi kaderini tayin hakkı ile tüm haklarının elde edilmesi için izlenecek her prosedür ve karar hakkında ilgili tarafları görevlendiriyor. Kader tayin edici meselelerin Kürdistan Parlamentosu'na taşınması konusunda da Bağımsız Yüksek Seçim ve Referandum Komisyonu'nu bu taraflarla koordine olmakla görevlendiriyor.

Beş: Yukardaki maddelerde belirtilen bu görevlendirme, 25/09/2017'de yapılacağı ilan edilen referanduma özeldir.

Kurdistan parliament Iraqi
Kurdistan - Erbil
Directorate Of
Parliament Affairs

NO:
DATE:

پەرلەمانی کوردستان - عێراق

کوردستان - ههولێر

بەڕێوەبەرایەتی کاروباری پەرلەمان و لیژنەکان

ژمارە: ١٨١٢ / ٢ / ٤

ڕۆژ: ٢٠١٧ / ٩ / ١٧

بۆ/ سەرۆکایەتی هەریەکە لە کوردستان - عێراق

بابەت/ ناردنی پاسپاردە

ژمارە: ٢٠١

ڕۆژ: ٢٠١٧ / ٩ / ١٧

هەڕێج لێکەن نۆز سەراوماندا وێنەیک لە پاسپاردە (پەرلەمانی کوردستان - عێراق)، بۆ بەڕێژتان

پەوانە دەکەین کە لە دانێشتی ئاناسایی ڕۆژی ٢٠١٧/٩/١٥ دەنگی لەسەرداوە، بۆ جێبەجێکردنی.

لەگەڵ ڕێژدا

جەفر ئیبراھیم ئیسمینکی

جێگری سەرۆکی پەرلەمانی کوردستان - عێراق

وێنەیک بۆ/

نووێنەیک بەڕێژ جێگری سەرۆکی پەرلەمان.

نووێنەیک بەڕێژ سکرتێری پەرلەمان.

بەڕێوەبەرایەتی کاروباری پەرلەمان و لیژنەکان/ بەشی کاروباری پەرلەمان.

راسپاردنی کۆمسیۆنی بالای سەربەخۆی هەلبژاردن و راپرسی **بۆ ئە نجامدانی راپرسی سەربەخۆیی کوردستان**

یەکەم: پەرلمانی کوردستان کۆمسیۆنی بالای سەربەخۆی هەلبژاردن و راپرسی راده‌سپێرتی که رۆژی دووشەممە بەرواری (٢٥/٩/٢٠١٧) لە هەرمی کوردستان و سەرچەم ناوچه کوردستانیه‌کانی دەرەوه‌ی ئیداره‌ی هەرم راپرسی بۆ پرسی سەربەخۆیی کوردستان ئەنجام بدات.

دووهم: پەرلمانی کوردستان هەموو ئەو رێکارانه پەسەند دەکات که کۆمسیۆنی بالای سەربەخۆی هەلبژاردن و راپرسی و گشت لایەنه پەيوەندیداره‌کان گرتووێانه بەر بۆ سەرخستنی پرۆسەی ریفرااندۆم.

سێهەم: کۆمسیۆنی سەربەخۆی هەلبژاردن و راپرسی، سەبارەت بە میکانیزمه یاسایه‌کانی بەرپۆه‌بردنی پرۆسەی ریفرااندۆم بۆ سەربەخۆیی کوردستان پشت دەبەستێت بە یاسای هەلبژاردنی پەرلمانی کوردستان - عێراق ژماره (١)ی سالی ١٩٩٢ هەموارکراو، هەروەها یاسای کۆمسیۆنی بالای سەربەخۆی هەلبژاردن و راپرسی ژماره (٤)ی سالی ٢٠١٤ و، هەر یاسایه‌کی دیکه‌ی پەيوەندیدار.

چوارەم: پەرلمانی کوردستان لایەنه پەيوەندیداره‌کان سەر پشک دەکات بۆ گرتەبەری هەر رێکار و بڕیارێکی دیکه‌ بۆ دەستەبەری مافی چاره‌نووس و تەواوی مافه‌کانی گەلی کوردستان، بەجۆرێک له پرسه چاره‌نوس‌سازه‌کاندا بگه‌ڕێته‌وه بۆ پەرلمانی کوردستان، کۆمسیۆنی بالای سەربەخۆی هەلبژاردن و راپرسیش راده‌سپێردێت بۆ هەماهه‌نگی له گەڵ ئەم لایەنانه.

پنجەم: ئەو راسپاردانه که له خاڵه‌کانی سەرۆه‌دا هاتوون تایبەتن بە ریفرااندۆمی راگه‌یاندراو له ٢٥/٩/٢٠١٧.

توصية المفوضية العليا المستقلة للانتخابات والاستفتاء

بإجراء استفتاء استقلال كوردستان

أولاً: يوصي برلمان كوردستان المفوضية العليا المستقلة للانتخابات والاستفتاء بإجراء الاستفتاء على مسألة استقلال كوردستان في يوم الاثنين المصادف (٢٥/٩/٢٠١٧) في إقليم كوردستان وجميع المناطق الكوردستانية خارج إدارة الإقليم.

ثانياً: يصادق برلمان كوردستان على جميع الإجراءات المتخذة من قبل المفوضية العليا المستقلة للانتخابات والاستفتاء وكافة الجهات ذات العلاقة من أجل إنجاح عملية الاستفتاء.

ثالثاً: تستند المفوضية العليا المستقلة للانتخابات والاستفتاء، بخصوص الآليات القانونية لإدارة عملية الاستفتاء لاستقلال كوردستان، إلى قانون انتخاب برلمان كوردستان رقم (١) لسنة ١٩٩٢ المعدل، وكذلك قانون المفوضية العليا المستقلة للانتخابات والاستفتاء رقم (٤) لسنة ٢٠١٤، وأي قانون آخر معني.

رابعاً: يحث برلمان كوردستان الجهات المعنية في اتخاذ أي إجراء وقرار آخر لضمان حق تقرير المصير وجميع حقوق شعب كوردستان، على أن يرجعوا إلى برلمان كوردستان في القضايا المصيرية، ويوصي المفوضية العليا المستقلة للانتخابات والاستفتاء بالتنسيق مع تلك الجهات.

خامساً: التوصيات الواردة في النقاط أعلاه خاصة بالاستفتاء المعلن في ٢٥/٩/٢٠١٧.

6 Numaralı Belge

Bakanlar Kurulu Başkanlığı

Referandumun yapılması

Sayı (435), 2017

Kürdistan Bölgesi – Irak
Bakanlar Kurulu Başkanlığı

Sayı: 435
Tarih: 18/06/2017

Tüm Bakanlıklara
Referandumun yapılması

Saygıdeğer Kürdistan Bölgesi Başkanı tarafından çıkarılan, Kürdistan Bölgesi ve Bölge idaresi dışındaki Kürdistanî bölgelerde 25/09/2017 günü referandum yapılmasına özel gerekli çalışmaların irtibatla yapılmasıyla ilgili Bölge Başkanlık Divanı'nın 01/06/2017 tarihli 369 sayılı yazısıyla bize gönderilen 2017 yılı 106 sayılı Bölgesel Kararname'nin bir nüshasını size gönderiyoruz.

Ek: Yukardaki talimatın bir nüshası

Saygılar..

Neçirvan Ahmed Abdulla
Divan Başkanı

إقليم كوردستان - العراق

رئاسة مجلس الوزراء

رئاسة الديوان

دائرة الشؤون الإدارية والمالية

مديرية الإدارة

Kurdistan Regional Government
Council of Ministers

هەریمی کوردستان - عێراق

سەرۆکایەتی ئەنجومەنی وەزیران

سەرۆکایەتی دیوان

فەرمانگە کاروباری کارگێڕی و دارایی

بەرێوەبەرایەتی کارگێڕی

ژماره: ٤٣٥

ڕێکەوت: ٢٨/٦/٢٠١٧ کوردی

٢٠١٧/٦/٢٨

بۆ / گشت وەزارەتەکان

ب/ئەنجامدانی راپرسی

هاوینچ وێنەپەک لە فەرمانی هەریمی ژمارە (١٠٦) ی سالی ٢٠١٧ بۆتان دەنێرین ، کە لە لایەن پێژدار
جەنابی سەرۆکی هەریمی کوردستان دەرکراوە و بە نووسراوی دیوانی سەرۆکایەتی هەریم ژمارە (٣٦٩) لە
٢٠١٧/٦/١١ بۆمان هاتوو، تایبەت بە ئەنجامدانی راپرسی لە هەریمی کوردستان و ناوچە کوردستانییهکانی
دەرودە ی ئیدارە هەریم لە پۆزی ٢٥/٩/٢٠١٧، بۆ کاری پێویست بە پێی پەيوەندی.
لەگەڵ پێژدار...

هاوینچ:

... وێنەپەک لە فەرمانی سەرودە

نێچیرقان اکبر عبداللە
سەرۆکی دیوان

وێنەپەک بۆ:

- سەرۆکایەتی هەریمی کوردستان/دیوان/نووسراوان لە سەرودە بۆ ئاگاداری لەگەڵ پێژدار...
- بەرلەمانی کوردستان/ ئاماژە بە نووسراوی دیوانی سەرۆکایەتی هەریم ژمارە لە سەرودە لەگەڵ پێژدار...
- ئەنجومەنی دادوەری/ ئاماژە بە نووسراوی دیوانی سەرۆکایەتی هەریم ژمارە لە سەرودە لەگەڵ پێژدار...
- ئەنجومەنی ئاسایشی هەریمی کوردستان/ لەگەڵ وێنەپەک لە فەرمانی هەریم ژمارە لە سەرودە لەگەڵ پێژدار...
- گشت دەسە و فەرمانگە و دامودەزگاکانی ئەبەستراو بە وەزارەت/ لەگەڵ وێنەپەک لە فەرمانی سەرودە لەگەڵ پێژدار...
- فەرمانگە میدیا و زانیاری/ لەگەڵ وێنەپەک لە فەرمانی سەرودە لەگەڵ پێژدار...
- فەرمانگە کاروباری کارگێڕی و دارایی
- خاوەنی نۆژی

222

Tarihi
Davamız

7 Numaralı Belge

Bağımsız Yüksek Seçim ve Referandum Komisyonu

Referandumun nihai sonucunun bildirilmesi

Hejmar (116), 2017

Kürdistan Bölgesi – Irak
Bağımsız Yüksek Seçim ve Referandum Komisyonu

Sayı: 116
Tarih: 10/10/2017

Sayın/ **Kürdistan Bölgesi Başkanlığı Divanı**
Konu/ Referandumun nihai sonucunun bildirilmesi

Komisyon Üyeleri size en içten selamlarını sunuyor.

Bağımsız Yüksek Seçim ve Referandum Komisyonu'nun 4 sayılı yasasının 4. maddesinin 9. bendine dayanarak, 25/09/2017 tarihli Kürdistan Bölgesi ve Kürdistan Bölgesi idaresi dışında kalan Kürdistanî bölgelerin Bağımsızlık Referandumu'nun nihai ve onaylanmış sonucunun bildiri metnini gönderiyoruz.

Saygılar..

- Ek:** - Referandumun nihai ve onaylanmış sonucunun bildirilmesi belgesinin metni
- Seçim ve Referandum Hukuk Kurulu'nun 1 sayılı yazısı / 2017.

Hendrên Muhammed Salih
Komisyon Üyeleri Başkanı

Nüsha:

- Sayın Kürdistan Parlamentosu Başkanlığı... Bilginize arz olunur.
- Özel dosya

ژماره: ١١٦
پەروار: ٢٠١٧/ ١٠ / ٩

به پێڕ / دیوانی سەرۆکایهتی هەریمی کوردستان
بابهت / راگهیاندنی ئە نجامی کۆتایی راپرسی

ئەنجومەنی کۆمسیاران گەرمترین سڵاوێتی ئاراسته دهکات.

پاڤشت به ١١ گە (نۆیه م) له مادی (چوارم) له یاسای ژماره (٤) ی سالی (٢٠١٤) ی یاسای کۆمسیۆنی باڵای سهریهخوی ههلبژاردن و راپرسی، هاوپیچ دهقی راگهیاندنی ئەنجامی کۆتایی و پەسەندکردن پرۆسەی راپرسی سهریهخوی هەریمی کوردستان و ناوچهکوردستانیهکانی دهرمووی ئیداره ی هەریمی کوردستان له ٢٠١٧/٩/٢٥ رهوانه دهکەین.
لەگەڵ پێژدا...

هاوپیچ/

- دهقی پەسەندکردنی ئەنجامی کۆتایی و پەسەندکردن پرۆسەی راپرسی.
- نوسراوی ژماره (١) / دهستە داهویری ههلبژاردن و راپرسی (٢٠١٧)

ههلبژاردن محمد صالح
سەرۆکی ئەنجومەنی کۆمسیاران
٢٠١٧/ ١٠ / ٩

وتنه ی:

- ئەنجومەنی ئەنجومەنی داهویری / سەرۆکایهتی داگە پێنجاهونموه هەریمی کوردستان / دهستە داهویری ههلبژاردن و راپرسی. لەگەڵ پێژدا...
- دۆسە ی تاپهت.

Kürdistan Bölgesi – Irak
Bağımsız Yüksek Seçim ve Referandum Komisyonu

Referandumun nihai sonucunun bildirilmesi

25/9/2017

25/09/2017 tarihli Kürdistan Bölgesi ve Kürdistan Bölgesi idaresi dışında kalan Kürdistanî bölgelerin Bağımsızlık Referandumu'nun nihai ve onaylanmış sonucunun bildirilmesi.

Komisyon Üyeleri, Bağımsız Yüksek Seçim ve Referandum Komisyonu'nun 2014 yılı 4 sayılı yasasının 4. maddesinin 9. bendine dayanarak, 108 sayılı 25/09/2017 tarihli referandumun ilk sonuçlarını onaylaması için Adalet Konseyi – Kürdistan Bölgesi Temyiz Mahkemesi Başkanlığı - Seçim ve Referandum Hukuk Kurulu'na sunar.

Kürdistan Bölgesi ve Kürdistan Bölgesi idaresi dışında kalan Kürdistanî bölgelerin Bağımsızlık Referandumu'nun sonuçları taraflarınca onaylandı, Seçim ve Referandum Kurulu'nun 1 sayılı 2017 tarihli resmi yazısıyla 04/10/2017'de Bağımsız Yüksek Seçim ve Referandum Komisyonu'na sunuldu.

Komisyon Üyeleri, Bağımsız Yüksek Seçim ve Referandum Komisyonu'nun 2014 yılı 4 sayılı 6. maddesinin 1. bendinin 6. maddesine dayanarak, Kürdistanî bölgelerin Bağımsızlık Referandumu'nun nihai ve onaylanmış resmi sonuçlarını, aşağıdaki şekilde ilan eder:

Seçmen sayısı	Katılanların sayısıvoted	Boş, iptal ve geçersiz oylar	Geçerli oylar
4,581,255	3,305,925	219,990	3,085,935

Toplam seçmen sayısına göre katılım oranı: % 72,16

Geçerli oylar	Evet	Hayır	Evet Oranı	Hayır Oranı	Toplam
3,085,935	2,861,471	224,468	92,73%	7.27%	100%

Bu belge, 04/10/2017 tarihinde Erbil'de yazılarak imzalanmıştır.

Rêzan Hemereşid Kerim / Seçim İdari Başkanı

İsmail Hemeali Abdulkadir / Seçim İdari Başkanı

Silêman Mustafa Hasan / Konsey Başkan Yardımcısı

Hendrên Muhammed Salih Said / Konsey Başkanı

Şêrwan Zîrar Nebi / Konsey Sözcüsü

Cutyar Adil Mahmud / Üye

Abdulsamed Xizir Abdulla / Üye

Nehro Selim Hena / Üye

Seyah Abdulla Kasım / Üye

228

Tarihi
Davamız

8 ve 9 Numaralı Belge

Kürdistan Bölgesi Temyiz Mahkemesi Başkanlığı

Kürdistan Bölgesi Bağımsız Yüksek Seçim
ve Referandum Komisyonu'na

Kararın Gönderilmesi

Sayı (1), 2017

Kürdistan Bölgesi – Irak
Adalet Konseyi
Kürdistan Bölgesi Temyiz Mahkemesi Başkanlığı
Seçim ve Referandum Hukuk Kurulu

Sayı: 1
Tarih: 04/10/2017

**Kürdistan Bölgesi Bağımsız Yüksek Seçim ve
Referandum Komisyonu'na**

Konu / Kararın Gönderilmesi

108 sayılı 28/09/2017 tarihli ve 109 sayılı 02/10/2017 tarihli iki yazınıza istinaden, Kürdistan Bölgesi Temyiz Mahkemesi'ne bağlı Seçim ve Referandum Hukuk Kurulu'nun **(1 sayılı 2017 tarihli)** 04/10/2017 tarihli kararının ekini, içeriğinin uygulamaya konulması için tarafınıza gönderiyoruz. Saygılar...

Başkan
Esed Hisên Aziz

إقليم كوردستان / العراق		هەریمی کوردستان / عێراق
مجلس القضاء		ئەنجومەنی دادوەری
رئاسە محکەمە تەبێزێ کوردستان		سەرۆکایەتی دادگای پێداچوونەوهی هەریمی کوردستان
«الهيئة القضائية للإختابات و الإستفتاء»	Kurdistan Region - Iraq Judicial Council	» دەستەى دادوەرى هەلبژاردن و راپرسى»

٢٠١٧ / ١٠ / ٤

به‌روار

ژماره ١/ دهستەى دادوەرى هەلبژاردن و راپرسى/ ٢٠١٧

**بۆ/ کۆمسیۆنی بالای سەرپه‌خۆی هەلبژاردن و راپرسی له هەریمی کوردستان
بایه‌ت/ ناردنی ب‌پیار**

ئاماژە بە هەردوو نوسراوتان بە ژماره‌کانی (١٠٨) له (٢٠١٧/٩/٢٨) و (١٠٩) له (٢٠١٧/١٠/٢) هاوێچ ب‌پیری ده‌سته‌ی دادوەری هەلبژاردن و راپرسی له دادگای پێداچوونەوه‌ی هەریمی کوردستان بە ژماره (١/ ده‌سته‌ی دادوەری هەلبژاردن و راپرسی/ ٢٠١٧) له (٢٠١٧/١٠/٤) تان بۆ ده‌ئێ‌ڕین بۆ جێ به‌ جێ کردنی ناوه‌رۆکه‌که‌یله‌گه‌ڵ رێ‌ژدا .

سەرۆک

اسعد حسین عزیز

(پاڤان)

Kürdistan Bölgesi – Irak

Adalet Konseyi

Kürdistan Bölgesi Temyiz Mahkemesi Başkanlığı

Seçim ve Referandum Hukuk Kurulu

Sayı: 1

Tarih: 04/10/2017

04/10/2017 tarihinde Kürdistan Bölgesi Temyiz Mahkemesi'ne bağlı Seçim ve Referandum Hukuk Kurulu, Başkan Yardımcısı Hakim Sayın Esed Hisên Aziz başkanlığında, Sayın Hacı Muhammed Tahir Akreyi ve Sayın Dr. Muhammed Umer Mewlud'un üyeliğinde, millet adına hüküm verip aşağıdaki kararları çıkarmalarına izin verilmiştir.

Karar:

Kürdistan Bölgesi Bağımsız Yüksek Seçim ve Referandum Komisyonu tarafından bize gönderilen Kürdistan Bağımsızlık Referandumu'nun ilk sonuçlarının detaylı incelemesinin ardından 109 sayılı 28/09/2017 tarihli yazılarına göre ve bu sonuçlar 28/09/2017 tarihinde üç gazete yayımlandıktan sonra, Kürdistan Bölgesi Bağımsız Yüksek Seçim ve Referandum Komisyonu Yasası'nın 2014 yılı 4 sayılı 9. maddesinin 3. bendine göre ve yasal süre içinde bu sonuçlara karşı yapılan herhangi bir itirazın bulunmaması nedeniyle, yukardaki yasanın 9. maddesinin 4, 5 ve 6. bentlerinin verdiği yetkiyle bu sonuçların onaylanmasını kararlaştırdık. Bu karar da 04/10/2017 tarihinde oybirliğiyle alınmıştır.

Esed Hisên Aziz
Başkan

Hacı Muhammed
Tahir Akreyi
Üye

Dr. Muhammed
Umer Mewlud
Üye

إقليم كوردستان / العراق مجلس القضاء رئاسة محكمة تمييز إقليم كوردستان الهيئة القضائية للإنتخابات و الإستفتاء	 Kurdistan Region - Iraq Judicial Council	هه‌ڕێمی کوردستان / عێراق ئەنجومەنی دادوەری سەرۆکایەتی دادگای پێداچوونەوه‌ی هه‌ڕێمی کوردستان ➤ ده‌ستەی دادوەری هه‌لبژاردن و راپرسی ➤
ژماره‌/ ده‌ستەی دادوەری هه‌لبژاردن و راپرسی/ ٢٠١٧ ٢٠١٧/١٠/٤ به‌روار		
له‌ رۆژی (٢٠١٧/١٠/٤) ده‌ستەی دادوەری هه‌لبژاردن و راپرسی له‌ دادگای پێداچوونەوه‌ی هه‌ڕێمی کوردستان پێکهات به‌ سەرۆکایەتی چۆنگری سەرۆک به‌رێز دادوهر (أسعد حسين عزيز) و ئەندامیه‌تی هه‌ریه‌ك له‌ به‌ریزان دادوهران (حاجی محمد طاهر ئاكره‌یی) و (د. محمد عمر مولود) كه‌ رێبان پێدراوه‌ به‌ ناوی گه‌له‌وه‌ حوكم بكهن و ئەو بریاره‌ی خواره‌وه‌یان ده‌ركرد . بـرـیار پاش ووردبێتی و تێروانیی ئەنجامه‌ به‌راییه‌کانی راپرسی بۆ سهر‌به‌خۆیی کوردستان كه‌ له‌لایهن کۆمسیۆنی بالای سهر‌به‌خۆیی هه‌لبژاردن و راپرسی له‌ هه‌ڕێمی کوردستان پێمان گه‌یشته‌وه‌ به‌ پێی ناوه‌رۆکی نوسراویان ژماره‌ (١٠٩) له‌ (٢٠١٧/٩/٢٨) و دوا‌ی ئەوه‌ی كه‌ ئەو ئەنجامه‌ به‌رایپانه‌ له‌ سێ رۆژنامه‌ له‌ به‌رواری (٢٠١٧/٩/٢٨) بـلا‌و‌كرانه‌وه‌ به‌ پێی بڕگه‌ی سێهه‌م له‌ ماده‌دی نۆیه‌م له‌ یاسای کۆمسیۆنی بالای سهر‌به‌خۆیی هه‌لبژاردن و راپرسی له‌ هه‌ڕێمی کوردستان ژماره‌ چواری سالی (٢٠١٤) و له‌ به‌رنه‌بوونی هه‌یج تانه‌یه‌ك له‌و ئەنجامانه‌ له‌ ماوه‌ی یاسایی خۆیدا بۆیه‌ به‌ پێی ئەو ده‌سه‌لاته‌ی كه‌ به‌ پێی بڕگه‌کانی چواره‌م و پێنجه‌م و شه‌شهم له‌ ماده‌دی نۆیه‌م له‌ یاسای سهر‌ه‌وه‌ پێمان دراوه‌ بریارمان دا به‌ په‌سه‌ندکردنی ئەو ئەنجامانه‌ و ئەو بریاره‌ش به‌ تێکراییه‌ ده‌نگ له‌ رۆژی (٢٠١٧/١٠/٤) ده‌رچوو .		
 سەرۆک أسعد حسين عزيز	 ئەندام حاجی محمد طاهر ئاكره‌یی	 ئەندام د. محمد عمر مولود
(پاڤان)		

Index ■

A

Abdulaziz Akili	30
Abdulkерim Kasım	30
Abdulrahman Muhammed Arif	31
Abdulrezak Naif	32 ,31
Abdulsamed Xizir Abdulla	230
Abdulselam Arif	30
Ahmed Hasan Bekir	32
Ali Bapir	61
Ammar Hekim	62 ,46
Andranik Paşa Ermeni	20
Angela Merkel	58
Ashton Carter	60
ABD	112 ,100 ,83 ,82 ,81 ,60 ,59 ,58 ,46 ,44 ,41
Asuri Demokrat Hareketi	71 ,69
Asuri Mar Şemun	20 ,19
Asuri Süryani Keldani Halk Meclisi	71 ,69
Asuri Ulusal Partisi	72

Almanya	58 ,56 ,53 ,21
Amerika	,75 ,68 ,67 ,61 ,60 ,59 ,48 ,44 ,43 ,41 ,40 ,25 101 ,100 ,99 ,92 ,89 ,84 ,83 ,82
Anbar	46

B

Ban Ki-moon	51
Barack Obama	43
Brett McGurk	82 ,81
Berlin Duvarı	56 ,53
Beyaz Saray	60 ,59
Brüksel Hattı	26
Baas	194 ,150 ,149 ,92 ,66 ,55 ,52
Belçika	114 ,26 ,25
Britanya	193 ,129 ,100 ,84 ,27 ,26 ,25 ,24 ,22 ,21 ,20
Bab Sêva	20
Bağdat	,52 ,51 ,47 ,46 ,44 ,42 ,39 ,38 ,37 ,34 ,32 ,29 ,26 ,89 ,82 ,80 ,79 ,78 ,68 ,64 ,63 ,62 ,60 ,58 ,55 142 ,134 ,105 ,104 ,101 ,100 ,98 ,97 ,93 ,92
Balek	35 ,27
Bazyan	27
Behdinan	127 ,36

Behirke	36
Beledruz	34
Beni Herir	30
Berlin	56 ,53
Brifkan	18

C

Cafer İbrahim Êminki	217
Cecil J. Edmonds	26
Cercis Fethulla	41
Cutyar Adil Mahmud	230
Canterbury Kilisesi	20
Cezayir Anlaşması	32
Cezayir	32
Celewla	35

Ç

Çekoslovakya	119 ,56 ,53
Çek ve Slovakya	56 ,53
Çaldıran	18

D

Derbaz Kosret	59
Douglas Silliman	101 ,100 ,82 ,81
Dava Partisi	62
Demokrat Beyt Nahreyn Partisi	72
Doli Biyaw	27
Dakuk	96
Diyana	36
Duhok	153 ,142 ,101 ,81
Dukan	99 ,98 ,97 ,96
Duz	101 ,34
Duzxurmatu	96

E

Emir Faysal	24
Emiri Hüseyin bin Ali	24
Esed Hisên Aziz	235 ,233
Enfal	194 ,184 ,166 ,63 ,41 ,38 ,37 ,36 ,35
Ermeni	185 ,177 ,71 ,69 ,20
Erbil Türkmen Listesi	71 ,69
Eylül Devrimi	113 ,57 ,54 ,41 ,33 ,32 ,30 ,29

Ezidi	186 ,180 ,177 ,164 ,99 ,78 ,50 ,49 ,48
Erbil	,142 ,134 ,101 ,97 ,87 ,74 ,71 ,69 ,36 ,35 ,21 ,17 ,8 230 ,217 ,197 ,153
Erzurum	22

F

Faysal.Kralı	24
François Georges Picot	22
Frank Baker	100 ,81
Fuad Hüseyin	206 ,204 ,74 ,73
Feyli	167 ,166 ,165 ,127 ,63 ,38 ,35 ,32
Filistin	120 ,115 ,22
Fransa	81 ,25 ,22 ,21

G

George W. Bush	43
Goran Hareketi	59
Güney Mahmur	34
Germiyan	127 ,38 ,36

H

Haci Muhammed Tahir Akreyi	235
Hadi Amiri	142 ,141 ,134 ,64
Halid Atiye	64
Halil İbrahim	177 ,74
Haydar Abadi	102,142 ,101 ,98 ,92 ,91 ,84 ,62 ,58 ,50 ,44
Hendrên Muhammed Salih	230 ,227 ,214 ,211
Hoşiyar Zebari	74
Haşdi Ezidi	99
Haşdi Şabi	159 ,153 ,143 ,101 ,100 ,99 ,97 ,96 ,95 ,66
Hendrên dağları	30
Hendrên ve Zozik	31
Hindistan	27
Halebçe	166 ,127 ,38 ,36 ,35
Herir	36 ,30
Hewice	95 ,67 ,66 ,35 ,34

I

Irak Parlamentosu	160 ,155 ,154 ,153 ,152 ,138 ,137 ,92 ,91
Irak Türkmen Cephesi	71 ,69

İŞİD ,64 ,63 ,62 ,61 ,60 ,57 ,54 ,50 ,49 ,48 ,47 ,46
,105 ,100 ,99 ,98 ,96 ,95 ,93 ,82 ,81 ,67 ,66 ,65
262 ,260 ,259 ,155 ,154 ,142

İ

İbrahim Ahmed 41
İbrahim Davud 31
İkbalpur 99
İyad Allavi 174 ,140 ,98 ,43

İran Kürdistan'ının 28
İsmail Hemeali Abdulkadir 230

İtalya 26 ,25 ,22 ,21

J

Ján Kubiš 81
Joe Biden 60 ,59 ,58

Japonya 25

K

Kawe Mahmud 206 ,182 ,74
Kerhi Altıparmak 42
Kosret Resul 176 ,74 ,59
Kubad Talabani 59

Kral Abdullah	98
Kral George	20
KDP	97 ,96 ,78 ,74 ,32
Keldani Demokrat Birlik Partisi	72
Keldani Demokrat Platformu	72
Keldani Ulusal Konseyi	72
Komel Partisi	61
Kerkük K1 Askeri Üssü	96
Kürdistan Barışsever Hareketi	72
Kürdistan Bölgesi	,24 ,21
	,70 ,69 ,68 ,65 ,61 ,51 ,48 ,47 ,44 ,43 ,41 ,39
	,98 ,95 ,94 ,93 ,92 ,89 ,88 ,81 ,80 ,78 ,77 ,71
	,131 ,111 ,110 ,109 ,107 ,106 ,105 ,104 ,103 ,99
	,146 ,145 ,144 ,143 ,142 ,141 ,139 ,133 ,132
	,156 ,155 ,154 ,153 ,152 ,151 ,149 ,148 ,147
	,193 ,192 ,184 ,182 ,169 ,162 ,160 ,159 ,157
	,214 ,211 ,205 ,204 ,203 ,197 ,196 ,195 ,194
	235 ,233 ,232 ,229 ,227 ,224 ,218 ,217
Kürdistan Demokrat İlerici Partisi	72
Kürdistan Demokrat Kurtuluş Hareketi	72
Kürdistan Demokrat Partisi	205 ,110 ,71 ,69 ,32
Kürdistan Demokrat Sosyalist Partisi	71 ,69
Kürdistan Demokrat Ulusal Birliği	72
Kürdistan Emekçiler Partisi	205 ,71 ,69
Kürdistan Halkı Demokrat Hareketi	72
Kürdistan İlerici Reform Partisi	71 ,69
Kürdistan İşçi ve Emekçiler Partisi	71 ,69

Kürdistan İslami Birliği	71 ,69
Kürdistan İslami Hareketi	71 ,69
Kürdistan Komünist Partisi	205 ,182 ,71 ,69
Kürdistan Parlamentosu	,196 ,127 ,71 ,70 ,69 ,65 ,41 227 ,219 ,218 ,217 ,214 ,211 ,204
Kürdistan Parlamentosu Ermeni Listesi	71 ,69
Kürdistan Türkmen Aydın Derneği	72
Kürdistan Türkmen Demokrat Partisi	72
Kürdistan Ulusal Partisi	72
Kürdistan Yurtseverler Birliği	71 ,69
KYB	97 ,96 ,78 ,74

Kürdistan	,16 ,15 ,8 ,6 ,4 ,3 ,32 ,30 ,29 ,28 ,27 ,26 ,24 ,23 ,22 ,21 ,20 ,18 ,17 ,48 ,47 ,44 ,43 ,42 ,41 ,39 ,38 ,37 ,36 ,35 ,34 ,33 ,61 ,60 ,59 ,58 ,57 ,56 ,55 ,54 ,53 ,52 ,51 ,50 ,49 ,78 ,77 ,74 ,73 ,72 ,71 ,70 ,69 ,68 ,67 ,65 ,64 ,62 ,93 ,92 ,91 ,90 ,89 ,88 ,85 ,84 ,83 ,82 ,81 ,80 ,79 ,106 ,105 ,104 ,103 ,101 ,100 ,99 ,98 ,97 ,95 ,94 ,129 ,128 ,127 ,120 ,113 ,111 ,110 ,109 ,108 ,107 ,144 ,143 ,142 ,141 ,140 ,139 ,133 ,132 ,131 ,130 ,155 ,154 ,153 ,152 ,151 ,149 ,148 ,147 ,146 ,145 ,177 ,169 ,168 ,167 ,166 ,162 ,160 ,159 ,157 ,156 ,192 ,189 ,188 ,187 ,186 ,185 ,184 ,182 ,179 ,178 ,211 ,206 ,205 ,204 ,203 ,197 ,196 ,195 ,194 ,193 235 ,233 ,232 ,229 ,227 ,224 ,219 ,218 ,217 ,214
-----------	---

Kabul ,115 ,105 ,82 ,79 ,68 ,61 ,60 ,42 ,38 ,37 ,32 ,28 ,17
 ,133 ,131 ,129 ,127 ,124 ,123 ,122 ,121 ,120 ,118
 185 ,180 ,179 ,178 ,177 ,162 ,159 ,143 ,142 ,136

Kadisiye ve Kudüs 36 ,35

Karêze 35

Kerkük ,66 ,50 ,40 ,38 ,36 ,3

,135 ,101 ,99 ,97 ,96 ,91 ,90 ,85 ,75 ,74 ,69 ,67

206 ,166 ,153 ,143 ,142 ,140 ,139

Kifri 34

Kirmek 35

Kudüs 36 ,35

Kuştepe 36

Kuveyt 172 ,170 ,39

L

Leyla Kasım 32

Londra'daki Irak Muhalefeti Konferansı 41 ,40

Lübnan Hizbullah 102

Lübnan 102 ,101 ,23 ,22

Lozan 26 ,25

M

Mam Celal	97 ,96 ,59 ,43 ,37
Mark Sykes	22
Mar Şemun Asuri	20 ,19
Mela Bextiyar	205 ,74
Mesrur Barzani	74 ,42
Mesud Bey	61
Michael R. Gordon	43
Mithad Paşa	34
Muhammed Fazıl Paşa Dağıstanlı	19
Muhammed Hacı Mahmud	176 ,42
Muhammed Hawdiyani	78
Muhammed Sadeddin	177 ,78
Muhammed Umer Mewlud	235
Mustafa Barzani	32 ,28 ,27 ,19
Mustafa Kemal	25
Mustafa Seyid Kadir	59
Milletler Cemiyeti'nin komisyonunun	28
Münih Güvenlik Konferansı	58 ,55
Macaristan	26 ,25 ,21
Mahmur	166 ,40 ,34
Mergewer	28
Mekke	24
Mendeli	166 ,40 ,35 ,34
Musul	,67 ,66 ,50 ,47 ,46 ,27 ,26 ,25 ,24 ,22 ,21 ,20 ,19 143 ,136 ,130 ,129 ,128 ,95

N

Neçirvan Ahmed Abdulla	224
Neçirvan Barzani	97 ,74
Necmeddin Kerim	176 ,78
Nehro Selim Hena	230
Nuri Maliki	142 ,141 ,140 ,46
Nawdeşt	35
Ninova	95 ,75 ,46 ,35 ,34

O

Obama	60 ,59 ,43
Osmanlı	34 ,25 ,23 ,22 ,21 ,20 ,19 ,18 ,15 ,6 ,4 ,3
Osmanlı İmparatorluğu	25 ,22 ,21 ,20 ,6

P

Paul Bremer	41
Paul Funk	100
Pasdaran ordusu	102
Peşmerge	,66 ,64 ,61 ,59 ,58 ,51 ,50 ,49 ,48 ,47 ,46 ,28 ,169 ,153 ,145 ,103 ,101 ,100 ,99 ,98 ,96 ,81 ,67 262 ,260 ,259 ,187 ,179
Piremegrun	30

Q

Qeladizê	36 ,30
Qerac ovaları	34
Qeredax	36
Qeretepe	34
Quretu	35

R

Rêzan Hemereşid Kerim	230
R.F. Jardine	25
Robert Stephen	46
Roj Nuri Şawês	74 ,46 ,42
Romyo Hekari	177 ,42
Romanya	25 ,21
Rusya	75 ,25 ,22 ,21
Rajan	20
Ranye	30
Rewanduz	30 ,27

S

Saddam Hüseyin	32
Sadi Ahmed Pire	204 ,74

Sadık Rıkabi	64
Sadun Hedan	31
Sergey Lavrov	21
Sergey Sazonov	22
Selahaddin Behaeddin Hoca	42
Safevi	18 ,15
San Remo Konferansı	22
Sefin	30

Ş

Şêrwan Zîrar Nebî	230
Seyah Abdulla Kasım	230
Şeyh Abdulselam	21 ,20 ,19 ,18
Şeyh Abdulselam Barzani	21 ,20 ,19 ,18
Şeyh Ahmed Barzani	27
Şeyh Mahmud	38 ,27
Şeyh Mahmud Hafid	27
Şeyh Nureddin Muhammed Brifkani	18
Şeyh Şamo	177 ,78
Seyid Muhtar	101
Seyid Taha Muhammed Sıddık Nehri	20
Silêman Mustafa Hasan	230
Sir Percy Cox	25

Süleyman Nazif Paşa	20
Sovyetler Birliği	184 ,121 ,117 ,115 ,29
Sykes-Picot	22
Şii	165 ,164 ,162 ,93 ,78 ,67 ,65 ,64 ,63 ,62 ,44 ,42
Şerfeddin	49
Suriye	92 ,81 ,51 ,49 ,48 ,46 ,35 ,30 ,23 ,22
Şirin Dağı	20
Şengal	,262 ,166 ,143 ,136 ,100 ,99 ,66 ,49 ,48 ,40 ,35 275
Serpul Zehaw	18
Sevr	128 ,25 ,24 ,23
Sihêla	153 ,101 ,81 ,49
Şino	28
St. Petersburg	22
Süleymaniye	142 ,36 ,27

T

Tarafsız Türkmen Hareketi	72
Temmuz Devrimi	29
Türkmen Demokrat Hareketi	72
Türkmen Halk Partisi	72
Türkmen Kalkınma Partisi	71 ,69
Türkmen Liberal Derneği	72

Türkmen Ulusal Kurtuluş Partisi 72

Türkiye 84 ,75 ,26 ,25 ,23

Telafer 95 ,66

Trabzon 22

U

Ulusal Beyt Nahreyn Birliğı 72

Urmiye 20

Ü

Ürdün 98 ,23 ,22

W

W. A. Wigram 20

Wahide Yaqu Hurmuz 78

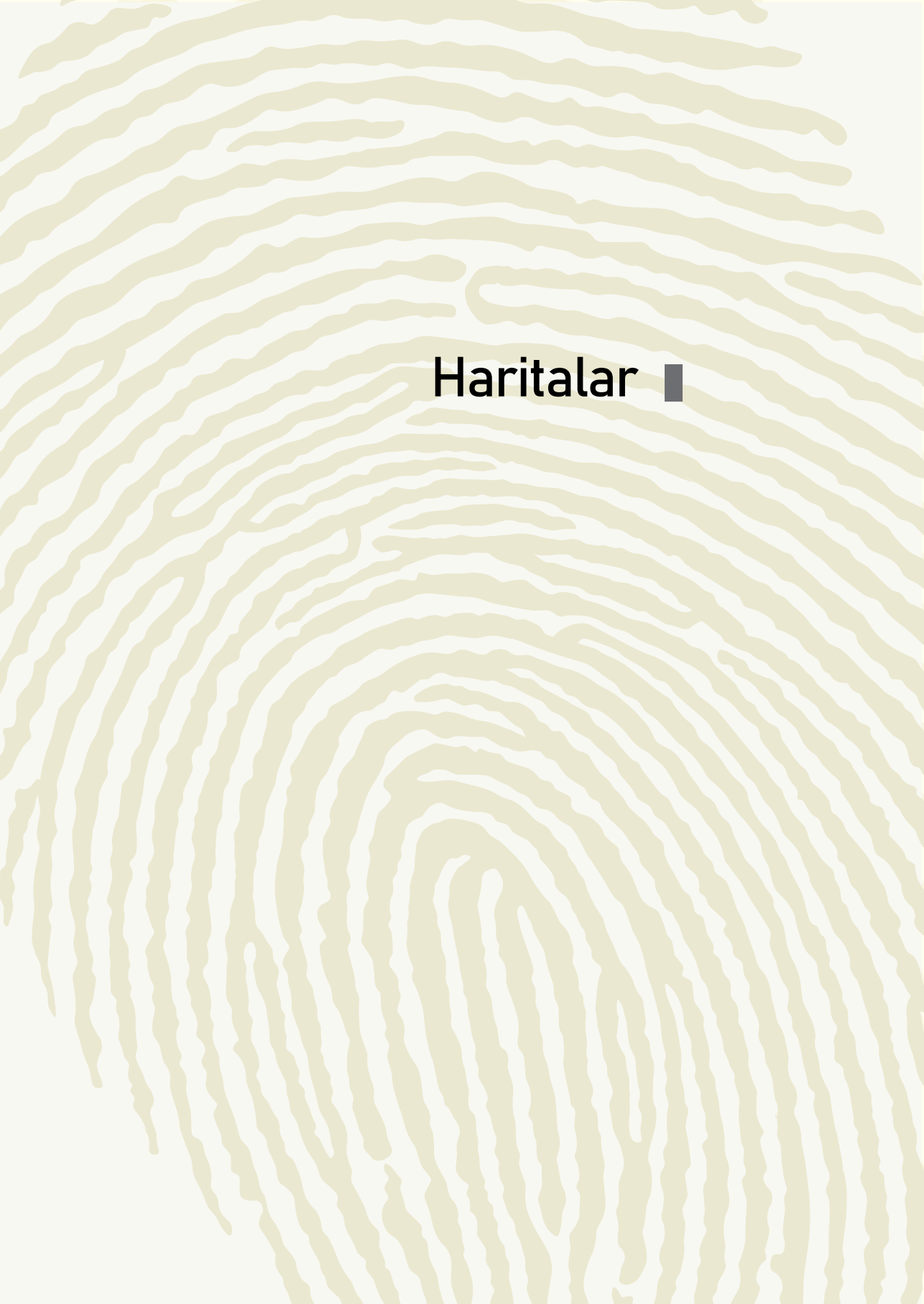
Winston Churchill 24

X

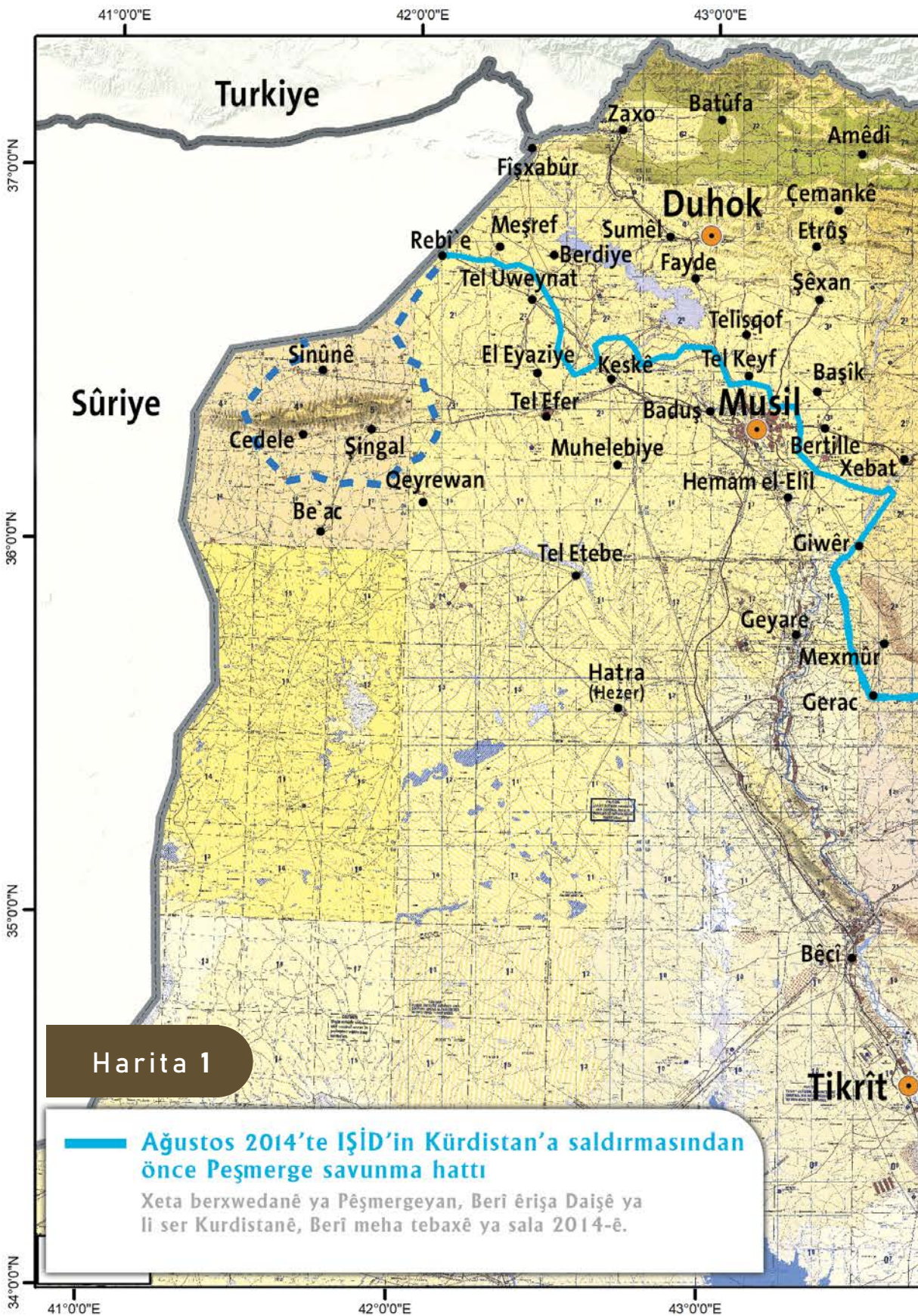
Xaneqin 166 ,135 ,40

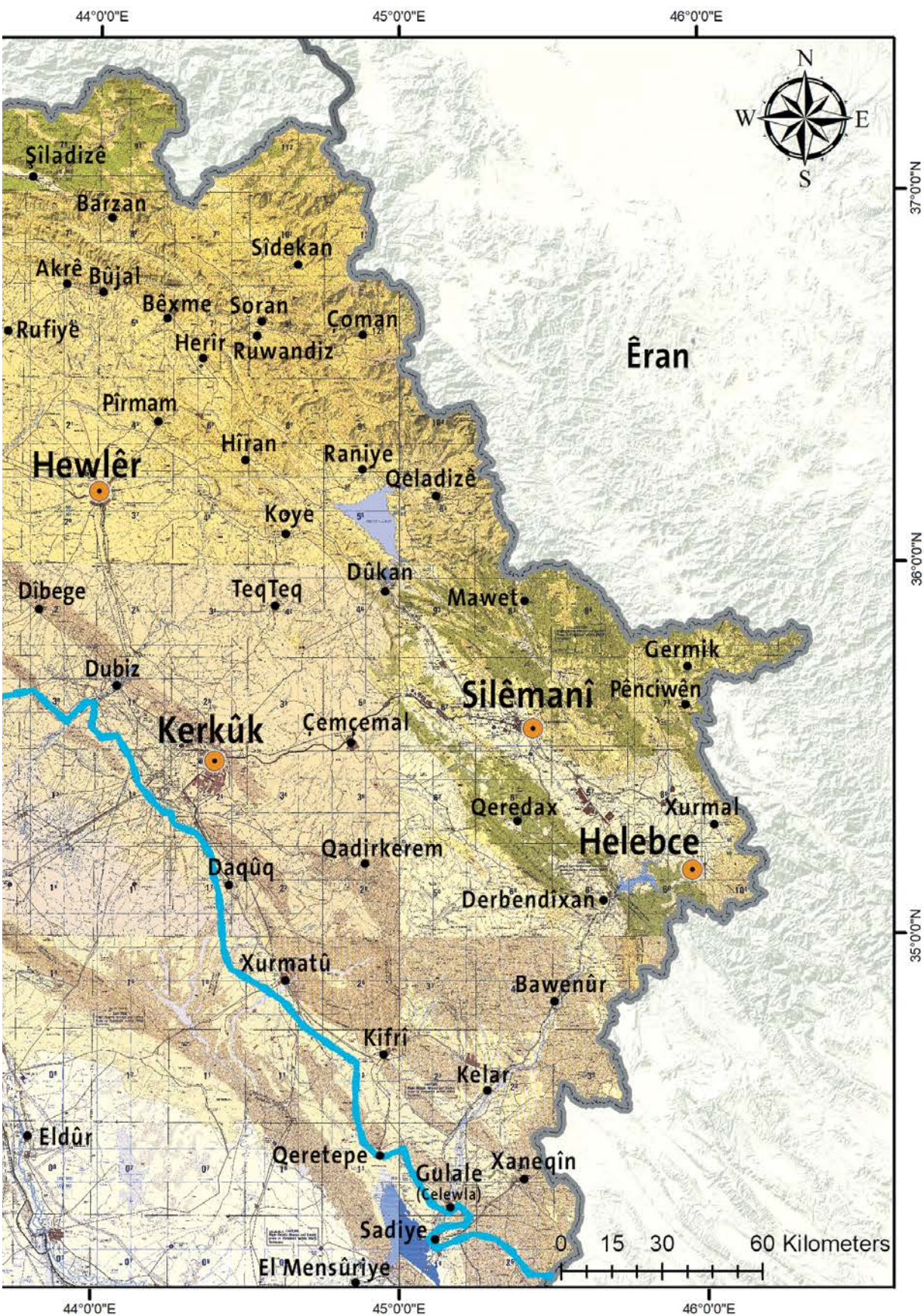
Z

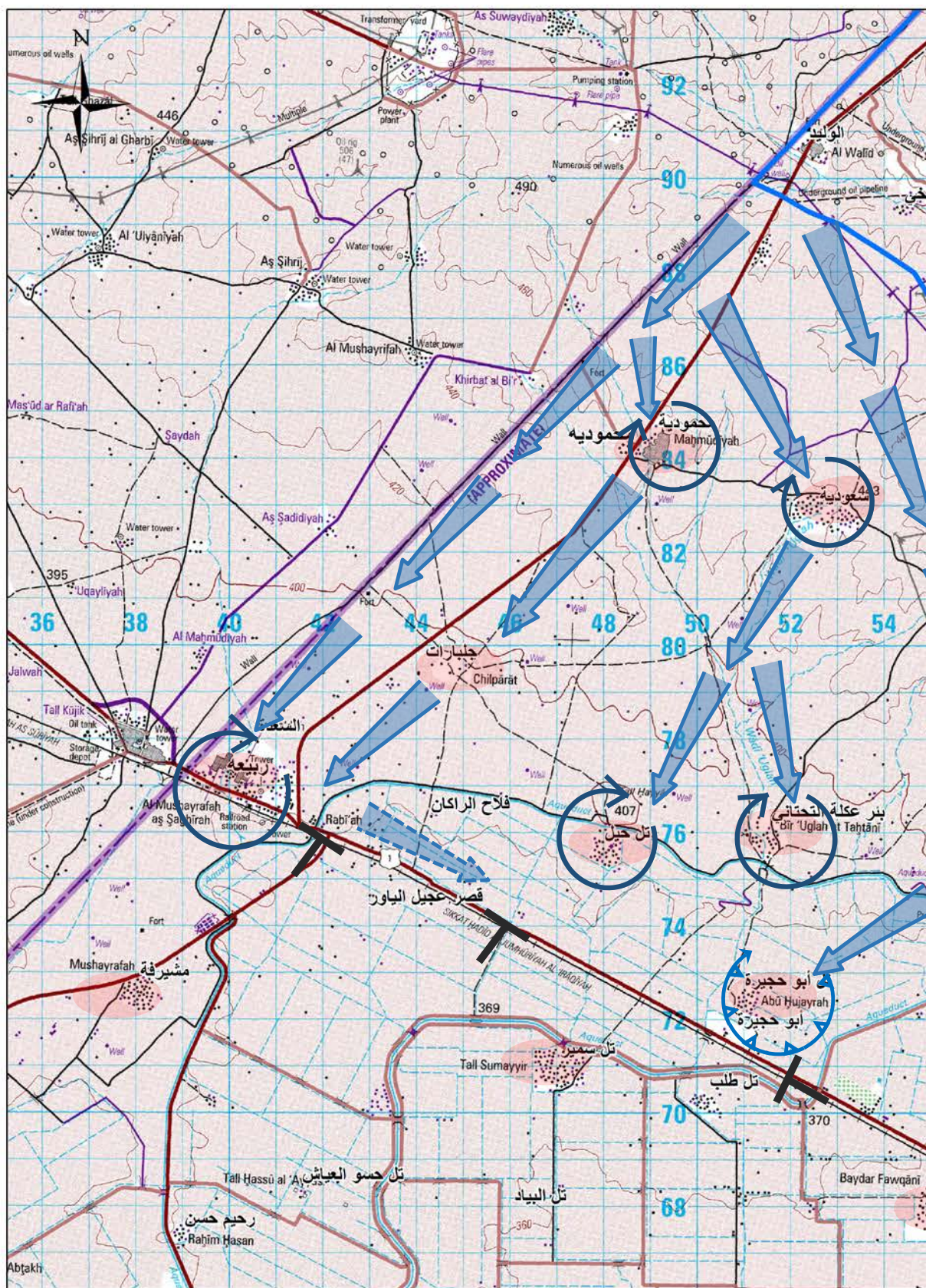
Zaho	35
Zalmaq Khalilzad	44
Zehaw Antlaşması	18
Zêwe	36
Zêwe mülteci kampında	36
Zummar	260 ,166 ,49 ,40 ,35
Zummar havzası	49

Haritalar ■

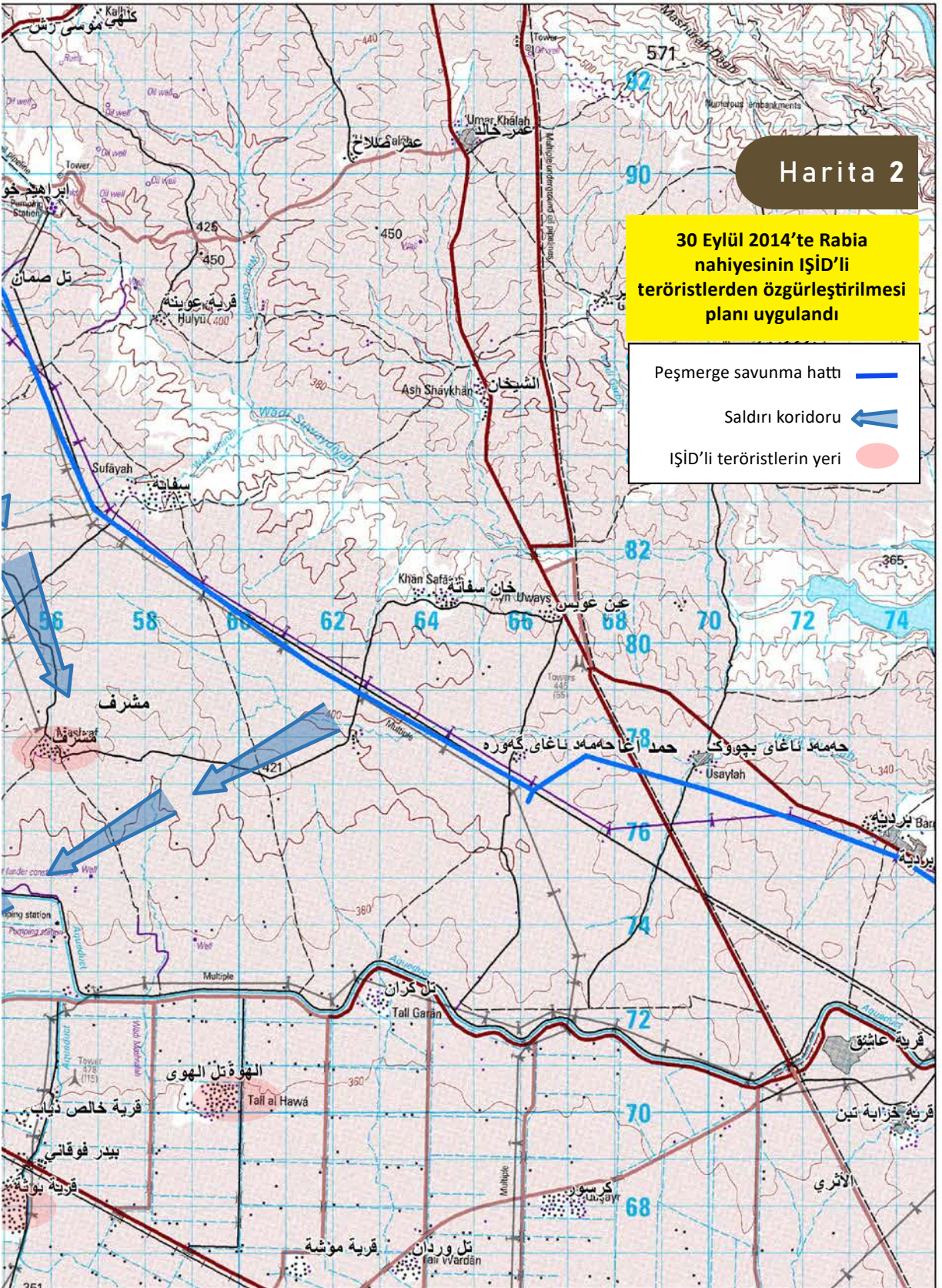
Harita 2

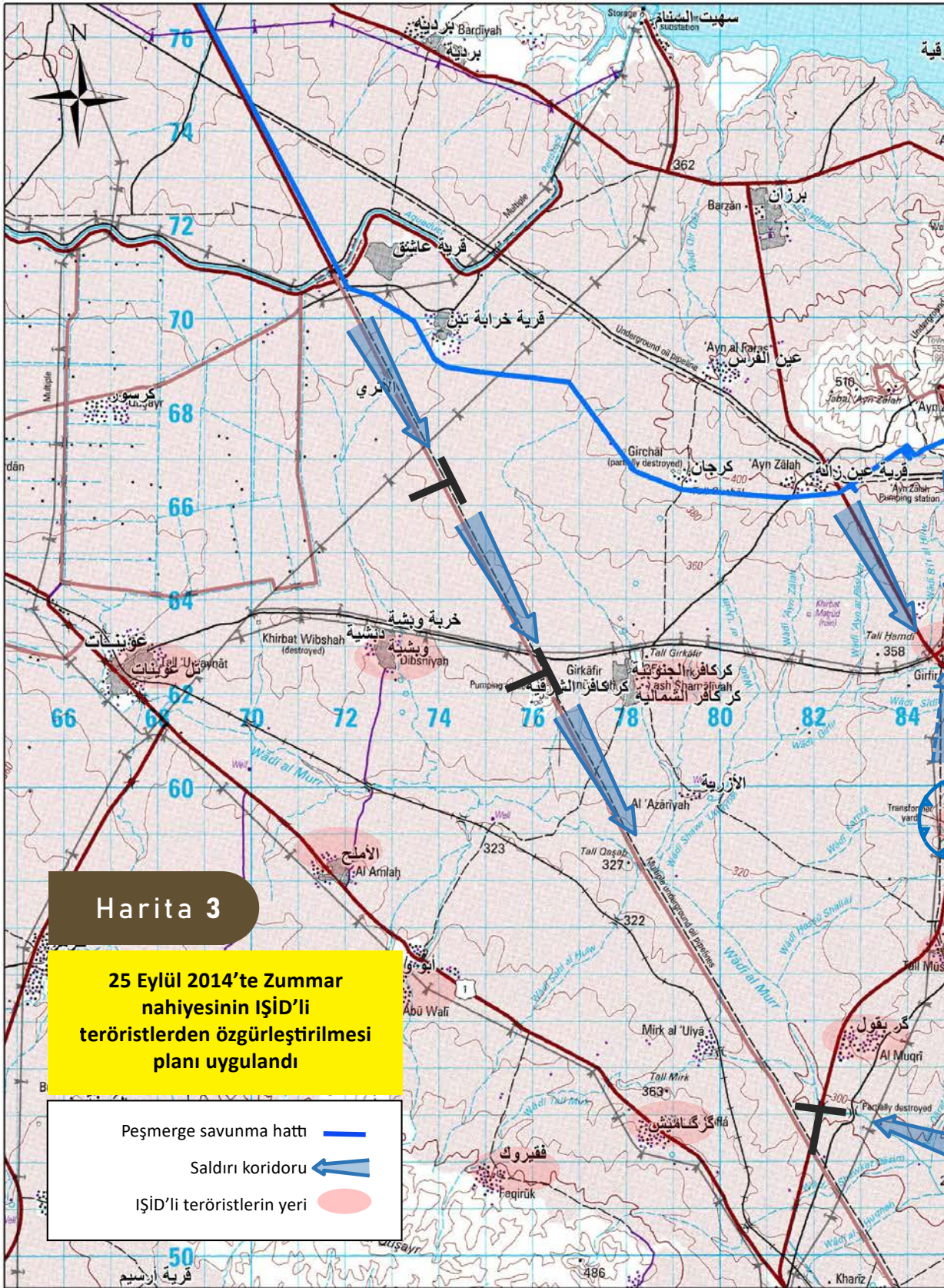
30 Eylül 2014'te Rabia nahiyesinin IŞİD'li teröristlerden özgürleştirilmesi planı uygulandı

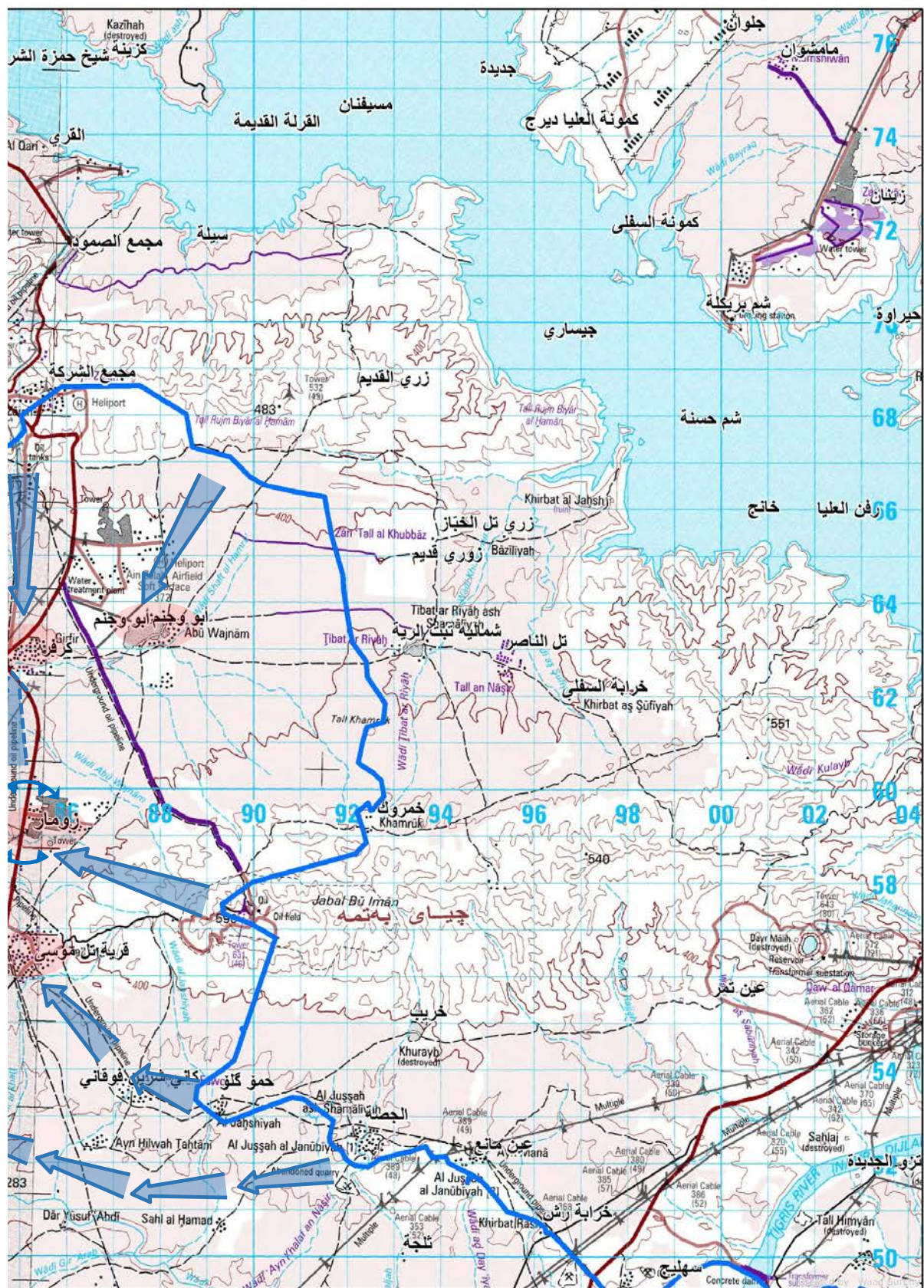
Peşmerge savunma hattı

Saldırı koridoru

IŞİD'li teröristlerin yeri

Harita 4

Sûriye

16-19 Aralık 2014'te Şengal Dağı yolunun açılması ve IŞİD'li teröristlerden özgürleştirilmesi planı uygulandı

Peşmerge'nin Şengal Dağı'ndaki varlığı

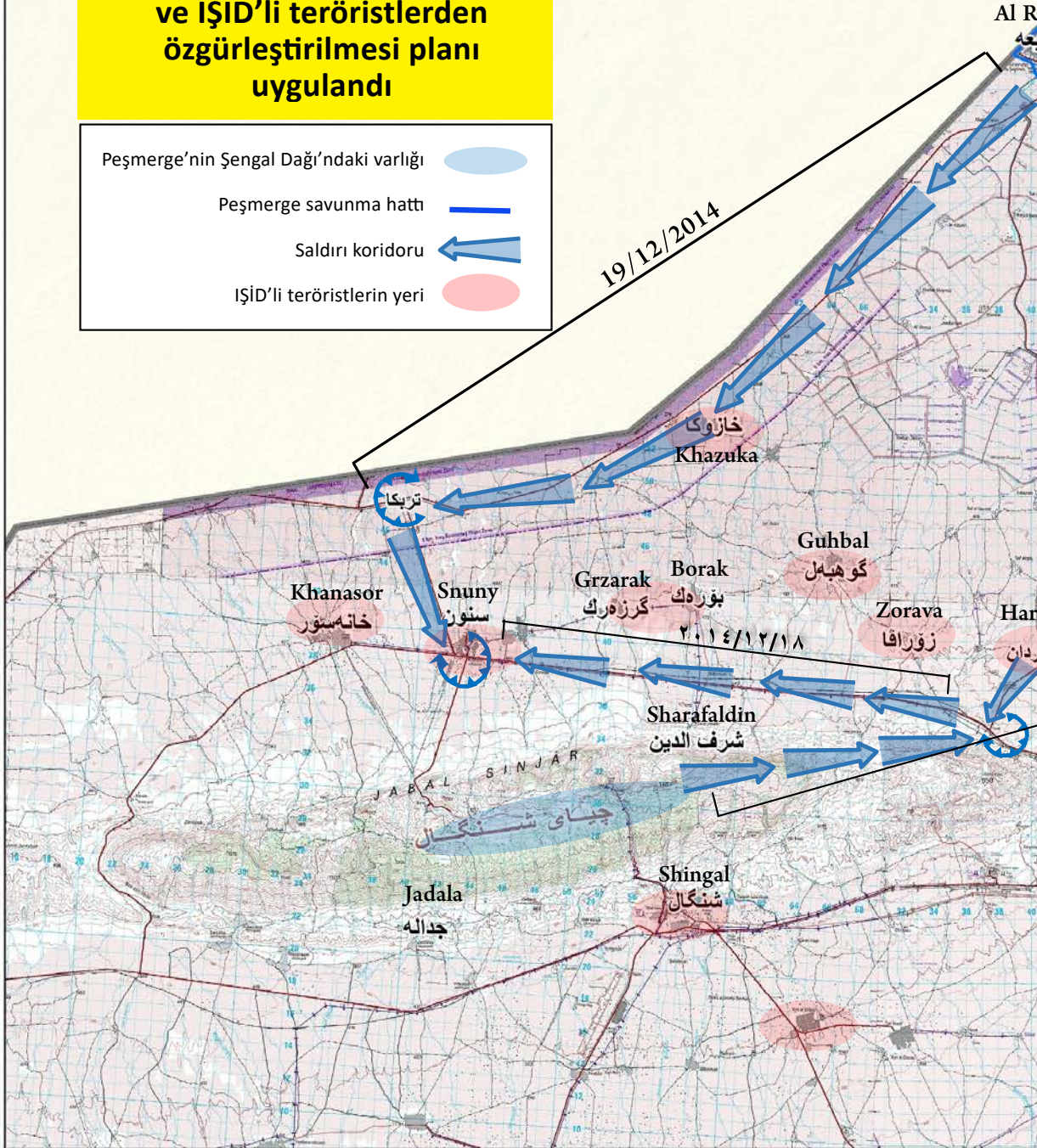
Peşmerge savunma hattı

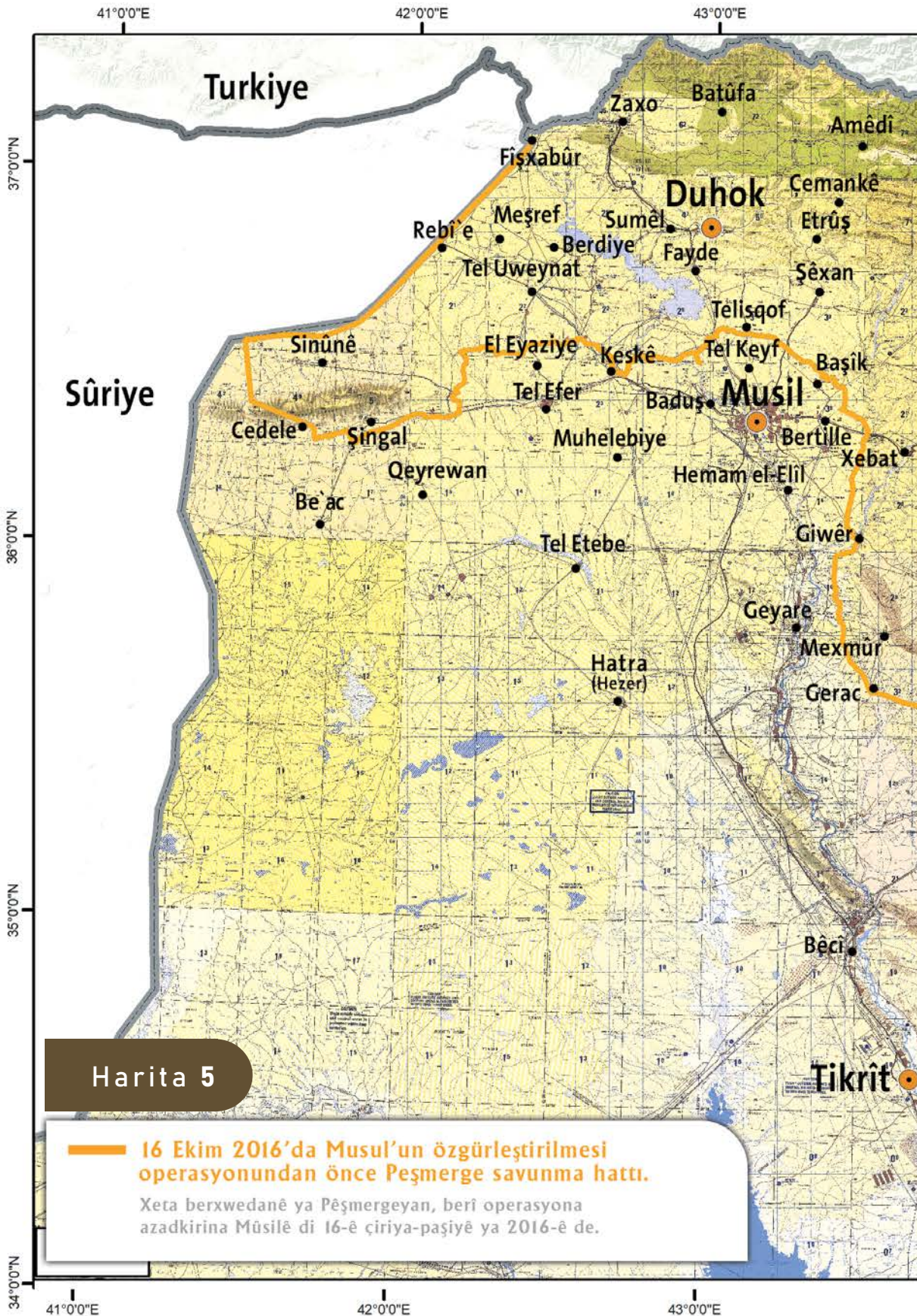
Saldırı koridoru

IŞİD'li teröristlerin yeri

44°0'0"E

45°0'0"E

46°0'0"E

37°0'0"N

36°0'0"N

35°0'0"N

Şiladizê

Barzan

Akrê Bûjal

Bêxme

Soran

Sîdekan

Goman

Herîr

Pîrmam

Hewlêr

Hîran

Raniye

Qeladizê

Koye

TeqTeq

Dûkan

Mawet

Dîbege

Dubîz

Kerkûk

Çemçemal

Silêmanî

Pênciwên

Xurmâl

Helebce

Qerêdax

Qadirkerem

Derbendixan

Daqûq

Xurmatû

Bawenûr

Kifrî

Kelar

Qeretepe

Gulale

Xaneqîn

(Celewla)

Sadiye

El'Mensûriye

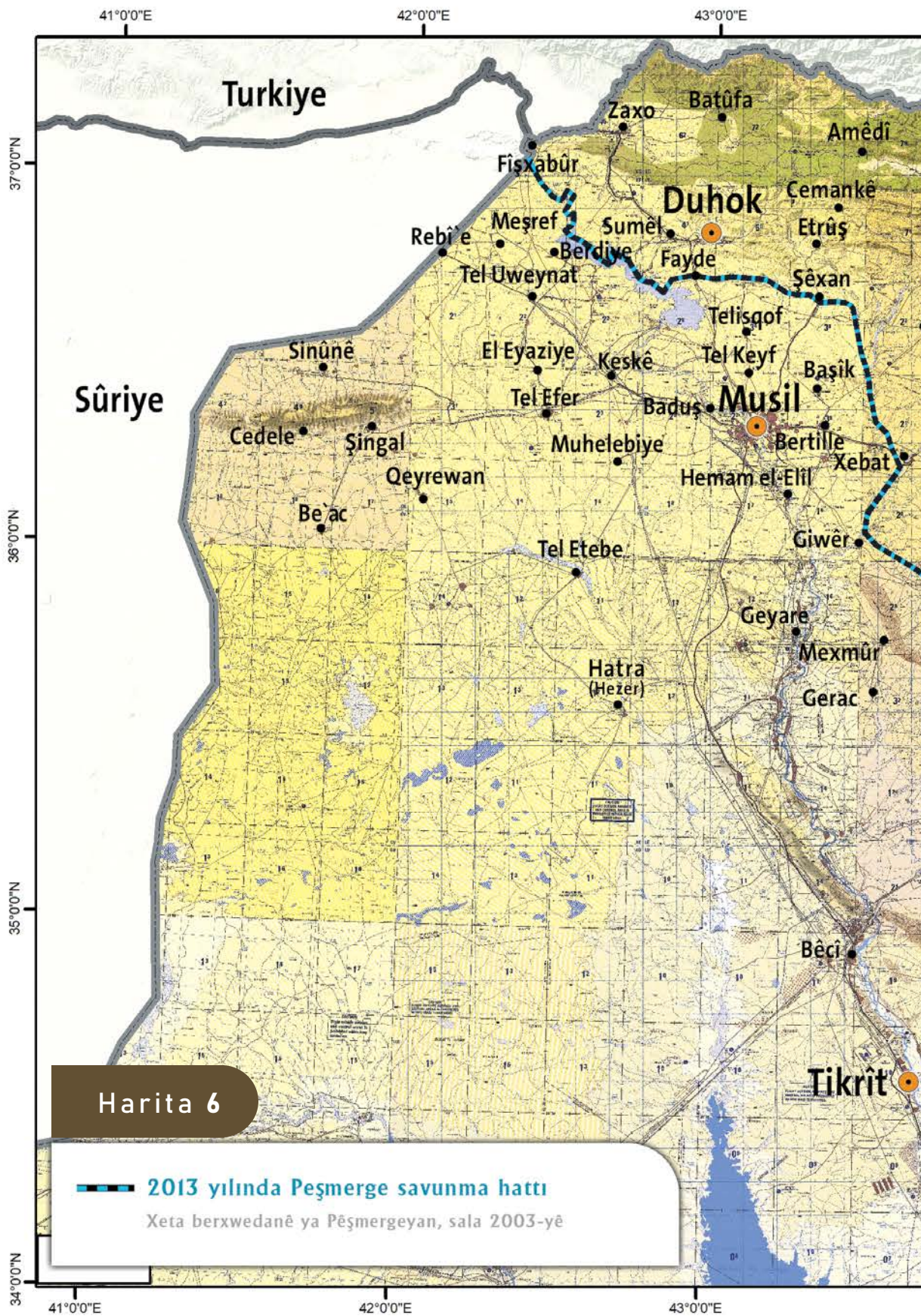
Eldûr

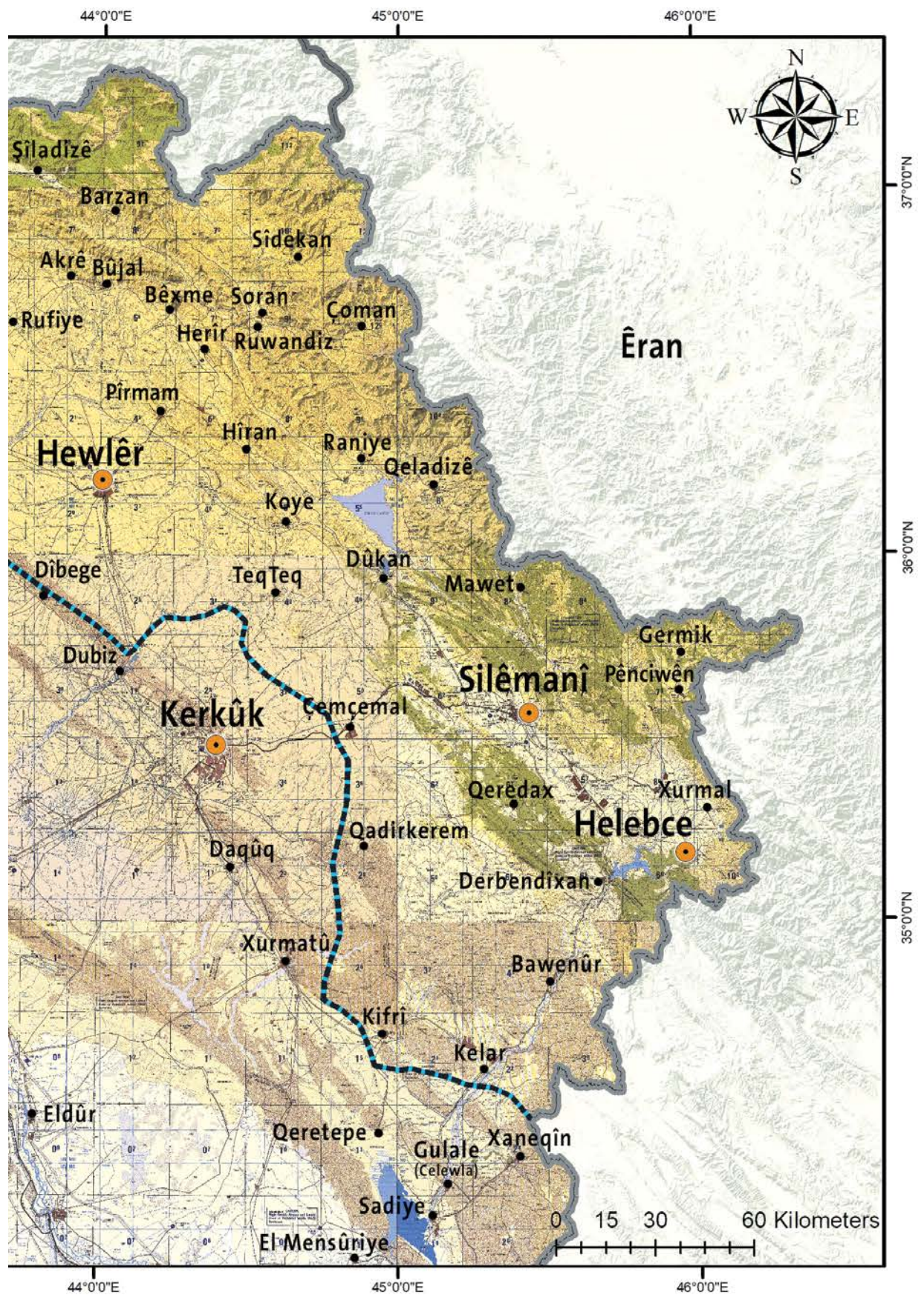
0 15 30 60 Kilometers

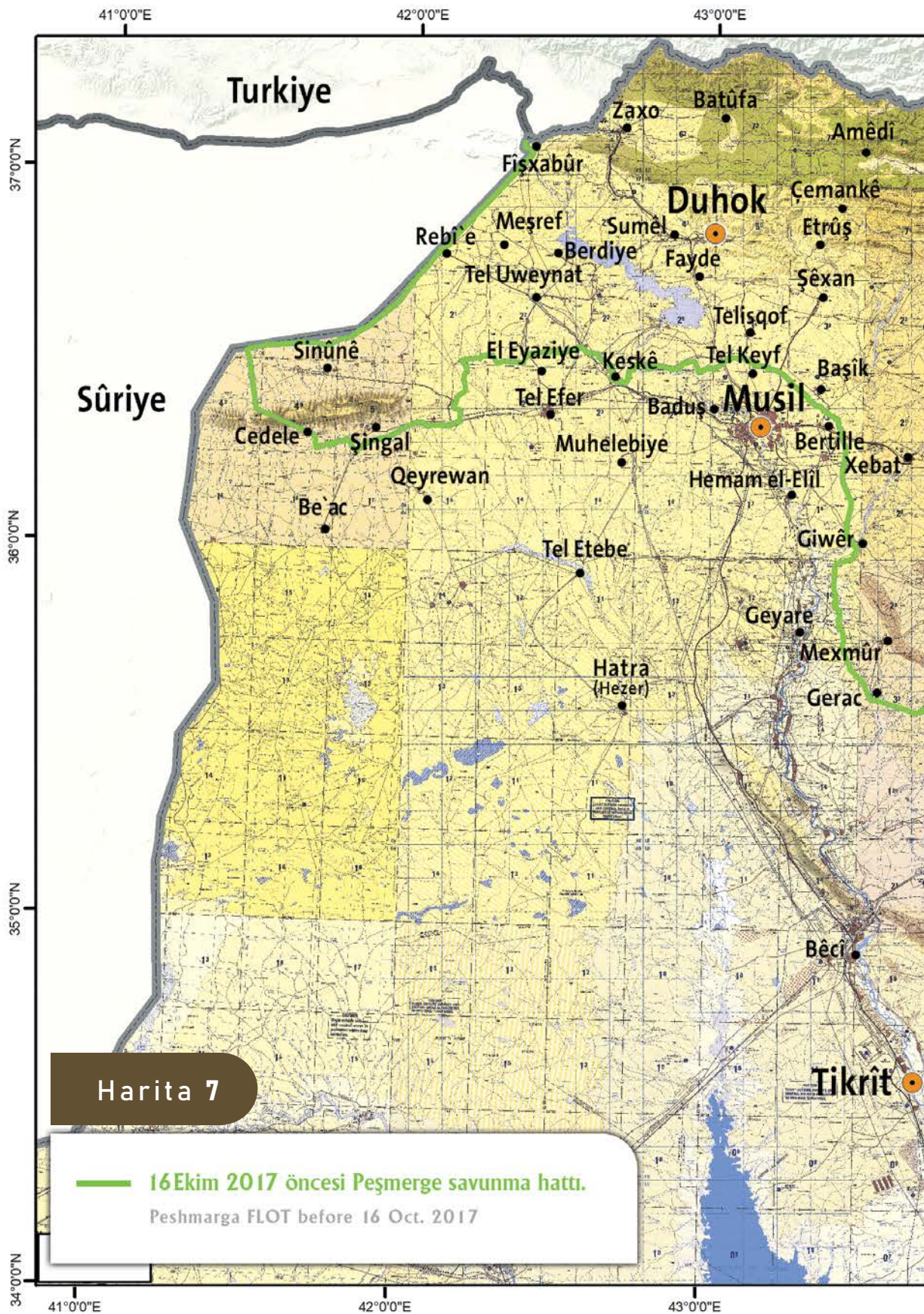
44°0'0"E

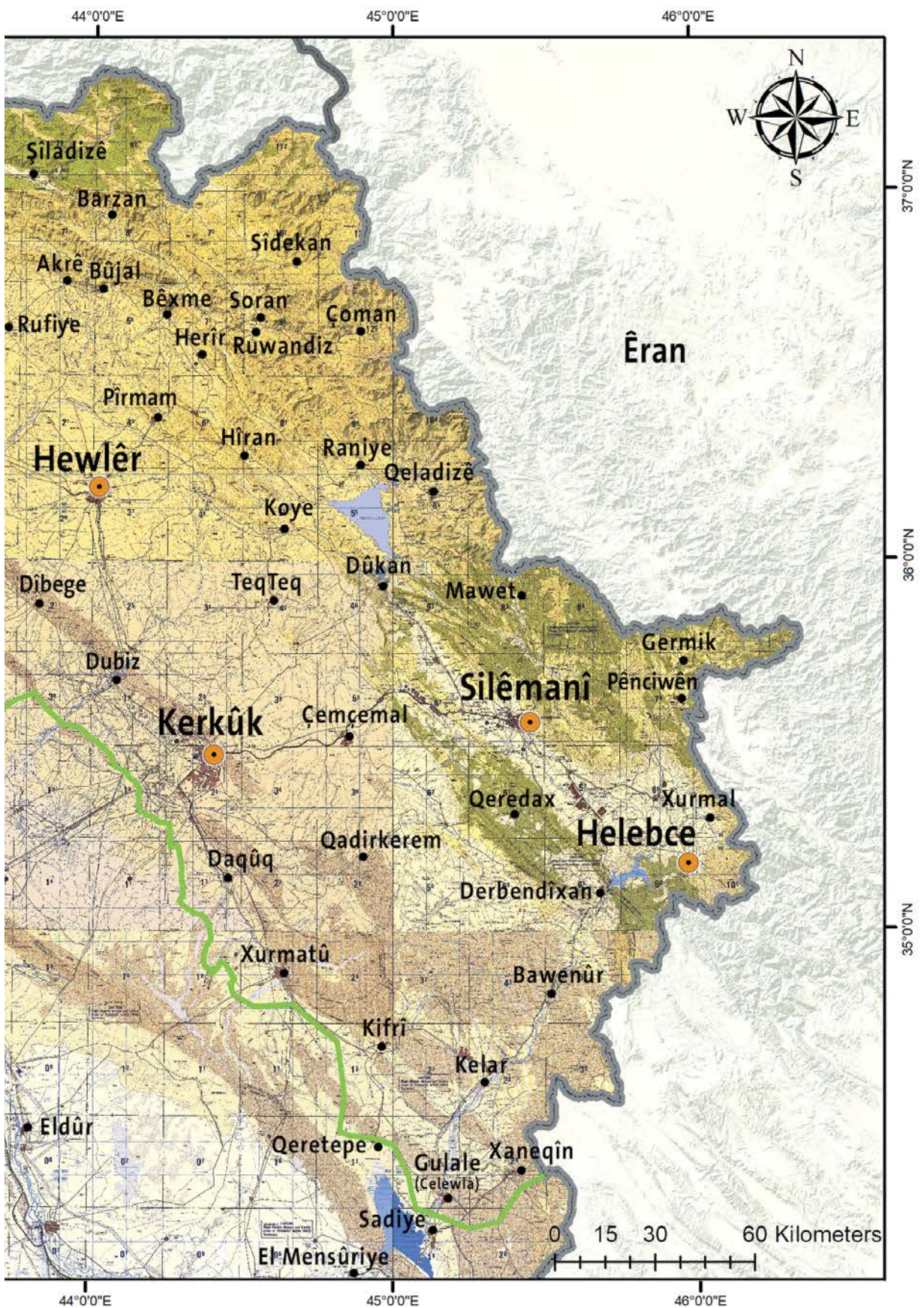
45°0'0"E

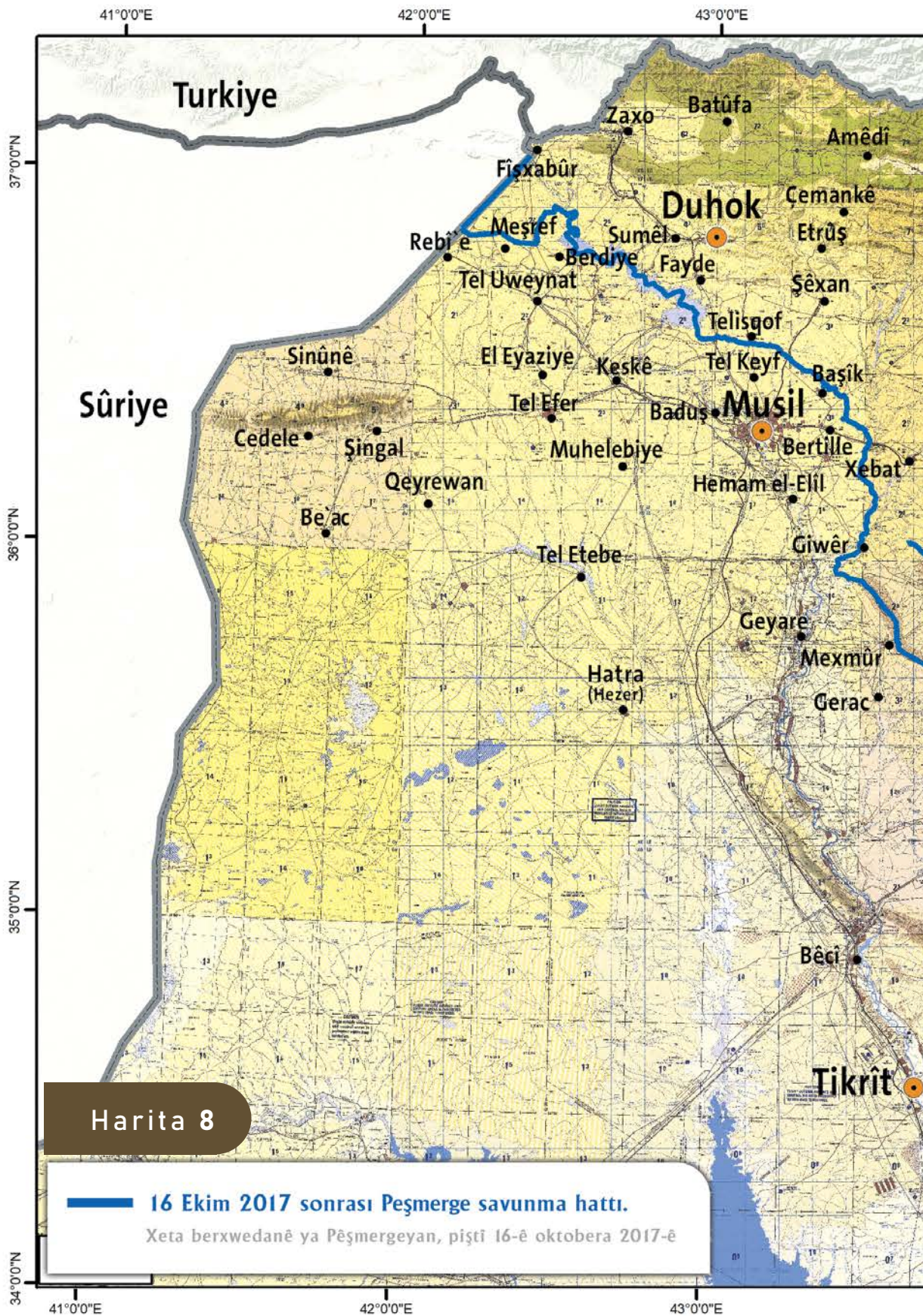
46°0'0"E

44°0'0"E

45°0'0"E

46°0'0"E

37°0'0"N

36°0'0"N

35°0'0"N

Şiladizê

Barzan

Sidekan

Akrê Bûjal

Bêxme

Soran

Coman

Rufiye

Herîr

Ruwandiz

Pîrmam

Hîran

Raniye

Qeladizê

Koye

Dûkan

Mawet

TeqTeq

Dibege

Dubîz

Germik

Pênciwên

Kerkûk

Çemcemal

Silêmanî

Qeredax

Xurmal

Helebce

Qadirkerem

Derbendixan

Daqûq

Xurmatû

Bawenûr

Kifri

Kelar

Eldûr

Qeretepe

Xaneqîn

Gulale
(Celewla)

Sadiye

El Mensûrîye

0 15 30 60 Kilometers

44°0'0"E

45°0'0"E

46°0'0"E

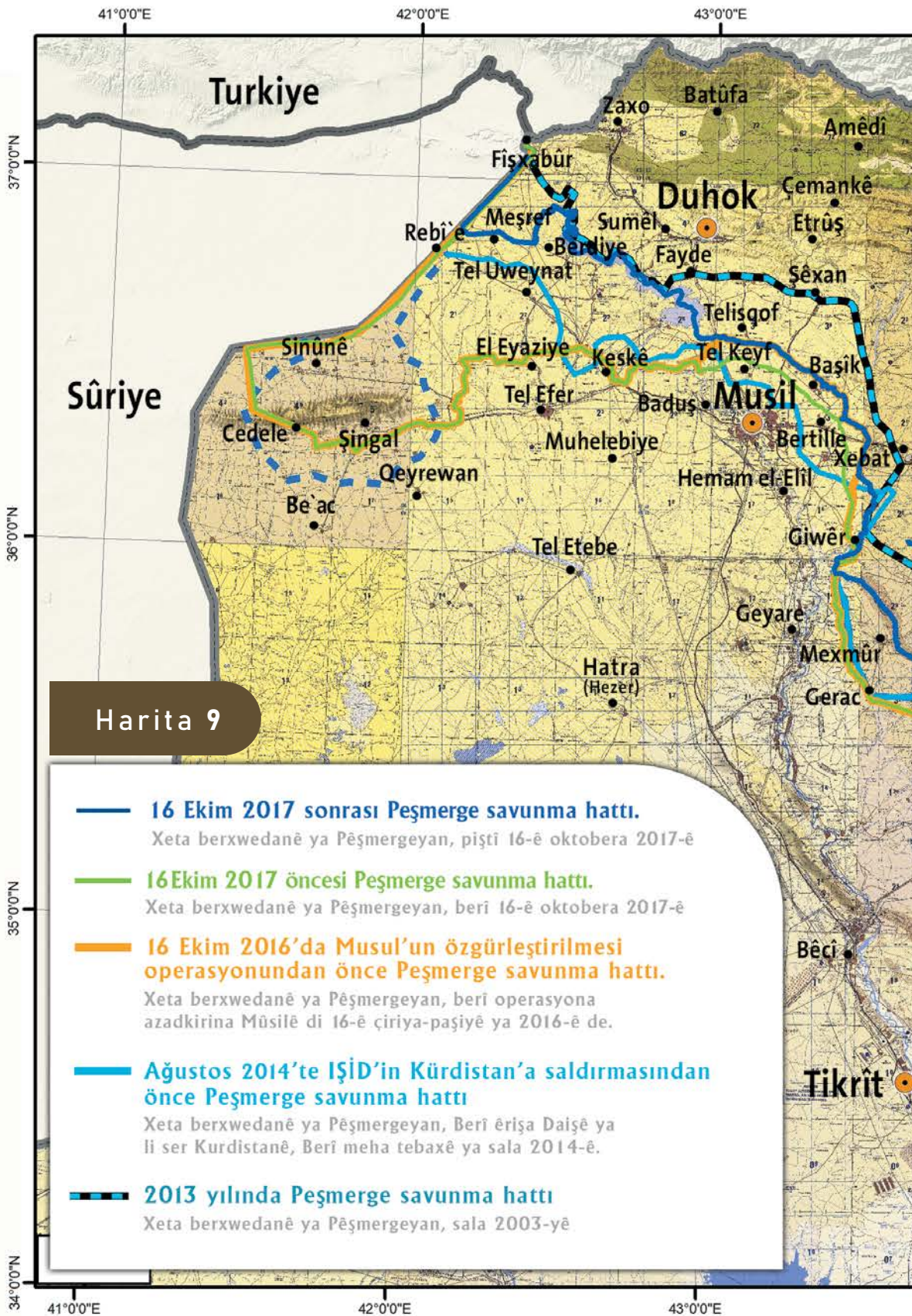

Photo: Adnan Muhammed

13 Kasım 2015 Şengal Dağı
Şengal kentini özgürleştirme operasyonunda
zafer ilanı

Kürdistan halkı geçtiğimiz yüz yılda Irak devletiyle barış, ortaklık ve eşitlik içinde yaşamak için tüm yolları denedi. Irak hükümetleri buna karşılık ellerinden geldiğince devletin gücünü şovenizm ve mezhepçiliğin hizmetine soktu. Kürtlere karşı marjinalleştirme, Araplaştırma, soykırım, rızık kesme ve inkâr yolunu seçtiler.

Kürdistan halkı bütün yolları denemekten umudunu yitirdiğinden dolayı referanduma gitti. Referandum, Kürdistan halkının yüz yıllık zorlu bir davanın modern ve barışçıl bir anlayış ve inanç derinliğiyle çözümünü ortaya koydu. Ancak Kürdistan halkının meşru ve barışçıl sesine yanıt bir kez daha silah dili, zorbalık ve şovenist zihniyet oldu. Irak'ın sorunlarının çözümü ve Kürdistan Bölgesi ile Bağdat arasındaki giriftleri bitirmenin, ilerleme ve barışın yegâne yolu şovenist zihniyetten vazgeçmek ve birbirini kabul etme kültürünü seçmektir.

Erbil
Nisan
2021

Erbil
Nisan
2021